

JULES VERNE

A NÉVTELEN CSALÁD

FORDÍTOTTA: BARTÓCZ ILONA

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ

1. Néhány esemény, néhány dátum
2. Tizenkét évvel ezelőtt
3. Egy huron indián közjegyző
4. A Montcalm-villa
5. Az ismeretlen
6. A Szent Lőrinc-folyam
7. Quebecről Montrealig
8. Évforduló
9. A Csöndes ház
10. A chipogáni major
11. Az utolsó Sagamore
12. A nászlakoma
13. Puskalövések a lakoma után

MÁSODIK RÉSZ

1. Az első összecsapások
2. Győzelem és vereség
3. De Vaudreuil a Csöndes házban
4. A vereséget követő hét
5. A nyomozás
6. Nick közjegyző Walhattában
7. A Frontenac-erőd
8. Joann és Jean
9. Navy szigetén
10. Bridget Morgaz
11. Vezeklés
12. Az utolsó napok
13. Az utolsó éjszaka
14. Befejezés

ELSŐ RÉSZ

1.

Néhány esemény, néhány dátum

„Szánivaló ez a szerencsétlen emberiség, mely egymást öldöklő pár holdnyi jégmezőért” - mondogatták a filozófusok a XVIII. század végén. Ez azonban korántsem tartozott legbölcsebb megállapításaik közé, minthogy Kanadáról beszéltek így; Kanadáról, amelynek birtoklásáért a franciák akkoriban Anglia katonáival harcoltak.

Kétszáz évvel előbb, mikor Spanyolország és Portugália királyai támasztottak igényt ezekre az amerikai területekre, I. Ferenc francia király így fakadt ki: „Kíváncsi lennék Ádám apánk testamentumának arra a pontjára, amely nekik hagyja ezt a hatalmas örökséget!” I. Ferenc is ragaszkodott birtokjogához, és igaza volt, mert e területek egy része hamarosan fel is vette az Új-Franciaország nevet.

Igaz, a franciák nem tudták sokáig megtartani ezt a pompás amerikai települést; de lakosságának túlnyomó többsége mégiscsak francia maradt, s ez a többség a hajdani Galliához húz az ember vele született ösztöneinél és ama köteléknél fogva, melyeket a távolság soha el nem téphet.

Az oly lekicsinylően „néhány holdnyi jégmezőként” emlegetett terület valójában hatalmas földdarab, akkora, mint egész Európa.

E hatalmas terület egy részét már 1534-ben birtokba vette egy francia.

A saint-malói származású Jacques Cartier merész felfedező útja során a Szent Lőrincnek elnevezett folyam mentén eljutott a földterület szívéig. A rettenthetetlen francia a következő év folyamán nyugati irányban folytatta kutatóútját, s eközben egy csoport kunyhóra - indián nyelven *kanadára* - bukkant, ebből a településből nőtt ki a későbbi Quebec; majd eljutott a Hochelaga nevű településhez, ebből épült ki Montreal. Két évszázad múltán e két város egymás után viselte a főváros címet, melyet ugyanakkor Kingston és Toronto is magának követelt. Végül is, hogy véget vessenek e négy város politikai versengésének, Ottawát jelölték ki az amerikai gyarmat kormányzósági székhelyévé, melyet Anglia ez idő szerint *Dominion of Canadának* nevez.

Néhány esemény, néhány dátum ismerete elegendő ahhoz, hogy közelebbről lássuk e jelentős állam fejlődését alapításától fogva az 1830-1840-es évekig, amikor is történetünk lejátsszódik.

IV. Henrik uralkodása idején, 1595-ben, Champlain, a század egyik legkiválóbb hajósa visszatért Európába első kanadai útjáról, melynek során kiválasztotta a helyet, ahol aztán Quebecet alapították. Champlain először de Mons expedíciójának tagjaként járt Kanadában. De Mons kiváltságlevele értelmében kizárólagos joggal kereskedhetett a kanadai prémekkel, és ott földeket oszthatott. Champlain, akinek kalandos természetében csírája sem volt az üzleti szellemnek, hamarosan külön utakon kezdett járni, újból végigcserkészte a Szent Lőrinc-folyam partvidékét, és 1606-ban megalapította Quebecet. Az angolok már két évvel azelőtt megvetették első amerikai településeik alapjait Virginia partvidékén. Innen eredt a két nemzet közötti féltékenységi, sőt e kortól kezdve már megmutakoztak annak a harcnak előjelei, melyet később Franciaország és Anglia az Újvilág színpadán vívott egymás ellen.

A bennszülöttek eleinte szükségszerűen belekeveredtek az ellenségeskedésbe. Az algonkinok és a huronok Champlain oldalára álltak az irokézek ellen, akik viszont az Egyesült Királyság katonáinak a segítségére siettek. Az angol csapatok 1609-ben vereséget szenvedtek annak a tónak partján, mely nevében ma is a francia tengerész emlékét őrzi.

Champlain két másik utazása során - 1613-ban és 1615-ben - eljutott a csaknem teljesen ismeretlen nyugati vidékekre, s a Huron-tó partjára is. Ezek után elhagyta ugyan Amerikát, de harmadszor is visszatért Kanadába. Miután végleg legyőzött mindennemű cselszövést, odahaza 1620-ban Új-Franciaország kormányzójának nevezték ki.

Ez időben ugyanis Új-Franciaország név alatt egy társaság létesült, melynek megalakulását XIII. Lajos 1628-ban hagyta jóvá. Ez a társaság vállalkozott arra, hogy tizenöt év leforgása alatt négyezer katolikus franciát telepít át Kanadába. Az első hajók, melyek nekivágtak az óceánnak, az angolok kezére kerültek, ugyanis csapataik közben előrenyomultak a Szent Lőrinc-folyam völgyében, és megadásra szólították fel Champlaint. A rettenthetetlen hajós nem adta meg magát, azonban segélyforrások és mindennemű támogatás híján 1629-ben mégis fegyverletételre kényszerült; s bár a kapituláció feltételei nem voltak megalázóak, Quebec angol kézre került. Champlain azonban 1632-ben Dieppe-ből három hajóval ismét tengerre szállt, visszafoglalta a kanadai területeket, melyeket az ugyancsak 1632. év július 13-án kötött békeszerződés már francia birtoknak ismer el; új városokat alapított, felállította a jezsuita rend vezetése alatt álló első kanadai iskolát, s meghalt 1635 karácsonyán abban az országban, melyet akaraterejével s bátorságával hódított meg.

A francia telepesek és Új-Anglia telepesei egy ideig kereskedelmi kapcsolatban állottak. A franciáknak azonban nehéz harcot kellett folytatniuk az irokézek ellen, akik számbeli fölényüknél fogva félelmetes ellenfélnek bizonyultak, hiszen a francia lakosság Kanadában akkor még csak kétezeröt száz lelket számlált. Így a társaság, melynek csillaga hanyatlóban volt, először Colbert-hez fordult segítségért, aki de Tracy márki parancsnoksága alatt egy hajórajt küldött Kanadába. A visszavert irokézek azonban az angolok támogatásában bizakodva csakhamar ismét támadtak, s Montreal közelében szörnyű mészárlást rendeztek a telepesek között.

Bár 1665-ben a lakosság száma és a települések területe megkétszereződött, még mindig csak tizenháromezer francia élt Kanadában, ugyanakkor Új-Angliának már kétszázezer angolszász származású lakosa volt. A háború újra fellángolt. Színhelye először Akadia - a mai Új-Skócia - volt, majd áterjedt nagyobb területekre, egészen Quebecig, ahonnan 1690-ben kiűzték az angolokat. Végül az 1697-ben Rysvickben megkötött békeszerződés biztosította Franciaország számára mindazon területek birtoklását, melyeket felfedezőinek merészsége s fiainak bátorsága szerzett Észak-Amerikában. Ugyanakkor a még be nem hódolt irokéz, huron és más indián törzsek a montreali egyezmény értelmében elfogadták a francia védnökséget. 1703-ban de Vaudreuil márkit - az első ilyen nevű kormányzó fiát - Kanada főkormányzójává nevezték ki. Kanadát az irokézek semlegessége révén most már könnyebben védhették az angliai telepesek támadásai ellen. A harcok újakezdődtek az új-foundlandi angol telepeken, majd Akadiában, melyet de Vaudreuil márki 1711-ben el is vesztett. E francia veszteség következtében az angol-amerikai haderő összevonhatta csapatait a kanadai terület meghódítására, ahol a felbujtott irokézek semlegessége nagyon is kétséges volt. Az 1713-ban kötött utrechti békeszerződés megpecsételte ugyan Akadia elvesztését, de harminc évre biztosította a békét Anglia és Franciaország között.

A nyugalom ezen időszakában a gyarmat valóban sokat fejlődött. A franciák új erődítményeket építettek, hogy ivadékaiknak biztosítsák az uralmat. 1721-ben Kanadának huszonöt-ezer francia lakosa volt, 1744-ben már ötvenezer. Azt képzelhetnők, hogy mindörökre véget értek a nehéz napok. Korántsem volt így. Anglia és Franciaország az osztrák örökösödési háborúban ismét csak szembekerült egymással először Európában, majd természetszerűleg Amerikában is. A hadiszerencse hol egyik, hol másik félnek kedvezett. Végül az Aix-la-Chapelle-ben 1747-ben kötött békeszerződés ismét érvényesítette az utrechti szerződés cikkeleit.

Akadia ettől fogva angol birtok volt ugyan, a lakosság érzelmeit tekintve voltaképpen mégis francia maradt. Ezért az Egyesült Királyság mindenképpen az angolszászok bevándorlásának előmozdításán buzgólkodott, hogy a meghódított területeken ily módon biztosítsa túlsúlyát. Franciaország ugyanerre törekedett Kanadában, de sikertelenül, s az ohioi területek megszállása újból szembeállította a versenytársakat.

Ekkor történt, hogy a Duquesne-erőd előtt - melyet nemrégiben építettek de Vaudreuil márki honfitársai - egy erős angol-amerikai hadoszlop élén megjelent Washington tábornok. Sőt mi több: Franklin egyenesen kijelentette, hogy Kanada nem lehet a franciáké! Két hajóraj máris elindult Európából - az egyik francia, a másik angol. Először véres mészárlások színhelye lett Akadia és az Ohio környéke, majd 1756. május 16-án Anglia hivatalosan is hadat üzent.

De Vaudreuil márki sürgős megerősítést kért, s de Montcalm márki még e hónap folyamán átvette a mindössze négyezer főből álló kanadai reguláris haderő parancsnokságát. A kormány nem küldhetett jelentősebb haderőt Kanadába, mert Franciaországban korántsem volt népszerű az amerikai háború gondolata, míg az Egyesült Királyságban kitörő örömmel fogadták.

A hadjárat kezdetén de Montcalmnak kedvezett a hadiszerencse. Bevette a Champlain-tó folytatását képező George-tó déli partján épült William Henry erődöt. Vereséget szenvedtek az angol-amerikai csapatok a carilloni csatában is. De mindhiába, e fényes haditettek után a franciáknak mégiscsak ki kellett üríteniük a Duquesne-erődöt, elveszett a Niagara-erőd is, a túlságosan gyenge helyőrség feladta, mert az indiánok árulása miatt nem kaphatott időben segítséget. Végül 1759 szeptemberében Wolfe tábornok partra szállt nyolcezer emberével, és elfoglalta Quebecet. A franciák, bár Montmorencynál győzelmet arattak, a döntő vereséget már nem kerülhették el. Elesett Montcalm márki, elesett Wolfe tábornok. Az angolok megszerezték az uralmat a kanadai területek egy része felett.

A következő évben a franciák megpróbálták visszaszerezni Quebecet, a Szent Lőrinc-folyam vidékének kulcsát. A kísérlet kudarcot vallott, s hamarosan Montreal is megadásra kényszerült.

Végre 1763. február 10-én megtörtént a békekötés. XV. Lajos Anglia javára lemondott Akadiát illető igényeiről. Átengedte Angliának Franciaország egész kanadai birtokát az ahhoz tartozó összes területekkel együtt. Új-Franciaország ezentúl már csak gyermekeinek szívében élt. Az angolok azonban sohasem voltak képesek megnyerni a meghódított népeket, csak irtani tudták őket. De hiába szervezett Anglia három kormányzóságot, egyet Quebecben, egyet Montrealban, egyet meg Trois-Rivières-ben. Hiába akart angol törvényt erőszakolni a kanadai franciákra, hiába próbálta őket hűségesküre kényszeríteni. Erélyes követelkezés után 1774-ben végül életbe lépett az a törvény, mely a gyarmatot ismét a francia törvényhozás uralma alá helyezte.

Az Egyesült Királyság - mikor már nem kellett tartania a franciáktól - az amerikaiakkal találta magát szemben. Az amerikaiak ugyanis átkeltek a Champlain-tavon, bevették Carillont, a Saint Jean- és a Frederik-erődöt, azután Montgomery tábornokkal a csapatok élén megtámadták és elfoglalták Montrealt, majd Quebec ellen indultak, de ezt a várost már nem tudták rohammal bevenni.

A következő évben - 1776. július 4-én - közzétették az Amerikai Egyesült Államok függetlenségi nyilatkozatát.

Siralmas idők következtek a kanadai franciákra. Az angolok szüntelenül rettegtek, hogy elveszítik ezt a gyarmatot, hogy Kanada belép a nagy államszövetségbe, hogy a csillagos lobogó védelme alá menekül, melyet az amerikaiak most bontottak ki a láthatáron. De nem így történt.

1791-ben új alkotmány osztja két tartományra az országot, a nyugati rész a Felső-Kanada, a keleti rész az Alsó-Kanada nevet kapta, s Quebec lett a főváros. Mindegyik országrésznek az angol korona által kinevezett törvényhozó testülete, valamint képviselőháza volt, melynek tagjait a városok östelepesei négyévenként újraválasztották. A lakosság száma akkoriban mintegy százharmincötezer volt, köztük mindössze tizenötezer az angol származású.

Hogy mik voltak a telepesek kívánságai, melyeket Anglia oly durván megsértett, azt a *Le Canadien* című, 1806-ban, Quebecben alapított napilap jelmondata világosan összefoglalja: *Francia intézményeink, anyanyelvünk és törvényeink*. Harcoltak ezért a hármaskövetelésért, és csak az 1814-ben megkötött genti békeszerződés vetett véget a háborúnak, mely mindkét félnek oly sok sikert s oly sok vereséget hozott.

A harc azonban megint csak újra kezdődött a Kanadában élő két európai faj között, melynek számaránya olyan egyenlőtlen volt. A küzdelem kezdetben kizárólag politikai téren folyt. A francia képviselők - élükön a hős Papineau-val - minden téren, akár választási kérdésekről, akár az angol származású telepeseknek oly aránytalanul nagy területeket juttató földosztásról volt szó, mindig lankadatlanul támadták az anyaországot. Hiába napolták el a kormányzók a képviselőház üléseit, hiába oszlatták fel, semmit nem értek el vele. Az ellenzék harci kedve egy pillanatra sem lankadt. A királypártiak - vagy loyalisták, mint magukat nevezték - azzal a javaslattal álltak elő, hogy érvénytelenítsék az 1791-es alkotmányt, Kanadát egyetlen tartománnyá egyesítsék, hogy így nagyobb befolyáshoz juttassák az angolokat, továbbá, hogy tiltsák el a francia nyelv használatát, mely mindaddig a parlament és a törvényhozás hivatalos nyelve volt. Papineau és képviselőtársai azonban oly erélyesen tiltakoztak, hogy a Korona lemondott e gyalázatos terv megvalósításáról.

Az ellentétek azonban egyre élesedtek. A választások komoly összeütközéseket robbantottak ki. Montrealban, 1831 májusában zendülés támadt, mely három kanadai francia életébe került. A városok és a falvak lakosai egymás után rendezték a népgyűléseket. Hathatós propaganda folyt az egész tartományban. Végül megjelent egy kiáltvány, mely „kilencvenkét pontban” felsorolta a sérelmeket, melyek az angolok részéről érték a franciákat, s követelte Lord Aylmer főkormányzó vád alá helyezését. A képviselőház elfogadta a manifesztumot, bár a radikális francia képviselők nem tartották kielégítőnek. 1834-ben új választásokat tartottak. Papineau és párthívei újra bekerültek a képviselőházba. Az előző parlament követelésének megfelelően újból sürgették a főkormányzó vád alá helyezését. A képviselőház üléseit azonban 1835 márciusában elnapolták, s a kormány Lord Aylmer helyébe Lord Gosford királyi biztost küldte. Vele egyidejűleg kinevezett két helyettese pedig azt a feladatot kapta, hogy állapítsa meg a forrongás okait. Lord Gosford ünnepélyesen kinyilatkoztatta a Korona békülékeny szándékait kanadai francia alattvalói iránt, de még csak azt sem érte el, hogy a képviselők a vizsgálóbizottság működésének létjogosultságát elismerték volna.

Időközben az angol lakosság a bevándorlás révén megerősödött - még magában Alsó-Kanadában is. Montrealban és Quebecben alkotmányos egyesületek alakultak a franciák befolyásának ellensúlyozására. A kormányzó ugyan kénytelen volt feloszlatni ezeket az egyesületeket - hiszen megalakulásuk törvényellenes volt -, ezek azonban mégis készen álltak a cselekvésre. Az ország hangulatából is érezhető volt, hogy a harc mindkét részről nagyon heves lesz. Az angolok még soha ilyen elszántak nem voltak. Egyetlen céljuk az volt, hogy mindenáron angolossítsák Alsó-Kanadát. Emezek viszont elhatározták, hogy akár törvényesen, akár a törvénnyel szembeszegülve, de útját állják e terv megvalósításának. E feszült helyzet csak szörnyű összeütközéseket eredményezhetett. Nyilvánvalóan vér fog folyni, két európai nemzet vére áztatja majd azt a földet, melyet hajdan a francia felfedezőket rettenthetetlen bátorsága hódított meg.

Ez volt a helyzet Kanadában 1837-ben, történetünk kezdetén. Szükségesnek véltük, hogy az olvasó világosan lássa a francia-angol vetélkedés okát, a franciák élniakarását és az angolok makacsságát.

Lord Gosford kormányzó, Sir John Colborne katonai főparancsnok, Gore ezredes és Gilbert Argall rendőrfőnök éppen az előbb elmondottak miatt egy nyár végi estén tanácskozást tartottak, hogy megállapítsák, milyen rendszabályokat alkalmazzanak a kanadai franciák fenyegetéseinek elhárítására.

Az indiánok „*kebek*”-nek nevezik a folyammedrek elkeskenyedését, melyet a két part hirtelen közeledése okoz. Ebből a szóból ered a főváros neve is, Quebec egy olyan jellegű hegyfokon épült, mint Gibraltár, valamivel feljebb attól a helytől, ahol a Szent Lőrinc-folyam tengeröböl-szerűen szétterül. A felsőváros a folyampart fölé magasodó meredeken, az alsóváros pedig a parton épült, itt állították fel a közraktárakat és a dokkokat is; deszkából készült gyalogjárók szegélyezték a keskeny utcákat, a házak jórészt ugyancsak fából épültek, akadt néhány nagyobb, de pompásnak éppen nem mondható épület: a kormányzó palotája, a posta és a haditengerészet székháza, az angol és a francia székesegyház; s e felsorolásból ne hagyjuk ki a közkedveltségnek örvendő sétányt meg a citadellát, ahol meglehetősen nagyszámú helyőrség állomásozott. Ez volt akkoriban Champlain hajdani városa, voltaképpen sokkal festőibb, színesebb, mint a modern észak-amerikai városok.

A kormányzó kertjéből nagyszerű kilátás nyílt a pompás folyóra, melyet a város alatt két ágra szakít az Orleans-sziget. Gyönyörű este volt. A levegő enyhe, most nem fújt a zord észak-nyugati szél, amely itt minden évszakban oly kellemetlen, mikor végigszágul a Szent Lőrinc-folyam völgyében. Az egyik tér árnyékában négyszög alakú piramis emelkedett - az egyik oldala most holdfényben fürdött - Wolfe és Montcalme emlékműve, akik egy napon békéltek meg a halálban.

A főkormányzó és a másik három magas rangú személyiség már egy órája tárgyalt a helyzet komolyságáról, mely arra kényszerítette őket, hogy szüntelenül résen legyenek.

A közeli lázadás jelei nagyon is félreérthetetlenek voltak. Minden eshetőségre készen kellett állniuk.

- Adott esetben hány emberrel rendelkezhetik? - kérdezte Lord Gosford Sir John Colborne-től.
- Sajnos, nagyon kevéssel - válaszolta a tábornok. - És ezzel a kevéssel is csak úgy, hogy a grófságokból részben elvonom az ott állomásozó katonaságot.
- Számszerűleg mégis mennyiről lehet szó, főparancsnok úr?
- Csak négy zászlóalj és hét gyalogos századot tudnék bevetni, mert a quebeci és a montreali citadella helyőrségét egyetlen fővel sem csökkenthetem.
- S mekkora a tüzérsége?
- Három vagy négy tábori ágyú.
- És a lovasság?
- Mindössze egy osztag.
- Ha ezt a haderőt a szomszédos grófságokban kell szétszórni, akkor bizony nem sok - jegyezte meg Gore ezredes. - Attól tartok, főkormányzó úr, még sajnálni fogjuk, hogy lordságod feloszlatta a loyalisták alkotmányos egyesületeit. Ők jó pár száz önkéntes karabélyost bocsáthatnának rendelkezésünkre, és segítségük éppen nem volna megvetendő.

- Nem adhattam engedélyt az egyesületek szervezkedésére - válaszolt Lord Gosford. - A lakossággal való érintkezésük mindennapos összeütközésre vezetett volna. Kerülnünk kell mindent, ami robbanást idézhet elő. Puskaporos hordók között járkálunk, csak nagyon lassan, nagyon óvatosan szabad mozognunk.

A főkormányzó nem túlozta el a helyzet komolyságát. Nagyvonalú, békülékeny szellemű ember volt. Mióta csak ideérkezett, mindig nagy előzékenységet tanúsított a francia telepesek iránt, s mint ahogyan Carneau történetíró megállapítja: „Ír kedélyessége jól megfért a kanadaiak vidám természetével.” Hogy a lázadás eddig nem tört ki, az annak a körülményeknek, jóindulatnak és igazságérzetnek volt köszönhető, melyet Lord Gosford tanúsított a lakosság iránt. Természeténél fogva és bölcs megfontolásból egyaránt ellenezte az erőszakos rendszabályokat.

- Az erőszak - szokta mondogatni - lefojthatja, de el nem fojthatja a felkelést. Angliában szívesen megfeledkeznek arról, hogy Kanada az Egyesült Államokkal határos, és hogy az Egyesült Államok végül is kivívta a függetlenségét! Tudom én azt, hogy ott Londonban az illetékes minisztérium harcias politikát kíván. A Lordok Háza meg a képviselőház a gyarmatügyi biztosok tanácsára nagy többséggel elfogadott egy javaslatot, mellyel azt akarják elérni, hogy vád alá helyezhessék az ellenzéki képviselőket, hogy ellenőrzés nélkül használhassák a közpénzeket, továbbá, hogy az alkotmányt úgy módosíthassák, hogy a kerületekben megkétszerezze az angol szavazók számát. Bizony nem nagy bölcsességre vall ez a javaslat. Vér fog folyni mindkét részből.

Valóban féltő volt, hogy hamarosan vérontásra kerül sor. Az angol parlament által legutóbb jóváhagyott intézkedések olyan nyugtalanságot keltettek, mely lépten-nyomon megnyilvánult, bármiről volt is szó. Titkos tanácskozások és nyilvános gyűlések hevítették forrpontra a közhangulatot. Nyilván hamarosan tettekre kerül a sor. Montrealban csakúgy, mint Quebecben egymást követték a provokációk a franciák és az angol uralom hívei - elsősorban a volt alkotmányos egyesületek tagjai - között. A rendőrségnek tudomására jutott, hogy a kerületekben, a grófságokban és a falvakban fegyverbe szólítják a lakosságot. Sőt még arra is sor került, hogy az egyik közösségben felakasztották a kormányzót jelképező bábót. Mindenképpen intézkedni kellett tehát.

- Vajon de Vaudreuil járt mostanában Montrealban? - kérdezte Lord Gosford.

- Aligha mozdult ki otthonából, a Montcalm-villából - válaszolt Gilbert Argall. - De a barátai, Farran, Clerc, Vincent Hodge buzgón látogatják, és ők naponta összejönnek a francia képviselőkkel, elsősorban Gramont quebeci ügyvéddel.

- Ha zendülés tör ki - vetette közbe Sir John Colborne -, nyilvánvaló lesz, hogy ők készítették elő.

- Talán ha lordságod letartóztatná őket, esetleg csírájában fojthatná el az összeesküvést - jegyezte meg Gore ezredes.

- Ha ugyan nem éppen ezzel robbantanám ki - vágott vissza a főkormányzó.

Aztán a rendőrfőnökhöz fordult:

- Ha jól emlékszem, de Vaudreuil meg a barátai az 1832. és az 1835. évi felkelésben is szerepeltek, ugye?

- Nem téved lordságod - válaszolt Gilbert Argall. - Legalábbis okunk van azt hinni, hogy részük volt a felkelésben, de közvetlen bizonyítékok híján nem lehetett őket perbe fogni, akárcsak az 1825. évi felkelés után.

- Bármilyen áron meg kell szerezni ezeket a bizonyítékokat - mondta Sir John Colborne -, hogy egyszer s mindenkorra véget vessünk a cselszövéseknek. Most hagyjuk, hadd keveredjenek csak bele minél jobban. Harcoljuk végig könyörtelenül ezt a harcot, hadd végződjék ez a küzdelem Anglia javára!

Ez a beszéd illetett a kanadai angol haderők főparancsnokához. Sir John Colborne hajlandó lett volna ugyan a legkegyetlenebb szigorral elnyomni egy lázadást, de katonás szelleme tiltakozott az ellen, hogy titkos mesterkedésekbe keveredjék, melyek kizárólag a rendőrség hatáskörébe tartoznak. Gilbert Argall rendőreinek a feladata volt már hónapok óta, hogy szünet nélkül szemmel tartásuk a kanadai francia párt minden lépését. A Szent Lőrinc-folyam menti városokat és falvakat, elsősorban Verchères, Chambly, Laprairie, Akadia, Terrebonne, Deux-Montagnes grófságok falvait szünet nélkül járják a rendőrfőnök ügynökei. Montrealban - az alkotmányos egyesületek híján, melyeknek feloszlását Gore ezredes annyira sajnálta - a legszélsőségesebb loyalistákból alakult *Doric Club* vállalkozott arra, hogy minden lehető eszközzel megfékezze a franciákat. Lord Gosford így joggal félt attól, hogy a nap vagy az éjszaka bármely percében összeütközésre kerülhet sor.

Gondolhatjuk, hogy a főkormányzót - bármilyen volt is egyéni felfogása - a környezete szüntelenül arra ösztökölte, hogy a franciákkal szemben az angoloknak, a loyalistáknak nyújtson támogatást. Loyalistáknak nevezték ugyanis akkoriban az angol korona uralmának híveit. Egyébként Sir John Colborne korántsem volt a félintézkedések híve, mint ezt a későbbiekben, mikor Lord Gosford után ő töltötte be a főkormányzói tiszteletet, be is bizonyította. Gore ezredes, ez a Waterloonál kitüntetett öreg hadfi pedig haladéktalan katonai lépést javasolt.

Ugyanez év május 7-én ülést tartottak a Richelieu grófságbeli Saint-Ours városkában is. Ezen az ülésen hozták meg a vezetők azokat a határozatokat, amelyeket a kanadai francia ellenzék politikai programjaként fogadott el.

A program pontjai közül a következőt kell idéznünk:

„Kanadának Írország példájára egy ember körül kell tömörülnie, kit az elnyomás gyűlölete és hazájának szeretete vezérel, akit soha semmi, sem ígéret, sem fenyegetés meg nem tántoríthat.”

Ez a férfiú Papineau volt, akit a nép szeretete méltán emlegetett együtt O’Connellel, az ír hazafival.

A gyűlésen azt is elhatározták, hogy „amennyiben csak lehetséges, tartózkodnak az importcikkek vásárlásától, lehetőleg csak belföldi termékeket vásárolnak, hogy a kormányt megfosszák a külföldi árukra kivetett vámokból eredő jövedelemtől.”

Lord Gosford kénytelen volt válaszolni e határozatokra. Június 15-én kiáltványban tiltotta meg mindennemű lázító gyűlés összehívását, és elrendelte, hogy amennyiben mégis gyűlést tartanának, a polgári és katonai hatóságok oszlassák fel.

A rendőrség tehát fáradhatatlanul buzgólkodott, legravaszabb nyomozóit állította munkába, sőt még attól sem riadt vissza, hogy hatalmas összegekkel árulásra csábítson - ezt különben már máskor is megtette.

Papineau volt ugyan az a francia férfiú, aki a közélet porondján harcolt, volt azonban még egy ember, aki titokban s oly rejtélyesen dolgozott, hogy még a francia párt vezetői is csak nagyon ritkán láthatták. E titokzatos személyiség körül valóságos legenda szövődött, s így rendkívüli befolyása volt a tömegekre: „Jean, a Névtelen” - csak így emlegették mindenütt. Ne csodálkozzunk tehát, hogy ez a rejtélyes néven ismert ember is szóba került a főkormányzó és vendégei tanácskozásán.

- És mi van ezzel a Névtelennel? - kérdezte Sir John Colborne. - Nyomára bukkantak már?
- Még nem - válaszolta a rendőrfőnök. - Joggal tételezem fel azonban, hogy megint feltűnt az alsó-kanadai grófságokban, sőt hogy nemrégiben még Quebecben is járt.
- És az ön detektívjei mégsem tudták lefűlelni? - kiáltott fel Gore ezredes.
- Ez nem olyan könnyű.
- Ennek az embernek valóban olyan nagy befolyása van, mint ahogyan mondják? - kérdezősködött Lord Gosford.
- Minden bizonnyal - válaszolta a rendőrfőnök -, nyugodtan állíthatom lordságodnak, hogy rendkívül nagy a befolyása.
- Voltaképpen ki ez az ember?
- Hát erre még soha senki nem tudott rájönni - mondotta Sir John Colborne. - Ugye, kedves Argall, nem tévedek?
- Ez bizony így van, tábornok úr! Nem tudjuk, kicsoda, honnan jön, hova megy. A legutóbbi felkelésben úgyszólván láthatatlanul vett részt. Még csak nem is kétséges, hogy Papineau, Viger, Lacoste, Vaudreuil, Farran, Gramont meg a többiek számítanak arra, hogy az adott pillanatban megint közbelép. Ez a Névtelen már szinte természetfeletti lénynek számít a Szent Lőrinc környéki járásokban, Montrealtól északkeletre éppúgy, mint Quebectől délnyugatra. Ha a szóbeszédnek hitelt adhatunk, rendkívül merész, rettenthetetlenül bátor ember, megvannak benne mindazon tulajdonságok, melyek alkalmasak arra, hogy magával ragadják a városok és a falvak lakóit. S ezenfelül, mint már mondtam, a titok, az ismeretlenség varázsa veszi körül!
- Ön tehát úgy gondolja, hogy nemrégiben Quebecben járt? - kérdezte Lord Gosford.
- A rendőrségi jelentésekből erre lehet következtetni - válaszolt Gilbert Argall. - Éppen ezért nyomozóútra küldtem az egyik legbuzgóbb, legravaszabb emberünket, azt a bizonyos Ripet, aki a Simon Morgaz-féle ügyben oly leleményesen járt el.
- Arról a Simon Morgazról beszél, aki 1825-ben jó pénzért, éppen a legalkalmasabb pillanatban adta el társait, a chamblyi összeesküvőket?
- Igen, róla van szó.
- S hol van most ez az ember?
- Csak annyit tudunk róla, hogy egész fajtája, minden elárult kanadai francia utálattal fordult el tőle, s nyoma veszett. Talán elhagyta az Újvilágot... talán meghalt valahol... ki tudja?
- Vajon az az eszköz, mely oly hathatósan bizonyult Simon Morgaznál, nem volna eredményes most is az egyik vezetőnél?
- Erre ne is gondoljon, tábornokom! - mondotta Lord Gosford. - Ami igaz, az igaz, ezekhez a franciákhoz még a gyanú árnyéka sem férhet. Hogy az angol befolyás ellenfelei, s arról álmodoznak, hogy Kanada számára is kivívják a függetlenséget, amint az Egyesült Államok kiharcolta a függetlenségét Angliától ez sajnos tagadhatatlan. De egy percre sem bizakodhatunk abban, hogy megvásárolhatjuk, hogy pénzzel vagy kitüntetésekkel árulásra csábíthatjuk őket! Szent meggyőződésem, hogy egyetlen vállalkozót sem találnánk köztük.
- Ezt mondták Simon Morgazról is - jegyezte meg némi gúnnyal Sir John Colborne -, aztán mégiscsak eladta a társait! S ki tudja, ez a Jean, ez a Névtelen, akit most önök emlegetnek, talán éppúgy megvásárolható?

- Nem hiszem, tábornok úr - mondta habozás nélkül a rendőrfőnök.

- Mindenesetre akár megvesztegetéséről, akár akasztásáról van szó, először is kézre kellene kerítenünk, s minthogy állítólag Quebecben járt...

E pillanatban a kert egyik sétányának kanyarulatánál felbukkant valaki, s a társaságtól mintegy tíz lépésnyire megállt.

A rendőrfőnök nyomban ráismert a rendőrré, vagyis inkább a rendőrségi vállalkozóra - hiszen az illető minden szempontból rászolgált erre az elnevezésre.

Ez az ember ugyanis nem tartozott a kanadai angol rendőrgárdához, Comeau reguláris különítményéhez.

Gilbert Argall intett neki, hogy lépjen közelebb.

- Ez Rip, a Rip és Társa cégtől - mondotta Lord Gosford felé fordulva. - Megengedi lordságod, hogy megtegye jelentését?

Lord Gosford igent intett.

Rip tisztelettudóan közelebb lépett, s mint az illik, várt Gilbert Argall kérdéseire, melyek a következőképpen hangzottak:

- Megbizonyosodott ön arról, hogy a Névtelen Quebecben járt?

- Azt hiszem, kegyelmes uram, hogy ezt nyugodtan állíthatom!

- S hogy történt, hogy mégsem tartóztatták le? - kérdezte Lord Gosford.

- Bocsásson meg lordságod társaimnak és nekem is, de túl későn kaptuk az értesítést - hangzott Rip válasza. - Tegnapelőtt jelentették, hogy a Kis-Champlain utcában járt egy házban, mely balról Emotard szabó üzletével szomszédos, vagyis a Kis-Champlain utca első lépcsőire nyílik. Azonnal körülvettük ezt a házat, melyben egyébként bizonyos Sébastien Gramont ügyvéd, a francia párt egyik vezetője lakik. A Névtelennek nem leltük nyomát oda-benn, noha Gramont képviselő egész bizonyosan kapcsolatban áll vele. Minden kutatásunk hiábavalónak bizonyult.

- Gondolja, hogy ez az ember még Quebecben van? - kérdezte Sir John Colborne.

- Erre a kérdésre nem mernék igennel válaszolni excellenciádnak.

- Ön nem ismeri?

- Még sohasem láttam, s valójában nagyon kevesen ismerik.

- És legalább tudják, hogy milyen irányban indult el Quebecből?

- Ezt sem tudjuk - válaszolt Rip.

- S ön mit gondol erről az egészről? - kérdezte Sir John Colborne a rendőrfőnöktől.

- Az én elképzelésem szerint nyilván Montreal grófság felé indult, mert ez a felforgatók kedvenc gyülekezőhelye. Ha valóban felkelés készül, úgy valószínűleg Alsó-Kanada ezen részében fog kitörni. S ebből arra következtetek, hogy a Szent Lőrinc egyik part menti falujában rejtőzködött el.

- Úgy van - szólt közbe Gilbert Argall -, azon a vidéken kell folytatnunk a nyomozást.

- Akkor tehát adja ki az ilyen értelmű parancsot - mondotta a főkormányzó.

- Lordságod meg lesz elégedve. Rip, ön a legjobb embereivel már holnap induljon Quebecből. Én elsősorban de Vaudreuilt és a barátait figyeltetném, mert ez a Névtelen ritkábban vagy gyakrabban, de bizonyosan találkozik velük. Igyekezzen bármi módon nyomára akadni. A főkörmányzó úr elsősorban ezt a feladatot bízta önre.

- Híven fogom teljesíteni - válaszolt a Rip és Társa cég főnöke. - Már holnap útnak indulok.

- Előre is felhatalmazzuk önt mindenre, amit fontosnak lát e veszedelmes felforgató elfogatása érdekében. Élve vagy halva, de kézre kell keríteni, mielőtt pusztá jelenlétével fellázíthatná a kanadai francia lakosságot. Ön értelmes és buzgó ember, ezt már tizenkét évvel ezelőtt, a Morgaz-ügyben bebizonyította. Most is számítunk buzgalmára és ügyességére. Távozhat.

Rip már indult, pár lépést tett hátrafelé, mikor hirtelen meggondolta magát.

- Szabad valamit kérdezniem kegyelmes uramtól? - fordult a rendőrfőnökhöz.

- Kérdezni?

- Igen, kegyelmes uram, s kérdésemre a Rip és Társa cég könyvelésének pontossága és megbízhatósága érdekében kell feleletet kapnom.

- Kérdezzen hát - mondotta Gilbert Argall.

- Vajon tűztek-e ki díjat a Névtelen fejére?

- Még nem!

- Pedig ennek meg kell történnie! - szólt közbe John Colborne.

- Máris megtörtént - jelentette ki Lord Gosford.

- S mekkora a díj?... - kérdezte Rip.

- Négyezer piaszter.

- Megér az hatezer is - állapította meg Rip. - Utazási költségeim lesznek, azonfelül sokat kell majd költenem különleges felvilágosítások szerzésére.

- Legyen hatezer piaszter - mondotta Lord Gosford.

- Lordságodnak nem lesz oka sajnálni ezt a pénzt...

- Persze csak ha meg is kapja... - vágott közbe a lord.

- Meg fogom kapni, kegyelmes uram...

És e talán némileg merész kijelentés után a Rip és Társa cég főnöke eltávozott.

- Ahogy látom, ennek a Ripnek nagyon erős az önbizalma! - jegyezte meg Gore ezredes.

- De a bizalmat is megérdemli - mondotta Gilbert Argall. Egyébként ez a hatezer piaszter nagyon alkalmas arra, hogy fokozza ügyességét, hevítse buzgalmát. Már a chamblyi összeesküvés ügye is komoly pénzt hozott neki, s Rip szereti ugyan a mesterségét, de azért nem veti meg a munkájával szerzett pénzt sem. Ezt a nem mindennapi fickót olyannak kell elfogadnunk, amilyen, de annyi bizonyos, hogy nem tudok még egy embert, akit nála alkalmasabbnak gondolnék ennek a Jeannak a kézre kerítésére, ha ez a Névtelen olyan ember, akit egyáltalán el lehet fogni.

A tábornok, a rendőrfőnök és az ezredes ezek után búcsút vettek Lord Gosfordtól. Sir John Colborne úgy rendelkezett, hogy Gore ezredes azonnal induljon Montrealba, ott már várja egy bajtársa, Witherall ezredes, ő kapta a megbízatást, hogy Montreal grófság községeiben megakadályozzon vagy leverjen minden megmozdulást.

2. Tizenkét évvel ezelőtt

Simon Morgaz! Ez az a név, melyet a kanadai falvak legszegényebb viskóiban is átkoznak. Ez az a név, mely hosszú évek óta közmegvetés tárgya Kanadában! Simon Morgaz! - az áruló, aki eladta testvéreit, eladta hazáját.

1825-ben, vagyis tizenkét évvel az 1837-es felkelés előtt egy maroknyi kanadai francia összeesküvést szőtt, hogy Kanadát megszabadítsa az oly súlyosan ránehezedő angol uralomtól. Merész, tevékeny és erélyes férfiak, javarészt az Új-Franciaországot alapító első telepesek előkelő és gazdag leszármazottai voltak az összeesküvők, akik sehogy sem tudtak beletörődni a gondolatba, hogy Kanadát végleg átengedjék Angliának. Még ha nem is lesznek újból urak a Cartier-k meg a Champlainek, a XVI. századbeli nagy francia felfedezők unokái, miért ne lehetne Kanada független? Igenis, joga van a függetlenségre, és ők akár életüket áldozzák ezért.

E telepesek közé tartozott de Vaudreuil is, akinek egyik ősapja XIV. Lajos alatt Kanada kormányzója volt. Olyan történelmi nevet viselt, mely sok más francia családnévvel együtt mint földrajzi név szerepel Kanada térképén. De Vaudreuil történetünk idején harmincöt éves volt, 1790-ben született az Ontario tartománnyal határos Vaudreuil grófságban, melyet délről a Szent Lőrinc-, északról pedig az Outaounais-folyó határol.

De Vaudreuil barátai, akárcsak jómaga, francia származásúak voltak, bár elődeik közül többen amerikai angol családokkal házasodtak össze, s így francia családnévük némileg módosult. Közéjük tartozott a montreali Robert Farran professzor, a chateaugayi Francois Clerc, a gazdag földbirtokos és még sokan mások, akiknek születésüknél vagy vagyonuknál fogva komoly tekintélyük volt a városok és a falvak lakói előtt.

Az összeesküvés igazi feje az amerikai származású Walter Hodge volt. Noha akkoriban már hatvanadik évét taposta, a kor nem hűtötte le tüzes vérmérsékletét. A függetlenségi háborúban „skinner” néven ismert vakmerő önkéntesek soraiban harcolt, akiknek vad szilajságát Washington tábornoknak is el kellett néznie, mert szabadcsapataik szünet nélkül zaklatták az angol haderőt. Mint tudjuk, az Egyesült Államok már a XVIII. század végén igyekezett rábírní Kanadát, hogy csatlakozzék az amerikai államszövetséghez. Ez azt is érthetővé teszi, hogy az amerikai Walter Hodge részt vett az összeesküvésben, sőt annak vezetője lett. Nyilván azok közé tartozott, akik magukévá tették a Monroe-elvet három szóban összefoglaló jeligét: „Amerika az amerikaiaké!”

Walter Hodge és társai szüntelenül tiltakoztak az angol közigazgatás egyre tűrhetetlenebb túlkapásai ellen. 1822-ben a két Sanguinet testvérrel együtt ők is tiltakoztak Felső- és Alsó-Kanada egyesítése ellen, és a testvérpár tizenhét év múlva sok más áldozattal együtt életével fizetett a francia párthoz való ragaszkodásáért. Ezek az emberek a toll és a szó fegyverével harcoltak a földbirtokok juttatásánál megnyilvánuló igazságtalanságok ellen. A kormányzat ugyanis igyekezett a legtöbb földet a loyalistáknak adni, hogy így is erősítse az angol lakosságot. Személyesen küzdöttek Sherbrooke, Richmonde, Monk és Maitland kormányzók ellen, részt vettek a gyarmat közigazgatásában és támogatták az ellenzéki képviselők javaslatait.

Az 1825. évi összeesküvést - minthogy meghatározott célja volt - a képviselőház liberális tagjai nélkül szervezték. Papineau és barátai, Cuvillier, Bédard, Viger, Quesnel és a többiek még csak nem is tudtak a tervről, Walter Hodge mégis számíthatott arra, hogy amennyiben az összeesküvés sikerül, vívmányait valamennyien minden erejükkel támogatni fogják. Minde-

nekelőtt Dalhousie lordot akarták kézre keríteni, akit 1820-ban neveztek ki Anglia amerikai gyarmatainak főkormányzójává.

Eleinte úgy látszott, hogy Lord Dalhousie az engedmények politikájának híve. Kétségtelenül az ő érdeme volt, hogy hivatalosan is elismerték Quebec római katolikus püspökségét, és az is, hogy Kanadában három új püspökség alakulhatott, Montreal, Rose és Regiopolis székhellyel. Az angol kormány azonban makacsul megtagadta Kanadától az önkormányzat jogát. A törvényhozó testület tagjai, akiket az angol korona nevezett ki életfogytiglan, mind angol születésűek voltak, és teljesen elnyomták a francia többségű lakosság választotta képviselőházat. A gyarmat hatszázezer lakosa közül ötszázhuszonötezer volt a francia kanadai, a közigazgatási tisztségek háromnegyed részét mégis angolok töltötték be. S mi több, ismét arról beszéltek, hogy a franciának, mint hivatalos nyelvnek használatát betiltják a gyarmat egész területén.

Csakis erőszakos cselekménnyel lehetett útját állni ezeknek az intézkedéseknek. Ártalmatlanná kell tehát tenni Lord Dalhousie-t, valamint a törvényhozó testület vezető tagjait, majd az államcsíny után mozgalmat kell szervezni a Szent Lőrinc-völgyi grófságokban. Ideiglenes kormány intézné az ügyeket, míg a választások után megalakul az új kormány; végül a kanadai milíciák megtámadnák a reguláris hadsereget. Ez volt Walter Hodge-nak és társainak terve.

Az összeesküvés talán sikerült volna, ha az egyik résztvevő árulása meg nem hiúsítja.

Walter Hodge-hoz és társaihoz csatlakozott egy bizonyos Simon Morgaz, akit közelebbről kell ismernünk.

Simon Morgaz 1825-ben negyvenhat éves volt. Ügyvédi gyakorlatot folytatott egy olyan országban s olyan időben, mikor több volt az ügyvéd, mint az ügyfél, csakúgy, mint ahogyan több volt az orvos, mint a beteg. Így aztán meglehetősen szűkös viszonyok között élt a Richelieu-folyó jobb partján épült Chambly városkában, túl a Szent Lőrinc-folyón, mintegy tíz mérföldnyire Montrealtól.

Simon Morgaz rendkívül határozott ember volt, erélyes magatartására már akkor felfigyeltek, mikor a francia pártiak korábban tiltakoztak az angol kormány mesterkedései ellen. Nyílt modora, megnyerő külseje mindenkiben rokonszenvet ébresztett, soha senki sem képzelte volna, hogy a vonzó tulajdonságok árulót lepleznek.

Nős ember volt. Felesége nála nyolc évvel fiatalabb, tehát történetünk idején harmincnyelc éves volt. Bridget - így hívták az asszonyt - amerikai származású volt. Apja, Allen őrnagy mint Washington egyik szárnysegéde a függetlenségi háborúban vitézségével tűnt ki. A feltétlen becsületesség mintaképe volt, s az adott szóért Regulus példájára szemrebbenés nélkül áldozta volna életét.

Simon Morgaz a New York állambeli Albanyban ismerkedett meg Bridget Allennel. A fiatal ügyvéd francia-kanadai család sarja volt, s Allen őrnagy ezt minden bizonnyal figyelembe vette, angol származású férfihez sohasem adta volna a lányát. Simon Morgaz ugyan teljesen vagyontalan ember volt, Bridget anyai öröksége azonban ha nem is gazdagságot, de bizonyos fokú jólétet biztosított a fiatal párnak. A házasságot 1806-ban, Albanyben kötötték meg.

Az ifjú pár boldogan élhetett volna, de nem így fordult. Simon Morgaz ugyan figyelmes volt a felesége iránt, akit őszintén szeretett, csak hogy egy szerencsétlen szenvedély, a kártya rabja volt. Bridget öröksége rövid pár év alatt odaveszett, s bár Simon Morgaz tehetséges ügyvéd hírében állt, munkájával nem tudta megkeresni azt, amit a játékkal eltékozolt. Nem nyomorogtak ugyan, de szorult helyzetbe kerültek, melynek következményeit Bridget példás méltósággal viselte. Sohasem vetette férje szemére a szegénységet. Minthogy a szép szó nem

használt, megadással, sőt nagy lelkierővel viselte a megpróbáltatást, noha súlyos aggodalmak gyötörték a jövő miatt.

Bridget nem önmagát féltette, mikor a jövőre gondolt. Házasságának első éveiben két fia született, mindkettőt ugyanannak a névnek két változatára kereszteltette, mely francia és amerikai származásukra emlékeztetett. Joann - az idősebbik - 1807-ben, az öccse, Jean 1808-ban született. Bridget fiai nevelésének szentelte életét. Joann csendes, szelíd fiú volt, Jean pedig heves vérmérsékletű, Joann szelídsége és Jean hevessége is határozottsággal párosult. Nyilván édesanyjuktól örökölték a komolyságot, a munkakedvet, határozott és egyenes felfogásukat, mert ezeknek a tulajdonságoknak nyoma sem volt Simon Morgazban. Ez volt az oka annak, hogy bár mindig tisztelettudóak voltak atyjuk iránt, sohasem ébresztette fel bennük azt a természetes és feltétlen bizalmat, ami pedig a vér szerinti kapcsolatban is a legfontosabb érzelem. Anyjuk iránt viszont éppoly határtalan odaadással és túláradó szeretettel viseltettek, mint ahogyan anyjuk szerette őket. Bridget-t és fiait a gyermeki szeretet és az anyai érzés elszakíthatatlan, kettős szála fűzte össze.

Joann és Jean mikor már nagyobbacskák voltak, a chamblyi kollégiumba kerültek, ott jártak egy év különbséggel iskolába. Mindketten megérdemelték, hogy a felsőbb osztályok legkiválóbb növendékei között emlegessék őket. Tizenkét, illetőleg tizenhárom éves volt a két fiú, mikor a montreali kollégiumba vitték őket, ahol szintén a legelsőkhöz számítottak. Két évvel később már be is fejezték volna tanulmányaikat, azonban közbejötték az 1825. évi események.

Simon Morgaz és felesége az év nagyobb részében ugyan Montrealban lakott, ahol Morgaz ügyvédi irodájának forgalma egyre csökkent, de továbbra is fenntartották szerény chamblyi házukat is. Itt találkozott Walter Hodge a barátaival, mikor már Simon Morgaz is csatlakozott az összeesküvéshez, melynek első felvonása, vagyis a kormányzó letartóztatása után Quebecben megalakult volna az ideiglenes kormány.

Az összeesküvők úgy gondolták, hogy a kis Chambly városkában, a szerény hajlék falai között nagyobb biztonságban vannak, mint Montrealban, ahol a rendőrség a legszigorúbb felügyeletet gyakorolta. Mégis mindig roppant óvatosan viselkedtek, hogy megghiúsítsanak minden kémkedési kísérletet. A fegyvereket és lőszereket ezért tudták úgy elhelyezni Simon Morgaz házában, hogy odaszállításuk senkiben a legkisebb gyanút sem ébresztette. A chamblyi házacskaiban futottak tehát össze az összeesküvés száalai, s innen kellett volna megadni a jelet a felkelésre.

A kormányzó és a környezete azonban valahogy mégis neszét vette a Korona ellen készülő államcsínynek, és fokozottan figyeltette azokat a képviselőket, akiket mint állandó ellenzégeket ismertek.

Ne felejtjük el, hogy Papineau képviselő és barátai mit sem tudtak Walter Hodge és összeesküvő társainak tervéről. Augusztus 25-re tervezték a fegyveres lázadást, mely meglepetésszerűen érte volna az összeesküvők barátait és ellenfeleit is.

Augusztus 24-én este Simon Morgaz házáat Rip vezetésével rendőrök szállták meg, éppen akkor, mikor az összeesküvők vezetői már együtt voltak. Arra sem volt idejük, hogy elégséges titkos levelezésüket s társaik névsorát. A rendőrök a ház pincéjében elrejtett fegyvereket is lefoglalták. Az összeesküvést tehát leleplezték, s Walter Hodge-ot, Robert Farrant, François Clercet, Simon Morgazt és de Vaudreuilt vagy tíz más kanadai franciával együtt erős rendőri fedezettel a montreali börtönbe szállították.

Elmondjuk, mi történt.

Élt akkoriban Quebecben egy Rip nevű angol kanadai ember, aki egy magánnyomozó és tudakozódó irodát vezetett. Az iroda sajátos szolgálatait a kormány több ízben is eredményesen vette igénybe. „Rip és Társa” név alatt működött ez a vállalat. A rendőrségi ügyeket is csak az üzleti haszon szempontjából nézték, jó kereskedő módjára ezeket is bevezették üzleti könyveikbe, sőt akár átalányösszegért vállalkoztak házkutatásra, letartóztatásra vagy kémkedésre. Rip, az iroda vezetője nagyon ravasz, nagyon ügyes és nagyon vakmerő ember volt, aki ügyesen forgolódott a világban, sok különleges ügyben benne volt a keze, azaz sok mindenbe beleütközött az orrát. Egyébként sem volt aggályoskodó természetű, az erkölcsi érzéknek még a nyoma is hiányzott belőle.

Rip 1825-ben, mikor irodáját alapította, harminchárom éves volt. Roppant változékony kifejezésű arca, ügyes álcázó tehetsége révén már gyakran szerepelt különböző álneveken. Pár év óta ismerte Simon Morgazt, bírósági ügyekben került vele összeköttetésbe. Bizonyos jelekből - melyek másnak fel sem tűntek volna arra következtetett, hogy a montreali ügyvéd is a chamblyi összeesküvők közé tartozik. Bizalmába férkőzött, kikémlelte titkait, megfordult a házában is, noha Bridget Morgaz cseppet sem titkolta, hogy milyen ellenszenvet érez iránta.

Egy levél, melyet a postahivatalban elkoboztak, csaknem kétségtelenül bizonyította az ügyvéd bűnrészességét. A rendőrfőnök, miután Rip tájékoztatta eddigi munkájának eredményéről, azt ajánlotta, hogy ügyesen vegye kézbe Simon Morgazt, akiről úgy tudják, hogy pénzzavarban van. Egy napon aztán Rip váratlanul a következő választás elé állította a nyomorultat: vagy perbe fogják hazaárulás bűnéért, vagy százezer piaszt - egy egész vagyont - kap, ha elárulja bűntársainak nevét és felfedi a chamblyi összeesküvés részleteit.

Az ügyvéd elrémült!... Társait elárulni!... Jó pénzért eladni!... Vérpadra juttatni őket!... És mégis engedett a kísértésnek, elfogadta a júdáspénzt, felfedte az összeesküvés titkait, miután ígéretet kapott arra, hogy a gyalázatos vásár soha nem fog kitudódni. Sőt még abban is megállapodtak, hogy Walter Hodge-zsal és barátaival együtt őt is le fogják tartóztatni, ugyanazon bírák elé állítják és ugyanazon ítélet fogja sújtani őt is - s ez az ítélet nem lehet más, mint a halál. Az ítélet végrehajtása előtt majd megszöktetik.

A gyalázatos cselszövés tehát mindörökre a rendőrfőnök, a Rip iroda tulajdonosa és Simon Morgaz titka marad.

Minden a megállapodás szerint történt. Az áruló által megjelölt napon a rendőrök a chamblyi házban lecsaptak az összeesküvőkre. Walter Hodge, Robert Farran, François Clerc, de Vaudreuil és még néhány társuk Simon Morgazzal együtt 1825. szeptember 25-én állt bírái elé.

A koronaügyész - vagy közvádó, mint annak idején mondták - szavaira a franciák az angol kormány ellen felhozott helytálló és közvetlen vádakkal feleltek. A törvényes érvekre nem akartak semmi mással válaszolni, mint a legönzetlenebb hazafiasság érveivel. Hiszen mindnyájan tudták, hogy az ítélet már kész, s hogy őket semmi meg nem mentheti.

A tárgyalás már pár órája annak rendje-módja szerint folyt, mikor a tanúkihallgatások során egy véletlen fényt derített Simon Morgaz szerepére.

A vád egyik tanúja, bizonyos Turner nevű chamblyi lakos kijelentette, hogy az ügyvéd többször is megbeszélést folytatott a Rip és Társa cég főnökével. Mint a villámcsapás, úgy hatott ez a leleplezés. Walter Hodge és de Vaudreuil, akik Simon Morgaz furcsa viselkedése miatt már régebben gyanút fogtak, most Turner kijelentése nyomán minden gyanújukat igazolva látták. A nagy titokban szervezett összeesküvést nem lehetett volna ilyen könnyen felfedezni, ha nincs közöttük áruló. Rip, a nyomozóiroda vezetője meglehetősen zavarba jött a kérdésektől, melyek csak úgy záporoztak rá e leleplezés után. Simon Morgaz védekezni próbált, de olyan valószínűtlen állításokat kockáztatott meg, olyan furcsa magyarázatokba bocsátkozott,

hogyan az összeesküvőknek és a bírónak is hamarosan határozott véleményük volt a történetekről. Valaki elárulta őket, s ez a valaki a nyomorult Simon Morgaz volt.

A vádlottak padján ülő férfiakban, de még a tárgyalóteremben szorongó hallgatóságban is heves utálat ébredt az áruló iránt.

- Arra kérjük a bíróság elnökét - mondotta Walter Hodge -, távolítsa el Simon Morgazt a vádlottak padjáról, melyet jelenlétünk megtisztel, de az övé beszennyezi... Nem tűrhetjük, hogy ez az ember még sokáig mérgezze körülöttünk a levegőt!

De Vaudreuil, Clerc, Farran és a többiek is mind csatlakoztak Walter Hodge kéréséhez, aki nem tudott tovább uralkodni magán, s nekiment Simon Morgaznak, úgyhogy az árulót végül is a fegyőröknek kellett megvédeniük. A tárgyalóterem közönsége is hevesen támadta, s követelte, hogy a bíróság tegyen eleget a vádlottak kérésének. A bíróság elnöke végül is kénytelen volt úgy rendelkezni, hogy Simon Morgazt vezessék vissza a börtöncellába. A körülötte felhangzó pfujolás, fenyegetőzés világosan bizonyította, hogy becsstelen árulónak tartják, akinek bűnéért a kanadai függetlenség legbuzgóbb apostolai életükkel fognak fizetni.

Walter Hodge-ot, François Clercet és Robert Farrant, mint a chamblyi összeesküvés legfőbb vezetőit valóban halálra ítélték. Harmadnap, vagyis szeptember 27-én, miután testvéreiket még egyszer hazaszeretetre buzdították, meghaltak a vérpadon.

A többi vádlott, köztük de Vaudreuil márkai életének is megkegyelmeztek, vagy azért, mert kevesebb bizonyíték merült fel ellenük, vagy azért, mert a Korona csak az összeesküvés legismertebb vezetőit akarta halálbüntetéssel sújtani. Őket életfogytig tartó börtönre ítélték, s csak 1829-ben nyerték vissza szabadságukat, mikor közkegyelemben részesültek.

Hogyan mi történt Simon Morgazzal a három hazafi kivégzése után? Szabadlábra helyezték, elhagyhatta montreali börtönét, aztán sürgősen eltűnt.

De nevét közmegvetés sújtotta, mely nem kímélte boldogtalan hozzátartozóit sem, pedig őket semmiféle felelősség nem terhelte az árulásért. Bridget Morgazt kíméletlenül elűzték montreali otthonából, elűzték a chamblyi házból is, ahova a per idején visszavonult. Kénytelen volt magához venni két fiát is, akiket eltávolítottak a kollégiumból, mint ahogyan apjukat eltávolították a vádlottak padjáról.

Simon Morgaz egy csendes városkában bújt meg szegényével, pár nap múlva csatlakozott hozzá felesége és két fia is. Itt azonban csak rövid ideig maradtak, hamarosan elhagyták a montreali járást.

Bridget azonban képtelen volt elhinni, hogy férje bűnös, és a két fiú sem adott hitelt a vádnak, hogy apjuk áruló. Mind a négyen Verchères városkában, a hasonló nevű grófságban telepedtek meg a Szent Lőrinc-folyam jobb partján. Azt remélték, hogy semmi sem tudódik ki, hogy semmi gyanú nem szolgáltatja ki őket a közmegvetésnek. Vagyonuk utolsó morzsáiból éltek ezek a szerencsétlenek, mert Simon Morgaz a Rip cég közvetítésével felvette ugyan árulásának díját, de óvakodott attól, hogy a felesége és a fiai előtt pénzhez nyúljon. Előttük szüntelenül ártatlanságát hangoztatta, átkozta az emberi igazságtalanságot, mely oly súlyosan nehezedik őreá és családjára. Hiszen ha árulást követett volna el, most jócskán lenne pénze! Nem kellene ilyen gyötrelmesen szűkös viszonyok között élniük, mely után már csak a nyomor következhet.

Bridget Morgaz belekapaszkodott a gondolatba, hogy férje ártatlan. Örült még a szegénységnek is, hiszen ez is a férje ártatlansága mellett szólt! A látszat ellene volt... Nem tették lehetővé, hogy kimagyarázkodják... A körülmények kegyetlen találkozásának az áldozata... Eljön még az a nap, mikor ártatlanságát bebizonyíthatja... Mert ártatlan!

A jó megfigyelő azonban talán észrevette volna, hogy a két fiú magatartása a családfő iránt, némileg megváltozott. Joann, az idősebbik nagyon gyakran félrehúzódott, s még csak gondolni sem mert arra, hogy mostantól fogva milyen gyalázat tapad a Morgaz névhez. Elűzte a gondolataiban felmerülő érveket és ellenérveket, nehogy latolgatnia kelljen őket. Nem akart apja bírása lenni, mert félt, hogy elítélné őt. Lehunyta szemmel, félrehúzódva hallgatott, ha anyja és öccse az apja pártját fogták... A boldogtalan fiú nyilván attól rettegett, hogy bűnösnek találja azt az embert, akinek az életét köszönheti.

Jean viszont egész másként viselkedett. Hitt abban, hogy Walter Hodge, Farran és Clerc összeesküvőtársa nem lehet bűnös, bármilyen erős gyanú szól is ellene. Bátyjánál lobbanékonnyabb természetű lévén, ítéletében kevésbé volt tárgyilagos, erősen befolyásolta a gyermeki szeretet. Valósággal belekapaszkodott a vérségi kötelékbe, melynek elszakítása oly nehéz. A nyilvánosság előtt szerette volna megvédeni az apját. Szíve vadul megdobbant, ha Simon Morgazról valami rosszat hallott, s anyjának kellett visszatartania, nehogy botrányt csináljon. Így élt a boldogtalan család Verchères-ben, álnév alatt, szörnyű erkölcsi nyomorúságban, anyagi gondok között. És ki tudja, milyen szélsőségekre vetemednék a városka lakossága, ha egyszer kitudódnék a család múltja.

Simon Morgaz neve tehát egész Kanadában, a városokban csakúgy, mint az eldugott falvakban, a leggyűlöltebb név volt. Júdás - de még inkább Black és Vitré nevével együtt emlegették -, márpedig ez a két név a kanadai francia nyelvben már régóta gyalázatos áruoltót jelent.

Igen! 1759-ben Denis Vitré, egy francia követte el azt a gyalázatot, hogy Quebec elé kalauzolta az angol flottát, segített abban, hogy Anglia elragadja Franciaországtól a gyarmat fővárosát! Igen! 1797-ben az angol származású Black a hatóságok kezére adott egy bujdosót, aki rábízta titkát! A bujdosó, az amerikai származású Mac Lane ugyanis részt vett a kanadaiak felkelési terveiben, s ezért menekülnie kellett. A nemes lelkű amerikai bitóra küldték, holttestét le is fejezték, szívét kitepték és elégették.

S most a Simon Morgaz név ugyanezt jelentette, mint Black és Vitré neve, mindhárom a közmegejtés, a gyalázat tárgya volt!

Verchères lakóit kis idő múlva nyugtalanítani kezdte ez az örökös visszavonultságban élő, titokzatos család, melyről senki nem tudott semmi közelebbit. Hamarosan gyanakodni kezdtek rájuk. Egy éjszaka ismeretlen kéz a Black nevet írta fel Simon Morgaz kapujára.

Másnap a férj, a feleség és a két fiú elhagyta Verchères-t. Átkeltek a Szent Lőrinc-folyamon, néhány napra az egyik bal parti városban telepedtek meg, de itt is felfigyeltek rájuk, s tovább mentek egy várossal. Földönfutó lett a család, nevéhez gyalázat tapadt. Mintha a bosszú angyala üldözné őket lángpallossal a kezében, mint ahogyan a bibliai történet szerint a testvérgyilkos Káint üldözte. Simon Morgaz és családja sehol nem lelt békés hajlékra; végigbarangolták az Assomption, Terrebonne, Deux-Montagnes és Vaudreuil grófság területét, egyre keletebbre, a ritkábban lakott falvak felé igyekeztek, de nevüket végül is mindenütt arcukba vágták.

Két hónappal a szeptember 27-én elhangzott ítélet után a családnak ismét menekülnie kellett, ezúttal egészen az ontariói területig. Kingstonban ugyan szállást kaptak egy fogadóban, de valaki rájuk ismert, s azonnal tovább kellett menniük. Csak annyi idejük volt, hogy Simon Morgaz az éjszaka leple alatt elszökhett. Bridget és Jean hiába próbálták megvédeni, ők maguk is alig tudtak elmenekülni a bántalmazás elől, és Joann csaknem az életével fizetett, mert menekülésüket fedezte.

Kingstontól pár mérföldnyire, a tóparton találkoztak újból. A család ekkor elhatározta, hogy az északi parton megy tovább, míg el nem jut az Egyesült Államokba, hiszen már Felső-Kanadában sem lelhetnek menedéket; noha ezen a vidéken még nem terjedtek el a francia

párti függetlenségi eszmék. De vajon nem ugyanez a fogadtatás vár majd rájuk a határon túl, az Egyesült Államokban is, ahol átokkal sújtották Black árulását, melynek az amerikai államszövetség egyik polgára esett áldozatul?

Okosabb lesz tehát valami eldugott vidéken, akár indiánok között megtelepedni, ahova még nem jutott el Simon Morgaz gyalázatának híre. De ezzel is hiába próbálkoztak. A nyomorult árulót mindenütt eltaszították. Mindenütt felismerték, mintha homlokán szégyenbélyeget viselt volna, mely kihívta a megtorlást.

Már november utolsó napjaiban jártak. Milyen nehéz útjuk volt a komisz időben, a tavak vidékén, ahol oly kegyetlen a tél, s oly zord szelek járnak. Ha falun vezetett át az útjuk, a fiúk bevásároltak, az apa bujkált az emberek elől. Ott pihentek meg, ahol éppen lehetett, elhagyatott kunyhókban, s ha fedélre nem találtak, hát sziklaüregben, vagy a vidék végtelen erdőségeinek mélyén.

Simon Morgaz egyre komorabb volt, egyre jobban rettegett. Szüntelenül mentette magát övéi előtt, mintha láthatatlan vádló járna a nyomában és örökkön azt kiáltaná feléje, hogy áruló!... Áruló!... S mintha nem mert volna felesége és fiai szemébe nézni. Bridget mégis gyengéd szavakkal igyekezett bele lelket önteni, Joann ugyan továbbra is hallgatag maradt, Jean azonban folyvást erősködött:

- Apám!... Édesapám!... Ne csüggedj!... Az idő majd rácáfol a rágalmazókra!... Majd be fogják látni, hogy tévedtek... hogy csak a látszat szólt ellened! Még hogy te, apám! Hogy te árultad volna el társaidat, hogy te adtad volna el a hazádat!...

- Nem! Nem! - hajtogatta Simon Morgaz, de csak suttogva, hogy alig lehetett hallani.

A faluról falura vándorló család végre elérkezett a tó nyugati csücskéhez, a Toronto-erődtől pár mérföldnyire. Ha megkerülik a partvidéket, már csak a Niagara-folyóig kell eljutniuk, s ha átkelnek azon a részen, ahol a tóba ömlik, máris amerikai földön állnak.

Vajon itt akar megállni Simon Morgaz? Vajon nem volna helyesebb, ha tovább mennének nyugat felé, míg oly távoli vidékre érnek, ahova nem jutott el gyalázatuk híre? Vajon hova akar eljutni? Sem felesége, sem fiai nem tudták, mert csak ment, ment egyre tovább, s ők kérdezősködés nélkül követték.

December 3-án estefelé a fáradtságtól és inségtől elcsigázott négy szerencsétlen egy barlangban talált pihenőhelyet, melynek bejáratát csaknem teljesen elzárta a sűrű bozót és futónövények szövedéke; nyilván vadállatok tanyája lehetett, de most elhagyatott volt. Maradék kis ennivalójukat letették a homokra. Bridget-t a testi-lelki gyötrelmek leverték a lábáról. A Morgaz családnak a legközelebbi faluban valamelyik indián törzstől mindenképpen ki kell könyörögnie pár napra a vendégszeretetet, amit a kanadaiak irgalmatlanul megtagadnak tőlük.

Joann és Jean kegyetlenül szenvedtek az éhségtől, most ettek pár falat hideg vadhúst. Simon Morgaz és Bridget azonban ezen az estén nem akart vagy nem tudott egy falatot sem enni.

- Apám, egyél, hogy erőre kapj! - kérlelte Jean.

Simon Morgaz nem felelt a fiának.

- Apám - mondta Joann, aki mióta Chamblyból eltávoztak, eddig egyetlen szót sem szólt apjához -, apám, nem mehetünk tovább!... Anyánk nem bírna ki újabb fáradalmakat!... Hiszen már csaknem az amerikai határon vagyunk!... Azt tervezi, hogy átlépjük?

Simon Morgaz rápillantott kisebbik fiára, s csaknem azonnal lehunyta a szemét.

- Hiszen látja, milyen állapotban van anyánk! - folytatta a fiú. - Már moccanni sem tud!... Kimerültsége megfosztotta maradék akaraterétől is!... Holnap már nem tud lábra állni! Öcsém és én természetesen vinni fogjuk őt!... De mégiscsak tudnunk kell, hogy merre szándékozik menni, s ne felejtse el, hogy nem indulhatunk hosszú útra!... Mit határozott, apám?...

Simon Morgaz nem válaszolt, lehorgasztotta fejét, és megbújt a barlang mélyén.

Beköszöntött az éjszaka. Semmi nesz nem háborgatta a csendes magányt. Vastag felhők borították az égboltot, félő volt, hogy hamarosan áthatolhatatlan köd ereszkedik alá. Szellő sem rezdült. Egyszer-egyszer távolról felhangzó üvöltés törte meg a pusztaság néma csendjét. Havazni kezdett, vigasztalanul, sűrűn hullottak a hópelyhek.

Egyre metszőbb volt a hideg. Jean rőzsét gyűjtött, s tüzet rakott az egyik sarokban a barlang bejárata mellett, hogy a füst kiszálljon.

Bridget még mindig mozdulatlanul feküdt a fűvön, amit Joann terített a barlang földjére. Csak fájdalmas, hosszú sóhajoktól megszakított, kínos lélegzése árulta el, hogy él. Joann az anyja kezét fogta, Jean meg a tüzet táplálta, hogy elviselhetőbb legyen a hideg.

Simon Morgaz a barlang mélyére húzódott, a falnak dőlt, mint akit megbénított a kétségbeesés, mintha iszonyodna önmagától, még csak meg sem moccant. A lángok fénye megvilágította vonagló arcát.

A tűz egyre csendesebben lobogott, Jean érezte, hogy hiába küszködik az álmosággal, szeme lecsukódott.

Nem tudta volna megmondani, hány óráig bóbiskolhatott. Mikor felébredt, látta, hogy a tűz csaknem teljesen elhamvadt.

Felállt, egy halom gallyat dobott a parázsra, felélesztette a tüzet, melynek fénye most újból bevilágította a barlangot.

Joann most is mozdulatlanul szendergett kábult anyja mellett. De Simon Morgaz nem volt a barlangban. Ugyan miért ment el innen, ahol a felesége és a fiai pihennek?...

Jeant szörnyű balsejtelem fogta el, felugrott, hogy kirohanjon a barlangból, s e pillanatban odakint lövés dörrent. Bridget és Joann hirtelen felegyenesedett, mindketten hallották a lövést, nagyon közletről hangzott.

Bridget rémülten felsikoltott, felállt, két fia támogatta ki a barlangból.

Még húsz lépést sem tettek, mikor a havon élettelen testet pillantottak meg.

Simon Morgaz volt. A nyomorult pisztolyával szíven lőtte magát.

Meghalt.

Joann és Jean borzadva hátrált. A múlt feltámadt előttük. Hát mégis igaz volna, hogy az apjuk áruló? Vagy talán csak a kétségbeesés kergette halálba, végezni akart magával, mert kegyetlen sorsát nem tudta elviselni?

Bridget férje holttestére borult. A karjába szorította... Nem akart hinni annak becstelenségében, akinek a nevét viselte.

Joann felemelte anyját, visszavezette a barlangba, aztán öccsével együtt bevitték apjuk holttestét, s kiterítették ott, ahol pár órával előbb pihent.

Zsebéből egy tárca esett ki. Joann felemelte s mikor kinyitotta, egy köteg bankjegy hullott a földre.

Ez volt a díj, melyért Simon Morgaz elárulta a chamblyi összeesküvők vezéreit!... Az anya és a két fiú már nem kételkedhetett bűnösségében.

Joann és Jean Bridget mellé térdelt.

Most, az áruló holtteste mellett, ki önmagára mondotta ki az ítéletet, már csak a megtört család volt, melynek neve azzal együtt fog eltűnni, aki gyalázatot hozott rá.

3. Egy huron indián közjegyző

Komoly oka volt annak, hogy a főkormányzó, Sir John Colborne, a rendőrfőnök és Gore ezredes a quebeci kormányzósági palotában megvitatták, milyen intézkedéseket kell hozniuk a mozgolódás elfojtására. Minden jel arra mutatott ugyanis, hogy a francia kanadai lakosság érzelmei félelmetes felkelésben nyilvánulnak meg.

Lord Gosfordot és a környezetét tehát joggal aggasztotta a jövő, ami, úgy látszik, cseppet sem nyugtalanította azt a fiút, aki egy délelőtt Nick montreali közjegyző irodájában körmölt a Bon-Secours vásártéren.

A „körmölés” szó talán nem is fedi pontosan azt a nagy figyelmet igénylő munkát, amivel Lionel Rastigouche oly odaadással foglalkozott délelőtt kilenc órakor. A finom betűkkel egyenlőtlen hosszúságú sorokba rótt írás egyre szaporodott a szép kékesfehér papirosra, mely cseppet sem hasonlított a vastag okmánypapírokhoz. Közben-közben megpihent Lionel keze, hogy pontosan megfogalmazzon egy-egy röpke gondolatot, s a félig nyitott ablakon át tekintete ilyenkor a Jacques Cartier téren álló Nelson-emlékműre tévedt. Pillantása aztán felélénkült, az arca sugárzott, s tolla fürgén tovább rótt a sorokat, fejét meg könnyedén ingatta, mintha szabályos ritmust kísért volna.

Lionel alig lehetett tizenhét éves. Kedves, csaknem lányos arcú, nagyon franciás; szőke haját talán kissé túl hosszúvá növesztette, kék szeme akár a nagy tavak tiszta tükre. Nem volt sem apja, sem anyja, de Nick közjegyző pótolta mindegyiket, mert a derék ember fiaként szerette.

Lionel e kora délelőtti órában egyedül volt az irodában. Az írnokok a városban intézték különböző teendőiket, még csak egy ügyfél sem jelentkezett, pedig Nick közjegyző irodája a legforgalmasabbak közé tartozott. Lionel úgy gondolta, hogy nem is fogja zavarni senki, s mikor a lap végére ért, a legutolsó sor alá szépen kicirkalmazva odarajzolta névalírást.

Amint elkészült vele, mögötte váratlanul megszólalt egy hang:

- Mit csinálsz, fiam?

Nick közjegyző állt mögötte, csak hogy a fiatal írnok se látott, se hallott, úgy lefoglalta titkos munkája.

Lionel első gondolata az volt, hogy eltüntesse a kékesfehér papirost, s már majdnem sikerült becsúsztatnia az írómappába, de a közjegyző gyorsabb volt, kikapta a kezéből a gyanús írást, s a fiú hiába igyekezett, nem tudta visszaszerezni tőle.

- Mi ez, Lionel? - kérdezte. - Fogalmazvány? Másolat? Vagy másodpéldányt készítesz?

- Kérem szépen, Nick úr...

A közjegyző feltette szemüvegét, összeráncolta a homlokát, s ugyancsak elképedt, amint tekintete végigfutott a sorokon.

- Még ilyet! - kiáltott fel. - Egyenlőtlen hosszúságú sorok?... Margó az egyik oldalon, margó a másik oldalon!... Mennyi drága elpazarolt tinta, s a felesleges margók miatt mennyi drága elpazarolt papír!

- Nick úr! - szólalt meg Lionel a füle tövéig vörösödve. - Csak úgy eszembe jutott... Úgy véletlenül...

- Mi jutott eszedbe... úgy véletlenül?

- Hát a vers...

- Vers?... Hát te versben fogalmazol?... Nocsak! Neked a próza már nem is jó az aktákhoz?

- Ugyanis ez nem akta... Ne tessék haragudni érte.

- Hanem?

- Egy költemény. A Baráti Lant pályadíjat tűzött ki, s gondoltam, megpályázom...

- Baráti Lant! - ámult a közjegyző. - Mit képzelsz, Lionel, talán azért vettelek ide, az irodámba, hogy a Baráti Lant, vagy akármelyik irodalmi kör versenyén szerepelj?... Talán azért tettelek meg másodírnokomnak, hogy szabadon hódolhass versfaragó szenvedélyednek? Hiszen ez éppen annyit ér, mintha azzal töltened napjaid, hogy a Szent Lőrinc-folyamon csónakázol, a Mont Royal sétányain, vagy a Szent Ilona parkban sétálikál! Költő a közjegyzői irodában!... Babérkoszorú az írnok fején!... Ezzel aztán megfutamítanánk az ügyfeleket!

- Ne haragudjék, Nick úr! - szólalt meg Lionel letörten. - Ha tudná, hogy mennyire versebe kívánczik a mi dallamos francia nyelvünk! Hogy milyen hibátlanul simul ritmusához, hangsúlyához, zengéséhez!... A mi költőink, Lemay, Elzéar Labelle, François Mons, Chapemann, Octave Crémazie, meg...

- Ha jól tudom, ezek közül az urak közül egy sem töltötte be a másodírnok fontos tisztségét! Nem kaptak fizetést, de meg ellátást, lakást sem! Nem hullott az asztalukra hat piaszter harminc napra! - tette még hozzá a közjegyző, s szemmel láthatólag nagyon tetszett neki ez a kénrím. - Nekik nem kellett adásvételi szerződéseket, végrendeleteket szövegezni, költői fantáziájuk szabadon csaponghatott!

- Nick úr kérem, most az egyszer...

- Jó, jó... szóval most az egyszer azt akartad, hogy te légy a Baráti Lant versenyének nyertese?

- Igen, Nick úr, ez a nagyravágyó gondolatom támadt.

- S szabadna tudnom, hogy mi a költeményed tárgya?... Bizonyára dicsőítő óda Tabe-lionophoz, a paragrafusok dicső múzsjához!?...

- Ó - jajdult fel Lionel, s csak egy kézmozdulattal tiltakozott.

- Egyszóval, mi a címe ennek a rímbe szedett izének?...

- Lidércfény.

- Lidércfény! - ámult Nick közjegyző. - Szóval verset írsz a lidércfényhez?

S a közjegyző nyilván szemére vetette volna még a dzsinneket, a tündéreket, koboldokat, manókat, szellemeket, villiket, a skandináv mondavilág minden mesealakját, csak hogy e pillanatban a postás kopogtatott az iroda ajtaján, s máris belépett.

- Ó, maga az - üdvözölte Nick a levélhordót. - Már azt képzeltem, hogy holmi lidércfény...

- Lidércfény?... - döbbsent meg a levélhordó. - Uraságod szerint én olyan vagyok, mint...

- Nem! Nem! Sőt szerintem maga éppen olyan, mint egy levélhordó, aki számomra hozott valamit.

- Tessék, Nick úr!

- Köszönöm.

A levélhordó máris távozott, a közjegyző pedig, amint megpillantotta a címzést, hevesen tépte fel a borítékot.

Lionel most visszaszerezte s gyorsan zsebre vágta a kékesfehér papirost.

Nick közjegyző rendkívüli figyelemmel olvasta a levelet, majd a boríték hátlapján megvizsgálta a postabélyegző keltezését. Eszerint a levelet Saint-Charles-ban, Verchères grófság egyik kis városkájában az előző napon adták fel. A közjegyző pár percig gondolkozott, aztán újból dörgelemes kirohanást intézett a költők ellen:

- Egyszóval a múzsáknak áldozol, Lionel fiam... Nos, büntetésből velem jössz Lavalba, útközben bőségesen lesz időd rímeket fabrikálni.

- Fabrikálni?! De Nick úr...

- Egy órán belül indulnunk kell, s ha a síkságon lidércfényekkel találkozunk, átadhatod nekik baráti üdvözléseidet.

A közjegyző ezzel bement dolgozószobájába, Lionel pedig előkészült az útra, amely éppen nem volt kedve ellenére. Közben talán sikerül jobb belátásra bírnia főnökét a költészetről úgy általában, meg Apollo gyermekeit illetően, még ha mindjárt közjegyzőségi írnokok is.

Nick közjegyző voltaképpen nagyon derék ember volt, kitűnő ítélőképessége, bölcs tanácsai megszerezték számára a világ nagyrabecsülését. Történetünk idején ötvenesztendő volt. Széles, derűs arcával, hajdan koromfekete, de most már szürkülő, csigákba göndörödő hajával, élénk és vidám pillantású szemével mindenkit rokonszenvet ébresztett. S ne felejtjük el: Nick közjegyző sötétbarna, sőt vöröses bőre elárulta, hogy ereiben indián vér folyik.

A közjegyző ezt különben nem is titkolta. Elődei az ország őslakói voltak, akik e földet birtokolták, mielőtt az európaiak átkeltek az óceánon, hogy meghódítsák. Abban a korban a franciák és a bennszülöttek közötti házasságok éppen nem mentek ritkaságszámba. A Saint Castinok, az Eneaud-k, a Népisignyk, a d'Entremont-ok így alapítottak családot, sőt vad törzsek fejedelmévé lettek.

Nick közjegyző ősei huron indiánok voltak, vagyis az indián faj négy nagy családjának egyikéből származott. Noha a hangzatos Nicolas Sagamore nevet viselhette volna, ő egyszerűen csak Nicknek nevezte magát. Ragaszkodott ehhez a névhez, s ezzel cseppet sem kisebbitette magát.

Azt is tudták róla, hogy huron rokonai még nem haltak ki. Sok unokatestvére közül az egyik a Laprairie grófság montreali járásának nyugati részében megtelepedett huronok törzsfőnöke volt.

Nincs ebben semmi meglepő, Kanadában manapság is előfordul ilyesmi. Quebec városának volt például egy derék törvényszéki jegyzője, ki születésénél fogva jogot formálhatott volna arra, hogy tomahawkot ragadjon, s csatakiáltással az egyik irokéz törzs élére álljon. Nick közjegyző nem ehhez az indián törzshöz tartozott, mely többnyire az angolokkal szövetséges volt. Lionel büszke volt a főnökére, a nagy északi törzsfőnökök leszármazottjára, s alig várta, hogy megénekelhesse őseinek, a huronoknak hőstetteit.

Nick közjegyző, minthogy vér szerint nem tartozott sem a kanadai angolok, sem a kanadai franciák közé, mindenkor bölcs semlegességet tanúsított a két politikai párt irányában. Így aztán mindenki becsülte, mindenki igénybe vette jószolgálatait, melyekkel sohasem fukarkodott.

Az őseitől öröklött ösztönök nála nyilván átalakultak, mert eddig még nem érezte, hogy feltámad benne fajának egyik jellemző tulajdonsága, a harciasság. Közjegyző volt, békés, elnéző természetű ember. Aligha akarta biztosítani a Sagamore név fennmaradását, mert nem alapított családot, sőt nem is gondolt nősülésre.

Nick közjegyző tehát útra készülődött másodírnokának kíséretében. Úgy gondolta, hogy csak pár óráig lesz távol Montrealtól, s vacsorára már Dollynak, öreg szolgálójának a főztjét eszi.

Montreal városa a Szent Lőrinc-folyam egyik szigetének déli partján épült. A tíz-tizenegy mérföld hosszú, öt-hat mérföld széles sziget az Outaouais-folyó torkolata alatt erősen kiszélesedő Szent Lőrincből emelkedik ki. Itt fedezte fel Jacques Cartier a Hochelaga nevű indián falut, melyet Franciaország királya a Szent Sulpicius-rendnek adományozott. A város a fölötté emelkedő Mont Royalról kapta a nevét. Fekvése nagyon előnyös a kereskedelem fejlődésére, s 1760-ban már több mint hatezer lakosa volt. A pompás parkká átalakított festői domb lábánál épült. A Mont Royal és a kis Szent Ilona szigetének parkja a montrealiak kedvelt kiránduló- és sétahelye volt. A várost három kilométer hosszúságú nagyszerű csőhíd köti össze a folyam jobb és bal partjával; 1837-ben, történetünk idején, azonban ez a híd még nem létezett.

Montreal az idők folyamán hatalmas, modern várossá épült ki, ezért nem is olyan festői, mint Quebec. Épületei közül némi érdeklődésre tarthat számot az anglikán meg a katolikus székesegyház, a bank, a tözsdepalota, a közkórház, a színház, a Miasszonyunk kolostora, a MacGillről elnevezett protestáns egyetem és a Szent Sulpicius papnevelő intézet. A város területe száznegyvenezer főnyi lakosához képest éppenséggel nem mondható nagynak. A lakosságnak csak egyharmad része angolszász, bár ez az arányszám más kanadai városokhoz képest Montrealban meglehetősen magas.

A sziget keleti részén épült a francia városrész, nyugati partján pedig az angol vagy a skót negyed. A sziget őslakói különben csak „kurtaszoknyás”-nak nevezték minden skótot. A két európai faj már csak azért sem nagyon keveredett egymással, mivel minden, ami a kereskedelemmel, iparral, pénzügyletekkel függ össze, kizárólag az angol származású bankárok, iparosok és kereskedők kezében volt, főként 1837 táján. A Szent Lőrinc-folyam, ez a nagyszerű vízi út, virágzó gazdasági életet biztosít a város számára, hiszen nem csupán a kanadai gróf-ságokkal, hanem Európával is összeköti, és a kanadai árukat nem kell előbb New Yorkban átrakni európai gőzösökre.

A gazdag londoni kereskedők példájára a kanadai kereskedők is szívesen elkülönítették otthonukat az üzleti helyiségektől. Az üzleti vagy irodai órák után visszatértek az északi városrészekbe, a Mont Royal lábánál körbefutó úton, vagy a domb lankáin épült otthonukba. Itt emelkedtek a lakóházak, a kertekkel körülvett villák, egyik-másik valóságos kis palota. A skótok meg e gazdag városrészekről távolabb, valósággal elkülönítve éltek a Szent Anna kerületben, a folyam bal partján, a Lachine-csatorna torkolatánál.

Nick közjegyző vagyonos ember volt. A kereskedelmi élet vezetőihez hasonlóan ő is megengedhette volna magának, hogy esténként a felsőváros valamelyik előkelő házában térjen nyugovóra, a Szent Antal sétány árnyas fái között. Ő azonban a régi vágású közjegyzők közé tartozott, kiknek látókörét lezárja az iroda négy fala, s akik valóban rászolgálnak az ügygondnok névre, mert szüntelenül megbízóik ügyeivel gondolnak. A Sagamore-ok unokája ott lakott a Bon Secours vásártér egyik öreg házában.

Másodírnokával együtt innen indult el, hogy beszálljon a kocsiba, amely a Montreal-sziget és a Jézus-szigeti komp között látja el a forgalmat. A két szigetet ugyanis csak egy keskeny folyamág választja el. Nick közjegyző először a bank felé ment a fényes üzletekkel szegélyezett utcákon, melyeknek rendben tartására a városatyák mindig nagy gondot fordítottak. Ahogy a bankhoz ért, meghagyta Lionelnek, hogy várjon rá az előcsarnokban, jómaga pedig a főpénztárhoz ment, majd egy negyedóra múlva visszajött, s a társaskocsi állomásához indult.

Kanadában „buggie”-nak hívják ezeket a kétfogatú, több férőhelyes rugózott kocsikat, melyek roppant kényelmesek, mégis nagyon erősek, hiszen hepehupás, rossz úton kell közlekedniük. Egy-egy társaskocsiban rendszerint hat ember számára van hely.

- No lám! Nick úr van itt! - kiáltotta örömmel a kocsis, mihelyt messziről megpillantotta a közjegyzőt, akit mindig, mindenütt örömmel üdvözöltek.

- Bizony én, meg az írnom! - válaszolt Nick szokott kedélyes modorában.

- És hogy szolgál az egészsége, Nick úr?

- Kitűnően, kitűnően! Igyekezék maga is ilyen jó egészségben lenni, mint én! Akkor nem jut csődbe a patika miatt!

- De meg az orvosok miatt sem! - válaszolt Tom.

- Mikor indulunk? - kérdezősködött Nick közjegyző.

- Azonnal.

- Lesznek útítársaink?

- Eddig még nem jött senki, de majd csak akad még utas, talán éppen az utolsó pillanatban.

- Ennek nagyon örülnék, Tom... valóban örülnék. Szívesen elbeszélgetek útközben, s megfigyeltem, hogy a beszélgetéshez feltétlenül két emberre van szükség.

A közjegyző gyermeket szavakkal kifejezett óhaja azonban aligha valósulhatott meg. Már befogták a lovakat, Tom már az ostorát csattogtatta, s még mindig nem jelentkezett utas.

A közjegyző beült a kocsiba, a hátsó ülésre, Lionel pedig rögtön melléje telepedett. Tom még egyszer végignézett az utcán, majd felült a bakra, kezébe vette a gyeplőszárat, fütttyentett a lovaknak, s a lármás alkotmány éppen nekiindult, mikor néhány járókelő, aki ismerte a közjegyzőt - s ki ne ismerte volna e derék férfiút - jó utat kívánt neki, amire ő barátságosan integetett.

A kocsi a felső városnegyedek felé, a Mont Royal irányába indult. A közjegyző jobbra-balra nézegetett, no meg a kocsis is, bár egészen más okból. Ma délelőtt azonban, úgy látszik, senki sem akart a sziget északi részére jutni, sem Nick közjegyzővel társalogni. Csak nem akadt útítárs, a kocsi meg közben elérte a körbefutó sétányt, mely most délelőtt teljesen kihalt volt. A kocsis nógatni kezdte a lovait.

E percben valaki közeledett a kocsihoz, s intett, hogy álljon meg.

- Volna még egy hely? - kérdezte.

- Egy még akad, meg ezenkívül három - felelt a tréfás kedvű kocsis.

Az új utas üdvözölte Nick közjegyzőt és írnökát, majd helyet foglalt Lionellel szemben. A kocsi újra elindult, majd pár perc múlva a Mont Royal mögé kanyarodott, s az utasok szeme elől eltűntek a montreali házak bádogtetői, melyek a napfényben úgy csillogtak, mint megannyi ezüst tükör.

A közjegyző nagy örömmel fogadta a kocsi harmadik utasát. Így legalább elbeszélgethet a négymérföldnyi úton, mely Montrealt elválasztja a Szent Lőrinc-folyam felső ágától. Az új utas azonban semmi hajlandóságot sem mutatott arra, hogy alkalmi beszélgetésbe elegyedjék. Mikor beszállt a kocsiba, figyelmesen megnézte Nick közjegyzőt és Lionelt, azután behúzódt az ülés sarkába, szemét félig lehunyta, mintha mélyen elmerült volna gondolataiban.

Huszonkilenc év körüli fiatal férfi volt. Sudár és izmos termete, határozottságot sugárzó férfias arca, merész tekintete, magas homloka és fekete haja a francia kanadai faj legjellegzetesebb típusára vallott. Ki volt ő? Nick közjegyző nem ismerte, sőt soha nem is látta, noha ő mindenkit ismert a környéken. Mikor kicsit figyelmebben szemügyre vette, az volt a

benyomása, hogy ez a fiatal férfi máris súlyos megpróbáltatásokat élt át, s hogy kemény nevelésben volt része a szenvedés iskolájában.

Már az öltözéke is elárulta, hogy az idegen azok közé tartozik, akik Kanada függetlenségéért harcolnak. Csaknem ugyanolyan öltözetet viselt, mint azok a merész harcosok, akiket még manapság is „erdőjárók”-nak neveznek. A fején kék föveg, ruhája meg - a mellén keresztbe gombolt zubbony és a durva nyersvászon nadrág, melyet vörös öv szorított a derekára - csupa „hazai kelméből” készült.

Mert ne felejtsük el, hogy a hazai kelmék használata felért a politikai tiltakozással, hogy akik így öltözködtek, azok soha nem vásároltak Angliából behozott iparcikkeket. A franciák roppant leleményesek voltak, ha arról volt szó, hogy az angoloknak borsot törjenek az orruk alá.

Százötven évvel ezelőtt a bostoniak az Angliával szemben érzett gyűlölettől hajtva száműzték háztartásukból a teát. S mint ahogyan százötven évvel ezelőtt csak az akkori loyalisták ittak teát, úgy a kanadaiak között sem akadt egyetlenegy sem, aki megvásárolta volna az Egyesült Királyságban készült kelmét. Nick közjegyző, semlegességének megfelelően kanadai posztóból készült nadrágot s angol szövetből szabott kabátot viselt. Viszont Lionel ruházatának minden szálát az Atlanti-óceánon innen fonták.

A kocsi közben elég gyorsan robogott a Szent Lőrinc mellékáig elterülő síkság göröngyös útjain. Nick közjegyző, aki roppant beszédes természetű volt, mégis úgy érezte, hogy nagyon lassan múlik az idő. Minthogy a fiatal férfi csak nem volt hajlandó beszélgetésbe elegyedni, Nick kénytelen volt beérni Lionellel, de azt remélte, hogy útítársuk végül is bekapcsolódik a beszélgetésbe.

- Nos, Lionel, hát hogy is állunk azzal a lidércfénnyel?

- A lidércfénnyel?... - bizonytalankodott a kis írnok.

- Hát persze! a lidércfénnyel. Hiába erőltetem a szemem, nyomát sem látom az egész síkságon!

- Mert nagyon világos van, Nick úr - válaszolt Lionel, aki elhatározta, hogy a tréfára tréfával felel.

- Talán jelentkezik, ha a régi dallal csalogatjuk:

Rajta, lidércfény, drága, barát!

Rajta, vidáman, táncolj hát!

De lám, a drága barát csak nem jelentkezik erre sem!

- Mondd, Lionel, legalább tudod-e, hogyan lehet megszabadulni a lidércfény incselkedésétől?

- Természetesen, tudom! Az ember csak megkérdezi tőle, hogy hányadikára esik karácsony napja, s amíg a lidérc a válaszon gondolkodik, az ember gyorsan elmenekül.

- No, azt látom, hogy a népszokásokat jól ismered. Mit szólnál ahhoz, hogy addig is, míg útközben a lidércfény elibénk áll, kicsit elbeszélgetnénk arról, ami a zsebedben lapul!

Lionel elpirult.

- Igazán akarja, Nick úr?...

- De még mennyire, fiam! Ezzel is eltelik egy-két negyedóra.

A közjegyző most útítársukhoz fordult:

- Nem zavarja önt, ha verset kell hallgatnia? - kérdezte mosolyogva.

- Cseppet sem - válaszolt a fiatal férfi.

- Egy olyan költeményről van szó, melyet írnom a Baráti Lant költői versenyére faragott. No, ezek a legénykék nem riadnak vissza semmitől!... Gyerünk, ifjú költő! Próbáld ki ágyúdat... mint a tüzérségnél mondják.

Lionel cseppet sem bánta, hogy olyan hallgatóra akadt, aki talán elnézőbb lesz, mint Nick, s máris kihúzta zsebéből a kékesfehér papirost, s olvasni kezdett:

A LIDÉRCFÉNY

Ó, a csalóka drága fény

Éj sötétjén lobog felém,

Futnék utána, hasztalan:

Sem rét füvén, sem út porán

Nem hagy nyomot maga után.

Ó, hogy villózik szüntelen

Hol féhéren, hol kékesen!

Ha meg nem fogod, meg nem tudod,

Milyen a fénye igazán,

Fuss hát a lidércfény után!

- Bizony - szólalt meg Nick -, fuss utána, kapd fölön, és rakd kalitkába! Folytasd, fiam!

Úgy vélik róla egyesek,

Hogy nem csoda e szín, e fény,

Hogy csak áramló hidrogén!

Ó! de én ebben nem hiszek!

Csillag tüzén gyúlt égi fény,

Mely játszva villózik felém.

- Hát ez már a te dolgod, fiam! Igazán nem lehet beleszólni, hogy mit hiszel, mit nem hiszel. Folytasd!

Vagy pára lenne, csillogó?

Tündér lehelet, illanó?

Mely villan, elszáll, eltűnik,

Mikor a hajnali sugár

Táncol a rétek bársonyán?

Sápadt mécses sárga lángja?

Mikor kísértet himbálja,

Csillagtalan éjszakában

Dermedt fák bús árnyékában

Suhanva tovább?

Vagy talán egy árva lelke,

Ki honát sohasem lelte

Itt, e rút, rideg világban?

S most reppen el más vidékre

Nyugalmat keresve?

- Pompás! - szólt Nick. - Vajon végére értél-e már költői találgatásaidnak?

- Ó, nem! - válaszolt az ifjú írnok.

És máris folytatta:

*Vagy csak káprázat? délibáb?
Mit nyári szellő visz tovább?
Ím itt volt, s máris eltűnik,
Mint vihar után fellegek
Mögül villanó fényjelek?*

*Vagy gyorsan futó meteor,
Mely égi pályán átrepült
És nyoma, sehol, tovatűnt.
A földre szállván megpihent
És fénye kihunyt idelent?*

*Sarki fényből idetévedt
Titokzatos, bús árva láng?
Felvillan, sápadt fénye
Tovalibben a sötétben,
Mint fészket kereső madár?*

- Mondja, uram, mi a véleménye erről a rímbe szedett epekedésről? - kérdezte a közjegyző az utastól.

- Az a véleményem - hangzott a válasz -, hogy az ön ifjú írnokából nem hiányzik a képzelő-erő! Kíváncsi vagyok, mi mindenhez tudja még hasonlítani a lidércfényt!

- Folytasd hát, Lionel!

Lionel elpirult a fiatal férfi elismerő szavainak hallatára, s még felindultabb hangon olvasott tovább:

*Vagy talán míg megfáradtan
Pihennek az emberek,
A halálnak bús angyala
E fény világánál írja
Fejfákra a neveket?*

- Brrr - borzongott a közjegyző.

*Talán sötét, borús földünk,
Amikor az óra üt,
E jelt küldi a magasba,
Bús földről a csillagokba
Talán ezzel is izen?*

*És miként a lápon a fény
A vándornak utat mutat,
Az éjszaka közepén
E tűz jelzi, merre szálljon
Kósza lélek égbe vágyón.*

- Bravó, ifjú költő! - szólt az útitárs.

- Igen, ez nem is olyan rossz! - vélekedett a közjegyző. - Mondd, Lionel, hogy a csodába szeded össze az ilyesmit?... Gondolom, most már vége?

- Nem, Nick úr, még nincs vége - válaszolt Lionel, s még zengőbb hangon folytatta a felolvasást:

*Ha szerelem tüze lenne,
Ifjú, lányka, jól vigyázz!
Röpke fényét ne üzd soha,
Lángja bánat, nyoma gyász,
Mint füst, repüljön tova.*

- Ha, ifjú lánykák, ti is megkapjátok a magatokét! - kiáltott most Nick közjegyző. - Igazán meglepett volna, ha a szerelem teljesen kimarad ezekből az anakreoni zengzetekből! No de ez már a koroddal jár. S ön, uram, mit szól hozzá?

- Szerintem a költemény...

Az idegen azonban félbeszakította mondanivalóját, mert e pillanatban észrevette, hogy az út szélén csoportba verődött emberek állnak, s egyikük integet a kocsisnak.

A kocsis megállította lovait, s az idegenek közelebb léptek.

- Ha jól látom, Nick úr is utazik - szólt egyikük, s udvariasan megemelte a kalapját.

- Jó napot, Rip úr - üdvözölte a közjegyző a nyomozót, majd halkán hozzátette -, jó lesz, ha óvatosak leszünk!

Szerencsére sem a közjegyző, sem az írnoke, sem Rip nem vette észre, hogy útitársuk arc-kifejezése mennyire megváltozott, amint a Rip nevet meghallotta. Hirtelen elsápadt, de nem úgy, mint mikor megrémül valaki, hanem mintha nem tudná legyőzni undorát, mintha legszívesebben azonnal végezne ezzel az emberrel... Végül is elfordította a fejét, s erőt vett magán.

- Lavalba igyekszik, közjegyző úr? - érdeklődött a nyomozó.

- Amint látja, uram, igen. Elintéznivalóim vannak ott, de remélem, pár óra alatt végzek, s estére visszatérhetek Montrealba.

- Helyes.

- És ön - kérdezősködött most a közjegyző -, ön mit csinál itt az embereivel? Talán most is lesben állnak a kormány megbízásából? Gondolom, sok gonosztevőt fülön csíptek már! De csak hiába! Ez a fajzat úgy szaporodik, mint a gyom. Pedig mennyivel okosabban tennék, ha a becsület útjára lépnének!

- Bizony, közjegyző úr, de mit tegyünk, ha ehhez hiányzik belőlük a hivatásérzet.

- A hivatásérzet!? Rip úr, ön mindig tréfál! Mondja, most is valami gonosztevő nyomát hajszolja?

- Van, aki gonosztevőnek, van, aki hősnek tartja - válaszolt Rip. - Attól függ, ki milyen szempontból ítéli meg.

- Mit akar ezzel mondani?

- Csak azt, hogy az a híres Névtelen állítólag a szigetünkön tartózkodik...

- Ó, Jean, a Névtelen! Igen, a hazafiak valóban hősnek tartják, s nem ok nélkül! De úgy látszik, ő kegyelmes felségének más a véleménye, ha egyszer Gilbert Argall rendőrfőnök önt küldte a nyomába!

- Ez bizony így van, Nick úr.

- S ön szerint a Montreal-szigeten látták ezt a titokzatos felforgatót?

- Legalábbis így hírlik, bár jómagam már alig hiszem, hogy itt van.

- Nyilván tovább ment már, ha itt is volt - jegyezte meg a közjegyző -, vagy ha még valóban a szigeten lenne, aligha marad sokáig! Nem könnyű elfogni.

- Valóságos lidércfény - mondta az idegen utas az ifjú írónak.

- Kitűnő!... Kitűnő!... - örvendezett Nick közjegyző. - Köszönd meg, Lionel, ezt a hasonlatot! Ön meg, Rip úr, ha véletlenül összeakadna egy lidércfényvel, kérem; csípje nyakon, s hozza el az írónak! Az ilyen bolygótűzféle nyilván örömmel hallaná, hogyan énekli meg Apollo egyik tanítványa!

- Örömmel tennék eleget e kérdésnek - válaszolt Rip -, azonban újabb utasításokért haladék nélkül vissza kell térnünk Montrealba.

Azután a fiatal férfihez fordult:

- És uraságod hova tart?

- Lavalba - válaszolt az idegen.

- Ahova szeretnék mielőbb megérkezni - szólt közbe a közjegyző. - Viszontlátásra, Rip úr! Nem kívánhatok önnek jó fogást, mert a Névtelen letartóztatása fájdalmas csapás lenne a hazafiak számára, be kell érnem hát azzal, hogy jó napot kívánok!

- Én meg jó utat!

A lovak elindultak, Rip és az emberei eltűntek az útkanyarban.

A kocsiban kis ideig csend volt, majd a közjegyző odaszólt útitársuknak, aki megint hátradőlt az ülés sarkába.

- Remélem, hogy ő nem hagyja magát elfogni! Már oly régóta keresik, és...

- Azt ugyan kereshetik! - tört ki Lionel. - Ebbe a vállalkozásba még ennek az átkozott Ripnek is beletörik a bicskája!

- Csitt, Lionel! Nem a mi dolgunk!

- Nyilván gyakorlata van abban, hogy kijátssza a rendőrséget! - szólalt meg most az útitárs.

- De még mekkora gyakorlata! - válaszolt a közjegyző. - Nagy veszteség érne a kanadai franciákat, ha mégis elfognák...

- Van elég tette kész híve! Nem egy emberen múlik a siker!

- A franciák mindenesetre roppant sajnálatosnak tartanak - válaszolt a közjegyző. - Különben meg sem én, sem Lionel sohasem politizálunk, s jobb is, ha az ember még csak szóba sem hozza.

- Azok az emberek éppen akkor háborgattak bennünket, mikor az ön ifjú írónka átengedte magát a költői ihletnek...

- Én azt képzeltem, hogy már az ihlet végére ért!

- Még nem, Nick úr - mondotta Lionel, és egy mosollyal mondott köszönetet jóindulatú hallgatójának.

- Hát még mindig bírod tüdővel?! - ámult a közjegyző. - Hiszen már minden volt ez a lidércfény: tündérek lehelete, kísértet mécsese, fényjel, árva lélek, meteor, szerelem tüze, s még mindig nem elég?... Ugyan mi lehetne még?

- Én is szeretném tudni - szólt az utas.

- Akkor hát, Lionel, folytasd és fejezd be, ha ugyan a felsorolás valaha is véget érhet.

Lionel hozzáédződött már a közjegyző tréfáihoz, ez a megjegyzése sem hozta ki a sodrából, nyugodtan folytatta a felolvasást:

*Akármi légy, te drága fény!
Ó, hadd kövessem utadat,
Csalóka tűz! azt sem bánom,
Ha elhamvasztom önmagam,
Csak megismerjem titkodat!*

*Veled szállnék a fák lombjára,
Ha szárnyas lángod ott pihen,
Veled járnék sírkerteket,
Ha kósza fénnel, libegéssel
Ott simogatsz kereszteket!*

- Hát ez szomorú, nagyon szomorú! - dűnnyögött a közjegyző.

*Veled szállnék tengereken,
Mikor a hajós félve jajdul,
Tornyos hullámok árja zúdul
S te ott lebegsz a vizeken,
Te drága fény, te idegen!*

*Bárcsak engedné a sorsom,
Te drága tűz, te kósza fény,
Hogy veled égjek, elhamvadjak,
Veled szülessek, veled haljak,
Ó bolygó tűz, ó tiszta fény!*

- No, ez már pompás! - kiáltott a közjegyző. - A vége igazán tetszik nekem, ezt énekelni is lehet: ...*Ó bolygó tűz, ó tiszta fény*... Mit szól hozzá, uram?

- Minden elismerésem az ifjú költőé! Szívből óhajtom, hogy megnyerje a Baráti Lant költői versenyét. Verse egyébként valóban kellemes pillanatokat szerzett nekünk, s így utam oly rövidnek tűnt, mint még soha.

Lionelt rendkívül boldoggá tette az elismerés, valósággal itta a dicsérő szavakat. Alapjában véve Nick közjegyző is örült ifjú írnoka sikerének.

A lovak közben alaposan nekiiramodtak, s még alig múlt tizenegy óra, máris a folyam északi mellékágához értek.

A Szent Lőrincen ez idő tájt jelentek meg az első gőzhajók. Sem méreteikkel, sem gyorsaságukkal nem tűntek ki, voltaképpen nem sokban különböztek azoktól a bárkáktól, amiket Kanadában manapság tug-boat-nak - vontatónak - vagy röviden csak tocnak neveznek.

Egy ilyen „toc” pár perc alatt átvitte a három utast a folyamágon, melyet még itt is feketésre festett az Outaounais sötét vize.

A parton kezét szorítottak, pár kedves szót váltottak, és elváltak egymástól. Az idegen egyenest Lavalba ment, a közjegyző és Lionel pedig a várost megkerülve, a Jézus-sziget keleti partja felé tartott.

4.

A Montcalm-villa

A Jézus-sziget partjait a Szent Lőrinc-folyam két felső ága mossa. Kisebb, mint a Montreal-sziget, de azért itt is több település létesült. E szigeten fekszik a Laval grófság is, mely nevét - éppúgy, mint a quebeci nagy katolikus egyetem - a Kanadában először felszentelt püspökről kapta.

A Laval nevet viselte a Jézus-sziget legnagyobb mezővárosa is, a déli parton. De Vaudreuil háza, bár Lavalhoz tartozik, egy mérföldnyivel lejjebb, a Szent Lőrinc partjánál épült.

A szép házat mintegy negyvenhektárnyi park vette körül, pázsitos térségekkel, magas szál-erdővel, mely egész a folyópartig terjedt. A ház mind építészeti stílusában, mind a díszítés részleteiben merőben más volt, mint az Angliában oly közkedvelt ál-gótikus lakóházak. A francia ízlés sugárzott itt mindenből, s ha a ház tövében nem zúg a Szent Lőrinc viharos árja, az ember azt hihette volna, hogy a Loire partján, valahol Chenonceaux vagy Amboise táján van.

De Vaudreuil márki, akinek neve túlságosan sokat szerepelt a kanadai franciák felkeléseiben, részese volt annak az összeesküvésnek is, mely Simon Morgaz árulása miatt oly tragikus kudarcba fűlt, mikor Walter Hodge-ot, Robert Farrant és Francois Clercet kivégezték, társaikat pedig bebörtönözték. Pár évvel később, mikor közkegyelmet kaptak, de Vaudreuil is hazatérhetett Jézus-szigeti birtokára.

A Montcalm-villa a folyóparton épült. A folyam árja mosta az előterasz alsó lépcsőit, melyet részben fedett a ház homlokzatához illeszkedő szép veranda. A ház mögött elterülő csendes, árnyékos parkban a parti szellő enyhítette a kanadai nyár hevét. Aki szerette a halászatot vagy a vadászatot, itt kedvére szórakozhatott reggeltől estig. A sziget síkságain bőségesen akadt vadászsákmány, a Szent Lőrinc-folyam apró öbleiben meg csak úgy hemzsegett a sok hal. A Laurentide-hegylánc hullámos gerince távolról zöldellő keretként zárta le a láthatárt a folyó bal partja felé.

Hangulatában, színében valóban francia maradt ez a vidék, s a franciák itt igazán úgy érezték magukat, mintha Kanadát még manapság is Új-Franciaországnak neveznék. Csorbitatlanul éltek itt a XVII. század szokásai. Valóban helytálló volt Russel angol író megállapítása: „Alsó-Kanada voltaképpen az a hajdani Franciaország, mely felett a liliomos lobogó lengett.” Eugène Réveillaud francia író szerint pedig: „A letűnt kor menedékhelye ez! A hatvan év előtti Bretagne vagy Vendée, mely átnyúlik az óceánon. Az amerikai kontinens francia lakosa féltve őrzi apái gondolkozásmódját, gyermeteg hitét és ősi szokásait.” Ez a megállapítás még manapság is helytálló, minthogy a franciák Kanadában nemigen keveredtek más néppel.

De Vaudreuil 1829 táján tért vissza a Montcalm-villába. Körülményei boldog és nyugodt életet biztosíthattak volna neki, és bár nem volt jelentős vagyona, élvezhette volna a jólét örömeit is, ha nem sodródik politikai forrongásokba.

Történetünk kezdetén de Vaudreuil negyvenhét éves volt, bár szürkülő hajával idősebbnek látszott. Csillogó, mélykék szemével, az átlagnál magasabb termetével, izmos testalkatával, rendíthetetlen egészségével, rokonszenves, nyílt arcával, méltóságos, de sohasem gögös viselkedésével a francia nemesember típusának nagyszerű képviselője volt. Méltó utóda azoknak a bátor nemeseknek, kik a XVII. században átkeltek az óceánon, s megalapították a legszebb tengeren túli gyarmatot, melyet azután XV. Lajos gyűlöletes nemtörődömsége az anglok kezére juttatott.

De Vaudreuil mintegy tíz éve özvegy volt. Feleségét szívből szerette, és halála pótolhatatlan úrt hagyott életében. Ezután szívének minden szeretetét egyetlen leányára fordította, akiben újraéledt az anya bátor, nemes lelke.

Clary de Vaudreuil ekkoriban húszéves volt. Sudár természetével, sötét hajával, égő tekintetével és meleg elefántcsontszínű bőrével inkább szép volt, mint bájos, inkább méltóságos, mint vonzó, akárcsak Fenimore Cooper egyik-másik regényhősnője. Általában hűvösen, tartózkodóan viselkedett, valójában egész lényé felolvadt a honszerelmében, az egyetlen érzelemben, mely ifjúi lelkét áthatotta.

Clary de Vaudreuil igazi honleány volt. 1832 és 1834 között lankadatlan figyelemmel kísérte a lázadás minden egyes mozzanatát. Az ellenzék vezérei tudták, hogy ügyüket önfeláldozóan támogatja sok fiatal lány, közülük mégis Clary de Vaudreuilt tartották a legodaadóbbnak. Mikor apja politikai barátai összegyűltek a Montcalm-villában; Clary mindig részt vett a megbeszéléseken, csak ritkán szólt közbe, de mindent figyelmesen meghallgatott, és ő levelezett a bizottságokkal. Minden kanadai francia korlátlanul bízott benne és tisztelte, s Clary méltó is volt erre.

Egy idő óta azonban egy másik érzelem is ébredezett szívében - eszményi, tétova szerelem, egy férfi iránt, akit még csak nem is ismert.

1831 és 1834 között egy titokzatos személyiség játszott döntő szerepet minden francia kanadai megmozdulásban. Vakmerő volt és önzetlen, bátran kockáztatta életét - mindez rendkívül mély hatással volt az érzékeny képzeletre. Egész Kanadában lelkesedéssel emlegették ezt a férfit, akiről senki semmi biztosat nem tudott. Ha valahol lázadás tört ki, mindig ott termett, ahol a legnagyobb szükség volt rá, s mikor a harc véget ért, nyomtalanul eltűnt. De minden francia érezte, hogy ismeretlen rejtekhelyén is tovább fáradozik, harcol az ügyért. A hatóságok hiába próbáltak nyomára bukkanni. A Rip és Társa cég erőlködése is eredménytelen maradt. Kilétéről, múlt és jelen életéről senki semmit nem tudott, de mint mindenki, a hatóságok is tisztában voltak azzal, hogy szinte korlátlan a befolyása a kanadai franciákra. Személye körül valóságos legenda szövődött, a kanadaiak szüntelenül azt remélték, hogy egyszer majd csak megjelenik, s magasra emeli a függetlenség zászlaját.

A névtelen hős tettei rendkívül élénken foglalkoztatták Clary de Vaudreuil képzeletvilágát is. Szüntelenül feléje szálltak legtitkosabb gondolatai. Szinte természetfölötti lénynek vélte. Egész valóját áthatotta a lelki közösség e rejtélyes hőssel. Úgy érezte, hogy ez az eszményi szerelem még magasabbra lobbantja benne a hazaszeretet lángját. Érzéseit azonban gondosan titkolta. És mikor atyja látta, hogy mélyen elgondolkozva sétálgat a park fái között, még csak nem is sejtette, hogy leánya az ifjú hazafiról álmodozik, aki az ő szemében a megtestesült kanadai forradalom volt.

A Montcalm-villába leggyakrabban ellátogató elvbarátok között voltak olyanok is, akiknek hozzátartozói de Vaudreuil márkival együtt részt vettek a gyászos végű 1825. évi összeesküvésben, s nagyon bizalmas viszonyban voltak egymással.

A meghitt barátok közé tartozott André Farran és William Clerc, akinek két bátyja - Robert és François - 1825. szeptember 28-án lépett a verpadra; Vincent Hodge, a hős amerikainak, Walter Hodge-nak fia, aki életét áldozta Kanada ügyéért, mikor Simon Morgaz eladta őt és társait. Időnként velük együtt látogatott el a Montcalm-villába Sébastien Gramont quebeci ügyvéd is. A Rip ügynökség téves értesülés alapján az ő házában kereste Jeant.

A harminckét éves Vincent Hodge harcolt legelkeseredettebben az elnyomók ellen. Apja amerikai, anyja francia származású volt, akit férje kivégzése után sírba vitt a bánat. Szinte természetes, hogy Vincent Hodge, aki először csak csodálta Claryt, később beleszeretett, s a leány apja ezt szívesen látta. Vincent Hodge előkelő gondolkodású, rokonszenves és kellemes

modorú ember volt, bár túlságos határozottsága elárulta a határ menti jenkit. Ami a kitartó szeretetet, a megbízhatóságot és a rettenthetetlen bátorságot illeti, Clary de Vaudreuil keresve sem találhatott volna magához méltóbb férjet. Csakhogy a fiatal lány észre sem vette, milyen szándékkal közeledik hozzá Vincent Hodge. Kettőjüket egyetlen érzelmi szál fűzheti egybe: a hazaszeretet. Jó tulajdonságaiért becsülte a férfit, szeretni azonban nem tudta. Élete másé volt, gondolatai, vágyai valaki máshoz szálltak: az ismeretlen hőst várta, aki egyszer majd elébe fog lépni.

De Vaudreuil és barátai állandóan figyelemmel kísérték a kanadai közhangulatot, melyet a loyalisták alaposan maguk ellen ingereltek. Politikai személyiségek még nem szóttek a szó szoros értelmében vett összeesküvést, mint amilyen 1825-ben készült, amikor ártalmatlanná akarták tenni a főkormányzót. Nem! Most inkább az volt a helyzet, hogy titkon mindenki mindenkivel szövetkezett az angolok ellen. A felkelés kitöréséhez csak annyi kellett volna, hogy akadjon egy vezető egyéniség, aki maga köré gyűjti a franciákat és segítségükkel fellázítja a falvak lakóit. Ez esetben a francia párti képviselők, de Vaudreuil és barátai, az első sorokban küzdöttek volna.

A körülmények meg soha nem voltak ilyen kedvezők. A végletekig elkeseredett francia pártiak a leghevesebben tiltakoztak a zsaroló adópolitika ellen, mire a kormány azzal az állítással válaszolt, hogy Londontól teljhatalmú megbízatása van, s pénzügyi intézkedéseire nem szükséges a parlament jóváhagyása. A hírlapok köztük az 1806-ban alapított *Canadien* és a későbbi *Vindicator* szüntelenül élesen bírálta az angol uralmat s az angol korona által kinevezett megbízottakat. Közölték a beszédeket, melyeket a parlamentben és a népgyűléseken mondott el Papineau, Viger, Quesnel, Saint Réal, Bourdages s mindazok, akik tehetség és bátorság dolgában egymással vetekedtek, mikor követeléseikért szálltak síkra. Egy szikra elegendő lett volna, hogy kirobbanjon a franciák felkelése. Lord Gosford főkormányzó ezt éppoly jól tudta, mint a francia pártiak.

Ez volt a helyzet Kanadában, mikor levél érkezett a Montcalm-villába. A levél, melyet előző napon adtak fel a montreali postán, arról értesítette Vaudreuilt, hogy barátai, Vincent Hodge, André Farran és William Clerc aznap este ellátogatnak a Montcalm-villába.

De Vaudreuil nem ismerte a kézírást, a levél aláírása pedig mindössze ennyi volt: *A Szabadság fia*.

De Vaudreuilt meglepte a levél hangja és tartalma. Előző napon Montrealban találkozott barátaival, és mikor elváltak, szó sem esett arról, hogy harmadikán összejönnek nála. Eszerint Vincent Hodge, Farran és Clerc ugyancsak kaptak volna levelet, mely találkára kéri őket a Montcalm-villába? Elképzelhető, de az is lehetséges, hogy a rendőrség mesterkedik valamilyen. A Simon Morgaz-ügy óta nagyon is indokolt volt minden ilyen aggodalom.

Bármi volt is a levélíró célja, Vaudreuil nem tehetett egyebet, várt. Ha Vincent Hodge, Farran és Clerc valóban eljönnek, nyilván megmagyarázzák majd a különös találkozó titkát. Ez volt a véleménye Clarynak is, amikor elolvasta a levelet. Hosszan, figyelmesen vizsgálta a titokzatos írást. Apja kelepécét sejtett mögötte, cselszövést jómagá és elvbarátai ellen - Clary azonban valami olyasmit érzett, hogy erős kéz akarja előbbre segíteni a francia ügy sikerét. Vajon nyilvánosságra lép-e valaha az az ember, aki egy kézbe fogja össze az új felkelés minden szálát, élére áll és sikerre viszi?

- Apám, én bizakodom - mondta Clary.

Minthogy a levél írója csak estére jelezte a találkozót, de Vaudreuil előbb még be akart menni Lavalba. Ott talán megtud valamit, mely indokolhatja az esti megbeszélés sürgősségét. Legalább ott lesz, mikor Vincent Hodge és két barátja kiszáll a Jézus-szigeti kompnál. Már

éppen parancsot akart adni, hogy fogjanak be, mikor inasa jelentette, hogy látogató érkezett a Montcalm-villába.

- Vajon kicsoda? - érdeklődött de Vaudreuil.

- Tessék a névjegye - válaszolt az inas.

De Vaudreuil ránézett a névjegyre, és felkiáltott:

- Ó, a derék Nick úr!... Mindig szívesen látom!... Vezesse be!

A közjegyző egy pillanat múlva ott állt Vaudreuil és Clary előtt.

- Isten hozta, Nick úr! - köszöntötte de Vaudreuil a vendégét.

- Mindenekelőtt engedje meg, hogy tisztelettel üdvözljem önt és Clary kisasszonyt.

A közjegyző kezét szorította de Vaudreuil-jel, aztán Clary elé lépett, s divatjamúlt szokás szerint mély meghajlással üdvözölte, így manapság már alighanem csak a régi vágású közjegyzők köszönnek.

- Kedves Nick úr - szólt de Vaudreuil -, látogatása váratlan ugyan, de annál kellemesebb!

- Elsősorban nekem kellemes! - udvariaskodott a közjegyző. Hogy van, kisasszony?... és ön, de Vaudreuil úr? Ahogy látom, mindketten ragyogó egészségben!... Határozottan kellemes lehet itt, a Montcalm-villában élni... Majd viszek magammal egy kis jó levegőt, hadd élvezhessem én is a Bon Secours téri házamban!

- Igazán csak öntől függ, hogy jó sokat összeszedjen belőle! Jöjjön hozzánk gyakrabban, Nick úr!

- És maradjon pár napig! - tette hozzá Clary.

- S mi lenne az irodámmal! Az aktáimmal!... - tiltakozott a bőbeszédű közjegyző. - Emiatt nem élvezhetem én a nyaralás örömeit! A végrendeletektől pihenhetnék én is! Kanadában olyan nagy kort érnek meg az emberek, hogy majd eljön az idő, mikor már egyáltalán nem is halnak meg! Hogy hány meg hány nyolcvan-, de még százéves ember is él itt!... Csak bámulok, ha a statisztikai adatokat nézem!... Bezzeg alig győzöm a házassági szerződéseket!... Bizony!... Hat hét múlva például Laprairie-be kell mennem egy nagyon jó ügyfelemhez... elképzelhetik, mennyire jó ügyfél, mikor már a tizenkilencedik gyerekének a házassági szerződését szerkesztem!

- Fogadni mernék, hogy Thomas Harcher-ről, a majorosomról beszél! - szólt de Vaudreuil.

- Bizony róla, és éppen az ön chipogáni gazdaságában várnak rám!

- Milyen szép család ez, Nick úr!

- Bizony szép, de Vaudreuil úr. S ezzel a házassági szerződéssel még korántsem lesz vége a családban végzett közjegyzői munkámnak!

- Nos, Nick úr - mondta most Clary -, ezek szerint valószínűleg találkozunk a Chipogán-majorban. Thomas Harcher annyira szeretné, ha részt vennénk leánya esküvőjén, hogy apám és én elhatároztuk, ha semmi nem jön közbe, megszerezzük neki ezt az örömet, és elmegyünk.

- Ez számomra is kellemes lesz! - szólt Nick. - Mert én mindig örülök, ha önöket láthatom. Valamiért mégis szeretnék önnek szemrehányást tenni, Clary kisasszony.

- Szemrehányást?

- Bizony! Mégpedig azért, mert ide mindig csak mint jó barát jövök, s nem hívatnak közjegyzői minőségemben!

Az ifjú lány elmosolyodott e célzásra, de arca csaknem azonnal visszanyerte szokásos komolyságát.

- De ha ön ma nem mint a ház vendége érkezett, akkor mégiscsak közjegyzői minőségében keresett fel bennünket! - szólt közbe de Vaudreuil.

- Ez így van... ez igaz... Csakhogy nem Clary kisasszony miatt jöttem!... No, majd ennek is eljön az ideje... Mindenre sor kerül!... Egyébként, de Vaudreuil úr, nem egyedül jöttem ám!

- Ejnye, Nick úr! Útitársa van, s ön hagyja, hogy az előszobában várakozzék!? Máris szólok, hogy vezessék be!

- Ne, ne fáradjon, Vaudreuil úr! Csak a másodírnokom... egy fiú, aki verseket ír! Hát hallott már valaki ilyet? Meg lidércfények után futkos! Képzelje csak el, Clary kisasszony! Egy írnok poéta vagy poéta írnok! Egyedül akartam önnel beszélni, hát azt mondtam neki, hogy sétál-gasson a parkban.

- Rendben van, Nick úr. De valami frissítővel mégiscsak meg kellene kínálni ezt az ifjú költőt.

- Felesleges!... Legfeljebb nektárt iszik, s ha volna még a háznál a legutóbbi termésből...

De Vaudreuil önkéntelenül is elmosolyodott a derék ember tréfájára. Már régóta ismerte őt, s magánügyeiben mindig értékes tanácsokat kapott tőle.

- Kettesben hagyom apámmal, Nick úr - szólt Clary.

- Kérem, kisasszony, maradjon! Tudom, hogy ön előtt még olyasmiről is beszélhetek, ami némileg a politikával kapcsolatos... vagyis úgy gondolom, hogy köze van a politikához, mivel, mint tudja, én egyáltalán nem foglalkozom...

- Jó... rendben van, Nick úr! - mondta de Vaudreuil. - Clary itt marad, míg beszélgetünk. Üljön le, s ön kényelmesen előadhatja mondanivalóját.

A közjegyző egy nádazott karosszékekben foglalt helyet, de Vaudreuil és Clary pedig vele szemben, egy pamlagra telepedett.

- Nos, kedves Nick úr - kezdte de Vaudreuil -, miért fáradt el a Montcalm-villába?

- Hogy ezt átadjam önnek - válaszolt a közjegyző, s egy bankjegyköteget húzott elő a zsebéből.

- Pénzt?... - kérdezte megrökönyödötten de Vaudreuil.

- Igen, pénzt, jó pénzt, s akár tetszik önnek, akár nem, szép kerek summát!

- Kerek summát!...

- Állapítsa meg önmaga!... Ötvenezer piaszter, hamisítatlan, ropogós bankjegyekben!

- S ezt az összeget nekem szánta valaki?

- Önnek bizony... csakis önnek!

- De hát kicsoda?

- Ezt nem mondhatom meg önnek azon egyszerű okból, mert magam sem tudom.

- S mely célra kell fordítani ezt a pénzt?

- Bizony azt sem tudom!

- De milyen úton kapott ön megbízatást arra, hogy ezt a jelentős összeget átadja nekem?

- Olvassa el, kérem!

A közjegyző ezzel átnyújtott házigazdájának egy levelet, mely mindössze a következő pár sorból állt:

„Nick montreali közjegyző, szíveskedjék a francia párt laveli bizottsága elnökének a Montcalm-villában átadni az irodájában kezelt számlánkon mutatkozó egyenleget.

J.B.J.”

De Vaudreuil csak bámult a közjegyzőre, mit sem értett abból, hogy mi rejlik a személyesen neki címzett küldemény mögött.

- Hol adták fel ezt a levelet, Nick úr? - kérdezte végül.

- Saint-Charles-ban, a Verchères grófságban.

Clary fogta a levelet, s hosszan vizsgálta az írást. Hátha ugyanaz a valaki írta, aki levélben értesítette apját Vincent Hodge, Farran és Clerc látogatásáról?... De nem, a két írás között semmi hasonlatosságot nem látott, s Clary ezt közölte is az apjával. Majd a közjegyzőhöz fordult:

- Nem is gyanítja, Nick úr, ki lehet a J. B. J. aláírás mögé rejtőzködő levélíró?

- Sejtelmem sincs róla, Clary kisasszony.

- Pedig ugye nem most került vele először kapcsolatba?

- Nem.

- Persze azt is mondhatnám, hogy „velük”, hiszen a levél nem az „én”, hanem a „mi” számlánkról beszél, s ebből arra következtethetünk, hogy a három kezdőbetű három különböző aláírót jelent.

- Valóban elképzelhető - jegyezte meg Nick.

- Minthogy egy folyószámla egyenlegéről van szó, ön már nyilván régebben kezeli...

- Kérem, de Vaudreuil úr - szólt a közjegyző -, elmondok önnek mindent, amit elmondhatok, amiről egyébként úgy érzem, hogy kötelességem is önnek elmondani.

Azután összeszedte gondolatait, s kisvártatva a következőket adta elő:

- 1825-ben, egy hónappal azután, hogy elhangzott az ítélet, mely az ön legkedvesebb barátai közül háromnak a halálát jelentette, pénzeslevelet kaptam, mely hatalmas összeget, százezer piaszt tartalmazott. A quebeci postahivatalban adták fel, s a küldeményhez a következő levelet mellékeltek:

„Az idecsatolt százezer piaszt letétbe helyezzük Nick montreali közjegyzőnél azzal a kéréssel, hogy a későbbiekben megadandó utasításaink szerint használja fel. Bízunk titoktartásában, s kérjük, soha senkinek ne szóljon sem a letétről, sem arról, hogy a későbbiekben milyen célokra kérjük fordítani.”

- És az aláírás?... - kérdezte Clary.

- Az aláírás csak három betű: J. B. J.

- Ugyanaz a három betű? - kérdezte de Vaudreuil.

- Ugyanazok? - visszhangozta Clary.

- Igen, kisasszony, ugyanaz a három betű. Elképzelhetik, mennyire meglepett a rám bízott letét rejtélyes volta. Minthogy azonban a hatalmas összeget nem küldhettem vissza ismeretlen ügyfelemnek, aki eljuttatta hozzám, no és mert semmiképpen nem akartam a hatóságokhoz fordulni, a százezer piasztert betettem a montreali bankba, és vártam.

Clary de Vaudreuil és atyja élénk figyelemmel hallgatták a közjegyzőt. Mintha olyasmit mondott volna, hogy az ügynek politikai vonatkozásai vannak! S mint a továbbiakból látni fogjuk, Nick közjegyző nem tévedett.

- Hat évvel később - folytatta elbeszélését - levelet kaptam, megint csak a rejtélyes *J. B. J.* aláírással. E levélben arra kértek, hogy küldjek huszonkétezer piasztert a Berthier grófságbeli Berthier városba.

- Vajon kinek? - kérdezte Vaudreuil.

- A francia párt helyi bizottsága elnökének. S mint tudja, nem sokkal később, kitört a lázadás. Négy év múlva megint kaptam egy levelet, s ez alkalommal huszonnyolcezer piasztert kellett küldenem Sainte-Martine-ba a chateauguayi bizottság elnökének. Egy hónappal később már érezhető volt az 1834. évi választásokra oly jellemző heves ellenállás, mely a képviselőház elnapoltatására, majd arra vezetett, hogy követelték Lord Aylmer főkormányzó vád alá helyezését.

De Vaudreuil pár pillanatig elgondolkozott a hallottakon, majd így szólt a közjegyzőhöz:

- Egyszóval, kedves barátom, ön összefüggést lát e politikai fejlemények és a francia párti bizottságokhoz eljuttatott pénzküldemények között?

- Én, de Vaudreuil úr, én az égvilágon semmit sem látok! Nem vagyok én politikus!... Egyszerű közjegyző vagyok!... Éppen csak annyit tettem, hogy a nálam letétben levő összeget az utasításnak megfelelően kifizettem... Elmondottam önnek a dolgokat úgy, amint történtek, s az már az ön dolga, hogy milyen következtetéseket von le belőle.

- Rendben van!... óvatos barátom! - mosolygott de Vaudreuil. - Mi nem fogjuk önt bajba sodorni. Minthogy azonban ön ma eljött a Montcalm-villába...

- Azért, hogy harmadszor is megtegyem azt, amit már kétszer megtettem. Ma délelőtt utasítást kaptam, melynek értelmében először is intézkednem kell a rám bízott összeg maradéka, vagyis ötvenezer piasztér felől, másodszor pedig ezt az összeget át kell adnom a lavalai bizottság elnökének. Ezért jöttem önhöz, de Vaudreuil úr, hogy mint az említett bizottság elnökének átadjam önnek az említett összeget, mint a reám bízott letét egyenlegét. Hogy milyen célra kell fordítani? Azt bizony én nem tudom, s nem is óhajtom tudni. A levélben említett bizottság elnökének kezéhez folyósítottam az összeget, s ha azt kérdeznék, hogy miért nem postán küldtem, csak azt felelhetném: szívesebben hoztam személyesen, mert így legalább viszontláthattam tisztelt barátomat, de Vaudreuil urat és leányát, Clary kisasszonyt.

Nick közjegyző félbeszakítás nélkül mondhatta el mondókáját. S miután elmondotta, amit akart, felállt, a teraszra nyíló ajtóhoz lépett, s a folyamon fel-alá sikló hajókat figyelte.

De Vaudreuil gondolataiba merülve hallgatott. Ugyanazok a gondolatok foglalkoztatták, mint töprengő leányát. A Nick közjegyző gondjaira bízott rejtélyes letét egy részét kétségtelenül a kanadai ügy érdekében használták fel, kétségtelen az is, hogy az összeg fennmaradt részét is e célra szánják, mert úgy vélik, hogy hamarosan újabb felkelés tör ki. A pénzt ugyanazon a napon juttatták el de Vaudreuil kezéhez, amikor az a bizonyos „Szabadság fia” a Montcalm-villába hívta a lavalai bizottság elnökének legmeghittebb barátait. A két dolog között nyilván van valami különös összefüggés.

A háziak egy ideig még elbeszélgettek vendégükkel. Ez nem is lehetett volna másként, hiszen ez a vendég a beszédes kedvű Nick közjegyző volt. Azzal traktálta házigazdáját, amit az éppoly jól, sőt jobban tudott: a politikai helyzetről, elsősorban az alsó-kanadai politikai helyzetről beszélt. Ő ezekről a dolgokról - ezt nyakra-főre ismételgette - csak a legnagyobb fenntartással szól, mert semmi kedve sincs belekeveredni olyasmibe, ami nem tartozik rá. Most is: csak azért hozta szóba, hogy a legnagyobb óvatosságra intse de Vaudreuil urat, mert azt biztosan tudja, hogy a montreali grófság falvait kétszeres buzgalommal figyelik a rendőrségi nyomozók.

S minthogy már ennyit mondott, a derék Nick még a következőket fűzte hozzá:

- A hatóságok főként attól félnek, hogy vezér áll az esetleg meginduló mozgalom élére, s hogy ez a vezér nem lesz más, mint az oly sokat emlegetett Névtelen!

Clary e szavak hallatára felállt, s a parkra nyíló ablakba könyökölt.

- Ön, kedves Nick, talán ismeri ezt a vakmerő rendbontót? - kérdezte de Vaudreuil.

- Nem ismerem, sohasem láttam, de még csak nem is tudok olyanról, aki ismerné! De hogy valóságos személy, az már kétségtelen!... Én magam afféle regényhősnek képzelem... magas termetű, fiatal férfi, nemes vonású arc, rokonszenves megjelenés, lebilincselő hang - ha ugyan nem öregedő családapa, az aggkor határán, akinek hátát meghajlította s arcára ráncokat rajzolt az idő!... Az ilyen titokzatos emberekről sohasem tudhatjuk, mihez tartsuk magunkat!

- Ez nem is fontos, csak azt engedné meg az Isten, mielőbb elhatározná, hogy a mozgalom élére áll, s mi követni fogjuk, bárhova vezessen bennünket!

- Nos, de Vaudreuil uram, ez hamarosan megtörténhet! - kiáltott fel Nick közjegyző.

- Ön ezt gondolja? - kérdezte Clary, aki most hirtelen a szalon közepén termett.

- Azt gondolom, Clary kisasszony... vagy inkább nem gondolok semmit!... Ez mindig bölcsőbb.

- De kérem, nagyon kérem - makacskodott Clary. - Beszéljen! Nagyon kérem, mondja el, mit tud!

- Amit nyilván mások is tudnak, vagyis hogy Jean, a Névtelen ismét megjelent a montreali grófságban. Legalábbis ezt beszélük... sajnos...

- Sajnos? - kérdezte Clary.

- Bizony sajnos, mert félek, hogy ha valóban így van, hősünk most nem tud kisiklani a rendőrség karmaiból. Ma, ahogy átkocsiztam a Montreal-szigeten, találkoztam a kopókkal, akiket Gilbert Argall rendőrfőnök uszított a nyomába, s köztük volt a Rip és Társa cég főnöke is...

- Kicsoda?... Rip?... - vágott közbe de Vaudreuil.

- Ő maga, személyesen - felelt a közjegyző. - Ügyes ember, s alighanem nagy pénz üti majd a markát. Ha kézre tudja keríteni, akkor az ifjút - mert azért én mégiscsak biztos vagyok abban, hogy fiatal - szóval az ifjú franciát halálra ítélik.

Clary, bárhogy uralkodott magán, hirtelen elsápadt, szeme lecsukódott, szíve féktelenül dobogott. Atyja elgondolkozva fel-alá járkált a szalonban.

Nick közjegyző, hogy eloszlassa az utolsó szavaival keltett kínos hangulatot, megjegyezte:

- Akárhogy is legyen, rendkívül merész ember, akinek eddig sohasem tudtak nyomára bukkanni!... A legerélyesebb nyomozással is kudarcot vallottak, mindig kisiklott a kezeik közül. Ha meg már nagyon közről szorongatják, a grófság minden hajléka menedéket adna neki,

minden kapu megnyílna előtte - még Nick közjegyző irodájának ajtaja is, ha véletlenül éppen ott kérne menedéket... pedig Nick közjegyző semmi módon nem akar belekeveredni a politikába!

A közjegyző ezután elbúcsúzott de Vaudreuiltól és leányától. Nem időzhetett tovább, ha vacsorára haza akar jutni. Márpedig ezt semmiképpen nem akarja elmulasztani, életének egyik legfontosabb, legszívesebben várt mindennapi eseménye a vacsora volt.

De Vaudreuil be akart fogatni, hogy vendégét kocsin vitesse Lavalba. Az óvatos közjegyző azonban visszautasította ezt a szívességet. Jobb, ha minél kevesebben tudnak a Montcalm-villában tett látogatásáról. Hála istennek, jó az ő lába, s egymérföldes út meg sem kottyan a kanadai közjegyzői kar legjobb távgyaloglójának! Meg különben is, a Sagamore-ok vére folyik ereiben, erőteljes indiánok utóda ő, kiknek harcosai akár hónapokon át jártak a hadi ösvényeken... stb... stb...

Nick közjegyző ezután előszólította Lionelt, aki nyilván a múzsák felkent seregét űzte a park fái között, s azután kettesben nekiindultak a Szent Lőrinc partján Lavalba vezető úton.

Háromnegyed órás gyaloglás után megérkeztek a hajóállomásra, éppen mikor Vincent Hodge, Farran és Clerc partra szálltak.

Szívélyes jónapottal üdvözölték a közjegyzőt, majd elindultak a Montcalm-villa felé. Nick pedig Lionellel együtt átkelt a folyamon, kocsiba ült, s éppen akkor érkezett meg Bon Secours téri otthonába, mikor az öreg Dolly asztalra tette a párolgó levest.

Nick közjegyző azonnal elhelyezkedett kényelmes karosszékében, Lionel pedig vele szemben foglalt helyet. Főnöke közben dúdolgatott:

*Veled szülessek, veled haljak,
Ó bolygó tűz, ó tiszta fény!*

- Te meg, fiam, vigyázz a szálkákra, ha evés közben lenyelnél néhány verset!

5. Az ismeretlen

A Montcalm-villában a házigazda fogadta Vincent Hodge-ot, William Clercet és André Farrant.

Clary felment a szobájába. A parkra nyíló ablaknál állt, s tekintete elkalandozott a síkságon, melyet távolban, a szemhatáron a Laurentidok hegylánca keretezett. Semmi másra nem tudott gondolni, csak a titokzatos idegenre, akiről ma oly sok szó esett. Azt mondják, hogy valahol errefelé járt, hogy a Montreal-szigeten buzgón nyomoznak utána... Ha átkelne az egyik folyamágon, a Jézus-szigeten menedéket kapna! Hátha éppen a Montcalm-villába jön, hátha éppen itt kér rejtékhelyet! Hiszen biztos lehet abban, hogy itt barátokra találna, barátokra, akik befogadnák! De vajon nem kerülne még veszélyesebb helyzetbe, ha de Vaudreuil házában, az egyik bizottság elnökének hajlékában keresne menedéket? Vajon nem fokozottan figyelik-e a Montcalm-villát? Minden bizonnyal igen, s Clarynak mégis azt súgta valami, hogy Jean, ha csak egy napra, ha csak egy órára is, de ide fog jönni! Izgatottan tépelődött, a magányt kívánta, ezért távozott el a szalonból, még mielőtt apja barátai megérkeztek volna.

William Clerc és André Farran körülbelül egyidős volt de Vaudreuiljel, annak idején mindketten tiszti ranggal szolgáltak a kanadai milíciában. Az 1825. szeptember 25-én elhangzott ítélet, mely testvéreiket a vérpadra küldte, őket tiszti rangjuktól fosztotta meg s életfogytig tartó börtönnel sújtotta; és szabadságukat, akárcsak de Vaudreuil, ők is a közkegyelem kihirdetésével nyerték vissza. A nemzeti párt tudta, hogy mindkettőjükre bizton számíthat, ha tettekre kerül a sor, hiszen leghőbb óhajuk az volt, hogy kockáztathassák az életüket. Bátrak voltak és kitartóak, a Trois-Rivières grófságban levő hatalmas birtokaik erdein és síkságain napokon át tartó vadászatokon vettek részt, s a legkeményebb fáradozásokhoz is hozzáedződtek.

Vincent Hodge mihelyt kezét szorította de Vaudreuiljel, azonnal megkérdezte, vajon tudja-e, hogy mindhárman meghívást kaptak hozzá?

- Igen, tudom - válaszolt de Vaudreuil -, s vajon azon a levélen, amit ti kaptatok, szintén a Szabadság fia szerepel aláíróként?

- Igen! - válaszolt Farran.

- Talán valami kelepécét sejtessz? - kérdezte William Clerc a házigazdát. - Talán azért rendezték meg ezt a találkozót, hogy lecsaphassanak ránk, s titkos összejövetel vádját emelhessék ellenünk?

- Ha jól tudom, a törvényhozó testület még nem fosztotta meg a kanadaiakat attól a joguktól, hogy otthonukba hívhassák egymást!

- Igazad van - jegyezte meg Farran -, de végül is ki lehet e levél írója? Miért nem nevezte meg magát? Ezzel az aláírással legalább olyan gyanússá tette magát, mintha névtelen levelet írt volna!

- Mindenesetre furcsa az egész - folytatta de Vaudreuil -, hiszen akárki írta, még csak egy szóval sem említi, hogy neki is szándékában áll megjelenni ezen a találkozón! A nekem szóló levélben egyszerűen csak az áll, hogy ti hárman ma este megjelentek a Montcalm-villában...

- A hozzánk intézett levél sem árul el többet - tette hozzá William Clerc.

- Viszont, ha jól meggondolom - folytatta Vincent Hodge -, vajon az ismeretlen levélíró miért hívott volna ide mindnyájunkat, ha ő maga nem akar részt venni megbeszéléseinken? Kezdem azt hinni, hogy mégiscsak eljön ő is...

- Hát csak jöjjön! - mondta Farran. - Legalább meglátjuk, kicsoda, azután meghallgatjuk, amit közölni akar velünk, s ha valami okból nem akarunk vele kapcsolatba lépni, hát legfeljebb kitesszük a szűrét!

- Mondd, de Vaudreuil, a lányod tud erről a levélről? - kérdezősködött William Clerc. - S ha igen, neki mi a véleménye?

- Ő nem tartja gyanúsak, William.

- Mindenesetre várjunk! - fejezte be a beszélgetést Vincent Hodge.

A levélíró, ha eljön a találkozóra, nyilván óvatos lesz, s alkalmasint csak az éjszaka leple alatt érkezik meg a Montcalm-villába, ami a jelen körülmények között bölcs elővigyázatosságra vall.

De Vaudreuil és barátai ezután a politikai helyzetről beszélgettek, mely az angol parlament elnyomó intézkedései következtében rendkívül kiéleződött. Ők is mindnyájan úgy érezték, hogy a jelenlegi állapot nem tarthat soká. S mikor a beszélgetésben idáig jutottak, de Vaudreuil beszámolt barátainak arról, hogy hozzá, mint a laval bizottság elnökéhez, Nick közjegyző útján jelentős összeget juttattak el, nyilván azzal a szándékkal, hogy a függetlenségi ügy érdekében használja fel.

A vacsoraidőt várva a parkban sétáltak és beszélgettek. Vincent Hodge, William Clerc és André Farran is megerősítették a hírt, amit házigazdájuk Nick közjegyzőtől hallott. Gilbert Argall ügynökei résen állnak. Nemcsak a Rip cég emberei, hanem rendőrsapatok is nyomoznak az utakon, a grófság falvaiban, mindent elkövetnek, hogy a Névtelen nyomára bukkanjanak, hiszen pusztá megjelenése elég volna ahhoz, hogy felkelés törjön ki. Egyáltalán nem lehetetlen, hogy az ismeretlen levélíró idevágó felvilágosításokkal szolgálhat de Vaudreuilnek.

Hat óra tájt a házigazda és vendégei bementek a szalonba, ahol Clary már várta őket. William Clerc és André Farran atyailag üdvözölték őt, hiszen kora és az édesapjával való meghitt barátsága mindkettőjüket feljogosította erre. Vincent Hodge tartózkodóbb volt, meghajolva kezét fogott vele, majd karját nyújtotta neki, s mindannyian átmentek az ebédlőbe.

Bőséges vacsorát tálaltak fel, így volt ez akkoriban Kanadában mindenütt, a legszegényebb s a legdúsabb házban is. Került az asztalra hal - a folyam különböző halfajtákban bővelkedett -, vad, melyet a közeli erdőségekben ejtettek el, főzelékfélék és gyümölcs, ami megtermett a villa kertjében.

Vacsora közben egy szó sem esett a türelmetlenül várt találkozóról. Jobb, ha a cselédség előtt nem beszélnek róla, noha mindannyiban megbízhattak, már régóta, hűségesen szolgálták a de Vaudreuil családot.

Szép, enyhe este volt, s Clary vacsora után kiült a verandára. A Szent Lőrinc habjai lágyan verdesték a terasz alsó lépcsőit, s a víz tükre az árnyéokban szinte mozdulatlanul látszott. A házigazda és három barátja a terasz mellvédjéhez támaszkodva dohányzott. Alig váltottak egy-két szót, azt is csak suttogva.

Hét óra múlt. A völgy mélyebben fekvő részeire már esthomály borult. Szürkület szállt a síkságokra, lassan terjedt nyugat felől, az égbolt keleti felén meg sorra felragyogtak a csillagok.

Clary tekintete a Szent Lőrinc-folyót fürkészte. Vajon a folyamon át érkezik az ismeretlen? Valószínűleg, hiszen nyilván nem akar nyomot hagyni maga után. Egy kisebb csónak észre-

vétlenül leereszkedhetnék a part közelében, könnyen elsiklana a sás és nád között. Ha a terasz lépcsőjénél kikötne, bejuthatna a villába úgy, hogy senki meg sem látná, s még mielőtt a ház népe megsejtené, hogy a rejtélyes idegen ott járt, észrevétlenül el is tűnhetne.

A házigazda mégis kiadta a parancsot, hogy bárki is érkezne a villába, azonnal vezessék hozzá, hiszen lehetséges, hogy nem a folyam felől jön. A szalonban lámpát gyújtottak, de a függönyökön és a veranda homályos üvegén át csak kevés fény szűrődött a szabadba. Kívülről semmit sem lehetett látni abból, ami bent történik.

A park felőli részen semmi sem mozgott, a folyamon azonban hol a jobb, hol a bal part közelében tűnt fel egy-egy csónak, időnként egymás mellé álltak, a benne ülők halkán pár szót váltottak, azután különböző irányban eveztek tovább.

De Vaudreuil és barátai gondosan figyelték a nagy jövést-menést, az okával mindannyian tisztában voltak.

- A rendőrség emberei - jegyezte meg William Clerc.

- Igen. Úgy figyelik a folyamatot, mint eddig soha - vélekedett Vincent Hodge.

- S talán a Montcalm-villát is... - suttogta valaki, de sem a házigazda, sem a leánya, sem a vendégei nem tudták, hogy ki az, aki a közelükben megszólalt.

E pillanatban előlépett valaki a jobb oldali mellvéd alatt zöldellő sűrű, magas fűből, feljött a lépcsőn, átsietett a teraszon, kalapot emelt, könnyedén meghajtotta magát, s így szólt:

- A Szabadság fia vagyok, uraim. Én írtam önöknek.

De Vaudreuil, Clary, Hodge, Clerc és Farran döbbenten nézték az idegent, aki ily különös úton került közérjük. Hangja éppoly ismeretlen volt számukra, mint külseje.

- Elnézését kérem, de Vaudreuil úr, hogy ily szokatlan módot választottam ahhoz, hogy otthónába lépjek, azonban nagyon fontosnak véltem, hogy sem idejövetelemnek, sem távozásomnak ne legyen tanúja.

- Kerüljön beljebb, uram - szólt de Vaudreuil.

Mindnyájan bementek a szalonba, melynek ajtaját azonnal becsukták maguk után.

A Montcalm-villa ismeretlen vendége nem volt más, mint az a fiatal férfi, aki Nick közjegyzővel kocsizott Montrealból a Jézus-szigetre. De Vaudreuil és barátai, éppúgy mint a közjegyző, azonnal látták, hogy az ismeretlen kanadai francia család sarja.

Mikor a fiatal férfi déltájt a Jézus-szigetre érkezett, elbúcsúzott a közjegyzőtől, s Laval felé indult. Amint az alsóvárosba ért, betért egy szerény fogadóba. A terem egyik sarkában leült, hogy megvárja a vacsoraideőt, s közben átnézte az asztalára tett újságokat. Az arca mindvégig közönyös maradt, nem árulta el, hogy mit érez, mit gondol olvasás közben, pedig az újság-cikkek ugyancsak hevesen támadták, illetve a kormánypárti lapok buzgón védelmezték az angol koronát. Nemrégiben halt meg IV. Vilmos, és unokahúga, Viktória lépett az angol trónra.

A két kanadai párt lapjai szenvedélyes hangú cikkekben tárgyalták, hogy az új uralom milyen változásokat jelenthet a kanadai tartományok kormányzásában. Bár az Egyesült Királyság jogára asszonykézbe került, féltő volt, hogy uralma még súlyosabban nehezül a tengeren túli gyarmatra.

A fiatal férfi délután hat órakor vacsorát kért, este nyolckor pedig távozott a fogadóból.

Ha egy kém nyomon követi, láthatta volna, hogy a folyampartra ment, a magas parti fűben a Montcalm-villa felé lopózott, s háromnegyed órával később oda is ért. A mellvéd alatt bújt meg, míg alkalmasnak vélte az időt arra, hogy felmenjen a teraszra. Azt már tudjuk, hogy miként szakította félbe de Vaudreuil és barátai beszélgetését.

A szalonban, a zárt ajtók és ablakok mögött már nyugodtan beszélgethettek.

- Azt hiszem, uram, nem veszi rossz néven, ha mindenekelőtt megkérdezem, voltaképpen kicsoda ön? - szólalt meg a házigazda.

- Megmondottam, mikor önök közé léptem, de Vaudreuil úr. Én, mint önök valamennyien, a Szabadság fia vagyok.

Clary egy önkéntelen mozdulattal elárulta csalódottságát. Talán azt várta, hogy egy nevet fog hallani s nem ezt a jelszót, mely akkoriban közszájon forgott a francia kanadaiak között. Vajon a fiatal férfi elhatározta, hogy még a Montcalm-villában sem fedi fel kilétét?

- Uram - vette át a szót André Farran -, ön nyilván azért akart velünk itt találkozni, hogy fontos dolgokról tanácskozzék velünk. Nyilván megérti, hogy mielőtt nyíltan szólnánk, tudni szeretnénk, kivel van dolgunk.

- Elővigyázatlanok lennének, uraim, ha nem tennék fel ezt a kérdést - válaszolt az ismeretlen -, részemről pedig megbocsáthatatlan lenne, ha megtagadnám a választ.

Ezzel egy levelet nyújtott feléjük.

A levél az ismeretlen látogatásáról értesítette de Vaudreuilt. A látogatóban mind ő, mind barátai feltétlenül megbízhatnak, még akkor is „ha nem nevezné meg magát”. A levelet a parlamenti ellenzék egyik vezetője, Gramont ügyvéd, quebeci képviselő, de Vaudreuil egyik politikai küzdőtársa írta alá. Gramont ügyvéd még hozzátette, hogy ha az idegen néhány napra vendégszeretetét kérné, de Vaudreuil az ügy érdekében bízást megadhatja neki.

De Vaudreuil ismertette a levél tartalmát leányával és barátaival, majd az idegenhez fordult:

- Uram, érezze otthon magát, s kérem, maradjon a házamban, amíg jónak tartja.

- Legfeljebb két napig maradok, de Vaudreuil úr - válaszolt a fiatal férfi. - Négy nap múlva csatlakoznom kell társaimhoz a Szent Lőrinc torkolatánál. Vendégszeretetét hálásan köszönöm. S most uraim, kérem, hallgassanak meg.

Az idegen ezután pontos képet rajzolt a kanadai tartományok közhangulatáról. Hangsúlyozta, hogy az ország népe bármely pillanatban kész felkelni a loyalisták és az angol korona megbízottainak zsarnoksága ellen. Erről személyesen győződött meg egy propaganda-hadjárat során, mikor heteken át járta a Szent Lőrinc felső folyását és az Outaounais körüli grófságokat. Pár nap múlva még egyszer bejárja a keleti grófságokat, hogy kapcsolatot teremtsen a folyamotorkolattól az ontariói területekig terjedő, közeli fölkelés részvevői között. Szentül hiszi, hogy Lord Gosford és a hatóságok tehetetlenek lesznek e tömeges felkeléssel szemben; s a kanadai angol haderő, vagyis Colborne tábornok pár ezer katonája sem lesz elegendő a leveréséhez. Kanada - mint mondotta - így végre megszabadulhat az angoloktól!

Az idegen még e szavakat is rendületlen nyugalommal mondotta, nyilván meg kellett tanulnia, hogy mindig, mindenütt tudjon uralkodni indulatain. Hallgatói mégis érezték, higgadsága lángoló érzéseket takar, s szavait a legforróbb hazaszeretet sugallja. Mialatt pontos részleteket mondott el abból, amit eddig tett s amit ezután fog tenni, Clary egy pillanatra sem vette le róla tekintetét. Minden azt súgta neki, hogy az a hős áll előtte, aki az ő képzeletében magának a kanadai ügynek megtestesítője.

Az ismeretlen, miután tájékoztatta hallgatóit eddigi munkájáról, hozzátette:

- Mindazok, akik az önkormányzatért harcolnak, érzik, hogy vezérre van szükség, s ha ütött az óra, e vezér majd a franciák élére áll! Addig is arra volna szükség, hogy akcióbizottság alakuljon, mely irányíthatja az egyes csoportok harcát. De Vaudreuil úr és barátai vajon hajlandók lennének részt venni e bizottság munkájában? Mindnyájan sokat áldoztak már a nemzeti ügyért, szenvedtek saját személyükben, szenvedtek az övéik! Legjobb honfitársaink az életüket áldozták! Ön, Vincent Hodge, az atyját, önök ketten pedig a testvérüket veszítették el...

- Egy nyomorult áruló miatt... - jegyezte meg Vincent Hodge.

- Igen... egy nyomorult miatt - ismételte a fiatal férfi.

Clary úgy érezte, hogy eddig oly határozott hangja most bizonytalanabbul csengett.

- De ez az ember már halott - tette hozzá.

- És ön bizonyos ebben? - kérdezte William Clerc.

- Halott! - jelentette ki az ismeretlen rendkívül határozottan, noha ennek az állításnak valódiságáról cáfolhatatlan bizonyítékot senki sem szerezhett.

- Meghalt!... Simon Morgaz halott!... S nem én szolgáltatam igazságot! - tört ki Vincent Hodge.

- Ne beszéljünk erről az árulóról! - szólalt meg de Vaudreuil. - Engedjék meg, hogy válaszoljak a hozzánk intézett kérdésre. - Uram - folytatta vendégéhez fordulva -, mi is készen állunk mindarra az áldozatra, amit szeretneink, barátaink hoztak. Ahogy ők, úgy mi is kockára tesszük az életünket! Rendelkezzék velünk; mi vállaljuk, hogy a Montcalm-villában összefogjuk az ön által kezdeményezett megmozdulások szálait. Naponta érintkezünk a kerületben működő bizottságokkal, s nyíltan sikraszállunk az első jeladásra. Ha jól értettem, ön két nap múlva útra akar kelni, hogy bejárja a keleti falvakat? Rendben van. Mire visszatér, mi készen állunk, hogy kövessük a vezért, bárki legyen is az, aki kibontja a függetlenség zászlaját.

- Egyetértünk mindazzal, amit de Vaudreuil mondott - vette át a szót Vincent Hodge. - Egyetlen gondolat vezet bennünket, hogy felszabadítsuk Kanadát az angol elnyomás alól, s kivívjuk szabadságát!

- S ez most sikerülni fog! - szólalt meg Clary de Vaudreuil, s közelebb lépett az idegenhez, aki most hirtelen a teraszra nyíló ajtóhoz indult.

- Figyeljenek csak, uraim! - mondta.

Valami elmosódó, távoli zaj hallatszott Laval felől, nehéz lett volna megállapítani, hogy mi okozza.

- Vajon mi lehet ez? - kérdezte William Clerc.

- Talán máris kitört volna a lázadás? - döbrent meg André Farran.

- Isten ments! Nagyon korai, nagyon elhamarkodott volna! - suttogta Clary.

- Bizony, nagyon elhamarkodott volna! - mondta az idegen. De mégis, mi lehet? - töprengett de Vaudreuil. - Figyeljék csak! Mintha közelebbről hallatszana!

- Mintha trombitaszó volna! - jegyezte meg André Farran.

S valóban távolról, szabályos időközökben felhangzó érces trombitahangot hallottak. Csak nem fegyveres csapat közeledik a Montcalm-villához?

De Vaudreuil kinyitotta a szalon ajtaját, a teraszra ment, s a többiek is követték.

Mindnyájan nyugat felé tekintettek, de semmi gyanús fényt nem láttak. Nem, ez a zaj valóban nem jöhet a Jézus-sziget síkságai felől. Az egyre közelebből hangzó trombitaszóval egy időben most már erősödő lármát is hallottak.

- Itt van... ez az! - szólt Vincent Hodge, s a Laval irányában hömpölygő Szent Lőrincre mutatott. Arrafelé néhány fáklya gyér fényét verte vissza a folyam tükre, mely felett könnyű köd lebegett.

Két-három perc telt el. Ekkor megláttak egy csónakot, mely a folyam árjával úszott lefelé, s most a villától mintegy negyedmértföldnyire a part felé közeledett. A csónakban körülbelül tízen ültek, a fáklyák fényénél világosan látszott, hogy egyenruhát viselnek. Rendőrosztagnak volt egy tiszt vezetésével.

A csónak időnként megállt. Ilyenkor azonnal felhangzott a trombitaszó, majd mikor ez elhallgatott, az egyik ember emelt hangon mondott valamit, de hogy mit, azt a Montcalm-villában már nem lehetett megérteni.

- Nyilván valami hirdetés - mondta William Clerc.

- Nagyon fontos közlemény lehet, ha a hatóságok ilyen késő esti órákban kihirdetik! - vélekedett André Farran.

- Várjunk nyugodtan - szólt de Vaudreuil -, hamarosan megtudjuk, miről van szó.

- Nem lenne okosabb, ha visszamennénk a szalonba? - kérdezte Clary az idegentől.

- Ugyan miért, de Vaudreuil kisasszony? - hangzott a válasz. - Ha a hatóságok jónak látnak közzétenni valamit, jó, ha tudomást szerzünk róla!

A csónakot közben az evezők egyre közelebb repítették a Montcalm-villához, s a teraszon állók látták, hogy pár ladik kíséri.

Ismét felharsant a trombitaszó, s de Vaudreuil meg a barátai most világosan hallották az utána felhangzó szavakat:

„A kanadai tartományok főkormányzó urának felhívása

A Névtelen ismét felbukkant a Felső-Szent Lőrinc-i grófságokban. Fejére díjat tűzünk ki. Hatezer piasztart kap, aki elfogja, vagy a rendőrséget nyomára vezeti.

*Lord Gosford megbízásából
GILBERT ARGALL rendőrfőnök*

A csónak ezután ismét elindult, s ment lefelé a folyamon.

De Vaudreuil, Farran, Clerc és Vincent Hodge mozdulatlanul állt a mély sötétségbe borult teraszon. A fiatal idegen meg sem moccant, míg a rendőrtiszt elharsogta a hirdetményt. Clary azonban, mintegy öntudatlanul, pár lépéssel közeledett hozzá.

De Vaudreuil törte meg a csendet:

- Megint jutalmat kínálnak az árulóknak! De remélem, hogy a kanadai falvak becsületét most nem szennyezi be senki!

- Elég baj, hogy valaha is akadt egy Simon Morgaz! - tört ki keserűen Vincent Hodge.

- Isten óvja a Névtelent! - sóhajtott Clary megindultan.

Pár pillanatig csend volt.

- Menjünk be - szólt de Vaudreuil. - Önnek is azonnal meg mutatom a hálósobáját - fordult az ifjú hazafihoz.

- Köszönöm, de Vaudreuil úr, de nem maradhatok tovább az ön fedele alatt - hangzott a válasz.

- De hát miért?

- Mikor egy órával ezelőtt elfogadtam a Montcalm-villa vendégszeretétét, még nem tudtam e hirdetményről, mely helyzetemet jelentősen megváltoztatta.

- Mit akar ezzel mondani, uram?

- Azt, hogy ittlétemmel csak bajba sodorhatnám önt, minthogy a főkormányzó díjat tűzött ki fejemre. Én vagyok Jean, a Névtelen.

Ezzel meghajolt, s a lépcső felé indult. Clary tiltakozva emelte fel kezét:

- Maradjon!

6. A Szent Lőrinc-folyam

A geológiai rázkódtatások következtében földünkön kialakult völgyek közül talán a Szent Lőrinc-folyam völgye a legnagyobb. Felszíne, Humboldt szerint, kétszázhetvenezer négyzet-mérőföld, vagyis csaknem akkora, mint egész Európa. A szigetekkel, zuhatagokkal és vízesésekkel szaggatott, szeszélyesen kanyargó folyam átszeli e gazdag völgyet, a voltaképpeni francia Kanadát. A terület, ahol a kivándorló francia nemesség első nagy birtokai voltak, ma kerületekre és grófságokra oszlik. Ahol a Szent Lőrinc-folyam a tengerbe ömlik, a torkolat-öböltől nem messze, a Madeleine-szigetsorozat - a Cap Breton-szigetek, az Edward herceg- és a nagy Anticosti-sziget - emelkedik ki a tengerből. Labrador, Új-Foundland és Akadia, vagyis mai nevén Új-Skócia szaggatott partjai védik valamennyit az Atlanti-óceán félelmetes északi szelei ellen.

A hosszan tartó és zord kanadai tél idején felhalmozódó jég csak április közepe táján kezd olvadni, s a Szent Lőrinc-folyam csak ettől kezdve hajózható. A nagy tonnatartalmú hajók is feljuthatnak rajta egészen a tavak vidékéig. A nagy tavak - mindmegannyi édesvízű tenger - hatalmas füzérben csillognak e költői tájon, melyet joggal neveznek „Cooper földjének”. Ebben az évszakban úgy megélénkül az árapállyal emelkedő és csökkenő szintű folyam, mint egy kikötő, melyet békeszerződés szabadít fel az ostromzár alól. Vitorlások, gőzösök, gőznaszádok, tutajok, kalauzhajók, kereskedelmi hajók, halászbárkák, sétahajók s különböző fajtájú ladikok siklanak a vízen, mely végre megszabadult a vastag jégpáncéltól. Fél éven át tartó tetszhalál után féléves élet!

Az egyik őszi reggel hat óra tájt egy vitorlás kutter futott ki a folyamtorkolat déli részénél kikerekedő tengeröböl felé, a kis Szent Anna-kikötőből. Öt halász szállt a hajóra, kik jövedelmező mesterségüket a Szent Lőrinc montreali zuhatagaitól egészen a folyamtorkolatig űzik. Ezek a gyakorlott halászok ösztönösen tudják, hol kell kivetni hálójukat, horgaikat; az édes-meg a sósvízi halakat azután városról városra, azaz házról házra járva adják el, hiszen a folyam két partján, a tartomány nyugati határáig úgyszólván teljesen egybeépültek a falvak.

A halászok akadiai származásúak voltak, ezt még egy idegen is észrevette volna a beszédükről, de meg külsejükről is, mely jellegzetesen francia volt, hiszen Új-Skóciában a számban is rendkívül megerősödött francia lakosság megőrizte tisztaságát. Őseik között kutatva minden bizonnyal találunk száműzötteket, kiknek sorait egy évszázaddal ezelőtt megtizedelték a királyi csapatok, s kiknek balsorsát Longfellow oly megindító szavakkal ecsetelte az *Evangéline* című költeményében. Kanadában egyébként a halászat az egyik legmegbecsültebb mesterség, főként a part menti falvakban, és mintegy tíz-tizenötezer halászhajó s vagy harmincezer hajós járja a Szent Lőrincet és mellékfolyóit.

Egy hatodik ember is ült a bárkában, s bár éppen olyan öltözetet viselt, mint a többiek, aligha volt halász. Külseje egyébként könnyen megtéveszthetett volna bárkit: a halásznak öltözött emberben nehezen lehetett felismerni azt a fiatal férfit, kinek két napon át a Montcalm-villa nyújtott menedéket.

A bárka hatodik utasa ugyanis a Névtelen volt.

Míg a Montcalm-villában időzött, egyetlen szóval sem árulta el sem önmaga, sem családját. A házigazda és a leánya is egyszerűen Jeannak nevezte.

Vincent Hodge, William Clerc és André Farran, miután befejezték megbeszélésüket, még aznap, szeptember harmadikán visszatértek Montrealba, Jean azonban csak két nap múlva búcsúzott el de Vaudreuiltől és leányától.

E rövid vendéglátás alatt is hány meg hány órát töltöttek azzal, hogy megvitatták a készülő új kísérletet, mely arra irányul, hogy Kanadát megszabadítsák az angol uralomtól! Milyen lelkesedéssel hallgatta Clary az ifjú bujdosót, ki annyi rajongással beszélt a mindkettőjük számára szent ügyről! Maga Jean is engedett valamit az eleinte tanúsított zárkózott hűvös-ségből, mely aligha volt igazi természete. Talán hatalmába kerítette az ifjú lány lelkesedése, kinek szívében ugyanaz a szeretet izzott hazája iránt, mint ami őt hevítette.

Jean nyolc nappal ezelőtt búcsúzott el de Vaudreuiltől és Clarytól, hogy a hatóságok elől bujdosva befejezze az alsó-kanadai grófságokban megkezdett propaganda-hadjáratát. Mielőtt elváltak, megállapodtak, hogy találkozni fognak a chipogáni majorban, Thomas Harcher-nél, akinek családja, mint majd látni fogjuk, az ifjú hazafi családjává lett. De vajon láthatják-e egymást még egyszer a fiatalok? Hiszen a Névtelen életét oly sok veszély fenyegeti!

A Montcalm-villában mindenesetre senki sem gyanította, hogy ki volt két napon át a ház vendége. A Rip cég főnöke hamis nyomon járt, nem tudta megtalálni a bujdosó menedék-helyét. Jean éppoly titokban tudott távozni a villából, mint ahogyan érkezett, a Jézus-sziget végénél átkelt a réven, majd az amerikai határ felé indult azzal, hogy ha biztonsága ezt úgy kívánja, átlépi a határt. Minthogy most a Szent Lőrinc felső folyása körül elterülő falvakban nyomoztak utána - hiszen legutóbb ott tartózkodott - anélkül, hogy bárki is felismerte vagy üldözte volna, eljutott a Szent János-folyóhoz, mely Új-Brunswick határa volt. Itt, a kis Szent Anna-kikötőben vártak rá bátor társai, akik segítették harcában, s akiknek önfeláldozó hűségére mindig számíthatott.

Öten voltak, öt testvér: Pierre és Rémy, a harmincéves ikerpár meg a huszonkilenc, huszonnyolc és huszonhét éves Michel, Tony és Jacques; öt fiú Thomas Harcher, a chipogáni majoros és felesége, Catherine gyermekei közül.

Pár évvel ezelőtt, az 1831. évi lázadás után, mikor Jeanra már csaknem lecsapott a rendőrség, a chipogáni majorban talált menedéket, melyről nem tudta, hogy de Vaudreuil tulajdona. Thomas Harcher befogadta a menekült, s úgy bánt vele, mintha saját fia lenne. Tudta ugyan, hogy üldözötteknek ad menedéket, de még csak nem is sejtette kilétét, a menekült csak a keresztnevét árulta el.

A majorban töltött napok alatt szoros barátságot kötött Thomas Harcher idősebb fiaival, akik éppúgy éreztek, mint ő. Mindnyájan a francia párt tántoríthatatlan hívei voltak, ösztönösen gyűlöltek mindent, ami angolszász, „ami angolszagú” - mint azt Kanadában akkoriban mondogatták.

Jean azon a halászbárkán távozott Chipogánból, melyen az öt testvér áprilistól szeptemberig járta a folyamot. Jean tüntetően velük együtt halászott, hogy szabadon járhasson-kelhessen a part menti falvakban. Így tudta kijátszani a rendőrség nyomozóit. Mielőtt a Montcalm-villába érkezett, az Outaouais környéki grófságokat járta az Ontario tartományban. Most az volt a terve, hogy amíg a torkolattól egészen Montrealig hajózik a folyamon, az alsó-kanadai grófságok lakóinak megadja a végső utasításokat. Mikor erre járt, hányszor meg hányszor kérdezték a falvak lakói a régi franciákra gondolva: „- Ugyan mikor látjuk már viszont a mi derék embereinket!?”

A bárka elhagyta a Szent Anna-kikötőt. Noha már megkezdődött az apály, a hajó mégis könnyedén siklott felfelé, friss keleti szél duzzasztotta a vitorlázatot, s Pierre Harcher - ő volt a *Champlain* kormányosa - kifeszíttette az árbocvitorlát meg az orrvitorlákat is.

Kanadában szélsőségesebb az éghajlat, mint az Egyesült Államokban, a nyár nagyon forró, a tél nagyon zord, holott ugyanazon a szélességi fokon fekszik, mint Franciaország. Ennek valószínűleg az az oka, hogy a Golf-áram langyos vize elkerüli partjait, s nem mérsékeli az éghajlat szélsőségeit.

Ebben az évben szeptember első két hete nagyon meleg volt, s forró szél kapaszkodott a *Champlain* vitorláiba.

- Kemény napunk lesz - szólt Pierre -, főként ha a szél délben eláll.

- Alighanem! - válaszolt Michel. - És hogy az ördög vinné el ezt a sok legyet meg fekete szúnyogot! Milliárdszámra nyüzsögnek itt a Szent Anna-part körül!

- A hőségnek hamarosan vége lesz, s akkor, testvérek, élvezhetjük a kellemes indián nyarat!

Jean szólt ilyen meghitt hangon a fivérekhez, akik a „testvér” megszólításra mindenképpen méltók voltak.

S joggal dicsérte az indián *summert*, a kanadai nyárutót, mely teljes szépségében főként szeptemberben és októberben bontakozik ki.

- Halásznak ma délelőtt, vagy inkább folytassuk az utat felfelé? - kérdezte Pierre.

- Tíz óráig dobjuk ki a horgokat - válaszolt Jean. - Mataneban azután eladhatjuk a halat.

- Akkor menjünk még egy darabot a Monts-fok felé - javasolta a *Champlain* kormányosa. - Arrafelé több a hal. Utána, árapály idő között, visszajöhetünk Matane felé.

A vitorlakivonó köteleket megerősítették, a bárka szélirányba fordult, a folyam árján rézsútosan a Monts-fok felé, az északi partnak indult. A folyam szélessége itt mintegy kilenc-tíz mérföld.

Egy óra múlva a vitorlákat úgy fordították, hogy előlről kapják a szelet, az orrvitorlát szélnek állították, a hajó lassan úszott, s megkezdődött a halászat. A *Champlain* most a gyönyörű öböl közepén járt, melyet gondosan művelt, zöld termőföldek koszorúznak, észak felé egészen a Laurentide-hegylánc első dombjainak tövéig, dél felé pedig a Notre Dame-hegyekig, ahol a legmagasabb csúcs ezerháromszáz lábnyira nyúlik a tengerszint fölé.

Pierre Harcher és a fivérei rátermett halászok voltak. Bárájukon sokszor bejárták már az egész folyamot. A zuhatagoknál és a montreali duzzasztógátaknál rőzsegátak segítségével halomszámra fogták a lazacot. Quebec környékén pisztrángra halásztak, mikor ívás idején a halak seregestül tódultak a felső folyam edesebb vizeire. Ritkaságszámba ment, ha egy-egy ilyen „halszállítmányon” nem kerestek jó pénzt.

A ma délelőtti halászat eredménye rendkívül jó volt. A hálók többször is szakadásig megteltek. Tíz óra tájt a *Champlain* szélnek fordította vitorláit, délnyugatra maga mögött hagyta a Monts-fokot, és Matane irányába indult.

Okosabb volt ugyanis visszatérni a folyam déli partjára. A ritkán lakott, terméketlen északi parton egymástól nagy távolságban épültek a városkák és a falvak. Az északi partvidék volta-képpen nem más, mint szeszélyes összevisszaságban meredező sziklák végeérhetetlen sora. A Saguenay völgyének üledékes talaját nem számítva - ugyanis rajta keresztül folyik el a Szent János-tó vízfeleslege - ezen a vidéken nem kifizetődő a földművelés, jövedelmet csak a vidék nagy részét borító hatalmas erdőségek hajtanak.

Annál termékenyebb a folyam déli partvidéke. Ezen a vidéken már sok volt a falu és a jelentékeny mezőváros, s mint már mondtuk, a Szent Lőrinc torkolatától egészen Quebecig egymást érték a lakóházak. A turistákat talán erősebben vonzzák a Saguenay völgyének vagy a Malbaie-nek festői tájai, de a kanadai és az amerikai fürdővendégek, főként azok, akik az új-angliai kánikula elől menekülnek a nagy folyam üde levegőjű vidékére, inkább a folyam déli partvidékeit látogatják.

A *Champlain* tehát a déli parton épült Matane piacára szállította rakományát. Jean meg a két Harcher fivér - Michel és Tony - házról házra járva kínálták a friss halat. Ugyan ki és miért

figyelte volna, hogy Jean egyik-másik házban több időt töltött, mint amennyire az adás-vételhez szükség volt? Ugyan ki vette volna észre, hogy egyik-másik szerény hajlékban több pénzt hagyott, mint amennyit társai kaptak a hal árában?

Minden így történt a következő napokon is a déli part falvaiban: Rimuszkiban, Bicben, Trois-Pistoles-ban, meg Caconnában, mely az egyik legdivatosabb fürdőhely a Szent Lőrinc partján.

A Rivière-du-Loup nevű városka kikötőjében - ahol a *Champlain* egy szép kora őszi nap dél-előttjén kötött ki, a folyam ellenőrzésével megbízott nyomozók átvizsgálták a hajót. De mindent rendben találtak. Jean már pár év óta úgy szerepelt a kutter okmányain, mint Thomas Harcher egyik fia. A rendőrség még csak nem is gyanította, hogy az akadiai halász azonos a bujdosó szabadsághőssel, kinek a fejére hatezer piaszter vérdíjat tűztek ki.

- Azt hiszem, okosabb lenne, ha a túlsó parton keresnénk menedéket - mondta Pierre, mikor a rendőrök távoztak a hajóról.

- Ugyan miért? - kérdezte Jean. - Hiszen nem gyanakszanak a hajónkra! Hiszen rendben találtak mindent! Ki kételkedne abban, hogy én is az Harcher család tagja vagyok éppúgy, mint te meg a fivérideid?

- No, ami engem illet, én szívesen hiszem, hogy csakugyan a testvérem vagy! - kiáltotta a vidám természetű Jacques, a legfiatalabb az öt testvér közül. - Különben meg derék apánknak annyi a gyereke, hogy eggyel több már sem nem szorozna, sem nem osztana nála, s cseppet sem csodálkoznék, ha ő maga is tévedne a gyerekei számában.

- Különben is úgy szeret téged, mintha saját vére lennél, s mi is testvérünkként szeretünk! - tette hozzá Tony.

- Hiszen hozzád hasonlóan a mi ereinkben is francia vér folyik - jegyezte meg Rémy.

- Ez így van! - válaszolt Jean. - Azért mondom, nincs miért félnünk a rendőrségtől.

- Az elővigyázatosságra sohasem fizet rá az ember! - makacskodott Tony.

- Igaz, helyes - válaszolt Jean -, és ha Pierre csupa elővigyázatosságból akar átkelni a túlsó partra...

- Bizony, elővigyázatosságból - mondta a *Champlain* kormányosa -, mert az idő hamarosan meg fog változni!

- Ez már más! - válaszolt Jean.

- Nézd csak! - folytatta Pierre. - Hamarosan északkeleti szél támad, s azt hiszem, nagyon viharos lesz!... Megérzem én ezt!... Igaz, kibírtunk már nem egy vihart; azonban törődnünk kell a hajónkkal is! Csöpp kedvem sem lenne kockáztatni a Rivière-du-Loup, vagy a Kamuraszka szikláin!

- Rendben van! - felelt Jean. - Menjünk át az északi partra, ha lehetséges, Tadoussac irányába. Onnan a Saguenayn felhajózhatunk egészen Chicutimiig, akkor nem fáradozunk feleslegesen, és az időnket sem vesztegetjük.

- Máris induljunk! - kiáltott Michel. - Pierre-nek igaza van! Ez az átkozott északkeleti szél már közeleg! Ha oldalba kapja a *Champlain*t, százszor akkora utat kellene tennünk Quebec felé, mint amennyire innen Tadoussac!

A vitorlákat szélirányba állították, a hajó északnak fordult, a lassanként fokozódó szél egyre erősebben kapaszkodott a vitorládba.

Az északkeleti szélvihar errefelé még nyáron sem ritka. Akár pár óráig, akár teljes héten át dühöng, az öböl felől mindig jeges ködöt sodor magával, s nyomában viharos esők zúdulnak a völgyre.

Esti nyolc óra tájt járt az idő. Pierre helyesen következtetett a vihart jelző felhőcsíkokból. Éppen ideje volt, hogy menedéket keressenek az északi parton.

Rivière-du-Loupot legfeljebb öt-hat mérföld választja el a Saguenay torkolatától. Nem lesz könnyű útjuk. A *Champlain* még csak az út harmadát tette meg, mikor fürgeteges erővel csapott le rá a szél. A vitorlákat csaknem teljesen be kellett vonniuk, de még így is attól féltek, hogy az árbocot tövében töri el. A folyam úgy háborgott, akár a tenger kint az öbölben, s a szélkorbácsolta, hatalmas hullámok vadul verték az orrtőkét, s még a hajótesten is átcsaptak. Tizenkét tonnás hajó nehezen birkózik meg az ilyen viharral! De legénysége csupa higgadt emberből állt, s mindegyik mestere volt a hajózásnak. Új-Foundland és a Cap Breton-sziget között a nyílt tengeren hajózva nemegyszer kerültek hatalmas viharba! Joggal bizakodhattak hát saját képességeikben és erős hajójukban.

Pierre Harcher-nek mégis keményen kellett birkóznia, míg három hosszú órán át tartó küzdelem után elérte a Saguenay torkolatát. Az apály beállta után ugyan gyorsabban jutottak előre, de a hullámok most még vadabbul korbácsolták a hajót. Aki még soha nem élt át északkeleti szélvihart a Szent Lőrinc csaknem teljesen nyílt völgyében, el sem tudja képzelni, milyen vadul tud dühöngeni. Minden ilyen vihar valóságos elemi csapás a Quebec alatt fekvő területekre.

A *Champlain*, miután a védettebb északi partra került, szerencsére még az éj beállta előtt menedéket talált a Saguenay torkolatában.

A szélvihar csak pár órán át dühöngött, Jean tehát két nap múlva már folytathatta útját fel a Saguenayn, mely a Szentháromság és az Örökkévalóság-fok ezernyolcszáz lábnyi sziklafalai között egyenes vonalban hömpölyög. A festői tájon a szem a legmesésőbb, a legérdekesebb természeti szépségekben gyönyörködhetik, itt van például az a csodaszép öböl is, melynek látván minden természetjáróból kitör az ámulat hangja; így kapta az öböl furcsa nevét is: Ha-ha! Mikor a *Champlain* Chicoutimiig jutott, Jean érintkezésbe léphetett a francia párti bizottságok tagjaival, majd másnap, az éjszakai dagályt felhasználva, visszaindultak Quebec felé.

Közben Pierre és a fivérei egy percre sem feledkeztek meg arról, hogy ők voltaképpen halászok. Esténként kivetették a horgokat és a hálót, kora reggel pedig bejárták a part menti falvakat. A vadregényes északi parton, Charlevoix grófságban, Tadoussactól egészen a Szent Pál-öbölíig bejárták az egész vidéket, ellátogattak la Malbaie-ba, Szent Irénée-be, Notre Dames des Eboulements-ba - ez a városka valóban rászolgált a nevére, hiszen valóságos sziklarenetegek veszik körül. Jean partra szállt Chateau Richer-nél, majd a Quebec alatt fekvő Orléans-szigetnél, s eredményes munkát végzett a beauport-i és a beauprés-i partokon is.

A déli parton a *Champlain* kikötött Szent Mihályban és La Pointe Levis-ben is. A déli parton tanácsos volt az óvatosság, mert a folyamnak ezt a részét rendkívül éberén figyelte a rendőrség. A legokosabb talán az lett volna, ha ki sem kötnek Quebecben, ahova este érkezett meg a hajó. Csakhogy Jean találkoztát beszélt meg Sébastien Gramont ügyvéddel, az egyik leglelkesebb francia képviselővel.

Mikor teljesen besötétedett, Jean ellopózott a felső városrészbe és a Kis-Champlain utcán át eljutott Sébastien Gramont házához.

Jean és az ügyvéd kapcsolata évekkel ezelőtt kezdődött. A harminchat esztendő Sébastien Gramont tevékeny részt vett az utóbbi évek minden politikai megmozdulásában, főként az

1835. évi eseményekben vállalt nagy szerepet, mikor személyes biztonságát is kockáztatta. Ekkor került összeköttetésbe Jeannel, aki különben neki sem árult el semmit önmagáról vagy a családjáról. Sébastien Gramont csak egyet tudott: ha majd itt lesz az ideje, a fiatal hazafi a felkelés élére fog állni. Az 1835. évi, kudarcba fűlt kísérlet óta nem is találkozott vele, s most annál türelmetlenebbül várta.

Jeannak szívélyes fogadtatásban volt része.

- Csak pár órát tölthetek önnel - mondta az ügyvédnek.

- Akkor hát használjuk ezt az időt arra, hogy elbeszélgessünk a múltról és a jelenről...

- A múltról?... nem! A jelenről... a jövőről... főként a jövőről beszéljünk! - hangzott Jean válasza.

Sébastien Gramont, mióta csak ismerte Jeant, mindig úgy érezte, hogy valami titkos fájdalom kínozza, de még csak nem is sejtette e fájdalom okát. Jean még vele szemben is oly hűvös, oly tartózkodó volt, hogy még csak kezet sem nyújtott neki. Sébastien Gramont nem is próbált közelebb férközni hozzá. Ha Jean jónak látja, majd közölni fogja vele titkát, ő bármikor szívesen meghallgatja.

Az együtt töltött pár óra alatt kizárólag a politikai helyzetről beszélgettek. Az ügyvéd beszámolt Jeannak a parlament hangulatáról, Jean pedig házigazdáját tájékoztatta a felkelés ügyében eddig tett intézkedéseiről, a Montcalm-villában alakult akció-bizottságról, alsó- és felső-kanadai útjának eredményeiről. Most még a montreali járásokba kell elmennie, előkészítő hadjárata ezzel befejeződik.

Az ügyvéd nagy figyelemmel hallgatta Jean beszámolóját, s a kanadai ügy szempontjából nagyon kedvező jelnek tartotta az utóbbi pár hét fejleményeit. Minden városba, minden faluba juttattak pénzt fegyverek és lőszer vásárlására, s mindenütt készen álltak, hogy az első jelre fegyvert ragadjanak.

Jean az ügyvédtől most megtudta, hogy a quebeci hatóságok legutóbb milyen intézkedéseket hoztak.

- Mindenekelőtt, kedves Jean, az a hír terjedt el, hogy ön egy hónappal ezelőtt itt járt. Megindult a nyomozás, hogy felkutassák rejtekhelyét, nálam is házkutatást tartottak, mert úgy értesültek, hogy itt tartózkodik. Nyomozók lepték el a házat, köztük volt egy bizonyos Rip nevezetű...

- Rip! - kiáltott Jean reszkető hangon, mintha égetné ajkát e név.

- Igen... a Rip és Társa cég főnöke - folytatta Sébastien Gramont. - Ne felejtse el, hogy ez az ember veszedelmes rendőrügynök...

- Veszedelmes... - suttogta Jean.

- Akitől önnek különösképpen őrizkednie kell!

- Őrizkedni?... Igen! Őrizkedni, mint a legalávalóbbtól!

- Talán ismeri őt? - kérdezte az ügyvéd.

- Ismerem - válaszolt Jean, aki már visszanyerte szokott higgadtságát. - De ő még nem ismer engem!

- Ez a fontos! - mondta Sébastien Gramont, akit eléggé meglepett vendégének viselkedése.

Jean ezután más témára terelte a beszélgetést, a parlamentnek a legutóbbi hetekben folytatott politikájáról kérdezősködött.

- A képviselőházban a francia ellenzék nagyon harcias - felelt Sébastien Gramont. - Papineau, Cuvillier, Viger, Quesnel és Bourdages szüntelenül támadják az angolok intézkedéseit. Lord Gosford szeretné elnapolni a képviselőházat, de érzi, hogy ezzel siettetné a lázadás kitörését.

- Márpedig isten ments, hogy kirobbanjon, mielőtt készen állnánk! Nehogy a vezetők meg-gondolatlanul siettessék a dolgokat!

- Figyelmeztetjük őket, Jean, s nem tesznek semmit, ami keresztezhetné az ön terveit. A fő-kormányzó intézkedéseiből mindenesetre látszik, számolt azzal, hogy hamarosan kitörhet egy felkelés. Sir John Colborne úgy csoportosította a rendelkezésére álló haderőt, hogy azok adott esetben gyorsan eljussanak a Szent Lőrinc grófság falvaiba, mert ahogy mondják, a harc való-színűleg itt indul meg.

- Itt, meg ugyanakkor húsz más ponton, legalábbis remélem - válaszolt Jean. - Nagyon fontos, hogy Kanada egész lakossága ugyanazon a napon, ugyanabban az órában, egyszerre ragadjon fegyvert, hogy az angolokat megbénítsa a túlerő. Ha csak helyi felkelés törne ki, fennállna a veszély, hogy az első percben elnyomják. Azért jártam be a keleti és a nyugati falvakat, s azért megyek most el a többibe, hogy a megmozdulás az első pillanattól kezdve általános legyen. Úgy gondolom, hogy még az éjjel nekiindulok.

- Induljon, Jean, de ne feledkezzék meg arról, hogy Sir John Colborne katonái és önkéntesei Gore és Witherall ezredes parancsnoksága alatt főként Montreal körül tömörültek. A leg-keményebb ellenállásba valószínűleg ott ütközünk...

- Mindent úgy intézünk, hogy már az első puskalövessel felülkerekedjünk. A Montcalm-villa az egységes fellépés szempontjából éppen jó helyen van, s tudom, milyen erélyes ember de Vaudreuil. Egyébként pedig a Montreal grófsággal határos Verchères, Szent Hyacinthe és Laprairie grófságban a Szabadság fiai buzgón élesztgetik a városok és falvak lakóinak szívében a függetlenség ügyének gondolatát.

Jean még kis ideig beszélgetett Gramont-nal; azután elbúcsúzott, noha az ügyvéd egyre tartóztatta, hogy maradjon legalább reggelig.

- Köszönöm, kedves Gramont - hárította el Jean a meghívást. - Még éjjél előtt csatlakoznom kell társaimhoz. A dagály beálltával útra kelünk.

- Akkor hát menjen, Jean. Akár véghez viszi, amire vállalkozott, akár nem, ön azok közé a férfiak közé tartozik, kik Kanadáért a legtöbbet tették.

- Míg Kanada az angol igát nyögi, semmit sem tettem - tiltakozott az ifjú -, de ha ettől meg tudom szabadítani, akár az életem árán is...

- Úgy a haza örök hálával tartozik önnek!

- Nekem nem jár hála!

A barátok ezzel elváltak, Jean visszatért a *Champlainre*, mely egy kötélnyire horgonyzott a parttól, majd a hajó útnak indult Montreal felé.

Quebecből Montrealig

A kutter éjfélig pár mérföldet tett meg a folyamon felfelé. Telihold világította meg a tájat: Pierre Harcher biztos kézzel kormányzott, de az erős nyugati szél miatt hol egyik, hol másik part mentében kellett hajóznia.

A *Champlain* csak valamivel virradat előtt állt meg. Könnyű köd borította a két part mögött húzódó tágas mezőket. A hajnali párákat eloszlatta a napsütés, a háttérben kibontakozott a fák koronája, s hamarosan csillogni kezdett a folyam tükre is.

Már sok halász megkezdte napi munkáját; a bárkákból, melyek csak nagy ritkán hagyják el a Szent Lőrinc felső folyását meg a jobb és bal oldali mellékfolyókat, kivetették a hálókát és horgokat. A *Champlain* csakhamar eltűnt a Port Neuf és a Lotbinière grófságok partjai között nyüzsgő hajók tömegében, melyeknek fedélzetén a szokásos reggeli munka folyt. Az öt Harcher lehorgonyzott az északi parton, és azonnal munkához látott. Néhány kosár halat kell fogniuk, hogy üzletet csinálhassanak a part menti falukban, mielőtt a dagály segítségével ellenszélben is folytathatják útjukat felfelé.

Miközben a halászat folyt, fakéregcsónakok közelítették meg a *Champlain*-t. Ezek az apró csónakok - a szkiffek - oly könnyűek, hogy a hajós egyszerűen vállára veszi, ha olyan helyeken kell átkelnie, ahol a sziklazátonyok, vízesések, zuhatagok vagy zátonyok miatt hajózhatatlan az út, ami a kanadai folyókon nagyon gyakori.

A csónakok utasai javarészt indiánok voltak. Idejártak halat vásárolni, aztán könnyű lélekvesztőiken egyik vagy másik kis folyón át szállították a beljebb fekvő városokba és falvakba. De azért kanadai csónakok is álltak a *Champlain* mellé. Utasaik pár percig beszélgettek Jeannel, azután visszaveztek a partra, hogy elvégezzék a rájuk bízott feladatot.

Ha az Harcher testvérek ma reggel csak pénzt akartak keresni a halászzalattal, vagy szórakozásra vágytak, úgy kívánságuk várározáson felül teljesült. Megteltek a hálók, bőségesen akadt halászsákmány a horogra, rengeteg csukát, sügért meg más, a kanadai vizekben otthonos halfélét fogtak. Különösen sok „fehér hal” akadt horogra, amit az ingyencek kitűnő ízű húsa miatt szeretnek. A *Champlain* halászeit alighanem szívesen fogadják majd a partvidéki házakban.

Az idő is kedvezett nekik, ennyire kellemes kora őszi napokat csak a páratlanul szép Szent Lőrinc-völgy boldog lakói élvezhetnek. Öröm volt nézni a folyamparttól a Laurentide-hegyláncig elterülő gyönyörű tájat! Fenimore Cooper poétikus szavai szerint: még szebbek, mikor felöltik őszi ruhájukat, az utolsó szép napok zöld és arany öltözkét.

A *Champlain* először a bal parti Port Neuf grófság területén kötött ki. A hasonló nevű városkában meg Sainte Anne-ban és Saint Stanislas-ban adták el a halászsákmányt. A *Champlain* emberei azonban egyik-másik helyen alighanem több pénzt hagytak, mint amennyit a hal árán kaptak.

A következő két napon át Jean az egyik partról a másikra hajózott. A jobb parti Lotbinière grófságban Lotbinière és Saint Pierre les Bosquets falvakba - a túlsó parti Champlain grófságban pedig Batiscanba, aztán megint a jobb parton Gentillibe és Doucette-be látogatott el, mindig a francia párti vezetők házába. Nicolet-ban a grófság egyik legbefolyásosabb személyiségével, magával Aubineau békebíróval lépett összeköttetésbe. Itt is hallotta azt, amiről már Quebecben értesült, hogy Joann abbé a falvakat járja, s szónoklataival lánggra gyújtja a szíveket. Aubineau azt is elmondotta neki, hogy főként fegyverekben és lőszerekben van hiány.

- Hamarosan kapnak majd - mondotta Jean. - Az elmúlt éjszaka egy tutaj indult el Montreal-ból puskával, löporral és golyóval megrakodva, már nem késhet soká. Idejekorán felfegyverkezhetnek. De nehogy elsietve kirobbantsák a felkelést! Egyébként, ha ez szükséges, érintkezésbe léphet a Jézus-szigeti Montcalm-villában működő bizottsággal, s levelet válthat az elnökkel...

- De Vaudreuiljel?

- Igen.

- Rendben van.

- Az előbb ugye azt mondta, hogy Joann abbé Nicoletban járt?

- Hat nappal ezelőtt volt itt.

- Nem tudja, hova indult?

- Verchères grófságba ment, onnan meg, ha nem tévedek, Laprairie grófságba tart.

Jean ezután elbúcsúzott a békebírótól, visszatért a hajóra, éppen akkor értek vissza az Harcher testvérek is, miután minden halat eladtak. A Saint Maurice grófság irányában, rézsút átkeltek a folyamon.

A Saint Maurice-folyó torkolatánál, a termékeny völgy nyílásánál épült a vidék egyik legrégebbi városkája: Trois Rivières. Akkoriban létesült ott egy ágyúöntő műhely, mely kanadai franciák kezében volt, s ők csak francia származású munkásokat foglalkoztattak.

Jean nem kerülhette el ezt a vidéket, mely valóságos angolelles központ volt. A *Champlain* tehát néhány mérföldnyit felfelé haladt a folyamon, s az ifjú hazafi érintkezésbe lépett a falvakban működő bizottságokkal.

A nemrégiben létesült ágyúöntő munkáját még csak most kezdték szervezni. Hónapokba telik, míg a franciák ágyúkat kaphatnak innen, pedig égetően szükségük lett volna rá. Elképzelhető azonban - de csak akkor, ha a műhely éjjel-nappal dolgozik -, hogy a királyi csapatok tüzelésére már a Saint Mauric-i műhelyből kikerült ágyúkkal felelnek. Jeannak rendkívül fontos tárgyalnivalója volt erről a bizottságok elnökeivel. Legalább néhány ágyú készüljön el időben, ember majd lesz, aki el tudja sütni!

A *Champlain* Trois Rivières-ből a bal part mentén Maskinongé grófságba tartott, megállt a hasonló nevű városka mellett, majd az éjszaka a folyam egyik meglehetősen nagy, öbölszerű kiszélesedéséhez ért, melynek Szent Péter-tó a neve. Itt a folyam ugyanis öt mérföld hosszúságú, valóságos tavat képez, melynek felső végén apróbb szigetek egész füzére vonul a Barthier grófság hasonló nevű falujától egészen a Richelieu grófsághoz tartozó Sorelig.

Az Harcher fivérek itt megint kivetették hálóikat, s maguk után vontatták, a hajó meg a széllel lassan haladt felfelé. Az égboltot sűrű felhőzet borította, s oly sötét volt, hogy sem az északi, sem a déli partot nem lehetett kivenni.

Pierre Harcher őrt állt a hajó orrában, s valamivel éjfél után a folyón előttük csillogó fényre lett figyelmes.

- Nyilván egy lefelé úszó hajó jelzőfénye - mondta Rémy, aki fivéréhez csatlakozott.

- Vigyázzunk a hálókra! - szólt Jacques. - Harminc ölnyt kivetettünk, s valamennyi odavész, ha ez a hajó keresztezi az utunkat!

- Térjünk ki jobbra! - ajánlotta Michel. - Széles a folyó!

- Az igaz! - válaszolt Pierre. - Csakhogy a szél alábbhagy, s mintha mi is lefelé sodródnánk...

- Akkor meg okosabb, ha bevonjuk hálóinkat - vélekedett Tony. - Ez mégis biztosabb...

- Úgy van, ne is vesztegezzük az időt - helyeselt Rémy.

Mindannyian nekikészültek, hogy bevonják a hálókat, mikor Jean megszólalt.

- Biztosak vagytok abban, hogy hajó sodródik lefelé?

- Biztosan nem tudhatjuk - válaszolt Péter -, de hát lassan közeleg, és jelzőlámpája közel van a víz szintjéhez.

- Talán rekeszes tutaj? - találgatta Jacques.

- Ha az volna, akkor még jobban kell igyekeznünk, hogy kikerüljük! - jegyezte meg Rémy. - Nagy baj lenne, ha összeütköznénk vele! Máris vonjuk be a hálókat!

A *Champlain* hálói valóban nagy veszélyben forogtak volna, ha az Harcher fivérek azonnal nem vonják fel valamennyit. Még azzal sem vesztegették az időt, hogy a hálókba kiöntsék a halakat. Gyorsan kellett mozogniuk, mert a fény már csak két fonalnyira volt tőlük.

Kanadában „rekeszes”-nek mondják azokat a tutajokat, melyeken hatvan-hetven rekeszben mintegy ezer köbláb fát szállítanak. Mihelyt az olvadás után hajózható a folyam, az ilyen rekeszes tutajok seregestül úsznak le Montreal vagy Quebec felé. Kanada egyik kimeríthetetlen kincsestára, a hatalmas nyugati erdőség valósággal ontja a fát. Képzeljünk csak magunk elé egy ilyen roppant úszó alkotmányt, mely öt-hat lábnyira magasodik a vízszint fölé, mint valami hatalmas leszerelt hajó, melyről még az árbocrudakat is leszedték. Óriási fatörzsekből állítják össze, melyeket az erdőben hántott le a favágó fejszéje, vagy az Outaouais partján, a Chaudières-vízeséseknél dolgozó fűrészműhelyek dolgoztak fel gerendává vagy deszkává. Áprilistól októberig ezrével ereszkednek le az ilyen tutajok a Szent Lőrinc-folyón. A víz-eséseket és a zuhogókat a fenékre szerelt, erősen meghajlított vezetőfákból készült csúsztatók segítségével kerülik el. Több tutaj megáll Montrealban, ott hajóra rakják és az európai tengerekre szállítják a fát, nagyjából azonban leúsznak Quebecig. Ez a város a központja a kanadai erdőkitermelésnek, mely évenként huszonöt-harminc millió frankot hoz a kanadai kereskedelemnek.

Érthető, hogy ezek a rekeszes tutajok erősen zavarják a folyami hajózást, főként ha a gyakran csak közepes szélességű mellékágakra térnek. Minthogy az árral sodródnak, úgyszólván lehetetlenség kormányozni őket. A hajóknak és a halászbárkáknak kell tehát ügyelniük, ha el akarják kerülni az összeütközést, ami alapos kárt tehetne bennük. Természetes tehát, hogy az Harcher fivérek sietősen bevonták a tutaj útjába vetett hálókat, minthogy a szélcsend miatt nem tudták elég nagy ívben kikerülni.

Jakab nem tévedett, valóban rekeszes tutaj úszott lefelé a vízen. Az elől függő lámpa jelezte irányát. Mintegy harminc ölnyire lehetett a *Champlain*tól, mikor a halászok bevonták hálóikat.

E pillanatban az éj csendjében valaki zengő hangon énekelni kezdte azt az ismert népdalt, mely Réveillaud szerint Kanadában valósággal nemzeti dalnak számít a franciák között - igaz, nem annyira szövege, mint inkább szép dallama miatt. A tutaj vezetője énekelt, s kiejtése rögtön mutatta, hogy csak francia származású ember lehet.

A dal egyre közelebbről zengett:

*Menyegzőből hazajövet
Pihentem egy forrás mellett,
Lefeküdtem, elaludtam,
Hej, de nagyon fáradt voltam...*

Jeannak alighanem ismerős volt az énekes hangja, mert Pierre mellé lépett éppen, mikor a Champlain evezői vízbe merültek, hogy a tutaj útjából kitérítsék a hajót.

- Álljunk a tutaj mellé - kérte Pierre-t.

- Hát ne kerüljük ki?

- Ne! Louis Lacasse tutajja.

- De akkor mi is lefelé sodródunk vele!

- Legfeljebb öt percre. Csak pár szót kell vele váltanom.

Pierre Harcher egy evezőcsapással a tutaj mellé kormányozta a Champlaint, s csáklyájával belekapaszkodott.

A kormányos abbahagyta az éneklést, s feljűk kiáltott:

- Hé!... Halászok! Vigyázat!

- Semmi baj, Louis Lacasse - kiáltott vissza Pierre. - A Champlain van itt!

Jean egy ugrással a tutajon termett, a vezetőhöz ment, aki mihelyt ráismert a lámpa fényénél, így köszöntötte:

- Szolgálatára állok, Jean úr!

- Köszönöm, Lacasse.

- Tudtam, hogy útközben találkozni fogunk, sőt elhatároztam, hogy ha a legközelebbi dagálnál lehorgonyzok, bevárom a Champlaint. De ez most már felesleges.

- Mindent felraktak?

- Mindent. A pallók alá meg a gerendák közé rejtettük el... Legyen nyugodt, minden rendben van! - tette hozzá Louis Lacasse, s elővette tűzszerszámát, hogy pipára gyűjtson.

- Vámörök voltak a tutajon?

- Igen... Verchères-ben! Fél órán át fecsegték nekünk ezek a mihaszna fináncok... De semmit sem vettek észre! Mintha láthatatlanná lett volna minden.

- És mennyit hoznak?

- Kétszáz puskát.

- És kardot?

- Kétszázötvenet.

- Honnan?

- Vermont-ból. Barátaink jó munkát végeztek, s nekünk nem is került sokba. Csak éppen bajos volt eljuttatni a szállítmányt az Ontario-erődig, ahol mi átvettük. Most aztán megy minden, mint a karikacsapás.

- És a lőszer?

- Három hordó lőpor és pár ezer puskagolyó. Ha mindegyik embert talál, hát hamarosan nem lesz egyetlen angol katona sem Kanadában. Majd kilyuggatják a bőrűket a gyászvitézek, merthogy ők csak így hívnak minket.

- Tudod ugye, hogy hova, melyik falukba kell vinni fegyvert és lőszert?

- Tudom - felelt a tutajos. - Legyen csak nyugodt! Engem nem csípnek meg! Éjszaka, a legnagyobb apály idején lehorgonyozok, a csónakok meg majd a tutaj mellé állnak, s mindegyik megkapja, ami jár neki. Csakhogy Quebecen túl már nem megyek, ott kell felraknom a fát a *Moravianra*, ami Hamburgba megy.

- Rendben van - felelt Jean. - Quebec előtt átadhatod az összes puskát, az összes löport.

- Akkor hát minden rendben lesz.

- Mondd, Louis Lacasse, teljesen megbízhatónak tartod az embereidet?

- Akár önmagamat. Mindegyik igazi Keresztelő János, és ha éppen lövésre kerülne a sor, hát aligha ijednének meg!

Jean ezzel egy marék dollárt nyomott a kezébe, amit a derék tutajos számolatlanul csúsztatott bő zubbonya zsebébe. Aztán keményen kezét szorította a halászbárka egész legénységével.

Jean visszatért a *Champlainre*, mely a bal part felé indult. A tutaj pedig lassan tovább úszott, s még egy ideig hallották Louis Lacasse harsány énekét:

*Lefeküdtem, elaludtam,
Hej, de nagyon fáradt voltam...*

Egy óra múlva megkezdődött a dagály, s vele együtt feltámadt a szél is. A *Champlain* behatolt a Szent Péter-tó felső részén vonuló apró szigetek közé, s miután elhaladt az egymással szemben fekvő Richelieu és Joliette grófság partja mentén, megállt Montcalm és a Verchères grófság part menti falvainál. E falvak arról is nevezeteseek Kanadában, hogy asszonyai a XVII. század végén rettenthetetlen hősiességgel védelmeztek egy erődöt az indiánok ostroma ellen.

Míg a bárka a part mellett horgonyzott, Jean a francia párti vezetőket látogatta meg, hogy személyes tapasztalatokat szerezhessen a lakosság hangulatáról. Többször beszéltek előtte a Névtelenről is, akinek fejére vérdíjat tűztek ki. Vajon hol járhat most? Vajon ismét felbukkan, mikor a harc megkezdődik? Hozhat a főkormányzó akármilyen határozatot, a Névtelen nyugodtan jöhet a grófság területére, minden ház nyitva áll előtte!

Jeant mélységesen megindította az önfeláldozó hűség sok tanújele. Igen! A kanadai lakosság valóban úgy várja, mint a Messiást. Kérdezősködéseikre csak ennyit mondott:

- Nem tudom, hol van, de mikor eljön a nap, ott lesz, ahol lennie kell!

Végre a *Champlain* elérte a Szent Lőrinc-folyam déli ágát, mely a Montreal-szigetet a déli parttól elválasztja.

A hajó hamarosan útjának végére ér. Az Harcher testvérek pár nap múlva leszerelik, mert közeleg a tél, amikor a folyam hajózhatatlan. Utána Jeannel együtt visszamennek a Laprairie grófságba, a Chipogán-majorba, ahol a majoros egész családja összegyűl a menyegzőre.

A Montreal-sziget és a jobb part között a folyamág csupa zuhatag, s méltán mondják ezt a részt az ország egyik nevezetességének. A Szent Péter-tóhoz hasonló kiöblösödés képződött itt is, a „Szent Lajos-zuhogó”. A Szent Lőrinc-folyamnak ez a pontja csaknem szemben van Lachine-nal, a Montrealtól feljebb fekvő településsel, a fővárosiak kedvenc nyaralóhelyével. A tó maga akár az örökösen háborgó tenger, ideomlik az Outaouais egyik ágának vize is. Jobb partját sűrű erdők borítják, ezek között épült egy kis falu, melynek lakói megkeresztelkedett irokézok. A zöld lombrengetegből csak a falu kis templomának tornya emelkedik ki.

A Szent Lőrinc e szakaszán roppant nehéz felfelé haladni, lefelé viszont sokszor túlságosan is könnyű, mert elég egy vigyázatlan evezőcsapás, és a hajó máris repül a zuhatag vizével. A vízi emberek azonban már megszokták a veszélyes átkelőket, s biztos kézzel irányítják hajójukat, főleg a halászok, akik itt ezerszám fogják a lazacot. Ha a folyam déli partján vontatják a

hajót, akkor mégis eljuthatnak Laprairie-be, a hasonló nevű grófság székhelyére, ahol a *Champlain* télen horgonyoz.

Pierre Harcher déltájt már Lachine alatt volt. Az olvasóban talán felmerül a kérdés, vajon honnan kapta ez a kanadai kisváros a nevét? A felelet roppant egyszerű: a Szent Lőrinc-folyam első hajósaitól.

Mikor ugyanis a nagy tavak vidékére értek, azt hitték, hogy a Csendes-óceán partjára jutottak, vagyis, hogy közel vannak Kínához, a Mennyei Birodalomhoz.

Pierre Harcher a folyam jobb partja felé kormányozta a hajót, s délután öt órakor már oda is ért, körülbelül a Montreal és Laprairie grófság határába.

Jean ekkor odaszólt neki:

- Kiszállok, Pierre.

- Hát nem jössz velünk Laprairie-be?

- Nem, el kell mennem Chamblyba, és ha Caughnawagában szállok partra, jócskán megrövidítem az utat.

- Ez nagyon kockázatos vállalkozás - mondta Pierre -, s bizony aggódnék érted, ha most partra szállnál. De miért is válnál el tőlünk? Két napig még maradj velünk, azután ha leszereltük a *Champlain*-t, mindnyájan együtt mehetünk.

- Nem tehetem - válaszolt Jean. - Még ma éjszaka Chamblyban kell lennem.

- Ketten elkísérhetnénk - ajánlotta Pierre.

- Nem... jobb, ha egyedül vagyok.

- És Chamblyban maradsz?

- Csak pár óráig, Pierre, s még napkelte előtt tovább megyek.

Minthogy Jean szemmel láthatólag nem akart beszélni arról, hogy mi dolga van Chamblyban, Pierre nem makacskodott tovább, s csak ennyit kérdezett:

- Várjunk rád Laprairie-ben?

- Felesleges. Végezzétek csak a dolgotokat, s ne nyugtalankodjatok miattam.

- Akkor hát hol találkozunk?

- A chipogáni majorban...

- Nem felejtet el, hogy október első hetében mindnyájunknak ott kell lenni?

- Nem fogom elfelejteni.

- El ne maradj, Jean! Tudod mennyire fájna apámnak, anyámnak, meg mindnyájunknak! Családi ünnep lesz Chipogánban, s minthogy testvérünk lettél, ott kell lenned, mert csak akkor teljes a család.

- Ott leszek, Pierre!

Jean kezét szorította az Harcher testvérekkel. Lement a *Champlain* kabinjába, magára öltötte azt a ruhát, amit a Montcalm-villában tett látogatásakor viselt, majd elbúcsúzott derék barátaitól.

A következő pillanatban a partra ugrott, s egy utolsó istenhozzáddal eltűnt az irokéz falut körülvevő sűrű erdőben.

Pierre, Rémy, Michel, Tony és Jacques azonnal tovább indultak. Minden erejüket latba vetve, nagy fáradtsággal mégis fel tudták vontatni hajójukat az árral szemben, s munkájukban a szirtek mellett keletkező örvénylések segítették őket.

A *Champlaine* este nyolckor jó erősen lehorgonyozták egy kis öbölben, közvetlenül Laprairie határában.

Az Harcher testvérek, miután fél év alatt kétszáz mérföldnyi utat tettek meg a nagy folyamon fel és le, most befejezték a halászatot.

8. Évforduló

Délután öt óra volt, mikor Jean távozott a *Champlain*ről. Ekkor mintegy három mérföldnyire volt Chamblytól, ahova indult.

Ugyan mi dolga volt ott? Hát nem fejezte be a szélső délnyugati grófságokban végzett propagandaútját, mielőtt a Montcalm-villába ment? De igen, propagandaútjával végzett. Csakhogy Chamblyban még nem járt, senki sem tudta volna megmondani, hogy miért. Nem beszélt róla senkinek, még önmagának is alig merete bevallani az okát. Most úgy ment Chambly felé, mintha húzná is meg taszítaná is valami, s közben teljesen tudatában volt e belső küzdelemnek.

Tizenkét év múlt el azóta, hogy Jean elhagyta szülővárosát. Azóta nem látták ott. Rá sem ismerne senki. A hosszú távollét alatt talán jómaga is elfelejtette, merre van az utca, ahol kisfiú korában játszadozott, merre van a ház, melyben gyermekkorát töltötte.

De nem! Hogyan is fakulhatnának el a gyermekkor színei élénk emlékezőtehetségében! Amint kiért a part menti erdőkből, viszontlátta a tág mezőket, melyeket annak idején oly sokszor bejárt, mikor a Szent Lőrinc-folyam partjára, a révhez indult. Nem idegenként, hanem mint e vidék szülőtte járt most itt. Cseppet sem tévovázott, hogy merre menjen, melyik keresztúton kell befordulnia, hogy gyorsabban érjen a városba. S ha megérkezik, akkor sem kell majd keresgélnie a kis teret, melyen az atyai ház áll, sem az odavezető szűk utcát, hiszen rendszerint ezen át igyekeztek haza; tudni fogja, merre van a kis templom, ahova hajdanában kézen fogva vitte az édesanyja, az iskola, ahová járt, mielőtt Montrealba vitték.

Jean tehát szerette volna viszontlátni a helyeket, melyektől oly sokáig távol volt. Ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy mielőtt életét kockára teszi a végső küzdelemben, még egyszer visszatérjen oda, ahol életének minden nyomorúsága kezdődött. Nem a Névtelen jött Chamblyba, hogy felkeresse a francia párti vezetőket, hanem az egykori gyermek, aki talán utoljára láthatja szülővárosát.

Jean szaporán lépkedett, hogy még az éj beállta előtt Chamblyba érjen és még a hajnali világosság előtt távozhassék. Elborították gyötrelmes emlékei, most semmit nem látott meg abból, ami valamikor lekötötte volna a figyelmét, nem látta meg a fák alatt párosan tovasiető jávorszarvasokat, a lombok között röpködő madarak tarka seregét, sem a mezsgyéken tovasurranó vadat.

A mezőkön még dolgozott néhány földműves. Jean elfordította tőlük a fejét, nehogy viszonoznia kelljen barátságos üdvözlésüket, azt szerette volna, ha senki sem tudja, hogy erre járt, hogy viszontláthassa Chamblyt úgy, hogy őt magát senki ne lássa.

Hét óra volt, mikor a városka templomának tornya kibukkant előtte a lombok közül. Még egy fél mérföld, s útjának végére ér. Harangzúgást hozott feléje a szél. Jean hallgatott, érzései nem törtek ki szavakban, nem kiáltott fel, hogy „igen, én vagyok itt! Eljöttem, hogy viszontlássam mindazt, amit hajdan úgy szerettem!... A fészekbe térek vissza... a bölcsőmhöz!”

Jean hallgatott, kínlódva töprengett: „Mit keresek én itt?”

A harang közben szakadatlanul zúgott, Jean magában megjegyezte, hogy aligha Úrangyalára harangoznak. Vajon milyen ájtatosságra hívogatja a harangszó a chamblyi híveket ily késői órában?

„Ez így van jól - gondolta. - Legalább mindenki templomban lesz!... Nem kell nyitott kapuk előtt elmennem!... Senki sem fog látni!... Senkinek a vendégszeretetét nem kérem, tehát senki sem fogja tudni, hogy itt jártam...”

Ezzel ment tovább, bár időnként legszívesebben visszafordult volna. De nem tudott! Mintha leküzdhetetlen erő húzta volna előre.

Amint Chamblyhoz közeledett, egyre figyelmesebben nézett körül. Tizenkét év óta sok minden megváltozott, mégis felismerte a házakat, a kerteket és a városszéli majorokat.

Amint a főutcába ért, a házak mentén lopakodott előre. Annyira francia maradt itt minden, mintha a XVII. század óta, mikor még a franciák voltak itt az urak, semmi változás sem történt volna. Ott, abban a házban lakott Chambly plébánosa, aki a betűvetésre tanította, itt meg egy baráti család, Jean sok szép szünidei napot töltött náluk. Vajon élnek-e még ezek a derék emberek? Jobbról magas épület, igen, a kollégium, ide vezetett az útja minden reggel; innen már csak pár száz lépésnyire van a felsőváros.

Az utca a templomtérré vezetett. Itt bal felől, az egyik szögletben áll a szülői ház, homlokzatával a térre néz, mögötte meg a kert, mely egészen a várost körülfogó erdőig nyúlik.

Meglehetősen borús este volt. A templom nyitott nagykapuján át a boltozatról lecsüngő lámpa bizonytalan fényénél is látni lehetett, hogy hatalmas tömeg szorong bent.

Jeannak nem kellett félnie, hogy ráismernek, feltéve ugyan, hogy még emlékeznek rá, s egy pillanatig úgy gondolta, hogy bemegy a templomba, és elvegyül a tömegben. De ezt a gondolatát legyőzte a vágy, hogy mielőbb eljusson a tér túlsó oldalára. Balra fordult tehát, s máris ott volt...

Emlékezett minden kőre. Itt állt a ház. Ezernyi apró részlet jutott eszébe: a kis előkert palánkja; a ház oromzatánál is magasabb galambdúc, ott jobbról; a négy földszinti ablak, meg középen az ajtó; hányszor meg hányszor pillantotta meg anyja arcát a virágok között. Tizenöt éves volt, mikor elhagyta Chamblyt. E korban már minden mélyen vésődik az emlékezetbe. Igen, egészen bizonyos, hogy itt állt a ház, ükapái építették a kanadai gyarmatosítás első idejében.

De a ház helyén csak romhalmaz. Gyászos romok, rajtuk nem az idő könyörtelen kezének, hanem valami szörnyű katasztrófának a nyoma. Efelől nem lehetett kétsége. Feketére égett kövek, itt-ott füstösen meredező falak, üszkös gerendadarabok és hamu, megfehéredett hamu, mintha valamikor régen tűzvész pusztított volna itt.

Szörnyű gondolat villant fel Jeanban. Vajon mi okozta ezt a tüzet? Vigyázatlanság vagy véletlen műve lett volna? Vagy talán az osztó igazság vetett rá zsarátnokot?

Ellenállhatatlan erő húzta befelé, a romok közé... Vastag hamurétegben lépkedett. Baglyok reppentek fel a gerendák közül. Nyilván soha senki nem járkál itt. De vajon miért hagyták itt a romokat a város legforgalmasabb pontján? Vajon a tűzvész után miért nem hordták el a pusztulás gyászos emlékeit?

Jean az elmúlt tizenkét év alatt sohasem hallott arról, hogy családi házuk elpusztult volna, hogy már nem egyéb, mint füstös kövek, üszkös gerendák halmaza.

Mozdulatlanul állt, szíve összeszorult, a szomorú múltra s a még szomorúbb jelenre gondolt...

- Hé! Mit keres ott az úr? - kiáltott feléje egy öregember. Éppen templomba ment és megállt, amint meglátta őt. Jean nem felelt, mert meg sem hallotta az öregember szavait.

- Hé! Csak nem süket? Jöjjön már el onnan!... Póru járhat, ha ott kapják!

Jean otthagyt a romokat, kilépett a térre, s az öregemberhez fordult:

- Hozzám szólt?

- Önhöz uram, bizony önhöz. Tilos ám azon a helyen járkálni!

- Miért?

- Mert elátkozott hely.

- Elátkozott... - suttogta Jean, oly halkán, hogy az öreg meg sem hallhatta.

- Ugye, uram, ön idegen mifelénk?

- Igen.

- És ugye nagyon rég járt utoljára Chamblyban?

- Igen... évekkel ezelőtt.

- Hát akkor nem csoda, hogy nem tudja... Higgyen nekem, én csak jót akarok... Ne menjen vissza a romok közé!

- De miért?

- Mert bemocskolja még a hamuja is! Az áruló hajléka volt itt!

- Az árulóé?

- Igen, Simon Morgaz háza...

De hiszen a boldogtalan úgyis tudta ezt!

Tehát a házból, ahonnan családját tizenkét évvel ezelőtt elűzték, a hajlékból, melyet utoljára szeretett volna viszontlátni, már csak néhány kormos fal maradt. S az idők során oly gyalázatos híre támadt, hogy még csak megközelíteni sem merték, és aki csak feléje nézett, átkokat szórt rá! Igen! Tizenkét év múlt el azóta, és Chamblyban meg Kanada minden más táján ma is iszonyodtak a Simon Morgaz névtől.

Jean lesütötte a szemét, a keze reszketett, közel érezte magát az ájuláshoz. Ha nincs ilyen sötét, az aggastyán is meglátta volna, hogy szégyenpírban lángol az arca.

Az öreg tovább kérdezősködött:

- Uraságod kanadai?

- Igen.

- Akkor nyilván tudja, micsoda bűnt követett el Simon Morgaz?

- Ki ne tudná Kanadában?

- Bizony, uram, mindenki tudja! Ön ugye valamelyik keleti grófságból való?

- Igen... Ó-Brunswickből.

- Hát akkor messziről jött... nagyon messziről. Talán nem is tudja, hogyan pusztult el ez a ház?

- Nem, nem tudom. De biztosan valami szerencsétlenség...

- Nem, uram, nem bizony! Talán jobb lett volna, ha az ég tüze lobbantja lángra! Előbb-utóbb úgyis ez történt volna, mert az Isten az igazságos!... Csakhogy az emberek megelőzték. Egy nappal azután, hogy Simon Morgazt a családjával együtt elűzték Chamblyból, a város népe nekiment ennek a háznak... Felgyújtották... Aztán, hogy mindörökre megmaradjon mint intő

példa, itt hagyták azt, amit a tűz nem pusztított el. Csakhogy nem szabad a közelébe menni, meg hát nem is akarja senki bemocskolni magát e ház porával!

Jean moccanás nélkül hallgatta végig az öreget. Olyan hévvel beszélt, hogy Jeannak látnia kellett, még ma is éppúgy irtóznak mindentől, ami Simon Morgazhoz tartozott, akárcsak tizenkét évvel ezelőtt. Családi emlékeket keresett volna itt, de csak a gyalázat emlékére lelt.

Beszélgetés közben eltávolodtak az elátkozott helytől, s az öreg a templom felé ment. Már csak az elhaló harangszó rezgett a levegőben. Megkezdődik az ájtatosság. Máris kihallatszott az ének, melyet hosszú szünetek szakítottak félbe.

Az öreg ismét megszólalt:

- Most már el kell válnom öntől, hacsak nem jön velem a templomba. Olyan prédikációt hallana, aminek nagy visszhangja lesz az egész egyházközségben...

- Nem tehetem - felelt Jean -, Laprairie-ben kell lennem, még mielőtt megvirradna.

- Akkor igyekeznie kell, uram. Most legalább biztonságosak az utak! Montreal grófságot egy idő óta éjjel-nappal rendőrök járják, egyre csak a Névtelenre vadásznak, pedig azt sohasem fogják el! Mert az emberek sokat várnak ám a hőstől, és igazuk van... Ha úgy van, ahogy mondják, hát errefelé csupa derék ember lakik, mind készen áll, hogy kövesse őt!

- Mint az egész grófságban!

- Nálunk még inkább, uram! Nekünk még jóvá kell tennünk azt a gyalázatot, hogy Simon Morgaz a földink volt!

A szemmel láthatóan nagyon beszédes kedvű öreg jóestéttel végleg el akart már búcsúzni, mikor Jean megszólalt:

- Ön talán ismerte Simon Morgaz családját?

- Hogyne ismertem volna, uram, de még mennyire, hogy ismertem! Hetvenéves vagyok, ötvennyolc voltam, mikor ez a szörnyűség történt. Mindig ezen a vidéken laktam, meg ő is, és soha, de soha nem képzeltem volna, hogy Simon képes lenne ilyesmire! Mi lett a sorsa?... Ki tudja!... Talán meghalt?... Talán külföldre ment, más nevet vett fel, nehogy valaha szemébe köpjék az igazat! Csakhogy a felesége meg a gyermekei!... Hej, de sajnálom a szerencsétleneket! Bridget asszony - nagyon gyakran láttam - olyan jó volt, olyan nemes lelkű, pedig bizony nem élt valami nagy jószágban... Hogy szerette őt az egész város!... Micsoda hazaszeretet élt abban az asszonyban!... Mit szenvedhetett, hej, mit szenvedhetett!

Leírhatatlan az, ami Jean szívében végbement. Itt, az összeomlott ház romjainak közelében, mely az árulás utolsó felvonásának színhelye volt, ahol Simon Morgaz rendőrökre adta társait, itt hallotta most anyja nevét emlegetni, itt merült fel emlékezetében életének minden nyomorúsága, s úgy érezte, hogy a véges emberi erő nem birkózhat meg ennyi fájdalommal.

Az öregember meg folytatta:

- Nemcsak az anyát, a két fiút is ismertem, uram! Az anyjára ütött mind a kettő! Hej, az a szerencsétlen család!... Ugyan hova lettek? Itt mindenki szerette őket, mert jellemesek, egyenesek, jószívűek voltak! Az idősebbik már komoly fiú volt akkoriban is, nagyon szorgalmas, a kisebbik meg vidám természetű, erélyesebb gyerek, mindig védelmébe vette a gyengét az erősebb ellen... Jeannak hívták... Az idősebbiket meg Joannak... no lám, neki is Joann volt a neve, akárcsak annak a fiatal papnak, aki most majd misézik...

- Joann abbé? - döbrent meg Jean.

- Talán ismeri?

- Nem... dehogy... Csak hallottam a prédikációiról...

- No, ha nem ismeri az úr, meg kellene vele ismerkednie! Ha legalább egyórányi ideje volna még az indulás előtt...

- Megyek! - határozott Jean.

Az öreggel együtt ment a templomba, ahova már mind a ketten csak nagy nehezen jutottak be.

A bevezető imák után a prédikátor a szószékre lépett.

Joann abbé mintegy harmincéves férfi volt. Szenvedélyes arcával, átható tekintetével nagyon hasonlított az öccséhez, aki éppúgy, mint ő, simára borotválta az arcát, még meleg, meggyőző hangjuk is egyforma volt. Egyébként mindketten anyjukhoz hasonlítottak, az ő jellegzetes vonásait örökölték. Aki csak látta és hallotta a fiatal papot, megértette, hogy mélységes hatással van honfitársaira, akik meghallgatására egybesereglettek.

Joann abbé beszélni kezdett.

Jean a félhomályban meghúzódva hallgatta. Mintha csak ő beszélne! A szívükben egygyéforrott testvéreket ugyanazok az eszmék, ugyanazok a törekvések lelkesítették. Mindketten vezeklők, Simon Morgaz árulását teszik jóvá.

Joann abbé, mint már mondtuk, a Szent Sulpicius-rendhez tartozott. Jó, ha az olvasó azt is tudja, hogy az állam ennek a rendnek már a hódítás korszakának elején nagy földterületeket juttatott, melyekből a papság még máig is jelentős jövedelmet élvez. Bizonyos jogokat - főként a Montreal-szigeten - még manapság is a szerzet élvez földesúri jogon, melyet még Richelieu bíboros adományozott a rendnek. Így a Szent Sulpicius-rend Kanadában hatalmas szerzet, s papjainak, az ország leggazdagabb birtokosainak, rendkívül nagy a befolyása.

Mintegy háromnegyed órán át tartott Joann abbé prédikációja.

Mikor a prédikáció véget ért, Jean félrehúzódott a templom egyik zugába.

Vajon találkozni akart Joann abbéval? Vajon kezet akart szorítani vele, mielőtt társaihoz indul a Chipogán-majorba? A testvérek már hónapok óta nem látták egymást, mindegyik a maga külön útján járt, de egyazon ügy szolgálatában.

Jean a templomajtó első oszlopai mögött várakozott, mikor a térről egyszerre csak roppant láрма hallatszott be. Kiáltások, szitkozódás, üvöltés verte fel a csendet. Mintha csak a népharag tört volna ki szokatlan erővel. Ugyanekkor nagy világosság támadt, s fénye a templom belsejébe is eljutott.

A hívek kitódultak, s Jean szinte akarata ellenére a tömeggel együtt sodródott a tér közepére.

Vajon mi történt?

Nagy tűz lángolt az áruló hajlékának romjai előtt. Férfiak, nők, gyermekek élesztgették a tüzet, halomszám dobálták a száraz rőzsét a lángok közé.

Az egész teret betöltötte az utálat, a gyűlölet hangja:

- Máglyára az árulót!... Tűzbe Simon Morgazzal!

Rongyokba burkolt szalmabábot vonszoltak a tűz felé.

Jean nyomban értett mindent. Chambly lakossága jelképesen kivégzi a nyomorult árulót, mint ahogy London utcáin még manapság is végighurcolják Guy Fawkes-nak, a lőpor-összeesküvés rossz emlékű hősének képét.

Ezen a napon volt az évfordulója annak a napnak, mikor Walter Hodge, François Clerc és Robert Farran meghalt a vérpadon.

Jeant irtózat fogta el, menekülni akart... De tapodtat sem tudott mozdulni, mintha földbe gyökerezett volna a lába. Maga előtt látta az apját, kit szidalmakkal áraszt el, összevissza ver és sárral dobál a gyűlölettől ittas nép. S úgy érezte, mintha ez a gyalázat mind őreá, Simon Morgaz fiára hullana.

E pillanatban feltűnt a tömegben Joann abbé. Az emberek utat nyitottak számára.

Ő is megértette, mi történik itt. S miközben száz meg száz torokból harsogott a gyászos évforduló dátuma meg Simon Morgaz gyűlölt neve, az abbé a lángok fényénél megpillantotta öccse halásápadt arcát.

Joann abbé nem tudott uralkodni magán. Karját kitárta, a magasan lobogó máglya felé rohant, melyre éppen akkor készültek rádobni a szalmabábot.

- A könyörületes Isten nevében! - kiáltotta. - Irgalmazzatok a szerencsétlen emlékének! Hiszen Isten is megbocsát minden bűnt!

- Nincs bocsánat az árulásra, nincs bocsánat Simon Morgaznak - harsogta valaki a tömegből.

S a tűz, mint minden évben, most is elpusztította a Simon Morgazt jelképező szalmabábut.

A tömeg még hangosabban rivalgott, s csak akkor lett csend, mikor a lángok kialudtak.

A sötétségben senki sem láthatta, hogy Jean és Joann egymás mellé léptek, s kéz a kézben, lehorgasztott fővel hallgattak.

Szótlanul hagyták el a szörnyű jelenet színhelyét és Chambly városát, ahova soha többé nem vezetett az útjuk.

9. A Csöndes ház

Saint Denis-től hat mérföldnyire, a Richelieu-folyó északi partján épült a kis Saint Charles városka, a Montreal grófsággal határos Saint Hyacinthe grófságban. A Richelieu, a Szent Lőrinc egyik legnagyobb mellékfolyója partján lefelé haladva jut el az utas Sorelbe, ahol a *Champlain* is megállt legutóbbi halászsútja közben.

A Saint Charles-i országút éles kanyart ír le, mielőtt eléri a városkát, s történetünk idején magányos házikó állt pár száz lépéssel a kanyar előtt.

Szegényes, szomorú földszintes kis ház volt, előtte gyomlepte udvar, erre nyílt a két ablak meg a bejárati ajtó. Ajtaja csak nagy néha, ablakai pedig még a fatáblák mögött sem nyíltak ki soha. A napfény csak a hátsó kertre nyíló ablakokon át juthatott a szobákba.

Tulajdonképpen nem is kert volt ez, hanem apró földdarab a vadnövényekkel, folyondárral borított magas falak mögött. Az egyik sarkában kerek kút állt, körülötte zöldségféléket ültettek, a másik felében meg csenevész gyümölcsfák tengődtek - körte, alma és dió -, s csak a természet viselt gondot rájuk. A ház és a kert között baromfiudvar, benne öt-hat tyúk, hogy ellássa tojással a házat.

A három szobában csak a legszükségesebb bútorzat. A bejáratától balra nyíló szobát konyhának, a jobbra nyíló másik kettőt hálószobának használták. Közöttük keskeny folyosó, egyik ajtaja az udvarra, a másik a kertre nyílt.

Bizony szerény és szegényes házikó volt, de a Saint Charles-iak úgy érezték, hogy a ház lakója nem is akar mást, mintha csak önként választotta volna az alázatos szegénységet. A Saint Charles-iak nem tévedtek. Ha koldus kopogtatott a Csöndes ház ajtaján - a környékbeliek ugyanis így nevezték el -, valami kis alamizsnát mindig kapott. De Irgalmas háznak is nevezhették volna, mert az irgalmasság cselekedetei ott mindennaposak voltak.

Hogy ki lakta ezt a házat? Egy mindig magányos asszony, akit csak fekete ruhában, hosszú özvegyi fátyollal láttak. Nagyon ritkán hagyta el lakását, legfeljebb hetenként kétszer, háromszor, ha valami feltétlenül szükséges bevásárlása volt, meg vasárnap, mikor misére ment. Ha vásárolni kellett, megvárta míg beesteledik, vagy legalábbis alkonyodik, a sötét utcákon is a házak mellett surrant, gyorsan benyitott egy boltba, halkán, szűkszavúan beszélt, alkudozás nélkül fizetett, s lehorgasztott fejjel, lesütött szemmel indult vissza, mint afféle szerencsétlen teremtes, aki szégyell mutatkozni. Lehet, hogy nem nyomorog ez az asszony, de az bizonyos, hogy sorsa nyomorúságos. Jótét lelkek párszor segíteni akartak rajta, mellé akartak állni, törődni vele, hogy mégis halljon egy-két jó szót... De ilyenkor még jobban összehúzta gyászfátyolát, riadtan hátrált, mintha attól félne, hogy csak utálat tárgya lehet.

Saint Charles lakói tehát semmit sem tudtak az idegen asszonyról, aki teljesen elzárkózott a világtól. Tizenkét évvel ezelőtt jött a városba, beköltözött ebbe a házba, melyet olcsó áron vásároltak meg számára, minthogy tulajdonosa, a község, már régebben szabadulni akart tőle, de eddig még nem akadt vevő.

Egy napon híre kelt, hogy az új tulajdonos megérkezett az éjszaka, de senki sem látta, mikor beköltözött a házba. Ugyan ki segített neki ideszállítani szegényes holmijait? Ezt senki sem tudta. Szolgálot sem fogadott, maga látta el a háztartás minden teendőjét. Soha, senki nem lépte át háza küszöbét. Így élt, ilyen klastromi elzárkózottságban, mióta csak Saint Charles-ba érkezett. A Csöndes ház falai valóban kolostorfalak voltak, senki sem kerülhetett mögéjük.

Vajon a városka lakói nem akarták közelebből ismerni a magányos nő sorsát? Vajon nem szerették volna megtudni titkát? Az első napokban, hogy odaköltözött, kicsit furcsállották, hogy ilyen magába zárkózott. Akkoriban különböző szóbeszéd, találgatás járta, hogy valaképpen ki is lehet a Csöndes ház új tulajdonosa. De hamarosan abbamaradt ez is. Amennyire tudta, segítette a környék szegényeit, s ezzel kiérdemelte mindnyájuk megbecsülését.

Mintegy ötvenéves lehetett az idegen asszony, akinek magas alakját nem a kor, hanem a fájdalom görnyesztette meg. Hosszú gyászfátyla mögé rejtett arca valamikor nagyon szép lehetett, ez még ma is látszott magas homlokán, fekete szemén. Haja hófehér volt, tekintete csupa szomorúság, sok átsírt év hagyott rajta eltörölhetetlen nyomot. A hajdan szelíd, mosolygós arcból most komor határozottság és törhetetlen akaraterő sugárzott.

De ha Saint Charles lakói kíváncsibban figyelik a Csöndes házat, rájöttek volna, hogy kapuja nem minden látogató előtt marad csukva. Évenként háromszor-négyszer - de mindig csak éjszaka kinyílt a kapu, s hol egy, hol két idegen lépett a házba; mindig nagyon ügyeltek, hogy se érkezésüknek, se távozásuknak ne legyen tanúja. Hogy meddig időztek ott, pár napig, vagy pár óráig, ezt senki sem tudta volna megmondani. De mindig pirkadat előtt távoztak. Így aztán senki sem sejtette, hogy a magányos asszonynak valami kapcsolata van a világgal.

Az 1837. év őszének egyik éjjelén is így történt. A Saint-Hyacinthe grófságot nyugat-keleti irányban átszelő országút Saint Charles-on át megy tovább. Azon az éjszakán teljesen kihalt volt. Sűrű sötétség borult az alvó városkára. Senki sem láthatta, hogy két férfi közeleg az országúton, odasurran a Csöndes házhoz, kinyitja a kis udvar kilincsre zárt kapuját, s jeladszerűen kopog a bejárati ajtón.

A magányos asszonynak aligha volt meglepetés a két férfi látogatása. Mindketten átölelték, s meleg gyermeki szeretettel homlokukra csókolgattak.

Jean és Joann volt a két vendég, a magányos asszony pedig nem más, mint az édesanyjuk, Bridget Morgaz.

Tizenkét évvel ezelőtt, mikor Chambly lakosai elűzték a városból Simon Morgazt, mindenki biztos volt abban, hogy a szerencsétlen család elhagyta Kanadát, s vagy Észak- vagy Dél-Amerikában, vagy esetleg Európa egyik távoli vidékén telepedett le. A vérdíj némi jólétet biztosíthatott számukra, akárhová tűntek is. Nyilván álnevet vettek fel, hogy meneküljenek a megvetéstől, mely az egész világon végigkísérné őket.

Az olvasó már tudja, hogy nem így történt. Simon Morgaz egy éjszaka önmaga felett mondta ki az ítéletet, s a világ még csak nem is sejtette, hogy teste ott porlad valahol az Ontario-tó északi partvidékének egyik félreeső zugában.

Bridget Morgaz, Jean és Joann felfogták helyzetük teljes borzalmasságát. A feleség és a két gyermek ártatlan volt ugyan a férj, az apa bűnében, de a világ úgy ítélte meg e bűnt, hogy ők sem lelhetek volna sem irgalomra, sem bocsánatra. Nemcsak Kanadában, az egész világon gyalázatot hozott volna mindannyiukra a nevük. Elhatározták tehát, hogy megtagadják ezt a nevet, de még csak nem is gondoltak arra, hogy másikat vegyenek fel. Ugyan minek a név az olyan boldogtalanoknak, kiknek az élete gyalázaton kívül már nem tartogatott mást.

Az anya és a fiai azonban úgy határoztak, hogy egyelőre nem hagyják el hazájuk földjét. Mielőtt távoznának innen, még el kell végezniük egy feladatot, s hogy ennek eleget tehesenek, mindhárman készen álltak, akár az életük feláldozására is.

Jóvá akarták tenni a bűnt, amit Simon Morgaz követett el hazája ellen. Az 1825. évi felkelés minden bizonnyal meghozta volna a győzelmet, ha Rip, a gyalázatos bujtogató nem veszi rá Simon Morgazt az árulásra. Ha ártalmatlanná tették volna a főkormányzót, meg az angol haderő vezetőit, úgy a csapatok nem tudták volna leverni a kanadai franciák tömeges felkelését.

De gyalázatos módon elárulták az összeesküvést a hatóságok előtt, s Kanada továbbra is az elnyomók igáját nyögte.

Jean és Joann majd folytatja a nagy feladat megvalósítását, mit apjuk árulása szakított félbe. Bridget töretlen eréllyel nézett szembe a szörnyű helyzettel, s két fiába beleplántálta a meggyőződést, hogy életük egyetlen célja csak hazájuk felszabadítása lehet. Tizenhét, illetve tizennyolc éves volt akkoriban a két fiú, s anyjuk tanítása nyomán elhatározták, hogy egész életüket a bűn jóvátételének szentelik.

Bridget Morgaz eltökölte, hogy fiaival együtt csekélyke vagyonának maradékából fog élni, semmiképpen sem nyúl ahhoz a pénzhez, mely öngyilkos férje tárcájából hullott ki. Ezt a pénzt nem lehet, nem szabad másra fordítani, csak a nemzeti ügy céljaira. A pénzösszeg egy részét, mint titkos letétet, Nick montreali közjegyzőhöz juttatták úgy, ahogy azt a közjegyző elmondotta a Montcalm-villában. A másik részét Jean magánál tartotta azzal, hogy majd közvetlenül juttatja el a franciák vezetőinek. 1831-ben és 1835-ben ebből a pénzből vásároltak a reformpárti bizottságok fegyvert és lőszert. 1837-ben a letét még mindig jelentős egyenlegét eljuttatták a Montcalm-villában székelő bizottsághoz, de Vaudreuil kezébe. Ennyi maradt meg a vérdíjból.

A két fiú, amikor csak tehetette meglátogatta a Saint Charles-i házikóban visszavonultan élő édesanyját. Ők ketten pár év óta külön úton jártak, de egyazon cél szolgálatában.

Joann, az idősebbik, úgy érezte, hogy elzárult előtte minden út, mely az evilági boldogsághoz vezet. Gyötrelmes helyzete egyre erősítette benne a vallásos érzést, elhatározta, hogy pap lesz, és belépett a Szent Sulpicius-rendbe.

Jean a francia párti célok szolgálatába szegődött, ő nem a szó fegyverével, tettekkel harcolt.

Noha mind az 1831-es, mind az 1835-ös felkelés kudarcba fulladt, hírnevén nem esett csorba. A tömegek a Szabadság fiai titokzatos vezérének tartották továbbra is, aki csak akkor jelenik meg, mikor személyesen kell síkraszállnia, utána eltűnik, hogy másutt folytassa munkáját. Azt is tudjuk, hogy milyen nagyra tartották a francia ellenzék hívei. Akkoriban úgy tűnt, hogy a kanadai franciák ügye egy ember kezében - a magát is csak Névtelennek nevező fiatal férfi kezében - van, és tőle, csakis tőle várják a franciák a jelt.

S ez az idő egyre közelgett. Mindenesetre, mielőtt az újabb próbálkozásba kezdenének, Jean és Joann, kiket a véletlen Chamblyban összehozott, még egyszer - talán utoljára - látni akarták az édesanyjukat.

S most itt voltak, itt ültek mellette. Fogták a kezét, csöndesen beszéltek hozzá. Mindketten beszámoltak a dolgok állásáról. Szörnyű lesz a harc, de hiszen minden végső harc könnyörtelen.

Az anya alig tudott uralkodni túlárado érzésein, átadta magát a reménynek, hogy az apa bűnét jóváteszik fiai. Megszólalt:

- Jean fiam, Joann fiam, olyan nagy szükségét érzem annak, hogy veletek együtt reménykedjem, veletek együtt higgyek a sikerben!

- Igen, anyám, hinni kell - válaszolt Jean.

- Fiaim - folytatta Bridget -, mindketten teljesítettétek kötelességeket, de soha ne feledkezzetek meg arról, hogy csak a kötelességeket teljesítettétek, mikor feláldoztatok önmagatokat. És még akkor is, ha Kanada valamikor nektek köszönhetné függetlenségét, annak a névnek, melyet valaha viseltünk, a Morgaz névnek...

- Soha nem szabad feltámadnia, anyám - fejezte be Jean anyja mondanivalóját. - E nevet semmi nem moshatja tisztára! Semmi sem adhatja vissza becsületét, mint ahogy nem lehet feltámasztani azokat, kiket apánk árulása juttatott vérpadra! Joann és én nem azért tettük, amit

tettünk, hogy lemoszuk a nevünkhöz tapadt gyalázatot!... Ez úgylis lehetetlen!... Nem ilyen alkut kötöttünk! Azt a csapást akarjuk jóvátenni, ami hazánkat sújtotta, s nem azt, ami minket ért!... Ugye így van, Joann!?

- Igen - válaszolt az ifjú pap. - Ha Isten meg is bocsátja azt a bűnt, tudom, hogy az emberek nem bocsáthatják meg, s míg a becsület társadalmi törvény lesz, nevünket a közmegvetés fogja sújtani.

- Hát nincs feledés? - sóhajtott Bridget, s homlokon csókolta két fiát, mintha a letörölhetetlen bélyeget akarná eltüntetni róluk.

- Feledés?!... Menj el, anyám, Chamblyba, s majd meglátod, van-e feledés!

- Jean! - kiáltotta Joann. - Hallgass!

- Nem Joann! Anyánknak is tudnia kell!... Elég erős ahhoz, hogy mindent tudjon, s legalább nem ringatózik hiú reményben, hogy valaha is megbocsát a világ!

És Jean halkan, akadozó szóval elmondotta, hogy pár nappal ezelőtt milyen jelenet szemtanúja volt a Morgaz család bölcsőjének helyén, az atyai ház romjainál.

Bridget száraz szemmel hallgatta fiát. Már sírni sem tudott. Hát igaz volna, hogy ilyen helyzetből nincs kiút? Hát lehetséges, hogy Simon Morgaz emlékét soha el nem felejtik, s hogy az elárultak vére az ártatlanok fejére hull? Hát úgy van megalkotva az emberi lélek, hogy soha nem lehet elfeledtetni a szégyenfoltot, mely egy család nevéhez tapadt?

Néhány percig mindhárman mélyen hallgattak. Még csak nem is pillantottak egymás szemébe, s elengedték egymás kezét. Kegyetlenül szenvedtek. Nemcsak Chamblyban, a világon mindenütt kítaszított páriák, földönfutók lesznek, akiket a társadalom úgy vet ki magából, mint a gonosztevőket!

Jean és Joann hajnali három órakor készülődni kezdtek, hogy elválnak anyjuktól. Úgy akartak távozni, hogy senki meg ne lássa őket. Azt tervezték, amint kiérnek a városból, elszakadnak egymástól, nehogy kettesben lássák meg őket a grófságot átszelő országúton, melyen azután tovább akartak menni. Ne tudja meg senki, hogy a Csöndes ház ajtaja ma éjszaka megnyílt az egyedüli látogatók előtt, akik átléphetik a küszöbét.

A két testvér felállt. Most, mikor talán örökre búcsúztak, még jobban érezték, hogy mily erősen fűzi őket össze a családi kötelék. Bridget szerencsére nem tudta, hogy Jean fejére vérdíjat tűztek ki. Joann már tudomást szerzett róla, de a Csöndes ház magányába még nem jutott el a félelmetes hír. Jean nem akarta, hogy anyja megtudja. Minek növeljék fájdalmas gondjait? Úgylis eleget rettegett, hogy soha többé nem láthatja a fiát.

Elérkezett a válás pillanata.

- Hova indulsz, Joann? - kérdezte Bridget.

- A déli falvakba - válaszolt az ifjú pap. - Ott várom be a pillanatot, mikor öcsém a kanadai franciák élére áll, s akkor majd csatlakozom hozzá.

- És te, Jean?

- A chipogáni majorba megyek, a Laprairie grófságba. Ott kell találkoznom társaimmal, ott teszem meg az utolsó intézkedéseket... Vidám családi ünnepség lesz ott, amit tőlünk mindörökre megtagadott a sors. Ezek a derék emberek úgy fogadtak engem, mintha fiuk lennék... Életüket áldoznák az életemért... De ha megtudnák, hogy ki vagyok, mi a nevem... Ó, milyen szerencsétlenek is vagyunk mi, hogy már a közelségünk is szennyező... De nem fogják megtudni...

Jean visszaroskadt a székre, fejét a tenyerébe hajtotta, mintha egyre súlyosabb teher görnyesztené.

- Állj fel, öcsém - szólította Joann. - Ez a mi vezeklésünk. Legyen hozzá erőd!... Állj fel, és induljunk!

- Hol foglak benneteket viszontlátni, fiaim?

- Nem itt, anyám - válaszolt Jean. - Ha győzünk, mindhárman elhagyjuk ezt a földet... Messze megyünk... olyan messze, ahol majd senki sem ismerhet ránk! Ha kiharcoltuk Kanada függetlenségét, soha ne tudja meg senki, hogy Simon Morgaz fiainak köszönhetik. Nem!... Soha, senki ne tudja!

- És ha ügyünk elbukik?

- Akkor, anyám, nem fogjuk egymást viszontlátni, sem ezen a tájon, sem sehol másutt. Akkor meghalunk.

A testvérek még egyszer megölelték édesanyjukat. Az ajtó kinyílt és becsukódott.

Joann és Jean mintegy százlépésnyit együtt mentek, azután elváltak, de előbb még egyszer visszapillantottak a Csöndes házra, ahol az anya imádkozott fiaikért.

10. A chipogáni major

A chipogáni major Laprairie grófságban, a Szent Lőrinc egyik mellékfolyójának jobb partján, Laprairie városkától mintegy hétmérföldnyire, egy kis dombtetőn terült el. A de Vaudreuil családé volt ez a négy-ötszáz holdas, jól jövedelmező birtok, melyet Thomas Harcher kezelte.

A farm előtt, a patak felé nyúltak a hatalmas földdarabok, akár a zölden kockázott sakktábla, melyen az egyes kockákat az Angliában „fences”-nek nevezett léckerítés fogta körül. Az angol vagy amerikai stílusnak megfelelően itt szinte mértani pontossággal jelölték ki a földek határát. Egyik négyszög a másik után, valamennyi bekerítve; az agyagrétegen nyugvó, három-négy láb mélységű fekete humuszban, minden növény jó termést hozott. A kanadai föld egyébként csaknem mindenütt azonos összetételű kitűnő termőföld egészen a Laurentidák első vonulatáig.

Itt, az aprólékos gonddal művelt földeken megterem minden Közép-Európában ismert gabona-féleség és ipari növény, otthonos a búza, kukorica, rizs, kender, komló és dohány. Az alacsonyabban fekvő, állandóan nedves part menti földeken bőségesen terem a vadrizs, amit általában inkább „vadžab” néven ismerünk; apró szemű terméséből kitűnő leves készül.

A major mögötti emelkedőn kövér legelők zöldelltek a látóhatárig nyúló sűrű szálerdő széléig. A legelők bőségesen ellátták a chipogáni major állatait, és Thomas Harcher sokkal nagyobb állatállomány legeltetését vállalhatta volna, lett volna elegendő hely bika, tehén, ökör, birka és disznósordák részére, nem beszélve az erős, jófajta kanadai lovakról, melyek oly kedveltek az amerikai lótenyésztőknél.

A gazdaság jelentős részét alkották a major körül elterülő erdőségek. Valamikor erdők borították a Szent Lőrinc-folyam vidékét a torkolattól egészen a nagy tavak vidékéig. Az évek során azonban az emberi kéz alapos pusztítást vitt köztük végbe. Hány meg hány fenséges fa, melynek orma nemegyszer százötven lábnyi magasságban ringatózik, dől le ma is a fejszék nyomán! Még manapság is ezer meg ezer fejszecsapás veri fel a végtelen erdők csöndjét, riasztja fel a cinkék, zöldharkályok, fülemülék és pacsirták seregét, meg a csillogó tollazatú paradicsommadarakat és a kedves kis kanárikat, melyek itt, Kanadában némák. A favágók jövedelmező, de szomorú munkája nyomán sorra dőlnek ki a tölgyek, a juharfák, a kőrisek, gesztenyék, a nyárfák és nyírek, a szilfák, diófák, gyertyánok, erdei fenyők és jegenyefenyők, hogy aztán szétfűrészelve vagy lehántva tutajok ezrein ússzanak alá a folyam árján. A XVIII. század végén Cooper egyik leghíresebb regényhőse, Nathaniel Bumpoo, más néven Sólyom-szem, Hosszú Puska vagy Börharisnya, bánatosan kesergett a fák mészárlása miatt. Ma, ha látná az erdőirtók könyörtelen munkáját, valószínűleg ugyanazt mondaná, amit a földet ki-uzsorázó földművesekről szoktak mondani: gyilkolják a termőföldet.

A chipogáni majoros azonban nem érdemelte volna ezt a szemrehányást. Thomas Harcher sokkal hozzáértőbb gazda volt, sokkal értelmesebb munkatársak segítették, és urának érdekeit sokkal inkább szívén viselte, semhogy bárki is a „földgyilkos” jelzővel illethette volna. Ez a major valóban rászolgált a mintagazdaság névre abban a korban, mikor a régi szokásokat még szinte törvényként tisztelték, mintha a kanadai mezőgazdaság kétszáz évvel maradt volna el a fejlődésben.

A chipogáni major tehát a montreali járás egyik legjobban kezelt gazdasága volt. A váltógazdaság megóvta a földeket a kimerüléstől. A majoros nem érte be az ugarolással, a földeken felváltva termelt különböző növényeket, s ez a gazdálkodás kitűnő eredményekkel járt. A nagy gyümölcsösben hozzáértő kezek gondozták, nyesték az Európában is otthonos különbö-

zó fajtákat. Mindegyik kitűnő termést hozott, kivéve a kajszi- és az őszibarackot, mely az Ontario tartomány déli vidékein jobban meghonosodott, mint Quebectől keletre. A többi fajták azonban becsületére váltak a majorosnak, főként az almafáira lehetett büszke, itt termett az általában „híres” néven ismert áttetsző, vörös húsú szép almafajta. Zöldségféle annyi termett a majorban, hogy hetenként kétszer bőségesen került a lapraire-i piacra vöröskáposzta, tök, édes répa, de még dinnye és fekete áfonya is. Egyszóval a chipogáni major bőséges gabonatermése, a gyümölcsös és a veteményeskertek meg az erdők hozama de Vaudreuil jövedelmének jelentős része volt. Thomas Harcher és családja hozzáértéssel, gonddal kezelte a gazdaságot, és nem kellett attól tartania, hogy a kiszarolt földek kimerülnek, s birtoka végül is sűrű bozóttal borított terméketlen pusztasággá lesz.

A kanadai éghajlat egyébként rendkívül kedvező a földművelés számára. Eső helyett hó esik november végétől március végéig, s vastag takaróval védi a zöldellő földeket. Az erős, száraz hideg sokkal jobb, mint a szakadatlan esőzés. Az utak egész télen át járhatók, s a munka szempontjából ez is fontos. A mérsékelt égöv alatt sehol sem fejlődik ily gyorsan a növényzet, a márciusban elvetett búza augusztusra már beérik, a fűvet kétszer, júniusban és júliusban is kaszálják. A kanadai gazdálkodóknak akkoriban sem kellett félniük a jövőtől.

A major épületei tizenkét láb magasságú cölöpkerítéssel körülvett területen álltak, ide csak egy nagy kapun át lehetett bejutni, melyet hatalmas kőoszlopok tartottak. Bölcs elővigyázatosság volt ez, hiszen még alig múltak el azok az idők, mikor a kanadaiaknak szüntelenül rettegniük kellett az indiánok támadásától. Történetünk idején az indiánok már jó egyetértésben éltek a falvak és a tanyák lakosaival; sőt a majortól két mérföldnyire kelet felé, a Walhatta nevű indián faluban megtelepedett mahoganni indiánok gyakran ellátogattak Thomas Harcher-hez. A huronok törzséhez tartozó mahogannik a chipogáni majoroshoz vitték vadász-szákmányukat, cserébe a major termékeiből kaptak.

Szabályos négyszög alakú, nagy, kétemeletes ház volt a főépület, annyi szobával, hogy az egész Harcher család megférjen benne. A földszint középső részén nagy terem volt, ettől jobbra kapott helyet a konyha meg az éléskamra, balra pedig a majoros, a felesége és a legfiatalabb gyerekek laktak.

A ház előtti udvaron s mögötte, a kertben, a kerítés mellett derékszögben álltak a gazdasági épületek, a ló- és marhaistállók, a magtárak és a csűrök. Itt kapott helyet a baromfiudvar is; a házi szárnyasok között rengeteg amerikai nyúl is nevelődött, ezeknek puha, selymes írháját hosszú keskeny darabkáiban dolgozzák fel a szűcsök, s rendkívül meleg prémholmikat készítenek belőle. De bőségesen akadt itt prérityúk is, ez a leginkább fácánhoz hasonló szárnyas, mely a ház körül még szaporább, mint a vadonban.

A földszinti nagyterem egyszerű, de kényelmes amerikai bútorokkal volt berendezve. Rendszerint itt étkezett a család, s itt töltötték estéiket, vagyis ez a terem volt a különböző korú Harcher-k kellemes gyülekezőhelye, mert a család tagjai a napi munka végeztével szívesen időztek együtt. Így aztán természetes, hogy a nagyteremben a főhely a könyvespolcnak jutott meg a zongorának, melyen a fiúk és a lányok vasárnaponként keringőket és francia négyeseket játszottak, a többiek meg táncoltak a lelkes muzsikára.

A birtok művelése természetesen meglehetősen sok munkáskezet igényelt. Thomas Harcher azonban megtalálta a munkaerőt saját családján belül.

Történetünk idején ötvenéves volt a majoros, francia származású akadiai, azoknak a merész halászoknak unokája, akik egy évszázaddal azelőtt meghódították Új Skóciát. Méltó képviselője volt annak a földművesrétegnek, mely még neve szerint sem paraszt, hanem gazdálkodó. Magas termetű, széles vállú, hatalmas izomzatú férfi volt, erős koponyáján már szürkült a haj, a tekintete élénk; pompás fogsora volt és széles szája - ez különben természetes az

olyan embernél, akinek erős munkája miatt bőségesen kell táplálkoznia. Az arca meg nyílt, barátságos - ilyen volt a chipogáni majoros, akinek a szomszédos községekben oly sok, megbízható barátja akadt. Thomas Harcher kötelességét mindig önfeláldozóan teljesítette.

Thomas Harcher a Szent Lőrinc völgyében keresve sem találhatott volna magának jobb élet-társat, mint Catherine-t, a feleségét. A negyvenöt éves asszony éppen olyan életerős volt, akár a férje, testben és lélekben fiatal maradt, akárcsak ő, arca és modora talán kicsit nyers, de ez a látszat jóságot és munkakedvet takart; Catherine tehát családanya volt a szó igazi értelmében, mint ahogyan férje igazi családapa. Egyszóval szép pár volt ez a két derék ember, s mindketten pompás egészségnek örvendtek.

Catherine-nak talán csak egy valamit lehetett volna a szemére vetni, de ha az ember hitelt ad a közfelfogásnak, e szemrehányás alól egyetlen kanadai asszony sem mentesülne. A kanadai nők ugyanis jó háziasszonyok, feltéve hogy a férj végzi a háztartási munkát, a férj ágyaz, terít, megtisztítja a tyúkot, megfeji a tehenet, vaját köpül, meghámozza a batátát, tüzet rak, mosogat, gyereket öltöztet, kiséper, fényesíti a bútorokat, kimos stb. Catherine azonban mégsem vitte túlzásba az effajta uralkodást, mely a gyarmat legtöbb házában a feleség rabszolgájává teszi a férjet. De nem ám! Sőt, ha igazságosak akarunk lenni, hát azt is meg kell mondanunk, hogy Catherine alaposan kivette részét a napi munkából. Egyébként pedig Thomas Harcher szívesen meghajolt a felesége akarata, sőt még a szeszélyei előtt is. De ez természetes, hiszen oly szép családdal ajándékozta meg őt Catherine, Pierre-től, a Champlain kormányosától kezdve egészen a párhetes újszülöttig, akinek éppen ezen a napon lesz a keresztelője.

Köztudomású, hogy Kanadában rendkívül bő a gyermekáldás. Nagyon gyakori a tizenkét-tizenöt gyerekes család, de nem megy ritkaságszámba a húszgyermekes sem. De még huszonötön felüliről is tudunk. Ezek már nem is családok, hanem valóságos törzsek, melyek a patriarkális szokások, erkölcsök uralma alatt fejlődnek tovább.

Ha Izmail Busch - Fenimore Cooper regényének, a *Prérinek* hőse - büszke volt a nagyszerű egészségű Eszterrel kötött házasságából származó hét fiára, a lányokról nem is beszélve, elképzelhetjük mennyivel büszkébb volt Thomas Harcher az ő huszonhat élő, mégpedig a chipogáni majorban élő gyermekére.

Tizenöt fiú és tizenegy lány, a háromhetestől egészen a harmincévesig! A tizenöt fiú közül négy már megházasodott, a tizenegy lány közül kettő férjhez ment. Ebből a hat házasságból eddig tizenhét unoka született, úgyhogy az Harcher családnak egyenes ágon ötvenkét tagja volt.

Az öt idősebb fiút már ismeri az olvasó, ebből az öt fiúból állt a *Champlain* legénysége, ők voltak Jean hű társai. Felesleges lenne a többi Harcher ivadék nevének felsorolásával vagy jellemzésével töltönnünk az időt. Fiúk, lányok, vők és menyek mind ott éltek a majorban, mindnyájan ott dolgoztak a családfő vezetése alatt. Közülük többen a földeken dolgoztak, és a munka soha ki nem fogyott a kezük alól. Mások az erdőkitermelésnél szorgoskodtak, s ezeknek is bőségesen akadt munkájuk. Az idősebbek közül ketten-hárman a chipogáni majorral szomszédos erdőbe vadászni jártak, ahonnan zsákmánnyal megrakodva tértek mindig haza, bőségesen került pecsenye a hatalmas családi asztalra. Ezen a vidéken ugyanis rengeteg volt a vad; közte kanadai jávorszarvas, karibu - ami voltaképpen hatalmas termetű iramszarvas -, bölény, dämvad, őz; nem is beszélve a sokféle szárnyasról, a szalonkáról, sárszalonkáról, fogolyról, fűrjéről és liléről.

Pierre Harcher és négy fivére Rémy, Michel, Tony és Jacque mikor a hideg beálltával ott kellett hagyniuk a folyamot, visszatértek a majorba, s télen át prémre vadásztak. A fáradhatatlan erdőjárók, a legmerészebb vadászok között emlegették az Harcher fivéreket, akik olcsóbb és drágább prémekkel látták el a quebeci és a montreali piacot. Akkoriban még nem

vándorolt északi vidékre fekete medve, a hiúz, a vadmacska, a menyét, a nerc, a róka, a hód, a hermelin, a vidra meg a pénzmapatkány; nagyon kifizetődő volt a prémvadászat, hiszen nem kellett a Hudson-öböl távoli partvidékéig mennie annak, aki szerencsét akart próbálni.

A szülők, a gyerekek és az unokák elszállásolásához még e kaszárnya sem lett volna túlságosan nagy. A chipogáni major gazdasági épületei fölé emelkedő kétemeletes lakóház, méreteit illően voltaképpen jókora kaszárnya volt. Több szobát kellett fenntartaniuk Thomas Harcher vendégei számára, mert házánál időnként megszálltak barátai a grófság különböző részéből, azután a vidék majorosgazdái, meg az „utazók”, vagyis azok a hajósok, akik Szent Lőrinc mellékfolyóin át úsztatják a rekeszes tutajokat a nagy folyamra. Ezenfelül még külön lakrészt tartottak fenn Vaudreuil és Clary számára, hogy kényelmesen elhelyezkedhessenek, mikor meglátogatják a majoros családját.

De Vaudreuil és leánya éppen ezen a napon érkezett meg a chipogáni majorba. A két családot nem csupán a tulajdonos és a bérlő között szokásos kapcsolat fűzte össze, hanem a kölcsönös barátság szálai is, az egyik oldalról szeretet, a másik oldalról hűség, s e barátságot már évek hosszú sora próbálta ki.

A család most teljes számban együtt volt. Pierre és a fivérei miután leszerelték a *Champlaine* és otthagyták Laprairie-ben, három nappal ezelőtt megérkeztek a chipogáni majorba. Már csak a fogadott, de édes gyermekként szeretett fiú hiányzott a major lakói közül.

Jeant is erre a napra várták haza. Nem mulasztja ő el ezt a családi ünnepséget, hacsak nem került Rip nyomozóinak a kezére, de ha így lenne, letartóztatásának híre már elterjedt volna a környéken.

Jeannak meg kellett érkeznie, mert kedves kötelesség várt rá a chipogáni majorban, s ennek teljesítéséhez ő éppúgy ragaszkodott, mint Thomas Harcher.

Valamikor - nem is olyan régen - még az volt szokásban, hogy az egyházközség kegyura lett a község minden gyermekének a keresztapja, úgyhogy egy-egy földbirtokosnak akár pár száz keresztgyermek is volt. De Vaudreuil eddig még csak két Harcher gyereket tartott keresztvíz alá, s most, a huszonhatodik gyereknek Clary lesz a keresztanyja, Jean pedig a keresztapja. A fiatal lány boldog volt, hogy e kötelék legalább pár rövid órára összefűzi őket.

De a chipogáni major lakói nemcsak a keresztelő miatt ünnepeltek.

Mikor az öt legidősebb fiú megérkezett, Thomas Harcher így fogadta őket:

- Legyetek üdvözlve, fiaim, éppen a legjobbkor érkeztetek!

- Mint mindig, édesapám - válaszolta Jacques.

- Nem! Most még a szokottnál is jobbkor. Ma van a legifjabb Harcher keresztelője, holnap meg Clément és Cécile elsőáldozását ünnepeljük, holnapután meg Rose nővéreket vezeti oltár elé Bernard Miquelon.

- De jól megy a család dolga! - mosolygott Tony.

- Hát nem rosszul, fiaim, nem rosszul! - örvendezett a majoros. - És ugyan ki merné mondani, hogy jövőre megint nem hívlak-e össze benneteket valami hasonló családi örömnépre!

És Thomas Harcher igazi gall kedélyességgel jóízűt nevetett, Catherine pedig megölelte öt fiát.

A keresztelőt délután három órára tervezték, Jean addig még megérkezhet. Mihelyt itt lesz, valamennyien együtt indulnak a fél mérföldnyire levő templomba.

Thomas, a felesége, a fiai meg a lányai, a vejei és az unokái mind ünneplőruhát öltöttek, s három napon át alighanem így is maradnak. A lányok fehér blúzt viseltek, meg élénk színű szoknyát, a hajuk szabadon hullott a vállukra. A fiúk félretették a hétköznapi munkazubbonyt meg a normand sapkát, mindannyian vasárnapi ruhát öltöttek: fekete posztókabátot, tarka övet meg borjúbőrből készült ráncos csizmát.

De Vaudreuil és Clary az előző napon hajóra ültek, Laprairie-nél átkeltek a Szent Lőrincen, s a parton már várt rájuk Thomas Harcher a „bougjie”-jával, melyet két kitűnő ló repített.

A Chipogánba vezető hárommérföldes úton de Vaudreuil és a majoros hosszan elbeszélgetett. De Vaudreuilnek első dolga volt, hogy figyelmeztesse Thomast: legyen óvatos, hiszen a rendőrség nyilván tudja, hogy ő eltávozott a Montcalm-villából, s nagyon valószínű, hogy a kopók éberén figyelik.

- Majd rajtuk lesz a szemünk, uram! - mondotta Thomas Harcher, s ebben az „uram” címzésben az ő részéről nem volt semmi szolgálai.

- Nem vette észre, hogy gyanús alakok ólálkodnának Chipogán körül?

- Nem, eddig még, tisztesség ne essék szólván, egyetlen lókötőt sem láttam.

- És a fogadott fia - kérdezte Clary de Vaudreuil -, ő már megérkezett a majorba?

- Még nem, kisasszony, s ez bizony nyugtalanít is.

- Nem kaptak róla hírt, mióta Laprairie-ben elvált a többiektől?

- Bizony nem.

Mondanunk sem kell, hogy de Vaudreuilt és leányát a ház két legszebb szobájában szállásolták el.

Jean még nem érkezett meg. Közben minden előkészület megtörtént a keresztelőre, s ha a keresztapa a délután folyamán sem érkezik meg, hát nem tudják, mitévők lesznek.

Pierre meg két-három öccse jó mérföldnyit elibe ment az országúton. De Jeannak se híre, se hamva, pedig már a delet is elharangozták Chipogánban.

Thomas e megmagyarázhatatlan késedelemről beszélgetett a feleségével.

- Mitévők leszünk, ha nem érkezik meg három óráig? - töprengett a majoros.

- Várunk - mondta egyszerűen Catherine.

- Várunk... de mire?

- Nem a huszonhetedik gyerekre, az már biztos! - hetykélkedett Catherine.

- Már csak azért sem, mert a világ igazán nem vethetne semmit a szemünkre, ha ez a huszonhetedik mégsem érkezne meg!

- Csak tréfáljon, uraságod, csak tréfáljon...

- Nem tréfálok én! De mégis... ha Jean nem érkezne időben, talán legokosabb, ha lemondunk az ő keresztapaságáról.

- Hogy lemondjunk róla? - kiáltott Catherine. - Hát azt már nem! Ragaszkodom ahhoz, hogy az egyik gyermekünknek ő legyen a keresztapja, várunk hát, míg megérkezik.

- És ha mégsem érkezik meg? - folytatta Thomas, aki sehogy sem szeretne volna, ha a keresztelővel a végtelenségig kell várniuk. - Ha valami elháríthatatlan akadály miatt nem tud jönni?...

- Csak ne károgj, Thomas, és a kutya-fáját, légy kicsit türelemmel! Ha nem keresztelünk ma, majd keresztelünk holnap.

- Hogyisne! Holnap lesz a tizenhatodiknak meg a tizenhetediknek, vagyis Clément-nak és Cécile-nek az elsőáldozása!

- Hát akkor holnapután!

- Akkor Rose leányunk esküszik örök hűséget annak a derék Bernard Miquelonnak!

- No, most már elég legyen, Thomas! Ha másként nem lesz, hát mindent egy napon csinálunk. Ha egy gyereknek olyan keresztszülei lehetnek, mint Jean meg Clary kisasszony, hát igazán nem olyan sürgős, hogy valaki mást keressünk neki!

- De hiszen már a plébánost is értesítettük! - figyelmeztette még Thomas Harcher makacs élete párját.

- Ne törődj te azzal! - vágott vissza Catherine. - Kitűnő ember a mi plébánosunk! Meg aztán úgymint megkapja a stóláját, s esze ágában sincs, hogy haragban legyen olyan jó kuncaftokkal, mint mi vagyunk!

Ahogy azonban múltak az órák, a major lakói egyre nyugtalanabbak lettek. Harcherék ugyan nem tudták, hogy fogadott fiuk Jean, a Névtelen, de Vaudreuilék azonban nagyon is tisztában voltak ezzel, s minden okuk megvolt az aggodalomra.

Igyekeztek megtudni Pierre Harcher-től, hogy Jean milyen körülmények között vált el tőlük, hogyan hagyta el a *Champlaint*.

- Caughnawaga falunál tettük partra - válaszolt Pierre.

- Mikor?

- Kilenc nappal ezelőtt.

- Tehát kilenc nappal ezelőtt vált el maguktól? - kérdezte de Vaudreuil. - S nem beszélt arról, hogy mi dolga van ott?

- Meg akarta látogatni Chambly grófságot, ahová halászatunk alatt még nem jutott el.

- Igen... persze érthető - mondta de Vaudreuil -, de nagyon sajnálom, hogy magányosan vágott neki egy olyan vidéknek, ahol a rendőrség emberei nagyon is éberek.

- Felajánlottam neki, hogy Jacques és Tony elkísérik - mondta Pierre -, de ő egyedül akart menni.

- S magának mi a véleménye minderről, Pierre? - kérdezte Clary.

- Úgy gondolom, Jean már régebben tervezte, hogy elmegy Chamblyba, bár erről nem beszélt nekünk. Abban állapodtunk meg, hogy Laprairie-ben szállunk ki, és miután leszereltük a *Champlaint*, mindnyájan, együtt indulunk a majorba. Jean csak akkor szólt nekünk, hogy megváltoztatta tervét, mikor éppen Caughnawaga elé értünk.

- És amikor elváltak, ő komolyan megígérte, hogy itt lesz a keresztelőn?

- Igen, kisasszony - mondta Pierre. - Azt is tudja, hogy önnel együtt kell keresztvíz alá tartania a babát; s hogy nélküle az Harcher család nem teljes.

Jean tehát határozottan megígérte, hogy eljön, így ők nem tehettek egyebet: vártak.

Ha azonban a nap elmúlik, s Jean mégsem érkezik meg, úgy minden félelmük indokolt lesz. Ha egy olyan szavatartó ember, mint ő is, nem jön meg a kitűzött napra, ennek csak egy oka lehet: a rendőrség karmaiba került... Akkor pedig elveszett, s de Vaudreuil és Clary ezzel nagyon is tisztában voltak.

E pillanatban nyílt a nagy udvar kapuja, s a küszöbön egy vadember jelent meg.

Kanadában még manapság is vadembernek nevezik az indiánt még a hivatalos akták is e névvel tisztelik meg, a feleségét pedig csak mint „vadnő”-t emlegetik, az irokéz és huron eredetű „squaw” elnevezést csak az indiánok használják.

Ez a vadember huron volt, ezt bizonyította csupasz arca, szögletes, kiugró pofacsontja s élénk pillantása apró szeme is.

Magas termete, magabiztos és átható tekintete, bőrének színe, a hajviselete egyaránt a nyugat-amerikai bennszülöttek könnyen felismerhető típusára vallott.

Az indiánok megőrizték ugyan hajdani erkölcsüket, a törzsek régi szokásait, ekkoriban is saját faluikban tömörültek, s makacsul ragaszkodtak bizonyos előjogokhoz - melyeket egyébként a hatóságok nem is kívántak elvitatni tőlük -, még manapság is arra törekedtek, hogy a „sápadtarcúak”-tól elkülönítve éljenek, némileg mégis haladtak a korrallal, főként ruházatukban. Manapság már csak bizonyos alkalmakkor veszik elő harci öltözküket.

Az a huron, aki most Thomas Harcher kapujában megjelent, csaknem teljesen kanadai módon volt öltözve, a mahogannik törzséhez tartozott, mely mintegy ezernégy-ezerötszáz családdal a grófság északi részében telepedett meg. Az olvasó már tudja, hogy a mahogannik jó viszonyban voltak a chipogáni major lakóival, és Thomas Harcher mindig szívesen látta őket.

- Nos, mit óhajt a huron? - kérdezte a majoros, amint az indián közelebb jött, s a hagyományos, ünnepélyes kézfogással üdvözölte.

- Thomas Harcher, ugye szívesen felel kérdésekre - szólalt meg a huron a fájára oly jellemző torokhangon.

- Szívesen, ha e felelet érdekli a huront.

- Hallgasson meg az én fivérem, s ítéljen, hogy mit kell mondania.

Az indián mindvégig harmadik személyhez intézte szavait, s már ez a beszédmodor, no meg méltóságos magatartása, holott nyilván csak valami apró felvilágosítást akart kérni, arra vallott, hogy ama négy nagy nemzetség leszármazottja, melyek hajdan Észak-Amerika urai voltak. Az algonkinok, a huronok, a hegyi indiánok és az irokézek nemzetsége különböző törzsekre oszlott, ezek közül Fenimore Cooper regényeiből leginkább a mohawk, az oneida, az onondaga, tuscarora, delawar és mohikán törzseket ismerjük. Manapság e régi törzseknek már csak egy-két ivadéka él, ők is szétszóródottan.

Az indián pillanatnyi csend után, jellegzetesen széles mozdulattal folytatta:

- Úgy mondják, az én fivérem ismeri Nicolas Sagamore-t.

- Igen, huron, ismerem őt.

- Nem várják őt most ide, az én fivérem házába?

- De igen.

- Megmondaná nekem az én fivérem, vajon megérkezett-e már Nicolas Sagamore?

- Még nincs itt - válaszolt Thomas Harcher. - Csak holnapra várjuk, ő fogja elkészíteni Rose leányom és Bernard Miquelon házassági szerződését.

- Köszönöm, fivérem, a felvilágosítást.

- A huron talán valami fontos ügyet akar közölni Nick közjegyzővel?

- Igen, nagyon fontos ügyet. A törzs harcosai ezért holnap útra kelnek, Walhattából idejönnek, hogy felkeressék őt.

- A chipogáni majorban mindenkor szívesen látják a huronokat - válaszolt Thomas Harcher.

A huron búcsúzóul ismét kezet nyújtott a majorosnak, s nagy komolyan távozott.

Talán negyedórával ezután ismét nyílt a kapu. Most Jean érkezett, s mindnyájan örömujjongva fogadták.

Thomas Harcher és a felesége, a gyermekeik, az unokáik mind elébe siettek, s jó időbe telt, míg kedves üdvözlésükre egy-két barátságos szóval válaszolt. Jó öt percen át tartott az ölelkezés, a kölcsönös kézszorítások.

Az idő azonban sürgetett, és de Vaudreuil, Clary és Jean már csak pár szót válthattak. No de három napon át úgyis együtt lesznek a majorban, s kedvükre megbeszélhetik ügyeiket. Thomas Harcher meg a felesége azon voltak, hogy mielőbb indulhassanak a templomba. Már úgyis jó alaposan megvárakoztatták a plébánost; s ha már itt van a keresztanya meg a kereszt-apa is, minek késlekednének tovább.

- Indulás! Indulás! - kiáltozott Catherine, aki egyre a gyermekei között sürgölődött, intézkedett, s hol az egyiket, hol a másikat szedte ráncba. - Gyerünk, fiam - szólt oda Jeannak -, nyújtsd a karod Clary kisasszonynak. No és hol van Thomas?... Hol van ez az ember?... Sohasem készül el időre!... Thomas!

- Itt vagyok már, feleség!

- Te viszed a kicsit!

- Rendben van.

- És nehogy leejtsd!

- Légy nyugodt! Megszoktam én ezt a munkát, elvégre huszonötöt vittem már a plébánosunkhoz!

- Jó, jó - vágott közbe Catherine. - Gyerünk!

A menet a következő sorrendben indult a majorból: elől ment Thomas, karjában a kicsivel, mellette ballagott a felesége, mögöttük de Vaudreuil, a leánya és Jean, majd utánuk a három generációt képviselő család, melyben az életkorok úgy összekeveredtek, hogy az újszülöttet nála idősebb unokaöccsei és unokahúgai - fivéreinek és nővéreinek a gyermekei - kísérték a keresztelőre.

Szép idő volt, azonban ebben az évszakban már oly alacsony a hőmérséklet, hogy meglehetősen hideg lett volna, ha a felhőtlen égből nem árad alá meleg napsütés. Dús fák összeboruló koronái alatt, kanyargós ösvényen mentek, melynek végén már feltűnt a templom tornya. A földet lágy szőnyegként borította az avar. Az őszi ezernyi sárga színében csillogott a gesztenyék, a nyírfák, a tölgyek, a bükkök és a nyárfák lombja. Itt-ott már kopaszon meredeztek az ágak, de az erdei fenyők és jegenyefenyők koronája most is üde zöld volt.

Minél előbbre jutott a menet, annál jobban szaporodott, a család barátai meg a szomszédos gazdák is csatlakoztak hozzá. Már most is látszott, hogy mire a templomba érnek, jó százan lesznek.

Még idegenek is beálltak a sorba, részint időtöltésből, részint kíváncsiságból.

Pierre Harcher egy idegent is észrevett, aki valahogy gyanúsan viselkedett. Ő még soha nem látta, s úgy rémlett neki, mintha a betolakodó sorra fürkészné a majorbelieket.

Pierre nem tévedett. Rendőr volt ez az idegen, azt a parancsot kapta, hogy a Montcalm-villától kezdve kövesse nyomon de Vaudreuilt. Rip, aki most Montreal környékén kutatta Jean nyomát, azt is meghagyta ennek a rendőrnek, hogy de Vaudreuilön kívül figyelje az Harcher család tagjait is, hiszen köztudomású volt, hogy mindannyian a francia párt hívei.

De Vaudreuil, Clary és Jean közben arról beszélgettek, hogy miért várakoztatta őket ennyi ideig.

- Pierre-től tudom, maga azzal vált el tőlük, hogy Chamblyba meg a szomszédos falvakba megy.

- Úgy van.

- Most egyenesen Chamblyból jön?

- Nem, be kellett járnom a Saint Hyacinthe grófságot, s onnan nem jöhettek vissza oly gyorsan, mint szerettem volna. Kénytelen voltam a határ felé kerülni.

- Talán nyomába szegődtek a rendőrök? - kérdezte de Vaudreuil.

- Igen - válaszolt Jean -, de megint csak könnyen tévútra vezettem őket.

- Állandóan veszélyben forog az élete! - szólt Clary. - Nincs egy perc, mikor barátainak ne kellene reszketniük magáért. Mióta távozott a Montcalm-villából, egy pillanatig sem voltunk nyugodtak.

- Éppen ezért már alig várom, hogy véget vethessek a szüntelen bujkálásnak, hogy végre nyílt sisakkal harcolhassak, szemtől szembe az ellenséggel. Igen! Itt van már az ideje, hogy megkezdődjék a harc, s most már nem is kell rá sokat várnunk! De most hagyjuk a jövőt, törődjünk a jelennel! Mondjuk azt, hogy most valamiféle fegyvernagy van, csata előtti csend. Itt, de Vaudreuil úr, én csak e derék, becsületes család fogadott fia vagyok.

A menet megérkezett. A kis templom aligha tudja befogadni az útközben jócskán megszaporodott tömeget.

A plébános már az ajtóban állt, az egyszerű medence mellett, melynél az egyházközség számtalan újszülöttjének keresztelői ünnepe szokott lezajlani.

Thomas Harcher jogos büszkeséggel vitte be a templomba gyermekét, az ugyancsak büszke Catherine-nal kötött házasságából származó huszonhatodik sarját. Clary de Vaudreuil és Jean egymás mellett álltak, míg a pap a szokásos szertartást végezte.

- A gyermek neve? - kérdezte.

- Jean. A keresztapjának is ez a neve - mondotta Thomas Harcher, és kezét nyújtott a fiatal férfinek.

Az olvasónak tudnia kell, hogy a kanadai városokban és falvakban még manapság is élnek a hajdani francia szokások. Így például a katolikus papság - főként a falvakban - még ma is tizedből él. A papság kapja a föld minden termékének huszonhatod részét. Egy érdekes hagyomány értelmében az egyház nemcsak a föld terményeinek huszonhatod részét tartja a saját járandóságának.

Thomas Harcher tehát nem is lepődött meg, midőn a keresztelő végeztével a plébános fennhangon így szólt:

- Thomas Harcher, ez a gyermek az egyház gyermeke! Nemcsak a ti barátaitok kereszt-gyermeke ő, hanem az enyém is. Miként a föld terméke a búza, akként a házasság gyümölcse a gyermek. Miként az egyháznak adjátok a búzatermés minden huszonhatodik kévéjét, úgy az egyházat illeti a huszonhatodik gyermeketek is!

- Plébános úr, elismerjük az egyház jogát - válaszolt Thomas Harcher -, a feleségemmel együtt szívesen eleget teszünk annak!

Az újszülöttet ekkor a parókiára vitték, ahol ünnepélyesen fogadták.

Mikor a menet visszaindult a chipogáni majorba, száz torokból hangzott fel az örömkialtás Thomas Harcher és felesége üdvözlésére.

11. Az utolsó Sagamore

Másnap újra kezdődtek az ünnepségek. Már kora reggel indult az új menet a templomba. Odafelé most is ájtatosak, visszafelé most is vidámak voltak.

Clément olyan volt fekete ruhájában, akár egy kis vőlegény, Cécile meg mint fehérbe öltözött kis menyasszony. Mindketten ott álltak a szomszédos majorokból érkező elsőáldozók között. Ha a többi gazdálkodó családjában nem is volt oly bőséges a gyermekáldás, mint a chipogáni Thomas Harchernál, azért az ő portájukon is szép számmal akadt gyerek. Laprairie grófságának valóban bőven jutott az istenáldásból, s a gyerekek számát tekintve versenyre kelhetett volna Új-Skócia legtermékenyebb falvaival.

Pierre most már nem látta a gyanús idegent, akinek felbukkanása előző napon úgy nyugtalanította. A rendőr valóban eltűnt a környékről. Vajon megsejtett valamit a Névtelenre vonatkozóan? Vajon azért ment el, hogy jelentést tegyen a montreali rendőrfőnöknek? Mindez hamarosan kiderül.

Mikor a család a szertartás után visszaért a majorba, már csak le kellett ülniük a terített asztalhoz. Az ebéd készen várt; Catherine roppant buzgó intelmekkel serkentette férjét. A derék Thomas sorra elvégzett minden munkát az asztal körül, az éléskamrában, a pincében és a konyhában. Természetesen fiai is segítettek neki mindenben, nekik is bőven kijutott az anyai dorgálásból.

- Jó, ha az ember időben hozzászoktatja őket! - szokta mondogatni Catherine. - Legalább nem esik nehezükre a háztartási munka, ha megnősülnek.

A chipogáni majorban kitűnő férjeket neveltek, az már igaz! De ha ilyen nagy volt a sürgölődés a mai ebéd miatt, mi lesz holnap, az esküvő napján?! Hiszen vagy száz vendégre kell teríteniük! Bizony, a vőlegény rokonaival meg a környéken lakó jó barátokkal együtt lesznek vagy százan! Rajtuk kívül ott lesz még Nick közjegyző meg másodírtnoka is, ők már e napon megérkeznek a házassági szerződés aláírásához.

Cervantes tollára méltó menyegző lesz ez! Thomas Harcher úgy adja férjhez a leányát, hogy arról jó ideig beszélnek majd a vidéken.

De minderre csak holnap kerül sor. Ma az a dolguk, hogy előkészítsék a közjegyző illő fogadtatását. Három órakor majd elmegy érte az egyik Harcher fiú Laprairie-be a nagy családi kocsin.

Catherine úgy vélte, az ő feladata, hogy figyelmeztesse férjét: nagyétkű ember a derék közjegyző, meg ingyenc is, és ő mint háziasszony, igazán nem szeretné, ha a kiváló férfit bármi is hiányt látna. „- Nem szeretném” - Catherine mindig e szavakkal kezdte intelmeit.

- Minden rendben lesz - válaszolt a majoros. - Nyugodt lehetsz, feleség.

- Egyáltalán nem vagyok nyugodt s nem is leszek, míg be nem fejeződik az egész! Az utolsó percben mindig hiányzik valami, ezt én nagyon nem szeretem!

Thomas Harcher a dolga után látott, s közben dűnnyögött:

- Hej, ez a derék asszony!... Kicsit aggályoskodó, mi tagadás. Ezt nem szereti... azt nem szereti... pedig, hej, de sok szeretet van a szívében!

De Vaudreuil és Clary közben nyugodtan elbeszélgethetett Jeannel az alsó-kanadai grófságokban tett útjáról, Jean pedig értesült arról, hogy mit végzett azóta a montcalmi bizottság. André

Farran, William Clerc és Vincent Hodge többször ellátogatott a Montcalm-villába, sőt egyszer Sébastien Gramont ügyvéd is járt ott. Látogatása után visszament Quebecbe, s ott találkozott a franciák vezetőivel.

E napon, az egyházi szertartás után még visszatértek a majorba, megreggeliztek, majd de Vaudreuil befogatta a buggy-t, hogy átkocsizhasson Laprairie-be. Az ottani bizottság elnökével akart tárgyalni s úgy tervezte, hogy délután Nick közjegyzővel együtt érkezik vissza a házassági szerződés aláírásához.

De Vaudreuil egy darabig gyalog ment, s Clary és Jean elkísérték őt a hatalmas szilfáktól szegélyezett szép chipogáni úton, mely a Szent Lőrinc egyik kisebb mellékfolyója mellett vezetett. A kocsí csak a majortól félmérföldnyire érte őket utol.

De Vaudreuil beült Pierre Harcher mellé, s a gyorsan ügető lovak hamarosan eltűntek az egyik útkanyarban.

Jean és Clary ekkor visszafordultak a patak partján, az árnyas fák alatt hazafelé tartottak. Kanadában a fák és a cserjék ágai nem lefelé csüngenek, hanem napfényt keresve a magasba törnek, így aztán kellemes sétaútkukat a fák sűrűje nem nehezítette. Időnként egy-egy fejsze-csapás hallatszott, amint nekivágódott valamelyik vén fa törzsének. Messziről néha puska-lövés dördült, máskor meg däm-vad-pár csörtetett elő s egy ugrással átszelte előttük az ösvényt. De sem vadász, sem favágó nem bukkant elő a sűrűből, Clary és Jean zavartalanul, lassan sétált tovább a major felé vezető úton.

Hamarosan válniuk kell!... Vajon mikor, hol látják viszont egymást? Szívük fájdalmasan összeszorult a válás gondolatára.

- Nem tervezi, hogy mostanában újból eljön a Montcalm-villába? - kérdezte Clary.

- De Vaudreuil úr házát nyilván nagyon erősen figyelik - válaszolt Jean -, s már csak az ő érdekében is jobb, ha nem tudnak kapcsolatunkról.

- De csak nem gondol arra, hogy Montrealban keres menedéket?

- Nem, pedig talán egy nagy városban könnyebben játszanám ki üldözőimet. Vincent Hodge, Farran vagy Clerc hajléka nagyobb biztonságot nyújthatna, mint a Montcalm-villa...

- De nem több barátságot!

- Ezt tudom, és soha nem fogom elfelejteni, hogy a pár nap alatt, amit házukban töltöttem, de Vaudreuil úr apai barátként, maga Clary kisasszony pedig testvérként bánt velem.

- Ez kötelességünk volt - válaszolt Clary. - Azok, akiket a hazaszeretet fűz össze, éppoly szorosan egymáshoz tartoznak, mintha vérségi kötelék lenne köztük. Néha szinte úgy érzem, mintha maga mindig is családunkhoz tartozott volna! És ha egyedül áll a világban...

- Egyedül! - sóhajtott Jean s lehajtotta a fejét. - Igen! Egyedül... egyedül...

- A győzelem után házuk a maga otthona is lesz! Azt megértem, hogy addig valahol másutt keres biztosabb menedéket. Fog is találni, mert nincs olyan kanadai, aki ne nyitná meg otthonát egy bujdosó előtt.

- Igen, ez így van, s azt is tudom, hogy nem akad olyan nyomorult sem, aki elárulna!

- Önt elárulni! - kiáltott fel Clary. - Ó, nem! Az árulók ideje véget ért! Egész Kanadában sem akadna még egy Black vagy Simon Morgaz!

Az irtózva kiejtett név Jean arcába kergette a vért, el kellett fordítania fejét, hogy zavarát elrejtse. Clary nem vett észre semmit, de mikor Jean ismét ránézett, arca oly gyötrelmes kínról árulkodott, hogy a fiatal lány aggódva kérdezte:

- Istenem! Mi leli magát?

- Semmi... semmi az egész! - válaszolt Jean. - Néha erősebb szívdobogást kapok... mintha meg akarna szakadni... De már vége is van!

Clary hosszan nézett a szemébe, mintha gondolatai mélyén akarna olvasni.

Jean, hogy a számára oly gyötrelmes beszélgetést másra terelje így szólt:

- A legokosabb az lesz, ha valamelyik szomszédos grófságban az egyik kis faluban rejtőzködöm el, ahonnan fenntarthatom a kapcsolatot de Vaudreuil úrral és barátaival.

- De Montrealtól ugye nem lesz messze?

- Nem, hiszen valószínű, hogy a Montreal környéki falvakban fog kitörni a zendülés. Egyébként pedig igazán nem számít, hova megyek!

- Talán még a chipogáni major lenne a legbiztosabb búvóhely!

- Igen, talán.

- Nehezen jönnének rá, hogy maga a majorosunk házában bújt meg!

- Igen, de esetleg mégis rájönnének, s ez nagyon komoly következményekkel járna Thomas Harcher-ra nézve. Hiszen ő nem tudja, hogy én vagyok az, akinek fejére díjat tűztek ki.

- Hát csak nem képzeled, hogy ha megtudná, hát egy percre is habozna...

- Nem! - válaszolt Jean. - Egy percre sem tétovázna, hogy adjon-e menedéket. Igaz ember, a gyermekeivel együtt! Ezt nemegyszer bebizonyították előttem propagandautunk alkalmával! De nem akarom, hogy Thomas Harcher az irántam érzett szeretetének áldozata legyen! Márpedig ha a rendőrség megtalálna nála, őt letartóztatnák... Nem, ezt nem akarom! Inkább önként adnám magam rendőrkézre...

- Rendőrkézre... magát... - suttogta Clary, s fájdalmas hangja elárulta szíve gyötrelmét.

Jean lehajtotta fejét. Pontosan értette, mi az az érzelm, mely szinte akarata ellenére egyre jobban erőt vett rajta. Sejtette, hogy milyen szál fűzi egyre szorosabban Clary de Vaudreuil-höz. De hát szabad-e neki szeretni őt? Simon Morgaz fiának a szerelme!... Micsoda gyalázat! És álnokság is, hiszen egy szóval sem árulta el a fiatal lánynak, hogy milyen családból származik!... Nem!... menekülnie kell tőle, soha nem szabad viszontlátnia! S mikor erőt vett magán, így szólt: - Holnap, még az éjszaka folyamán elhagyom a chipogáni majort, és csak akkor jelentkezem ismét, mikor a harc megkezdődik!... Akkor már nem kell rejtőzködnöm!

Arca, mely egy pillanatra felhevült, most ismét a szokott nyugalmat tükrözte.

Clary valami önmaga előtt is érthetetlen szomorúsággal nézte. Szerette volna közelebből megismerni Jean életét. De hogyan tudhatna meg valamit úgy, hogy tapintatlan kérdezősködéssel meg ne bántsa?

Kezet nyújtott neki, de Jean alig viszonozta kézszorítását, s Clary beszélni kezdett:

- Jean, bocsássa meg, ha a maga iránti rokonszenv esetleg arra késztet, hogy félretegyem a köteles tartózkodást! Valami titok van a maga életében... Balsors üldözte múlt... Ugye, Jean, sokat szenvedett?

- Sokat! - hangzott a válasz.

De mintha csak akarata ellenére tört volna ki belőle ez a vallomás, rögtön hozzátette:

- Igen, sokat szenvedtem... minthogy még nem teljesíthettem a feladatot, aminek végrehajtását Kanada joggal várja tőlem!

- Joggal várja... - ismételte értetlenül Clary. - Joggal várja magától?

- Igen... tőlem - válaszolt Jean - és minden kanadaitól, aki kötelességének érzi, hogy akár önmagát is feláldozza, csak visszaszerezhesse függetlenségét.

A fiatal lány megértette; hogy mennyi szorongás rejlik e lélekben! Szerette volna ismerni az okát, hogy megoszthassa, s ha lehet, enyhítse szorongását!... De nem tehetett semmit, hiszen Jean makacsul kitérő feleletek mögé bújt.

Clary mégis úgy vélte, anélkül, hogy a fiatal férfi helyzetének kijáró tartózkodás ellen vétene, kötelessége, hogy valamit megmondjon neki:

- Jean, én bizakodom, hogy a francia ügy hamarosan győzelmet arat!... S a győzelmet első-sorban a maga odaadásának, bátorságának köszönhetik majd, s annak, hogy honfitársai szívét is felélesztette. Számíthat majd hálájukra...

- A hálájukra, Clary? - visszhangozta Jean, és hirtelen távolabb húzódott a fiatal lánytól. - Nem! Soha!

- Soha! És ha egyszer a kanadai franciák, akiknek maga szerezte vissza a szabadságát, arra kérnék, hogy ezentúl is maga vezesse őket...

- Visszautasítanám ezt a kérést!

- Ezt nem tehetné meg!

- Visszautasítanám, ha mondom - ismételte Jean oly határozottan, hogy Clary elképedten nézte.

Majd nyugodtabb hangon folytatta:

- Nem láthatunk a jövőbe, Clary. Én is azt remélem, hogy az események a franciák javára alakulnak. De számomra legjobb lenne az ügy szolgálatában meghalni...

- Meghalni!?... - tört ki Clary, s könnyek szöktek a szemébe. - Hogy maga meghaljon, Jean!?... És a barátai?...

- A barátaim... az én barátaim?...

Úgy beszélt most, mint egy szerencsétlen pária, akit gyalázatos élete miatt az emberiség kítaszított magából.

- Jean - kezdte csendesen Clary -, maga valamikor rettenetes szenvedéseken ment át, s még ma is kegyetlenül szenved! A helyzetét meg csak nehezíti azzal, hogy nem tudja... azaz... nem akarja a szívét senkinek feltárni... még nekem sem, pedig oly szívesen megosztanám magával a fájdalmat!... Jó... én tudok várni, s csak arra kérem, hogy higgyen a barátságomban...

- A barátságában... - suttogta Jean.

S úgy húzódott el tőle, mintha pusztá közelsége is beszennyezhetné a fiatal lányt.

Pedig borzalmas életét nem éppen az az öröm tenné elviselhetővé, amit Clary de Vaudreuiljel való barátságából meríthetne? Amíg a Montcalm-villában időzött, egész szívét átmelegítette a fiatal lányból feléje áramló rokonszenv, s a vonzalom, mi benne éledt Clary iránt. De nem!... Képtelenség az egész! Szerencsétlen ember!... Ha Clary valaha megtudná, hogy ki volt az apja, iszonyodva taszítaná el magától!... Egy Morgaz!... Úgy lesz, ahogy anyjának már monddotta, ha Joann és ő életben maradnak e végső próbálkozás után, mindnyájan eltűnnek!... Igen!... A sorsüldözte család, mihelyt kötelességét teljesítette, messzire távozik, oly messzire, hogy többé hírét sem hallja senki!

Clary és Jean hallgatagon, szomorúan érkezett vissza a majorba.

Négy óra tájt nagy sürgés-forgás támadt a kapu előtt. A kocsi jött meg Laprairie-ből, s a háznál összesereglett vendégek már messziről örömujjongva köszöntötték utasait: de Vaudreuilt, Nick közjegyzőt és fiatal írnokát.

Micsoda fogadtatásban volt része a derék montreali közjegyzőnek! De ő meg is érdemelte a kitörő örömet, mellyel a chipogáni major lakói üdvözölték!

- Nick úr!... Hozta Isten, Nick úr! - kiáltozták az idősebbek, a fiatalabbak meg ölelgették, miközben az apróságok is igyekeztek hozzá közelebb kerülni.

- Megjöttem, barátaim, megjöttem! - hajtogatta mosolyogva. - Bizony én vagyok és senki más! De hát nyugalom! Azért nem kell letépni a ruhámat, így is láthatjátok, hogy igazán én jöttem!

- Na, elég legyen már, gyerekek! - kiáltott most Catherine.

- Igazán boldog vagyok, hogy láthatom magát, asszonyom, s hogy újra itt lehetek az én kedves ügyfelemnél!

- Nagyon kedves öntől, Nick úr, hogy elfáradt hozzánk! - mondta Thomas Harcher.

- Messzebből is eljöttem volna magához! Bizony akár a világ végéről, a napból, a csillagokból... Bizony, Thomas, akár a csillagok közül is eljöttem volna magához!

- Igazán megtisztel bennünket, Nick úr - mondta Catherine, és intett a tizenegy lányának, hogy szépen hajtsák meg magukat.

- Örömmel jöttem!... Hanem maga, Catherine asszony, maga még most is milyen szép!... Ejnye!... Ha szabad kérdezni, mikor hagyja már abba a fiatalodást?

- Soha!... soha!... - kiáltotta kórusban a majorosné tizennégy fia.

- Meg kell csókolnom magát, Catherine asszony! - folytatta Nick. - Ugye nincs ellenére? - szólt oda a majorosnak, miután csattanós csókot nyomott a majorosné orcájára.

- Tessék csak! Ahányszor csak akarja, meg még annál többször is, ha kedve telik benne - válaszolt Thomas Harcher.

- No, Lionel, most rajtad a sor! Csókold meg Catherine asszonyságot! - szólt a közjegyző Lionelnek.

- Boldogan! - mondta Lionel, s máris kettős csókot kapott cserébe a majorosnétól.

- Remélem - folytatta a közjegyző -, hogy vidám menyegzője lesz a mi szép kis Rose-unknak, akit apró korában oly sokszor táncoltattam a térdemen! De hát hol marad a menyasszony?

- Itt vagyok, Nick úr! - lépett elő a jókedvű, virágzó menyasszony.

- Igazán szép menyasszony! Olyan szép, hogy jobbról-balról meg kell csókolnom az orcáját, mely valóban olyan, mint a rózsza! - szólt, s máris derekasan valóra váltotta azt, amit mondott. De Lionel nagy sajnálkozására őt most nem szólították fel, hogy kövesse a példát.

- No és hol a vőlegény? Talán csak nem felejtette el, hogy ma írjuk alá a házassági szerződést?... Hol van?

- Itt vagyok - lépett a közjegyző mellé Bernard Miquelon.

- Ó, ez a derék, kedves fiú! - örvendezett Nick. - Szívesen megcsókolnám őt is, hogy...

- Rajta! - vágott közbe Bernard, s máris ölelésre tárta két karját.

- Jó, jó - mondta Nick a fejét csóválva -, csakhogy én azt hiszem, Bernard jobban örülne annak, ha helyettem inkább Rose csókolná meg őt! Rajta, Rose, csókold meg helyettem a jövődöbelidet!

Rose kicsit zavarba jött, de azért engedelmeskedett, a körülöttük állók meg viharosan tapsoltak.

- Ejnye, Nick úr, most jut eszembe, maga már alighanem megszomjazott, meg ugye az írnoka is!

- Bizony szomjas vagyok, Catherine asszony!

- Rettenetesen szomjas! - tette hozzá Lionel.

- Thomas, te meg mit bámulsz itt! Menj és gyorsan hozz egy jó toddyt Nick úrnak, a kutya-fáját! Meg az írnokának is!... No, hányszor mondjam még!

Elég volt egyszer mondania, a majoros meg három lánya máris szaladt az éléskamra felé.

Nick közjegyző most észrevette Clary de Vaudreuilt, s közelebb lépett hozzá.

- Kedves kisasszony, mikor legutóbb a Montcalm-villában jártam, megbeszéltük, hogy a chipogáni majorban találkozunk, és boldog vagyok, hogy...

A közjegyző szavait azonban írnokának csodálkozó kiáltása szakította félbe. Lionel meglepetése érthető volt, hiszen egyszerre csak szembetalálta magát azzal az ismeretlen fiatalemberrel, aki pár héttel ezelőtt oly kedvesen fogadta költői szárnypróbálgatását.

- De hiszen ez az úr... ez az úr...! - hajtogatta örömmel.

De Vaudreuil és Clary összenéztek, s mindkettőjüket nyugtalanság fogta el. Vajon Lionel honnan ismeri Jeant? És ha ismeri, vajon azt is tudja-e, amit Harcher-k sem sejtene, hogy a chipogáni major a Gilbert Argall rendőrei elől bujkálónak ad menedéket?

Most a közjegyző is észrevette Jeant.

- Csakugyan! Most ismerem meg önt!... Hát persze, ön volt az útitársunk, mikor szeptember elején az írnokommal együtt a Montcalm-villába kocsiztam!

- Igen, uram, én voltam az az útitárs, s örülök, hogy itt, a chipogáni majorban viszontláthatom önt s a mi kedves, ifjú költőnket!

- Akinek költészete dicséretet kapott a Baráti Lanttól! - kiáltott a közjegyző. - Most már egészen bizonyos, hogy a múzsák egyik kedvencét tisztelhetem az irodában, hogy nálam költő körmöli az aktákat!

- Gratulálok, ifjú barátom! - mondta Jean Lionelnek. - Nem feledtem ám el kedves sorait:

*Veled szülessek, veled haljak,
Ó bolygó tűz, ó tiszta fény!*

Lionel minden dicséretnél büszkébb volt arra, hogy egy igazi szakértő is megjegyezte versét, s örömeiben csak annyit tudott mondani: - Ó, uram!

De Vaudreuil és Clary a kedves beszélgetést hallván már nem nyugtalankodott az ifjú miatt. Nick közjegyző - akinek Jeant most mint az Harcher család fogadott fiát mutatták be -, elmesélte nekik, hogyan ismerkedtek meg a Montrealból a Jézus-sziget felé vezető úton. A kölcsönös kimagyarázkodás végül is baráti kézfogásokkal ért véget.

Catherine közben ráparancsolt a férjére:

- Igyekezz, Thomas, igyekezz!... Így sohasem mész semmire!... Mi van azzal a két toddyval?... Talán azt akarod, hogy a közjegyző úr meg Lionel úr szomjan pusztuljon?

- Máris itt vagyok, Catherine, már is itt vagyok - csitította a majoros. - Csak ne türelmetlenkedj!

S Thomas Harcher ezzel megjelent az ajtóban, s kérte a közjegyzőt, hogy jöjjön vele az ebédlőbe.

Nick nem kérte magát, de Lionelt sem kellett biztatni. Egymással szemben telepedtek le a vakító fehér abrosszal és színes csészékkel terített asztalhoz, itták a toddyt, ezt a borovicskából, cukorból és fahéjból készült, ropogós süteménnyel tálalt frissítő italt. Ha már falatoztak kicsit, könnyebben várják be az ebéd idejét.

Azután mindnyájan a másnapi ünnepséggel foglalkoztak, melyről alighanem sokáig fognak beszélni a chipogáni majorban.

Nick közjegyző hol egyikükhöz, hol másikukhoz ment, mindenkihez volt egy-két kedves szava. De Vaudreuil, Clary és Jean közben a kert fáin alatt sétálgatva komolyabb dolgokról beszélgettek:

Öt óra tájt az egész család, a rokonok, a vendégek összegyülekeztek a nagyteremben a házassági szerződés aláírásához. Magától értetődő, hogy e nevezetes szertartásnál csak Nick közjegyző elnökölhett, s alig van szó, mely lefesthetné, hogy e ténykedése közben mennyi kellemmel párosult méltóságot tanúsított.

A nászajándékokat is most adták át a jegyeseknek. Valamennyi fivér, nővér, sógor meg sógornő vásárolt valamit Rose-nak és Bernard-nak, ki ékszert, ki meg hasznos háztartási holmit; mindenesetre bőven összegyűlt minden, amire az ifjú pár háztartásához szükség lehetett. Különben meg Rose asszonykorában is Chipogánban marad; leendő férjével meg gyermekeivel - mert egész biztosan lesznek majd szép számmal - a munkáskezet szaporítja a majorban, s ott csak örülnek ennek.

Talán mondanunk sem kell, hogy a jegyespár de Vaudreuiltól és Clarytól kapta a legértékesebb ajándékot: Bernard Miquelon egy kitűnő vadászkarabélyt, mely Bőrharisnya kedvenc fegyverével vetekedhetett volna; Rose pedig nyakéket, mely szépségét még jobban kiemelte. Jean varrodobozt ajándékozott derék társai hűgának, s a doboz tele volt különböző finom varró, hímző, csipkeverő szerszámokkal, csupa olyan holmival, amiben minden jó háziasszonynak nagy öröme telik.

Minden egyes ajándék átnyújtásánál ujjongva tapsoltak mindahányan, de az üdvözlő akkor volt a legnagyobb, mikor a közjegyző ünnepélyesen a mátkapár ujjára húzta a jegygyűrűt. Nick a legjobb montreali ékszerésznél vásárolta meg a kettős aranykarikát, s belevéselte a jegyesek nevét.

Ezután olvasta fel a házassági szerződést - hangosan és érthetően -, mint hivatalosan mondani szokták. Nagy volt az elérikényülés, mikor a közjegyző rátért arra, hogy de Vaudreuil a majorosa iránt érzett barátságának jeléül s hűséges gazdálkodásának elismeréséül ötszáz piaszterrel toldja meg a menyasszony hozományát.

Ötszáz piaszter! Ötven évvel ezelőtt Kanadában még nagyon gazdag menyasszonynak mondták azt, aki ötvendolláros hozományt kapott!

- Most pedig, kedves barátaim - folytatta a közjegyző -, aláírjuk a házassági szerződést. Először a jegyespár, azután a szülők, majd de Vaudreuil úr és Clary kisasszony, utánuk meg...

- Mindnyájan aláírjuk! - harsogták az egybegyűltek olyan lelkesen, hogy a közjegyző egészen belekábult.

És ezzel nagyok és kicsinyek, rokonok és barátok, mind felsorakoztak, hogy aláírják a szerződést, mely anyagilag biztosítja az ifjú házasság jövőjét.

Ehhez persze idő kellett, mert a vidám zajongás hallatára még a járókelők is betértek a házba. Ők is aláírták a szerződést, amihez alighanem újabb lapokat kell csatolni, ha még sokan jelentkeznek. De hát az sem lett volna meglepő, ha az egész falu, sőt az egész grófság oda-tódul, hiszen Thomas Harcher pompás italokkal kínálta vendégeit: került az asztalra cocktail, puncs, gabonapálinka, forralt bor és főként sok whisky, ami oly természetesen folyik le a kanadaiak torkán, akár a Szent Lőrinc az Atlanti-óceánba.

Nick közjegyző már azon tűnődött, vajon vége lesz-e valaha az egésznek? A kiváló férfiú egyébként valósággal kivirult, beszélőkedve most sem csökkent: mindenkire volt egy-két kedves szava; az írónak meg - ő adta a tollat az aláírók kezébe - megjegyezte, hogy hamarosan új tollra lesz szükség, mert az első már alaposan megkopott a sok aláírásban.

- No, ennyi az egész? - tréfált Nick egy órán át tartó buzgólkodása után.

- Nincs még vége! - rikkantott Pierre Harcher, aki kiállt a nagykapuba, hogy lássa, nem közele-e még valaki az úton.

- Ki jön még?... - kérdezte Nick.

- Egy csapat huron!

- Jöjjenek csak, jöjjenek! Az ő aláírásuk sem válik a jegyespár szégyenére! - lelkesedett a közjegyző. - Micsoda szerződés lesz ez, barátaim, de micsoda szerződés! Csináltam már életemben vagy százat, de egyik alá sem került ennyi derék embernek a neve!

Az indiánok e pillanatban a kapu elé értek, s a ház népe nagy örömujjongással fogadta őket. Nem kérték magukat, hogy kerüljenek beljebb, mert a mintegy ötven tagú csoport - férfiak, nők vegyesen - máris betódult az udvarra. Thomas Harcher megpillantotta köztük azt a huront, aki az előző napon már nála járt, s azután kérdezősködött, hogy vajon Nick közjegyző nem időzik-e éppen a majorban.

Vajon miért mozdultak ki Walhattából a mahogannik? Vajon miért vonultak ki ily szertartásosan Nick közjegyző látogatására?

Hamarosan látni fogjuk, hogy mindennek nagyon fontos oka volt.

A huronok harci díszet öltöttek, márpedig erre csak rendkívül ünnepélyes alkalmakkor szánják rá magukat. Fejükön színes tollak, kibontott hajuk a vállukra omlott, dämadvadbőrből készült zubbonyuk fölé csíkos palástfélét vetettek, jávorszarvasbőr mokaszint viselt valahány, s mindnyájan fel voltak fegyverkezve azzal a hosszú csövű puskával, ami az indiánoknál már régóta felváltotta őseik kedvelt fegyverét: az íjat. A hagyományos harci bárd, a tomahawk azonban most is ott függött a nyers bőrvön.

A harci öltözéken kívül még valami bizonyította e látogatás fontosságát: friss festék ékeskedett valamennyi indián képén. Az azúrkék, a füstszürke és a cinóber színe meglepően érvényre juttatta tág cimpájú sasorrukat, széles szájukat, szögletes, kiugró arccsontjukat, a káprázatos színekből féhéren villogott a szabályos fogsor, s apró, éles tekintetű szemük parázsként csillogott a feketére mázolt szemgödörben.

Asszonyok is jöttek a walhattai indiánokkal - nyilván a falu legfiatalabb, legszebb squaw-jai. Rövid ujjú, hímzett vállfűzöt, élénk színű szoknyát, díszes rénszarvasbőr lábszárvédőt, üveggyönggyel díszített könnyű mokaszint viseltek a lábukon; mely oly kicsi volt, hogy akár-melyik francia nő megirigyelhette volna.

Az indiánok, ha lehetséges, most még a szokottnál is méltóságosabbak voltak. Szertartásosan lépdelték a nagyterem küszöbéig, ahol de Vaudreuil meg a leánya, a közjegyző, Thomas Harcher és a felesége várakozott, míg a vendégsereg az udvaron csoportosult.

Az egyik magas termetű, ötven év körüli huron - nyilván a vezetőjük - egy indián köpennyel a kezében a majoros elé lépett:

- Nicolas Sagamore a chipogáni majorban tartózkodik?

- Igen - válaszolt Thomas Harcher.

- Sőt, itt áll! - kiáltotta a közjegyző, akit rendkívül meglepett, hogy a huronok látogatása személy szerint neki szól.

A huron ekkor elébe lépett, fejét büszkén magasra emelte, s az eddiginél is méltóságosabb hangon megszólalt:

- Atyáink Micsimanituja, a nagy Wacondah, magához szólította törzsfőnökünket. Ötször újult meg a hold azóta, hogy ő az örök vadászmezőket járja. Utóda vérségi jogon Nicolas, az utolsó Sagamore. Ezentúl az ő joga eldönteni, hogy a törzs kiássa vagy eltemesse a harci bárdot.

Döbbent csend követte a váratlan bejelentést. A vidéken mindenki tudta, hogy Nick közjegyző a huronok ivadéka, a nagy mahoganni törzsfőnökök unokája, azonban soha, senki nem képzelte volna - jómagá a legkevésbé -, hogy az örökösödési rend valamikor egy indián törzs élére szólítja.

A huron kis ideig hallgatott, s a mély csendet senki sem merte megtörni. Azután így folytatta:

- Vajon az én testvérem mikor akarja elfoglalni helyét a törzs nagytanácsának tűzénél, mikor akarja magára öltetni őseinek palástját?

A küldöttség szónokája pillanatig sem gondolkozott azon, hogy a montreali közjegyző vajon mit tart e megtiszteltetés felől, s máris nyújtotta felé a mahoganni díszpalástot.

S minthogy a hüledező Nick csak nem tudott mit felelni, először csak egy, azután ötven torokból harsant a kiáltás:

- Üdv!... Üdv Nicolas Sagamore-nak!

Lionel volt az, aki nagy örömeben elsőnek kiáltozni kezdett. Felesleges is mondanunk, hogy mily büszke volt a főnökét ért nagy kitüntetésre, s hogy rögtön eszébe jutott az is, milyen nagy dicsőség ez az írnokai, de főként az ő számára, aki ezentúl a mahogannik nagyfőnökének jobb keze lesz.

De Vaudreuil és Clary önkéntelenül is elmosolyodott a közjegyző döbbent arcának láttán. Szegény, derék közjegyző! Azt sem tudta, hova legyen, míg a majoros, a majorosné, a gyerekeik meg a barátaik szerencsekívánatait fogadta.

Az indián újból feltette a kérdést, mely most már egyenes feleletet várt:

- Nicolas Sagamore, hajlandó-e követni testvéreit a walhattai wigwamba?

Nick közjegyzőnek leest az álla. Dehogyan mondana ő le a közjegyzőségről azért, hogy egy huron törzs főnöke lehessen! Viszont semmiképpen nem akarta visszautasítással megbántani huron indián rokonait, akik az örökösödési jog értelmében ily magas tisztséggel akarták felruházni.

- Mahogannik! - szólalt meg végül. - Igazán váratlanul ért... Hiszen én nem vagyok méltó... Mert hogy... barátaim... én csak mint közjegyző vagyok itt...

Dadogott, kereste a szavakat, nem tudott mit mondani. Thomas Harcher a segítségére jött:

- Huronok! - kiáltotta. - Nick közjegyző közjegyző marad, legalábbis addig, míg a menyegzői szertartásnak nincs vége. Azután, ha ő is úgy gondolja, eltávozik a chipogáni majorból, s elmehet testvéreivel Walhattába.

- Úgy van!... Helyes!... A menyegző után! - kiáltotta a vendégsereg, mely az ünnepség alatt nem akarta nélkülözni a közjegyzőt.

A huron csendesen csóválta a fejét, majd miután társaival értekezett, így szólt:

- Az én testvérem nem habozhat! A mahogannik vére folyik ereiben, s ez jogokkal és kötelességekkel jár, melyeket nem tagadhat meg...

- Jogokkal... hát a jogok még csak hagyján... de kötelességek... - dünnyögött a közjegyző.

- Elfogadja-e az én testvérem? - kérdezte az indián.

- Még hogy elfogadja-e!... - rikkantotta Lionel. - Meghiszem azt! És érzelmeinek tanújeleként máris öltse magára a Sagamoreok királyi palástját.

- „Ó, hogy ez a tökfilkó miért nem fogja be a száját!...” - sóhajtott magában Nick közjegyző.

Békés természetű ember volt, de írnokának viharos lelkesedését most legszívesebben egy nyaklevessel csitította volna le.

De Vaudreuil látta, hogy a közjegyző mindenekelőtt időt szeretne nyerni. Az indiánhoz fordult tehát, s azt mondotta neki, hogy a Sagamore-ok leszármazottjának eszébe sem jut elhárítani magától a születésével járó kötelezettségeket. De néhány napra, sőt esetleg néhány hétre van szüksége, hogy Montrealban rendezhesse az ügyeit. Okosnak tartaná, ha törzse megadná neki a szükséges haladékokat.

- Bölcs beszéd - mondotta az indián. - S miután az én testvérem elfogadja a törzsfőnökséget, vegye tőlünk zálogul s függessze övére a tomahawkot, melyet a nagyfőnök viselt, mielőtt Wacondah az örök vadászmezőkre szólította volna.

Nick közjegyző átvette az indián törzsfőnökök kedvelt harci eszközét, s minthogy nem volt öve, a vállának támasztotta, s közben roppant siralmas képet vágott.

A küldöttség ekkor a vadnyugati indiánok hagyományos *hugh* kiáltásában tört ki, mely az ő nyelvükön valamiféle helyeslést jelent.

Lionel egyszerűen nem bírt magával örömeiben, noha úgy látta, hogy főnöke nagyon boldogtalanul érzi magát e helyzetben, melyen alighanem sokat nevet még a montreali közjegyzői kar. A benne szunnyadó költő máris érezte, ő lesz hivatott arra, hogy megénekelje a mahogannik hőstetteit, hogy lírai versbe szedje Sagamore-ok harci énekét, bár előre aggódott, miféle rímet talál majd a tomahawkra.

A huronok távozni készültek, s csak azt sajnálták, hogy Nick közjegyzőnek hivatalos teendői miatt a majorban kell maradnia, s nem indulhat velük együtt Walhattába. Catherine asszonynak ekkor olyan ötlete támadt, ami aligha találkozott Nick helyeslésével.

- Mahogannik! - szólalt meg Catherine asszony -, menyegzőre jöttünk össze a chipogáni majorban. Kérlek benneteket, maradjatok itt mindnyájan új törzsfőnökök társaságában! Szívesen látunk titeket a holnapi lakomán, melyen Nicolas Sagamore foglalja majd el a díshelyet!

Mennydörgő taps fogadta Catherine Harcher kedves szavait, s a taps előlről kezdődött, mikor a mahogannik elfogadták a szíves meghívást.

Thomas Harcher-nak nem is lesz ezzel más munkája, csak éppen ötvennel többnek terít majd, ami igazán gyerekjáték, mert a hatalmas teremben észre sem fogják venni, hogy így megsza-
porodtak.

Nick közjegyző nem tehetett egyebet, megadta magát sorsának, s hagyta, hogy sorra öleljék a törzs harcosai, akiket legszívesebben a pokolba kívánt volna.

A lányok meg a legények azután egész este táncoltak, legtöbbször a francia körtáncot járták, s közben vidáman énekeltek:

*Gyertek, lányok, vigadjunk,
Körbe-körbe táncoljunk...*

Többször sor került a skót körtáncra is, mely a XVIII. század elején roppant divatos volt.

A chipogáni majorban így múlt el az ünnepségek második napja.

12. A nászlakoma

Elkövetkezett a nagy nap. A keresztelő meg az elsőáldozás után e napon a menyegzői ünnepség tölti el örömmel a chipogáni major lakóinak szívét. Rose Harcher és Bernard Miquelon délelőtt kötötték meg a polgári esküvőt, s most majd sor kerül a templomi szertartásra. Délután menyegzői lakomára gyűlnek össze a vendégek, akiknek száma - mint tudjuk - alaposan megnövekedett. Már ideje, hogy véget érjenek az ünnepségek, mert különben a Laprairie grófság, vagy akár az egész montreali járás minden lakója letelepszik Thomas Harcher asztalához.

De Vaudreuil és a lánya a következő napon visszatérnek a Montcalm-villába, Jean is távozik a majorból, s minden bizonnyal csak akkor látják megint, ha majd a reformpárt élére áll. A legidősebb Harcher fiúk pedig vadászattal, erdőjárással töltik a téli napokat mindaddig, míg újból fogadott testvéréhez csatlakozik mind az öt; a család többi tagja pedig a major körül végzi majd megszokott napi munkáját. A huronok a lakoma után visszatérnek Walhattába, ahol a törzs ünnepélyesen akarja fogadni Nicolas Sagamore-t, mikor először jelenik meg ősei tűzhelyénél, hogy ott elszívja az első pipát.

Amint láttuk, Nick közjegyzőt cseppet sem bővölte el a reá háramló nagy tisztesség. Megtanácskozta a történeteket de Vaudreuiljel és Thomas Harcher-val, bár elhatározta, hogy közjegyzői munkakörét semmiképpen nem cseréli fel a törzsfőnöki tisztséggel. Egyébként meg oly megdöbben, oly elképedt volt, hogy barátai nehezen állták meg nevetés nélkül.

- Maguk persze nevetnek! - panaszkolta. - Persze, könnyű maguknak! Látszik, hogy még egyiküket sem akarták mindenáron trónusra ültetni.

- Kedves barátom, nem kell ezt olyan tragikusan felfogni - vigasztalta de Vaudreuil.

- Szeretném tudni, hogy foghatnám fel másként?

- Nem erőszakoskodnak ám majd ezek a derék emberek, ha látják, hogy ön nem nagyon siet elfoglalni helyét a mahogannik wigwamjában!

- Jaj, uram, ön nem ismeri őket! - sóhajtozott Nick. - Még hogy ők nem erőszakoskodnak! Utánam jönnek ezek egész Montrealig!... Nem tudok majd hova bújni a nagy tiszteletük előtt!... Megostromolják a házat!... És mit szól majd az én öreg Dollym?... Alighanem az lesz a vége, hogy hátralevő napjaimra mokaszint húzok, a fejemet meg tollakkal ékesítem!

S a derék közjegyző, akinek eddig egy csepp nevezetnékje sem volt, végül is osztozott barátai vidámságában.

Írnokával azonban jócskán meggyúlt a baja. Lionel ugyanis merő kajánságból - úgy bánt főnökével, mintha máris az elhunyt huron örökébe lépett volna. Nem nevezte többé Nick úrnak, ó nem! Harmadik személyben beszélt hozzá, fellengzősen, mint ahogy az indiánok között szokás. Sőt arra kérte, hogy mint a prérík minden nagy harcosa, ő is válasszon magának nevet, legyen ő a „Rénszarvasagancs”, vagy esetleg a „Kiváló Gyík” - egyik is, másik is ér annyit, mint a „Sólyomszem” vagy a „Hosszú Puska” elnevezés.

Tizenegy óra tájt a major udvarán felsorakozott a menet, mely az ifjú házassokat majd a templomba kíséri. A színes gyülekezet valóban alkalmas lett volna arra, hogy versekre ihlessen egy ifjú költőt, de hát Lionelt a múzsa most már magasabb régiók felé ragadta.

Bernard Miquelon és Rose Harcher állt a menet élére - a sugárzóan boldog fiatalok egymás kisujját fogták. Mögöttük ment Clary, jobbján de Vaudreuil, balján Jean, utánuk meg a

mátkapár szülei, testvérei; végül Nick közjegyző és az írnoke a huronok kíséretében. A közjegyző sehogy sem tudott kibújni e megtiszteltetés alól. Lionel kimondhatatlanul sajnálta, hogy főnöke nem indián öltözékben van, s hogy hiányzik melléről, arcáról a festék, a Sagamore-ok nemzetségét csak ilyen ékességekkel képviselte volna méltóképpen.

A menyegzői szertartás az Harcher családnak kijáró ünnepélyes külsőségek keretében zajlott le, hiszen mint tudjuk, a család nagy tekintélynek örvendett az egész környéken. Zúgtak a harangok, zengett az ének, a templom körül üdvölvéseket adtak le. A fegyverropogás zajos koncertjéhez a huronok oly pompásan csatlakoztak, hogy Nathaniel Bumpoonak, a mohikánok nagy barátjának a szíve is örült volna, ha látja, hallja őket.

A násznép a templomból visszatért a majorba, Rose most már ifjú férjébe karolva lépegetett. A délelőtt tehát zavartalanul telt el.

A vendégsereg a majorba érve szétszóródott a házban, mindenki ment, ahova kedve tartotta. Talán csak Nick közjegyzőnek került némi kis fejtörésébe, míg megszabadult mahoganni testvéreitől, hogy kanadai barátai között kicsit magához térjen. Még az eddiginél is szánalomra méltóbb volt a képe, mikor de Vaudreuilnek újra meg újra panaszkodott:

- Hát már igazán nem tudom elképzelni, hogyan szabadulhatnék meg ezektől a vadaktól.

Közben, ha déli tizenkettőtől délután háromig kijutott valakinek a lótás-futásból, a fáradozásból, meg a dorgálásból, hát Thomas Harcher-nak kijutott. Ugyanis a régi szokásnak megfelelően délután három órakor kezdődik a nagy lakoma, s bár Catherine meg a fiai és a leányai igyekeztek segíteni a derék majorosnak, de egy ekkora ebéd rendezése bizony óriási gondot kíván, s Thomas Harcher-nak egy perc nyugalma sem volt.

Mert gondoljuk csak meg! Nem csupán arról volt szó, hogy sok étvágyat kell csillapítani, arra is kellett gondolni, hogy a lakoma minden ízlést kielégítsen. A chipogáni major konyhájában el is készült mindenféle közismert meg ritkábban tálalt kanadai étel.

A hatalmas asztalon - ötven vendég telepszik le melléje - hófehér asztalkendőbe takart villát és kanalat, meg egy-egy ónkupát tettek minden teríték mellé; kést nem, mindenki a sajátját használja. Kenyér sem került az asztalra, esküvői lakomán kenyér helyett csak juharfa cukorral édesített kalácska járja. A hidegen tálalt ételek már ott sorakoztak az asztalon, a meleg ételeket meg majd sorra felhordják. Hatalmas tálakban gőzölgött az illatos leves, utána következtek a halak: képviselve volt itt a Szent Lőrinc és az édesvizű tavak minden halfajtája - sütve vagy főzve -, pisztráng, lazac, csuka, angolna, fehérhal, alóza, s ki tudná megszámolni még hány fajta! Ezután került sor az apró szárnyasokra, ropogósra sült kacsára, galambra, fűjre meg szalonkafélékre és mókuspecsenyére; majd mint fő fogást, pulykát, libát s a baromfiudvarban hizlalt tűzokot tálaltak be, egyiket roston sütötték ropogósra, a másik fűszeres mártásokban úszott; majd feltálalták az osztrigával töltött fánkocskákat, a hagymával spékelt pástétomokat, ürücombot, vaddisznógerincet, különbözőképpen ízesített kukoricakását, pávapecsenyét, roston sült dām vadat, végül két olyan fogást, mely az Ó- meg az Újvilág minden ínyencét Kanadába csábíthatná, mert csak itt tudják ilyen kitűnően elkészíteni e két fejedelmi ételt: a bölénynyelvet és a bölénypúpot. A préri vadászhai az egyik legértékesebb zsákmánynak tartják a bölényt, melynek púpját saját bőrében, illatos, fűszeres levelekkel körítve készítik el a kanadai konyhákon. A hússtálakat mártásostálak és valóságos főzelékhegyek kísérték, a mártások legalább húszféle fűszer illatát árasztották, a főzelékeket pedig a kanadai nyárutó meleg napjai érlelték ízesre. S ne feledkezzünk meg a sokféle tésztáról, a hidegen és a melegen tálalt süteményekről és fánkokról; a környéken úgy beszéltek, hogy senki sem tud olyan remek fánkot sütni, mint Catherine Harcher leányai. Asztalra került még a major gyümölcsösének sok szép termése; azután különböző alakú palackokban felhordták az italokat is:

egyelőre csak almabort és sört; bort, pálinkát, rumot és borókapálinkát majd csak a desszertnél kínálnak.

A mátkapár tiszteletére szépen feldíszítették a hatalmas termet. A falakat zöld levelekből font füzérek ékesítették. A sarkokba frissen kivágott bokrokat állítottak, olyan volt, mintha csak itt nőtt volna valahány. Az ablaknyílásokban száz meg száz virágcsokor illatozott. Táblákra akasztott puskák, pisztolyok, karabélyok pompás gyűjteménye csillogott a falakon.

Az ifjú pár a patkó alakú asztal közepénél ült. Innen százötven mérföldnyire délnyugatra éppen ilyen patkó alakban zúdul a Niagara vízesése le a mélybe; itt pedig a derék kanadai francia gyomrok feneketlen mélye nyelte el a pompás ételeket.

Az ifjú pártól jobbra-balra ült de Vaudreuil, Clary, Jean meg az öt legidősebb Harcher-fiú, a *Champlain* legénysége. Velük szemben foglalt helyet Rose édesanyja meg édesapja, közöttük pedig Nick közjegyző, meg a törzs főemberei, akik nyilván kíváncsian lesték, hogy s mint tevékenykedik új főnökük. Láthatták, hogy ami az étvágyat illeti, Nicolas Sagamore nem hoz szégyent nemzetségére. Talán mondanunk sem kell, hogy e kivételes alkalommal a gyermekek is a nagy asztalnál kaptak helyet, a rokonok és a barátok közé ülhetek, kik körül egész sereg, e napra felfogadott néger szolga sürgölődött.

Öt órakor kezdődött meg az első nagy csatározás a fehér asztal mellett. Hat órakor fegyverszünetet tartottak, de nem azért, hogy elhordják az elesetteket, hanem azért, hogy lélegzethez jussanak az élők. Ekkor megkezdődtek a pohárköszöntők az ifjú pár üdvözlésére és az Harcher család tiszteletére.

A beszédek után vidám nászdalokat énekeltek az ősi szokás szerint, mely előírja, hogy akár ebédre, akár vacsorára gyülekezik össze vendégsereg a háznál, férfiak és nők felváltva énekelnek, mégpedig elsősorban régi francia dalokat.

Végül Lionel szavalt el egy költeményt, melyet erre a menyegzőre írt.

- Bravó, Lionel, bravó! - kiáltozott Nick közjegyző, aki igyekezett borba fojtani a vállaira nehezedő fejedelemség miatti nagy gondját.

A derék ember szíve mélyén nagyon büszke volt ifjú költőjének sikerére, s azt javasolta, hogy igyanak egy pohárral a Baráti Lant koszorús dalnokára.

A násznép koccintott, s a boldog és elfogult Lionelre emelte poharát. Az ifjú költő úgy gondolta, legokosabb, ha e kitüntetésre egy másik pohárköszöntővel felel:

- Emelem poharam Nicolas Sagamore-ra! Éljen a nemes törzs utolsó hajtása, kinek kezébe tette le a Nagy Szellem a huronok sorsát!

Dörgő taps tört ki. A mahogannik felpattantak helyükről, úgy hadonásztak a tomahawkkal, mintha máris neki akarnának rohanni az irokézeknek, a mingóknak, vagy akármelyik ellenséges néptörzsnek. Nick közjegyző valahogy túlságosan kedélyes, túlságosan békés embernek látszott harcias kedvű alattvalói között. Ez a szeleburdi Lionel bizony okosabban tette volna, ha ki sem nyitja a száját.

Mikor a nagy lelkesedés kissé csillapult, új lendülettel láttak neki a lakoma második részének.

A nagy zenebonában Jean, Clary és de Vaudreuil legalább nyugodtan beszélgethettek egymással. Este úgyszólván el kell válniuk. Clary és az édesapja ugyan csak a következő napon mondanak búcsút a vendéglátó háznak, Jean azonban eltökélte, hogy még az éjszaka útnak indul, hogy a chipogáni majortól távolabb keressen biztosabb bújóhelyet.

- De hogyan is képzeled, hogy a rendőrségnek eszébe juthat, hogy Thomas Harcher családtagjai között keresse önt? - kérdezte de Vaudreuil.

- Ki tudja, nincsenek-e máris a nyomomban? - töprengett Jean, akit valami balsejtelem gyötört. - S ha ez így volna, és a majoros meg a fiai megtudnák, hogy voltaképpen ki vagyok?...

- Megvédelmezik magát! Akár az életük árán is! - vágott közbe Clary.

- Tudom - felelte Jean. - Vendégszeretetükért pusztulás, szerencsétlenség lenne a jutalmuk. Thomas Harcher-nak a gyerekeivel együtt menekülnie kellene, mert védelmet nyújtott nekem!... S ki tudja, micsoda megtorlásban lenne még részük!... Ezért igyekszem mielőbb elhagyni a majort.

- Miért ne jöhetne a Montcalm-villába? - szólt de Vaudreuil. - Nekem egyenesen kötelességem vállalni azt a kockázatot, melytől meg akarja kímélni Thomas Harcher-t, s én készséggel teljesítem e kötelességemet! Az én házámban titok maradna az ön ottléte!

- Clary kisasszony az ön nevében már felajánlotta a Montcalm-villa vendégszeretétét, azonban kénytelen voltam visszautasítani.

- Pedig nagyon jó megoldás lenne, már csak a végső intézkedések, utasítások miatt is! - makacskodott de Vaudreuil. - Naponta érintkezhetne a bizottság tagjaival. Farran, Clerc, Vincent Hodge és jómagam a felkelés percében már készen állnánk, hogy kövessük önt. Hiszen ugye valószínű, hogy Montreal lesz az első megmozdulás színhelye?

- Igen, ez valószínű - válaszolt Jean. - Vagy ha nem Montrealban, akkor valamelyik szomszédos grófságban kezdődik meg a felkelés, aszerint, hogy éppen hol tartózkodnak a királyi csapatok.

- Miért nem fogadja el apám ajánlatát? - kérdezte Clary. - Talán még egyszer be akarja járni a körzet falvait? Hát nem fejezte még be a propagandautat?

- De igen, befejeztem, már csak jelt kell adnom.

- Mire vár még? Mikorra tervezi ezt? - kérdezte de Vaudreuil.

- Megvárom, míg valami olyan történik, ami a franciákat végleg felbőszíti az angolszász zsarnokság ellen, s ez hamarosan bekövetkezik. Az ellenzéki képviselők pár napon belül megtagadják a főkormányzótól a felhatalmazást, hogy a közpénzekkel az alsóház jóváhagyása nélkül rendelkezzen. Egyébként meg biztos forrásból tudom, hogy az angol parlament el akar fogadni egy törvényjavaslatot, mely lehetővé tenné, hogy Lord Gosford felfüggeszesse az 1791-es alkotmányt. Ha ez bekövetkeznék, a kanadai franciák számára már semmi biztosítékot nem nyújtana a gyarmatnak engedélyezett képviseleti rendszer, ami úgyis nagyon erősen korlátozta a cselekvési szabadságot. Barátaink, meg velük együtt a liberális képviselők is megkísérlik, hogy szembeszálljanak a hatalom e túlkapásaival. Úgy gondolom, Lord Gosford, hogy megfékezze a reformpártiak követeléseit, feloszlatja, vagy legalábbis elnapolja a képviselőházat. Ha ez megtörténik, a lázadás azonnal kirobban, s nekünk már csak irányítanunk kell.

- Igaza van - mondta de Vaudreuil -, egy ilyen loyalista provokáció feltétlenül általános zendülést robbantana ki. De kérdéses, hogy az angol parlament el mer-e menni idáig? S ha mégis ilyen merénylet érné a kanadai franciák jogait, vajon biztos ön abban, hogy erre hamarosan sor kerül?

- Néhány napon belül - válaszolt Jean. - Sébastien Gramont figyelmeztetett rá.

- És addig hogyan siklik ki a kezükből? - kérdezte Clary.

- Tévútra tudom vezetni a rendőreiket.

- Van valami menedékhelye?

- Igen.
- S ott biztonságban lesz?
- Jobban, mint bárhol másutt.
- Innen messze?
- Saint Charles-ban, Verchères grófságban.

- Rendben van - mondotta de Vaudreuil. - Ön tudja legjobban, hogy az adott körülmények között mi az okos megoldás. Ha úgy véli, hogy senkinek sem szabad ismernie rejtekhelyét, mi nem kérleljük tovább. De ne felejtse el, hogy a Montcalm-villa kapuja éjjel-nappal nyitva áll ön előtt.

- Tudom, de Vaudreuil úr, és köszönöm.

A nagyteremben egyre erősebben zajongott a vendégsereg, egyre nagyobb volt a sürgés-forgás és a lárma, s így természetesen senki sem hallhatta hármójuk halk beszélgetését, amit időnként megszakított egy-egy hangosabb pohárköszöntő, a még hangosabb válasz, vagy vidáman harsogott nászdal. Már úgy látszott, hogy ez a hármas beszélgetés véget is ér, mikor Clary egy kérdésére olyan választ kapott Jeantól, hogy de Vaudreuil és leánya is ugyancsak meglepődtek.

Vajon mi ösztökölte Claryt, hogy feltegye ezt a kérdést? Talán megsejtett valamit? Vagy talán csak bántotta, hogy Jean egy bizonyos ponton mindvégig tartózkodó marad? Alighanem ez bántotta, s ezért kérdezte meg:

- Tehát van valahol egy ház, mely nagyobb szeretettel kínál rejtekhelyet, mint a Montcalm-villa?
- Nagyobb szeretettel?... Nem. De éppen olyan nagy szeretettel - válaszolt Jean kissé megindultan.
- Ugyan kinek a hajléka lehet?
- Az édesanyámé.

Jean hangjában annyi meleg gyermeki szeretet csengett, hogy Clary végtelenül meghatódott. Először esett meg, hogy Jean, akinek múltja oly rejtélyes volt, a családjára tett célzást. Tehát mégsem áll egyedül a világban, mint azt barátai gondolták volna. Tehát van még édesanyja, s elrejtőzve él a kis Saint Charles városkában! Jean időnként biztosan ellátogat hozzá. Valahányszor békességre, nyugalomra vágyik, nyitva áll előtte az anyai ház kapuja! Ott, abban a hajlékban várja hát be a harc kezdetét!

Clary nem tudott mit válaszolni. Gondolatai a távoli ház felé szálltak. Milyen boldog lenne, ha megismerkedhetnék az ifjú bujdosó édesanyjával! Hőslelkű asszony, akárcsak a fia, igazi honleány, s ő nagyon megszeretné, máris szereti. Majd eljön a nap, mikor megláthatja, hiszen az élete most már elválaszthatatlanul Jean életéhez fűződik, s az őket összekötő szál soha, senki sem tudja elszakítani! Igen! Most, mikor talán örökre elválik tőle, most világosan érezte, mily erős az az érzelm, mely őket egymáshoz fűzi.

A lakoma közben végéhez közelgett, s ezernyi formában nyilvánult meg a vendégek jókedve, melyet a desszertnél felszolgált sokféle ital is fokozott. Az asztal körül innen is, onnan is felhangzott egy-egy pohárköszöntő az ifjú házaspár tiszteletére. A vidám zsivajból kicsengett egy-egy hangosabb kiáltás:

- Minden jót az ifjú párnak!
- Éljenek az ifjú házaspár!

Azután sorra ittak de Vaudreuil és Clary, meg Catherine és Thomas Harcher egészségére.

Nick közjegyző a lakoma közben alaposan kitett magáért. Nem tudott oly hideg méltóságot tanúsítani, mint egy igazi mahoganni, kedélyes, közlékeny természete nem bírta a fellengzős merevséget. De ami igaz, az igaz, a jó ételek és a jó italok hatására a mahogannik törzsének képviselői is engedtek valamit öröklött méltóságos komolyságukból. Francia szokás szerint koccintottak az Harcher család tiszteletére, melynek körében egy napon át vendégeskedtek.

Lionel, aki már nem bírt a helyén maradni, a desszertnél az asztal körül járkált, s sorra kedveskedett a vendégeknek. Ekkor támadt az az ötlete, hogy nagy fellengzősen a következő kérdést intézze Nick közjegyzőhöz:

- Nicolas Sagamore, vajon nem szólna egy-két szót a mahogannik törzse nevében?

Minthogy a derék Nick nagyon jókedvű volt, nem vette rossz néven ifjú írnokának szavait, sőt azt sem, hogy az indiánok dagályos modorában beszélt.

- Mit gondolsz, Lionel?

- Azt gondolnám, nagyfőnök, már ideje volna gratulálni az ifjú házasoknak.

- Hát ha te úgy gondolod, hogy már ideje volna, legyen. S a derék férfiú felállt, igazi huronra valló méltóságos mozdulattal kért csendet.

Az asztal körül mindenki elhallgatott.

- Kedves ifjú pár - kezdte meg beszédét -, én mint a család egyik öreg barátja, nem távozhatom innen anélkül, hogy meg ne köszönjem...

Nick közjegyző szava hirtelen elakadt. A megkezdett mondat félbemaradt. Csodálkozva bámult a nagyterem ajtaja felé.

A küszöbön egy ember állt, senki sem vette észre, mikor, hogyan került ide.

Nick közjegyző felismerte ezt az embert, s aggodalommal vegyes meglepetés csengett a hangjában, mikor felkiáltott: - Rip úr!

13. Puskalövések a lakoma után

A Rip és Társa cég főnökét most nem saját irodájának az alkalmazottai kísérték.

Gilbert Argall rendőrei jöttek-mentek az udvaron - talán tízen-tizenketten lehettek -, a királyi csapatok mintegy negyven önkéntese jött velük, ők meg az udvar főbejáratát szállták meg. Valószínűleg bekerítették az egész házat.

Vajon egyszerű házkutatásról van szó, vagy talán a letartóztatás veszélye fenyegeti az Harcher család fejét?

Mindenesetre nagyon komoly dolog lehetett, ha a rendőrfőnök szükségesnek látta ilyen nagyszámú fegyveres csapatot küldeni a chipogáni majorba.

De Vaudreuil és leánya valósággal megdermedt Rip nevének hallatára. Ők tudták, hogy a Névtelen valóban köztük tartózkodik. Azt is tudták, hogy elsősorban Rip kapott utasítást az ellene indított nyomozás irányítására. S most ugyan mi egyebet gondolhattak volna, mint hogy Rip felfedezte Jean rejtekhelyét, s idejött, hogy letartóztassa őt? Márpedig ha Jean Gilbert Argall kezére kerül, hát elveszett.

Jean rendkívüli erőfeszítéssel meg tudta őrizni önuralmát, s még csak össze sem rezzent; legfeljebb az arca volt sápadtabb a szokottnál. Még egy mozdulattal sem árulta el magát. Pedig felismerte Ripet, akivel egyszer már találkozott, mikor Nick közjegyző és Lionel társaságában Montrealból a Jézus-szigetre utazott. Rip van itt, a rendőrügynök, aki két hónap óta üldözi őt! Rip, a felbujtó, aki Simon Morgazt rávette az árulásra, Rip, aki gyalázatba taszította családját!

Mégis megőrizte hidegvérét, semmivel sem árulta el izzó gyűlöletét; de Vaudreuil és Clary azonban reszkettek.

Jean ismerte Ripet, de Rip nem ismerte őt. Nem tudta, hogy az utas, akit egy pillanatra látott a montreali úton, azonos a hazafival, akinek a fejére díjat tűztek ki. Csak azt tudta, hogy a Névtelennek itt kell lennie a chipogáni majorban. Elmondjuk, hogyan akadt a nyomára.

A bujdosó hazafit mint gyanús idegent jelezték a rendőrségnek pár nappal ezelőtt, miután elhagyta a Csöndes házat, és Saint Charles-tól mintegy öt-hat kilométernyire el akarta hagyni a Verchères grófság területét. Jean megtudta, hogy személyére felhívták a rendőrség figyelmét, s kénytelen volt a grófság belső területei felé menekülni, közben többször is csaknem a rendőrség kezére került. Végre mégis eljutott Thomas Harcher otthonába.

Rip emberei azonban nem vesztették el a nyomát, mint Jean gondolta, sőt hamarosan szinte biztosan tudták, hogy a chipogáni majorban kapott menedéket. Erről azonnal értesítették Ripet. A rendőrügynök tudta, hogy a major de Vaudreuil birtoka, sőt azt is tudta, hogy jelenleg éppen ott időzik, biztosra vette tehát, hogy a majorban tartózkodó idegen nem lehet más, mint a Névtelen. Egy-két emberének meghagyta, hogy vegyüljenek Thomas Harcher vendégei közé; majd jelentést tett Gilbert Argallnak, aki egy rendőrosztagot s egy szakasz montreali önkéntest bocsátott a rendelkezésére.

Így került Rip Thomas Harcher házána a küszöbére, s miközben végignézett a vendégseregen, biztosra vette, hogy a Névtelen is közöttük van.

Délután öt óra tájt lehetett. Bár még nem gyújtottak lámpát, a nagy ebédlő meglehetősen világos volt. Rip tekintete egy pillanat alatt végigszaladt a vendégseregen, de Jeannak sem szentelt nagyobb figyelmet, mint a vendégsereg bármelyik másik tagjának.

Thomas Harcher közben meglátta, hogy az udvart katonák szállták meg. Felállt, s így szólt Riphez:

- Kicsoda ön?

- Nyomozó vagyok, s a rendőrfőnök megbízatásából járok.

- S mi keresnivalója van itt?

- Rögtön meg fogja tudni. Ön ugyebár Thomas Harcher?

- Az vagyok, s szeretném tudni, mi jogon tört be a házamba.

- A rendőrfőnöktől kapott parancs értelmében egy letartóztatást kell itt foganatosítanom.

- Letartóztatást? - döbbsent meg a majoros. - Nálam akar letartóztatni valakit?... És ugyan kit?

- Azt az embert, akinek a fejére díjat tűzött ki a főkormányzó, s aki jelenleg itt tartózkodik.

- A neve?

- Jean - felelt Rip harsányan -, de Névtelennek hívhatja magát.

Szavait hosszan tartó suttogás fogadta. Hogyan? Rip a Névtelent akarja letartóztatni, s azt állítja, hogy itt van, köztük, a chipogáni majorban?

A majoros, a felesége, a gyermekei és az egész vendégsereg magatartása oly mélységes megdöbbenést fejezett ki, hogy Rip joggal hihette volna, hogy az emberei téves nyomon indultak el. Felhívását azonban még határozottabb formában megismételte:

- Az az ember, akit keresek, itt van, s felszólítom magát, Thomas Harcher, hogy adja őt ki!

A majoros e szavak után a feleségére pillantott, Catherine megragadta a férje karját, s rákiáltott:

- Felelj hát, ha kérdeznek!

- Igen, Thomas, feleljen! - szólalt meg Nick közjegyző is. - Azt hiszem, mi sem könnyebb, mint erre felelni.

- Valóban nagyon egyszerű - mondta a majoros.

Ezzel Riphez fordult:

- Akit ön keres, nem tartózkodik a chipogáni majorban.

- Én pedig, Thomas Harcher, azt mondom, hogy igenis itt van! - jelentette ki hidegen Rip.

- De nem, ha mondom, nincs!... Itt nem is volt soha! Még csak nem is láttam!... De azt mondhatom, hogy ha tölem kérne menedéket, én befogadnám, s ha nálam lenne, nem adnám rendőrkézre!

A majoros szavait követő sokat mondó suttogás értelme felől Ripnek vajmi kevés kétsége lehetett. Thomas Harcher valamennyiük érzelmeit tolmácsolta. Ha Jean valóban idemenekült volna, a major egyetlen vendége sem követné el azt a hitványságot, hogy elárulja őt.

Jean még mindig rendületlen nyugalommal hallgatott. De Vaudreuil és Clary még csak rá sem mertek pillantani, nehogy felhívják rá Rip figyelmét.

- Thomas Harcher - folytatta a rendőrügynök -, nyilván magának is tudomása van a kormányzói hirdetményről, mely szerint hatezer piaszter jutalmat kap az, aki elfogja a Névtelent, vagy rejtekhelyét elárulja.

- Tudok erről a hirdetményről - válaszolt a majoros -, Kanadában mindenki tud róla. Csak-hogy nem akadt eddig egyetlen nyomorult sem, aki vállalkozott volna ilyen gyalázatos árulásra... és nem is fog akadni!...

- Jól mondd, Thomas! - lelkesedett Catherine asszony; s a gyermekei és barátai vele együtt helyeseltek.

De Rip nem jött zavarba.

- Thomas Harcher - folytatta -, látom, hogy ismeri az első hirdetményt, de a főkormányzó tegnapi rendeletét talán mégsem ismeri.

- Nem, erről nem tudok, de ha ez is csak olyan, mint a másik, ha ez is árulásra biztat, hát ne is fáradjon azzal, hogy ismerteti velem.

- Mégis meg fogja ismerni! - vágott vissza Rip.

Ezzel elővett egy papírlapot, szétbontotta, s a következőket olvasta:

„Meghagyom a kanadai városok és falvak lakóinak, hogy minden segítséget és védelmet tagadjanak meg a körözött Jeantól, a Névtelentől. Halálbüntetés sújtja mindazokat, kik menedéket adnak neki.

*A főkormányzó rendeletéből
Gilbert Argall rendőrfőnök.”*

Hát már ilyen módszerekhez merészel folyamodni az angol kormány! Miután díjat tűztek ki a Névtelen fejére, most már halálbüntetéssel fenyegetik azt, aki menedéket adott vagy adni fog neki!

A vendégereg minden tagjából heves tiltakozást váltott ki ez a minősíthetetlen eljárás. Thomas Harcher, a fiai és a vendégei már felpattantak az asztal mellől, hogy Ripre vessék magukat, s a rendőreivel és a katonáival együtt kiűzzék a majorból. Nick közjegyző egy mozdulattal megállította őket.

A közjegyző szemmel láthatóan nagyon elkomolyodott. Mint a körülötte levő hazafiakban, úgy benne is érthető irtózatot ébresztett Lord Gosford rendelete, melyet Rip ismertetett velük.

- Rip úr - szólalt meg a közjegyző -, az a személy, akit ön keres, nem tartózkodik a chipogáni majorban. Thomas Harcher ezt már a leghatározottabb formában közölte önnel s én is megismétlem. Önnek tehát itt nincs semmi keresnivalója, s jobban tette volna, ha azt a sajnálatos rendeletet elő sem veszi. Higgye el, okosabb lenne, ha jelenlétét nem erőszakolná ránk tovább.

- Helyes, Nicolas Sagamore! - kiáltotta lelkesen Lionel.

- Úgy van!... Távozzék... de azonnal! - mondta a majoros a haragtól reszkető hangon. - A Névtelen nincs itt! De ha tőlem kérne menedéket; felőlem akárhogy fenyegetőzik a főkormányzó, én befogadnám... De most aztán ki innen!... Takarodjék!...

- Igen!... Igen!... Takarodjék - ismételte Lionel, akinek dühét Nick közjegyző sehogy sem tudta lecsillapítani.

- Vigyázzon, Thomas Harcher! - felelt Rip. - Nem fog győzedelmeskedni a törvénnyel meg a törvényt támogató erővel szemben! Ötven fegyverest, rendőrt és katonát hoztam magammal... A ház körül van kerítve!

- Ki innen!... Ki innen!...

Ezt kiáltotta az egész vendégsereg, de innen-onnan már közvetlen fenyegetőzés is hallatszott Rip ellen.

- Nem távozom innen mindaddig, míg meg nem állapítottam a jelenlevők személyazonosságát
- jelentette ki Rip.

Egy intésére az udvaron csoportosult rendőrök az ajtónál tömörültek, készen arra, hogy behatoljanak a terembe. De Vaudreuil és Clary az ablakon át látták a ház körül felállított katonákat.

Miután bármelyik pillanatban összeütközésre kerülhetett sor, a nők és a gyermekek - Clary és a háziasszony kivételével - a szomszédos szobákba távoztak. Pierre Harcher, a fivérei és a barátai pedig leakasztották fegyvereiket a falitáblákról. De miként akadályozhatnák meg Ripet megbízatása teljesítésében, mikor számbelileg oly nagy fölényben van velük szemben!

De Vaudreuil egyik ablaktól a másikhoz ment, igyekezett megállapítani, vajon nem menekülhetne-e Jean a hátsó udvaron s a kerten át. De nem, a menekülés útja itt is el van zárva.

A nagy zűrzavarban Jean mozdulatlanul állt Clary mellett, aki tapodtat sem akart mellőle mozdulni.

Mikor a rendőrök már be akartak nyomulni a terembe, Nick még egy kísérletet tett a békés elintézésre.

- Rip úr, kérem Rip úr, ha ön így folytatja, vérontásra kerül sor, s igazán felesleges vérontásra, higgye el!... Akit önnek le kell tartóztatnia, nincs a majorban.

- S ha itt lenne, mindhalálig védelmeznénk őt! - kiáltott közbe Thomas Harcher.

- Úgy van!... Úgy van!... - kiáltozott Catherine, akit férje viselkedése nagyon fellelkesített.

- Ne keveredjék ebbe az ügybe, Nick úr - válaszolt Rip. - Nem tartozik önre, s később megbánná!... Akármilyen történjék is, én végzem a kötelességemet!... Most pedig helyet!... helyet!

Körülbelül tíz rendőr nyomult a terembe, Thomas Harcher pedig a fiaival rájuk rontott, hogy kiszorítsa őket, s bezárja utánuk az ajtót.

Nick közjegyző egyre tovább tiltakozott; bár a zajongásban már senki sem értette a szavát:

- Nincs itt, Rip úr, állítom önnek, hogy nincs itt!

- Itt van! - kiáltotta egy erős hang, túlharsogva a zivajgt.

Valamennyien megtorpantak.

Jean mozdulatlanul, keresztbe font karral állt, mereven nézett Ripre, s csak ennyit mondott:

- A Névtelen itt van. Én vagyok az.

De Vaudreuil megragadta az ifjú karját, Thomas Harcher és a többiek pedig összevissza kiáltoztak:

- Ő!... Ő az!... A Névtelen!

Jean intett, hogy beszélni akar. Azonnal mély csend lett.

- Én vagyok az a Jean, akit ön keres - mondta.

Majd Thomas Harcher-hez és a fiaihoz fordult:

- Bocsásd meg, Thomas Harcher, bocsássátok meg, derék barátaim, hogy eltitkoltam előttek, ki vagyok. Köszönöm az ötévi vendégszeretetet, melyben a chipogáni majorban részem volt. Elfogadtam mindaddig, míg ez számotokra nem jelentett veszélyt, de le kell mondanom

róla most, hogy az életével játszik az, aki nekem menedéket ad! Igen, mindenért köszönetet mond nektek az, aki itt csak a ti fogadott fiatalok volt, hazája számára azonban a Névtelen!

Leírhatatlan lelkesedés fogadta szavait:

- Éljen a Névtelen!... - kiáltozta az egész terem.

Mikor az éljenzés elcsitult, Thomas Harcher szólalt meg:

- No, miután már kimondtam, hogy megvédelmeznénk őt, gyerünk fiaim, védjük is meg!... Védelmezzük mindhalálig!

Jean hiába próbált közbelépni, hiába akarta megakadályozni az egyenlőtlen harcot. Senki sem hallgatott rá.

Pierre meg az idősebb fivérek a rendőrökre vetették magukat, akik az ajtót állták el, s barátaik segítségével ki is szorították őket a teremből. Az ajtót azonnal bezárták, s nehéz bútordarabokkal elbarikádolták. A terembe vagy a ház bármely más részébe már csak az ablakon át hatolhattak volna be, az ablakok viszont tíz-tizenkét látnyi magasan voltak.

A rendőröknek és katonáknak tehát meg kell rohamozniuk a házat, mégpedig sötétségben, mert lassan már leszállt az éjszaka. Rip, akit nem olyan fából faragtak, hogy könnyen meghátrált volna - de meg különben is a túlérő az ő oldalán volt -, átcsoportosította embereit, azzal, hogy a katonák majd megrohamozzák a házat, s miután betörtek oda, ő elfoghatja a Névtelent.

Pierre Harcher meg a fivérei és a barátai lövésre kész fegyverrel álltak az ablaknyílásokhoz.

- Akaratod ellenére is megvédünk tőlük! - mondogatták Jeannak, aki már nem tudta őket lebeszélni a harcról.

A majoros az utolsó pillanatban mégis rávette Clary de Vaudreuilt és a feleségét, hogy ők is csatlakozzanak a nőkhöz és a gyermekekhez; az egyik oldalsó szobában, ahol nem érheti őket golyó. A nagyteremben tehát csak a harcképes férfiak maradtak, összesen mintegy harmincan.

A major védelmében ugyanis nem számíthattak a mahogannikra. Az indiánok közönyösen nézték az eseményeket, szokásos tartózkodásuk most sem engedett fel. Nem tartozott rájuk ez az ügy, s nem tartozott Nick közjegyzőre meg az írrokára sem, egyiküknek sem kellett állást foglalnia sem a hatóságok mellett, sem a hatóságok ellen. A közjegyző el is határozta, hogy a csatározás alatt is teljes semlegességet tanúsít. Eltökélte, hogy egyetlen lövést sem ad le, vigyázni fog, hogy ne sebesüljön meg, ezért szüntelenül csitította Lionelt, akiben ugyancsak magas lánggal lobogott a harci vágy. Az ifjú írrok ügyet sem vetett főnöke intelmeire, mindenáron harcolni akart a kanadai nép hőiséért, no meg a rokonszenves útitársért, aki oly jó szívvel hallgatta költői próbálkozását.

- Utoljára figyelmeztetlek, ne merészelj beleavatkozni ebbe a dologba! - szólt rá a közjegyző.

- Én meg utoljára mondom, sehogy sem értem, hogy a Sagamore-ok unokája nem hajlandó velem jönni a harci ösvényen! - vágott vissza Lionel.

- Semmiféle ösvényen nem megyek, mert én a békesség útját járom, átkozott kölyök, és most leszel szíves kimenni innen, mert itt alaposan megjárhatod.

- Soha! - kiáltotta a harcias költő.

Az egyik mahogannihoz rohant, s övéből kirántotta a tomahawkot.

Jean, mikor látta, hogy barátai nem változtatnak elhatározásukon, és fegyverrel akarják visszaverni a fegyveres erőszakot, nekilátott a védelem megszervezésének. A csatározás közben talán egerutat tud nyerni, de meg akárhogy fordulnak is a dolgok, a majoros és a

családja ennél nagyobb bajba már nem keveredhetik, hiszen máris nyíltan ellenszegült a hatóságok megbízottjainak. Mindenekelőtt vissza kell verni Ripet és a kíséretét. Azután majd elvállik, mit kell tenniük. Ha a támadók az ajtókon át próbálnak benyomulni a házba, ez mindenestre időbe kerül, s még mielőtt megerősítést kapnának Laprairie-ből vagy Montrealból, esetleg az udvarról is kiverhetik a rendőröket és a katonákat.

Jean így elhatározta, hogy kirohanással kezdik meg a védekezést, hogy az épület bejáratait megtisztítsák a támadóktól.

Mindent ennek megfelelően készítettek elő. Először is mintegy húsz lövést adtak le a homlokzati ablakokból, így kényszerítették Ripet és embereit arra, hogy visszavonuljanak egészen a kerítéshez. Ekkor gyorsan kinyitották a terem ajtaját, s a védők - élükön Jeannel - kirohantak az udvarra.

Néhány katona már a földön hevert. De az ostromlókat lerohanó védők közül is hamarosan többen megsebesültek a szürkületben. Közelharc kezdődött, melyből Rip is derekasan kivette a részét. A támadók azonban kezdtek teret veszíteni. Ha ki tudják őket verni az udvarról, s utánuk lezárhatják a nagykaput, a magas cölöpkerítésen át bajosan kerülnek be még egyszer.

Erre törekedett Jean, s derék társai nagyszerűen kezére jártak. Ha a chipogáni major közvetlen környékét megtisztítják az ellenségtől, a földeken át talán elmenekülhet, s a kanadai határon túl bevárhatja az időt, mikor majd a franciák élén visszatérhet.

Talán felesleges is mondanunk, hogy míg Lionel rettenthetetlenül harcolt a védők oldalán, Nick közjegyző nem volt hajlandó kitenni a lábát a teremből. Bár eltökélte, hogy szigorúan semleges marad, szíve mélyén forrón kívánta, hogy a Névtelen és védelmezői győzzenek, akik között annyi személyes jó barátja harcolt.

Bármily vitézül harcoltak is a majorbeliek, az ellenség számbeli fölényével sajnos nem tudtak megbirkózni, s a katonák végül is előnyre tettek szert. A védők lassanként kénytelenek voltak visszahúzódni a ház felé, majd végül be is kellett menekülniük. A támadók hamarosan benyomulnak a nagyterembe. Minden bejáratot elállnak, s akkor Jean számára nem marad más hátra, mint hogy megadja magát.

A védők ereje érezhetően csökkent. Thomas Harcher két idősebb fiát, Michelt és Jacques-ot, három-négy társukkal együtt sebesülten vitték be a nagyteremből nyíló egyik szobába, ahol Clary, Catherine, meg az ott-tartózkodó nők bekötötték őket.

Ha Jean és a barátai valahonnan nem kapnak váratlan segítséget, úgy ügyük elveszett, hiszen már lőszerük is fogytán volt.

De ekkor váratlan fordulat következett be.

Lionel vértől borítva rohant be a terembe; a vállán sebesült meg, szerencsére nem súlyosan.

Nick közjegyző meglátta a vérző fiút.

- Lionel!... Lionel!... - kiáltozott. - Látod, nem hallgattál rám!... Rettenetes gyerek!

A karjánál fogva ragadta meg, s be akarta vonszolni a többi sebesült közé.

Lionel megmakacsolta magát.

- Semmi az egész!... Igazán semmiség!... - hajtogatta. - Nicolas Sagamore, ön tétlenül nézi barátai vesztét, pedig harcosai csak egy szavára várnak, hogy segítségükre legyenek!

- Nem!... Nem!... - kiáltotta Nick. - Ehhez nincs jogom!... Nem lázadhatok a törvényes hatalom ellen!

Mégis az ellenfelek közé vetette magát, hogy még egyszer, utoljára megpróbálja őket jobb belátásra bírni.

Kísérlete azonban kudarcot vallott. A rendőrök azonnal nekirohantak, durván kivonszolták az udvarra, s közben az ütlegektől sem kímélték.

Ezt már a mahogannik is megsokallták, harcias természetük nem engedte, hogy tétlenül nézzék Nick bántalmazását. A mahogannik nagyfőnökét elfogták és bántalmazzák!... Egy Sagamore az ellenség kezébe, a sápadtarcúak kezébe került!

Több se kellett, a mahogannik harci kiáltása túlharsogta a csatazajt.

- Előre!... Előre, huronok!... - üvöltötte Lionel magán kívül.

Az indiánok beavatkozása egyszeriben megváltoztatta a harci helyzetet. Csatabárddal rohantak az ostromlókra, akiket a három órán át tartó harc már kimerített, s most hátrálni kezdtek.

Jean, Thomas Harcher meg barátai megéreztek, hogy erejük végső megfeszítésével most kiverhetik az udvarról Ripet és a bandáját. Ismét támadásba mentek át. A huronok pompásan a kezükre játszottak, miután kiszabadították Nicket, aki azon kapta magát, hogy most már ő is a védőket támogatja; ha nem is karjával, mely még nem tudott bánni ősei csatabárdjával, de buzdító szavával most már ő is részt vesz a harcban.

Így történt, hogy a legbékésebb természetű ember - egy montreali közjegyző - síkraszállt egy ügy védelméért, mely nem tartozott sem a mahogannikra, sem a főnökökre.

A rendőröknek és a katonáknak hamarosan vissza kellett vonulniuk az udvarról, s minthogy az indiánok még vagy egy mérföldön át üldözték őket, a chipogáni major környékéről az utolsó szál ellenség is eltakarodott.

Határozottan kellemetlen história - a Rip és Társa cég legközelebbi mérlegében nyilván a veszteség rovatban fog szerepelni.

E napon az erő nem a törvényt vitte diadalra.

MÁSODIK RÉSZ

1. Az első összecsapások

A chipogáni majorban történtek híre Laprairie grófságból hamarosan eljutott minden kanadai tartományba, s nagy port vert fel az egész országban. A közvélemény keresve sem találhatott volna jobb alkalmat a megnyilvánulásra. Mert nem csupán a rendőrség és a vidéki „polgárok” összecsapásáról volt szó - melyben egyébként a rendőrség maradt alul -, nem, ennél sokkal fontosabb, sokkal komolyabb volt az, amiért a hatóságok katonaságot küldtek Chipogánba. A Névtelen ismét felbukkant a vidéken! Gilbert Argall rendőrfőnök úgy értesült, hogy a majorban tartózkodik, s ott akarta kézre keríteni. Azt az embert azonban, akiben a francia törekvések megtestesültek, nem tudták letartóztatni, szabad volt, s az ország érezte, hogy hamarosan élni fog szabadságával.

Hogy hova menekült Chipogánból? A legkörültekintőbb, legaprólékosabb, legalaposabb nyomozással sem tudtak rejtekhelyére bukkanni. Rip, noha eddigi kudarcai miatt nagy csalódást érzett, nem mondott le a megtorlásról. Nemcsak személyes érdeke forgott kockán, de cégének jó híre is. Addig folytatja a játszmát, míg végül is megnyeri. A kormány ezt pontosan tudta; s a rendőrfőnök nem is vonta meg bizalmát tőle, sőt egyre biztatta. Rip most már ráismer az ifjú franciára, ha szemtől szembe kerül vele. Ezután már nemcsak úgy vaktában üldözi, mint eddig.

Két hét telt el a chipogáni kudarc óta, s akárhogy igyekezett is Rip, még mindig nem tudott semmi eredményt felmutatni.

Pár szóval elmondjuk, mi történt a majorban lezajlott események óta.

Thomas Harcher úgy érezte, jobb, ha a történetek után eltávozik Chipogánból. Miután legsürgősebb ügyeit, amennyire lehetett, rendezte, felnőtt fiaival együtt már másnap nekivágott a laprairie-i erdőségnek, amerikai földre lépett, az egyik határ menti faluba menekült, s ott várta türelmetlenül, hogy miképp fordulnak az események. A Champlain-tó partján épült Saint Albans-ban teljes biztonságban érezhetik magukat, Gilbert Argall rendőrei ott nem keríthetik őket kézre.

Ha győzedelmeskedik a mozgalom, melyet Jean szervezett, úgy Kanada visszanyeri függetlenségét, lerázza magáról az angolszász igát, s akkor Thomas Harcher a fiaival együtt nyugodtan visszamehet Chipogánba. Ha viszont elbukik a mozgalom, az idő majd csak feledést hoz a történetekre. Az angolok, ha győznek, nyilván közkegyelmet adnak, s lassan-lassan minden visszatér majd a régi kerékvágásba.

A major mindenesetre erős kezű asszonyra maradt. A téli időszakban egyébként úgylis szünetelnek a mezőgazdasági munkák, s de Vaudreuil érdekei Catherine Harcher irányítása alatt sem szenvednek kárt.

Pierre Harcher meg a fivérei nyilván folytatják a prémvadászatot a határvidéken is; fél év múlva pedig valószínűleg semmi akadálya sem lesz annak, hogy ismét megkezdjék a halászatot a Szent Lőrinc-folyamon.

Thomas Harcher nagyon bölcsen cselekedett, mikor fiaival biztonságos helyre menekült. Az emlékezetes nap után huszonnégy órával Montrealból odavezényelt katonaság szállta meg Chipogánt. Catherine Harcher rendületlen nyugalommal szemlélte az eseményeket, hiszen biztonságban tudta férjét és idősebb fiait - akiket most elsősorban fenyegetett volna a veszély. A rendőrség egyébként - melyet a főkormányzó politikai megfontolásból türelemre intett - semmiféle megtorlást nem foganatosított Catherine ellen. Az erélyes asszony azt is kívívta, hogy a katonaság kellő tisztelettel bánjon vele és övéivel.

A Montcalm-villával ugyanaz történt, mint a chipogáni majorral. A hatóságok szemmel tartották, bár sem a rendőrség, sem a katonaság nem szállta meg. De Vaudreuil természetesen óvakodott attól, hogy visszatérjen Jézus-szigeti otthonába, hiszen cáfolhatatlan tény volt, hogy az ifjú bujdosó mellett szállt síkra. Gilbert Argall letartóztatási végzést adott ki ellene. Ha nem bujdosik el, bezárták volna a montreali börtönbe, s mikor majd harcra kerül a sor, nem állhatna a felkelők közé. Hogy hova menekült? Nyilván egyik elvbarátjához. Mindenesetre nagy titkon mehetett oda, mert a rendőrség képtelen volt rájönni, hogy hol talált menedéket.

Clary de Vaudreuil magányosan tért vissza a Montcalm-villába, s továbbra is fenntartotta a kapcsolatot Vincent Hodge-zsal, Farrannal, Clerckel és Gramont-nal. Tudta, hogy Jean Saint Charles-ban, az édesanyjánál talált biztos menedékhelyre. Egyébként közös barátok révén többször is kapott tőle levelet. Jean ugyan mindig csak a politikai helyzetről írt, Clary azonban világosan érezte, hogy az ifjút milyen érzelmek készteti levélírásra.

Most még arról kell beszámolnunk, hogy mi történt Nick közjegyzővel és az írnokával.

Az olvasó bizonyára emlékszik még arra, hogy milyen szerep jutott a huronoknak a chipogáni összeütközésben. A major lakói az ő közbelépésük nélkül nem tudták volna visszaverni a katonákat, s akkor Jean Rip rendőreinek a kezére került volna.

És vajon kinek volt köszönhető a mahogannik beavatkozása? Talán bizony a békés természetű montreali közjegyzőnek? Szó sincs róla! Hiszen ő mindent elkövetett, hogy megakadályozza a vérontást! Csakis azért vetette magát a harcoló felek közé, hogy egyiket is, másikat is jobb belátásra bírja. Hogy Walhatta harcosai e percben maguk is beleavatkoztak a küzdelembe, az csak azért történt, mert a támadók durván lecsaptak Nicolas Sagamore-ra, s félő volt, hogy úgy bánnak vele, mint lázadóval. Az pedig csak természetes, hogy az indián harcosok meg akarták védeni főnöküket. Igaz, e beavatkozás miatt kellett a katonáknak először meghátrálni, majd menekülni éppen akkor, mikor már csaknem sikerült betörniük a házba. Innen már csak egy lépés, s Nick közjegyzőt felelőssé teszik e fordulatért, és a derék férfiú joggal félt, hogy a hatóságok az ő rovására meg is teszik ezt a lépést.

Az érdekes közjegyző komolyan aggódott, hogy személyes biztonsága veszélyben forog egy bizonyos letartóztatás miatt kirobbant csetepaté miatt, amihez voltaképpen semmi köze sem volt. Így aztán nem is nagyon akart visszatérni montreali irodájába addig, míg az események visszhangja el nem csitul, minden különösebb rábeszélés nélkül hagyta, hogy a mahogannik magukkal vigyék Walhattába, ősei wigwamjába. A közjegyzői iroda tehát zárva marad egy ideig, egyelőre nehéz volna megmondani, meddig. Az ügyfelek persze megszenvedik ezt, az öreg Dolly meg teljesen kétségbe fog esni. De hát ezen nem lehet segíteni. Még mindig jobb Nicolas Sagamore-nak lenni a mahogannik között, mint Nick közjegyzőnek a montreali börtönben, azzal a váddal terhelt, hogy fellázadt a közhatalom ellen.

Talán felesleges is mondanunk, hogy Lionel követte főnökét a Laprairie erdőség sűrűjében megbúvó kis indián falu mélyére. Ő egyébként derekasan kivette részét a katonaság elleni harcból, s a büntetést nem kerülhette volna el. Nick közjegyző a szíve mélyén alighanem nagyon sajnálkozott a történeteken, annál boldogabb volt Lionel! Cseppet sem bánta meg, hogy harcolt a kanadai franciák ünnepelt hőséért. Mi több, abban bizakodott, hogy az indiánok most már nem is hagyják ennyiben a dolgot, hanem nyíltan a felkelők mellé állnak. A főnökük most már voltaképpen nem Nick közjegyző, hanem a huronok egyik törzsfőnöke! Lionel most már nem másodírnok, hanem a Sagamore-ok utolsó sarjának jobbkeze!

Egy ideig félő volt, hogy a főkormányzó esetleg meg akarja büntetni a mahogannikat, amiért Chipogánban fegyvert fogtak a katonaság ellen; de a politikai megfontolás mérsékletet parancsolt Lord Gosfordnak, s ezt a körülmények is igazolták. A megtorlásra esetleg tömeges felkeléssel válaszolt volna a bennszülött lakosság azzal az ürüggyel, hogy a mahogannikat

akarja megsegíteni. Ez pedig az adott körülmények között félelmetes bonyodalmat okozott volna. Így aztán Lord Gosford okosabbnak tartotta, ha békén hagyja a walhattai harcosokat meg új törzsfőnököket, ki az öröklési rend jogán került élükre. Sem Nick közjegyzőt, sem Lionelt nem háborgatták rejtekhelyükön.

Lord Gosford egyébként állandó figyelemmel kísérte a francia pártiak mozgolódását, mely Alsó- és Felső-Kanadában egyaránt lázban tartotta a kedélyeket. A montreali járást fokozott éberséggel figyelte a rendőrség. A Richelieu környéki falvakban számítottak a zendülők megmozdulására. Intézkedéseket hoztak, hogy amennyiben megakadályozni nem is tudják, már az első pillanatban elfojtsák a lázadást. A Sir John Colborne parancsnoksága alatt álló királyi csapatok a montreali és a vele szomszédos grófságok területén állomásoztak. A francia párt hívei tisztában voltak azzal, hogy nehéz harc vár rájuk. Ez azonban nem csüggesztette őket. Abban bizakodtak, hogy az ügy magával ragadja a kanadai francia tömegeket, hiszen mióta megtudták, hogy a Névtelen ismét erre jár, már csak a jeladásra vártak, hogy fegyvert ragadjanak. A népszerű forradalmár pedig azért nem adott még jelt a felkelésre, mert az angol kormány egyelőre nem hozta meg azokat a jogfosztó rendelkezéseket, melyekről Gramont beszélt Jeannak.

Jean közben a titokzatos Csöndes házból lankadatlan figyelemmel kísérte a közhangulatot. Hat hét telt el azóta, hogy Saint Charles-ba érkezett, s közben Joann abbé éjszakánként többször is meglátogatta. Jean tőle mindig értesült a legújabb politikai eseményekről. Így azt is tudta, hogy az angol alsóházban még nem vitatták meg azt a törvénytervezetet, mely az 1791. évi alkotmány felfüggesztését és a kanadai nemzetgyűlés felosztatását vagy elnapolását javasolja. Jean a türelmetlen tettvágytól hajtva már sokszor volt azon a ponton, hogy elhagyja a Csöndes házat, tüntetően bejárja a grófságot, maga mellé szólítja a lakosságot abban a reményben, hogy a városok és a falvak lakói tudják, mire kell használni a fegyvereket, amiket a legutóbbi halászsút alkalmával juttatott el a francia párti bizottságokhoz. Hiszen elképzelhető, hogy a tömeg letöri a loyalisták ellenállását, s akkor a hatóságok nem tehetnek egyebet, meghajolnak a nép akarata előtt. De Joann abbé lebeszélte Jeant e tervről; megmagyarázta neki, hogy végzetes következményekkel járna, ha első lépésre vereséget szenvednének, s hogy még a jövőhöz fűzött reménysek is megsemmisülnének. A Montreal körül összevont csapatok ugyanis felkészültek arra, hogy bármelyik pillanatban lecsapjanak ott, ahol a lázadás kitörne.

Rendkívül nagy körültekintéssel kell tehát cselekedniük, sokkal okosabb, ha megvárják, míg az általános felháborodást a forrpontra hevítik az angol parlament jogtipró intézkedései és a Korona kanadai megbízottainak túlkapásai.

A Szabadság fiainak türelmét ugyancsak próbára tette ez a véget nem érő várakozás.

Mikor Jean elmenekült Chipogánból, biztosra vette, hogy Kanadában nemsokára általános felkelés fog kitörni.

Most pedig már hat hét telt el, s még semmi jel sem mutatott arra, hogy a várt esemény hamarosan bekövetkeznék. Ekkor azonban mégis megmozdult Kanada népe, mégpedig olyan alkalomból, melyre Jean már régen számított.

Az angol kormányzó által nemrégiben kinevezett három gyarmatügyi biztos jelentésére a Lordok Háza és az alsóház nagy sietve megszavazta a következőket: a közpénzek felhasználására a jövőben nem kell kérni a kanadai nemzetgyűlés jóváhagyását; vád alá kell helyezni a vezető francia párti képviselőket; az alkotmány olyan értelemben módosítandó, hogy a jövőben a francia választóktól kétszer akkora cenzust kell követelni, mint az angol választóktól; végül, hogy a miniszterek nem tartoznak felelősséggel a parlamentnek.

Ezek az igazságtalan és erőszakos intézkedések nagy izgalmat keltettek az egész országban. A kanadai franciák hazafias érzülete pedig végképp fellázadt. Ezt már mégsem nyelheték le szó nélkül, s a Szent Lőrinc-folyam jobb és bal partjának lakói tömegestül tódultak a népgyűlésekre.

Laprairie lakossága is nagygyűlést tartott, melyen részt vett a francia kormány külön megbízottja és az Egyesült Államok quebeci ügyvivője is.

Sainte Scholastidue, Saint Ours, s általában főleg az alsó-kanadai grófságok lakói azt követelték, hogy azonnal szakítsanak Angliával, s arra biztatták a franciákat, hogy a szavakról térjenek át a tettekre.

Gyűjtést rendeztek a függetlenség ügyének megsegítésére, s a legszegényebbek éppen olyan jó szívvvel adakoztak, mint a gazdagok.

Az utcákon tömegek vonultak fel, magasra emelt zászlókkal.

- Éljen az egység!

- Inkább halált, mint a gyalázatos elnyomást!

Halálfejjel meg keresztbe rakott csontokkal ékesített fekete lobogóra írták a gyűlölt kormányzók: Craig, Dalhousie, Aylmer és Gosford nevét. Franciaország tiszteletére pedig fehér lobogót lengettek, egyik oldalán a csillagokkal körülvett amerikai sas, másikon pedig a kanadai sas, csőrében jávorfagally, rajta a felirat:

„Szabadok leszünk, miként a sas!”

A közhangulat tehát valóban a forrpontra hevült. Anglia joggal félt attól, hogy a gyarmat egyetlen nekifeszüléssel eltépi a láncot, mely az anyaországhoz fűzi. A Korona kanadai képviselői felkészültek a végső harcra, s ennek megfelelő intézkedéseket tettek.

Nemsokára népgyűlést tartottak Saint Charles-ban is, abban a városkában, ahol Jean keresett menedéket édesanyja házában. E városka később szomorú emlékezetű események színhelye lett. A népgyűlésre hat grófság: Richelieu, Saint Hyacinthe, Rouville, Chambly, Verchères és Akadia küldte el képviselőit. Tizenhárom képviselő jelentette be, hogy beszédet fog tartani, köztük Papineau is, akinek népszerűsége ekkor érte el tetőfokát. Tíz mérföldnyi körzetből hatezer ember, köztük sok nő és gyermek gyülekezett össze Duvert doktor hatalmas mezején, az oszlop körül, melynek tetejére a szabadságot jelképező frígiai sapkát tűzték.

Papineau beszédére néhány tüzesebb szónoklat után került sor, s ezért hallgatói talán nagyon is mérsékeltnek tartották, mikor azt tanácsolta, hogy alkotmányos úton próbálják kiharcolni jogaikat. Nelson doktort, a gyűlés elnökét viharosan ünnepelték, miután kijelentette: „Eljött az idő, mikor az evőkanalakból is puskagolyót kell önteni!” Doktor Cote, Akadia képviselőjének erélyes és gyújtó szavai pedig még inkább fokozták a hatást, ő ugyanis habozás nélkül világgá kiáltotta: - A szónoklatok ideje lejárt! A fegyvereknek kell átvenniük a szót!

A gyűlés javaslatokat fogadott el a részvevők éljenzése s népfölkelők üdvözlése közepette.

A javaslatok, mint azt O. David *A hazafiak* című könyvecskéjében megírta, az emberi jogok határozott megállapításával kezdődtek, leszögezvén, hogy a népeknek joga és kötelessége, hogy szembeszálljon a zsarnoki uralommal. A továbbiakban felszólították az angol katonákat, vessék le a királyi hadsereg egyenruháját; majd arra buzdították a kanadaiakat, hogy a polgári vezetőktől és a népfelkelőknek a király által kinevezett tisztjeitől tagadják meg az engedelmességet, tömörüljenek és szervezkedjenek úgy, mint a Szabadság fiai.

Az ülés befejeztével Papineau és képviselőtársai elvonultak a szabadságot jelképező oszlop előtt, miközben a fiatalok harsány hangon francia dalt énekeltek.

Mindnyájan úgy érezték, hogy a lelkesedés lángja már nem is loboghatna magasabban, pedig pár percnyi csend után sokkal magasabbra csapott, mikor a részvevők új arcot pillantottak meg az oszlopnál. Egy fiatal, izzó tekintetű férfira irányult most minden szem. Az újonnan érkezett felkapaszkodott az oszlop talapzatára, s a Saint Charles-i népgyűlés ezer meg ezer részvevője láthatta, mikor magasra emelve meglobogtatta a kanadai függetlenség zászlaját. Többen ráismertek; elsőnek mégis Gramont képviselőből tört ki a meglepetés, majd utána ezrek meg ezrek visszhangozták éljenezve: „- Névtelen!... A Névtelen”!...

Jean elhagyta a Csöndes házat. Az első fegyveres felkelés, vagyis 1835 óta most mutatkozott először nyilvánosan, s miután a franciákkal együtt ő is tiltakozott, megint eltűnt... De mégis-csak látták, s megjelenése mérhetetlen hatást váltott ki a népből.

A Saint Charles-ban történetek híre azonnal elterjedt egész Kanadában. Szinte elképzelhetetlen lelkesedés támadt a nyomán. A járás legtöbb falujában szintén tartottak népgyűléseket. A robbanás pillanata egyre közelgett. Erről de Vaudreuil is értesült rejtékelyén, Clary pedig a Montcalm-villában, ugyanis mindkettőjükhöz ismerős betűkkel írt levél érkezett. Még Thomas Harcher és fiai is kaptak értesítést az amerikai Saint Albans-ban, ahol türelmetlenül várták, hogy mikor térhetnek már vissza Kanadába.

A tél az észak-amerikai éghajlat alatt megszokott hirtelenséggel már be is köszöntött. A végtelen síkságokon szabadon száguldottak a sarki szelek, s az Európa felé tartó Golf-áramlat langyos vize sem enyhítette a kegyetlen hideget. Úgyszólván semmi átmenet sem volt a nyári meleg és a téli hideg időszak között. Az eső csaknem szünet nélkül esett, s a felhőket csak nagy ritkán törte át egy-egy bágyadt napsugár. A hideg szél pár nap alatt letarolta a fák lombjait, az ágak már csupaszon meredeztek, a földet vastag avarszőnyeg takarta, amelyre kis idő múlva Kanada egész területén hólepel borul majd. A franciákat azonban sem a kegyetlen szélviharok, sem a zord hideg nem akadályozta abban, hogy az első jeladásra fegyvert ragadjanak.

Az ellenfelek Montrealban csaptak össze.

A montreali franciák minden hónap első hétfőjén gyűlést tartottak, hogy nyíltan tüntessenek az elnyomás ellen. Azt akarták, hogy tüntetésüknek nagy visszhangja legyen. Úgy határoztak, hogy a gyűlést a város szívében, a Saint Jacques utcára nyíló hatalmas, bekerített udvaron tartják meg.

E hírre a *Doric Klub* tagjai falragaszokkal rakták tele a várost, mely szerint „eljött már az ideje, mikor csírájában kell eltiporni a lázadást!” A falragaszokon felszólították a loyalistákat, az alkotmánypártiakat és az ún. angolszaguákat, hogy a Fegyverek terén csoportosuljanak.

A Szabadság fiainak gyűlése a megbeszélt időben és helyen megkezdődött. Papineau-t lelkesen megtapsolta a hallgatóság; a többi szónok - köztük Brown, Guimet és Édouard Rodier - szavai ugyancsak nagy visszhangra találtak a gyűlés részvevőinek szívében.

Hirtelen közápor zúdult az udvarra. A loyalisták megtámadták a hazafiakat, akik erre botokkal felfegyverkezve, négyes sorokban kirohantak, nekimentek a *Doric Klub* tagjainak, s visszakérgették őket a Fegyverek terére. Ekkor néhány pisztoly is eldördült mindkét táborban. Brown képviselőt a dulakodásban olyan erős ütés érte, hogy elterült a földön, Lorimier lovag pedig - a francia párt egyik legelszántabb embere - comblovást kapott.

A *Doric Klub* tagjai azonban, ha vissza is szorították őket, nem érezték magukat legyőzöttnek. Tudták, hogy a vöröskabátosok hamarosan a segítségükre jönnek, így aztán az angolok élénk helyeslése közepette szétoszlottak Montreal utcáin, kövekkel zúzták be Papineau házának ablakait, feldúlták a *Vindicator* című lap nyomdahelyiségeit, ez az újság ugyanis már régóta sikraszállt a kanadai franciák ügye mellett.

A franciákat e csetepaté után kíméletlenül üldözőbe vették. A Lord Gosford rendeletére kiadott elfogatási parancsok miatt a francia párt vezető személyiségeinek menekülniük kellett. Igaz, hogy minden kanadai ház szívesen nyújtott nekik menedéket. De Vaudreuilnek, aki ugyancsak személyesen vett részt a tüntetésben, újból el kellett rejtőznie azon a menedék-helyen, mely után a rendőrség hiába nyomozott a chipogáni ügy óta.

Névtelen Jean is elrejtőzött, ő azonban hamarosan újból felbukkant.

A montreali véres tüntetés után a város környékén több tekintélyes polgárt letartóztattak, köztük a Saint-Jean-d'Iberville-ben lakó Demeray-t és Davignon doktort, akiket egy szakasz lovasság akart átvinni a montreali börtönbe.

L. M. Viger - „a szép Viger”, mint ahogy a franciák maguk között nevezték -, aki Kanada leg-bátrabb harcosai közé tartozott, értesült két barátjának letartóztatásáról. Egy számára ismeretlen férfi hozta a hírt.

- Kicsoda ön? - kérdezte Viger.

- Nem fontos, hogy ki vagyok - válaszolt az ismeretlen. - A megkötözött foglyok egy kocsi-ban ülnek, nemsokára Longueuilbe érnek. Ki kell őket szabadítani.

- Ön egyedül van?

- Barátaim várnak rám.

- Hol csatlakozunk hozzájuk?

- Az úton.

- Önnel megyek.

Azonnal el is indultak Viger-hez, és az ismeretlenhez is több barátja csatlakozott. Mire Longueuilhöz értek, hozzájuk szegődtek azok is, akik tömegesen várakoztak a városka előtt. A rendőrség azonban értesült a csoportosulásról, s egy szakasz katonaság is kivonult, hogy támogassa a rabokat kísérő lovasságot. A szakaszparancsnok figyelmeztette a lakosságot, hogy felgyújtják a falut, ha Viger-hez csatlakoznak.

- Itt nem tehetünk semmit - állapította meg az ismeretlen, mikor megtudta, hogy a katonaság mivel fenyegetőzik. - Jöjjenek utánam...

- Hová? - kérdezte Viger.

- Longueuiltől két mérföldnyire állunk meg. Ne szolgáltatassunk ürügyet a királpártiaknak a megtorlásra. Alighanem úgyis kijut majd belőle!

- Induljunk - mondta Viger.

Társaikkal együtt átvágtak a földeken. A Trudeau-majossal szomszédos szántón megálltak. Éppen jókor. Mintegy negyedmérföldnyiről porfelleg jelezte a foglyokat kísérő lovasok köze-ledtét.

A kocsi a közelükbe ért. Viger a szakaszparancsnok elé ugrott.

- Állj! - kiáltotta. - A nép nevében követelem, hogy a foglyokat azonnal bocsássák szabadon!

- Vigyázz! - harsant a tiszt parancsa. - Gyorsan!

- Megállj! - kiáltott most az ismeretlen is.

A lovasok közül hirtelen előugrott egy ember, hogy letartóztassa. A Rip és Társa cég embere volt, a chipogáni események egyik részvevője.

- A Névtelen! - tört ki belőle a meglepetés, amint szemtől szemben állott az ismeretlennel.

- Ó, a Névtelen! - kiáltott fel Viger, s az ifjú mellé ugrott. Jean nevének hallatára ellenállhatatlan erővel tört ki mindnyájukból a lelkesedés.

A tisztnek abban a pillanatban, mikor parancsot adott embereinek Jean letartóztatására, neki-rontott egy jól megtermett kanadai, s letaszította a nyeregből, a többiek meg a kerítés mögött, a szántón várták Viger parancsait. Nem kellett sokáig várniuk, a képviselő úgy harsogta egyre-másra a vezényszavakat, mintha legalábbis egy egész század állt volna mögötte.

Közben Jean a kocsához ugrott, párthívei meg utána, azzal az eltökélt szándékkal, hogy megvédik őt és kiszabadítják a két foglyot.

A szakaszparancsnok azonban feltápáskodott a földről, s tüzet vezényelt. Hat-hét puska dörrent. Viger-t két találat érte, de nem kapott halálos sebet, egyik golyó a lábát súrolta, a másik meg elvitte a kisujja hegyét. Ő is lőtt, s golyója a szakaszparancsnok térdét találta.

Több ló is megsebesült, az állatokat vakrémület fogta el, s megbokrosodtak. A katonák meg abban a hiszemben, hogy egész tömeg támadt rájuk, szétfutottak a földeken. A kocsi őrizetlen maradt. Azonnal felfeszítették az ajtaját, kiszabadították a foglyokat, s valóságos diadalmenetben vitték őket Boucherville faluig.

Mikor Viger és a többiek körülnéztek, hogy hol is van a Névtelen, már nyomát sem találták. Az ifjú nyilván azt remélte, hogy a fogolyszabadítás közben senki sem tudja meg kilétét, hiszen nem is sejthette, hogy Rip egyik nyomozójával kerül majd szembe, akitől társai is megtudják, hogy ki volt segítségükre. Mihelyt a küzdelem véget ért, azonnal eltűnt, úgy, hogy senki sem látta, merrefelé indult. Most viszont már minden francia biztos volt abban, hogy viszontlátja, mihelyt megkezdődik az ütközet, mely eldönti a kanadai függetlenség ügyét.

2. Győzelem és vereség

Közelgett a nap, mikor a szemben álló felek fegyvert ragadnak. Vajon hol lesz a csatátér? Nyilván valamelyik Montreallal határos grófságban, ahol a forrongás a kormány szerint máris nyugtalanító méreteket öltött. Lehet, hogy éppen Verchères vagy esetleg Saint Hyacinthe grófságban kerül sor az első összecsapásra. Elsősorban két, egymástól csak pár mérföldnyi távolságban levő, Richelieu-parti gazdag falut emlegettek veszélyes tűzfészekként: Saint Denis-t, ahol a francia pártiak fő erejüket összpontosították és Saint Charles-t, ahol Jean a Csöndes házban készülődött, hogy jelt adhasson a felkelésre.

A főkormányzó megtett minden intézkedést, amit a helyzet követelt; a francia kanadaiak így már nem tervezhették azt, hogy lecsapnak rá a kormányzósági palotában, foglyul ejtik, majd a nép által választott kormánnyal váltják fel az angol korona képviselőit. Sőt még azzal is számolniuk kellett, hogy esetleg a királpártiak indítanak támadást; nekik tehát olyan hadállásokat kellett elfoglalniuk, ahol jobb körülmények között rendezkedhetnek be védelmi harcra. A védekezésből később majd támadásba mehetnek át. A Saint Hyacinthe grófságban aratott első győzelemre a Szent Lőrinc-folyam völgyének minden lakója egy emberként csatlakozna a franciákhoz, s ez az angolszász zsarnokság végét jelentené az Ontario-tótól le, egészen a folyam torkolatáig.

Ezt Lord Gosford is nagyon jól tudta. A kormány meglehetősen kis létszámú katonasággal rendelkezett, mely a túlerővel szemben hamarosan vereséget szenvedne, ha a lázadás általánossá válna. Ezért úgy gondolta, hogy kettős csapást kell mérni az összeesküvők tűzfészkeire: Saint Denis-re és Saint Charles-ra. A longueuili eset után a kormány ezzel a stratégiával próbálkozott.

Sir John Colborne, mint a kanadai angol haderők főparancsnoka, két hadoszlopra osztotta a rendelkezésére álló katonai erőt.

Az egyik hadoszlop élén Whitherall ezredes, a másikén Gore ezredes állt.

Gore ezredes gyors felkészülés után indult el Montrealból. Hadoszlopa mindössze öt tüzérszázadból és egy lovasszakaszból állt, s csupán egy tábori ágyúja volt. Még aznap este Sorelbe érkezett. Bár az időjárás kegyetlenre fordult, s az utak úgyszólván járhatatlanok voltak, még a borús éjszaka közepén tovább indult katonáival.

Azt tervezte, hogy Saint Charles-nál megütközik a franciákkal, miután szétverte Saint Denis-i állásukat; mindezt megelőzően azonban a kíséretében levő kerületi főkapitány szabályosan letartóztatja a lázadás vezetőit.

Gore ezredes már pár órája elhagyta Sorelt, mikor odaérkezett Weir hadnagy, a 32. ezred tisztje, aki Sir John Colborne sürgős üzenetét hozta. Az üzenetet azonnal kézbesíteni kellett, a hadnagy tehát nem a rendes úton indult Montrealból, hanem átvágott a földeken, nagy igyekezetében előbb ért Saint Denis-be, mint Gore katonái, s a franciák kezére került.

A Saint Denis védelmének szervezésével megbízott Nelson doktor kivallatta a fiatal tisztet, s így megtudta, hogy a királyi csapatok máris úton vannak, s reggelre alighanem a városka elé érnek. A hadnagyot, vallomása után, néhány emberének őrizetére bízta, s meghagyta nekik, hogy a hadifoglyoknak kijáró emberséggel bánjanak vele.

A franciák ezután nagy sietve nekiláttak a védelmi előkészületek befejezésének. Itt készült fel a harcra a „Buzogány” és a „Hód” néven híressé lett népfelkelő század is, melynek tagjai rendkívül rátermett fegyverforgató kanadai franciák voltak, s a Saint Denis-i csatában is

kiválóan helytálltak. Nelson doktor parancsnoksága alá tartozott több ismert nevű francia párti politikus is, így Papineau és néhány képviselőtársa, Philippe Pacaud főbiztos, de Vaudreuil, Vincent Hodge, André Farran, William Clerc és Sébastien Gramont. Jean egyetlen szavára mindnyájan csatlakoztak a Saint Denis-i franciákhoz, bár korántsem volt könnyű kijátszaniuk a montreali rendőrség éberségét.

Clary de Vaudreuil ugyancsak Saint Denis-be jött, hogy találkozassék édesapjával, akit nem látott a chipogáni események óta. De Vaudreuil ugyanis - miután letartóztatási végzést adtak ki ellene - kénytelen volt minden kapcsolatot megszakítani a Montcalm-villával, és nagy nyugtalansággal gondolt arra, hogy magányos leányát mily sok veszély fenyegeti. Mikor úgy döntött, hogy Saint Denis-be megy, arra kérte Claryt, hogy ő is jöjjön oda. Clary habozás nélkül útnak indult, rendíthetetlenül hitt a végső győzelemben, hiszen tudta, hogy Jean áll az élére. Apa és leánya tehát ebben a kis városkában találkoztak, s egyik barátjuk, Froment bíró adott nekik hajlékot.

A francia pártiak közben Papineau személyét illetően olyan határozatot hoztak, melynek a képviselő csak kényszeredetten tett eleget. Nelson doktor több francia párti vezető tanácsára úgy döntött, hogy a bátor képviselő helye most nem a harcok színhelyén van; míg erre nincs feltétlenül szükség, addig nem szabad kockáztatni életét, mely az ügy számára oly értékes, Papineau képviselőnek tehát el kellett hagynia Saint Denis-t, s olyan biztonságos rejtékhelyre kellett elvonulnia, ahol Gilbert Argall rendőrei nem akadhattak rá.

A felkelők egész éjszaka golyókat öntöttek, töltényeket készítettek. Nelson doktor fia és felkelő társai, meg de Vaudreuil és a barátai végigdolgozták az egész éjszakát. A fegyverzetük sajnos nagyon hiányos volt. Kevés lőfegyver - az is csupa kovás puska -, mely gyakran csütörtököt mondott, s mintegy százlépésnyire vitt. Az olvasó még bizonyára emlékszik arra, hogy Jean utolsó folyami útján fegyvert és lőszeret osztogatott a parti községekben. Akkoriban még úgy gondolták, hogy általános felkelés tör majd ki, tehát mindegyik francia párti bizottság kapott fegyvereket, ahelyett, hogy egy adott helyen tartalékoltak volna sok fegyvert és lőszert, amire pedig most bizony nagy szükség lett volna Saint Charles-ban és Saint Denis-ben, ahol a szemben álló felek először összecsapnak.

Közben Gore ezredes a csapataival menetelt tovább a sötét, fagyos éjszakában. Mielőtt Saint Denis alá érkezett volna, katonái elfogtak két francia kanadait, akiktől megtudta: az összeesküvők eltökélték, hogy nem engedik át őket a községen, s harcolni fognak az utolsó szál emberig.

Gore ezredes anélkül, hogy katonáinak egy percnyi pihenőt engedélyezett volna, beszédet intézett hozzájuk, s többi között kijelentette, hogy nem várhatnak semmi kíméletet a franciáktól. Ezután három csoportra osztotta embereit; az első csapatot a városkától keletre eső erdőben állította fel, a másodikat a folyó mentén, a harmadik pedig az egyetlen ágyúval, tovább menetelt az országúton.

Reggel hat órakor Nelson doktor, Vincent Hodge és de Vaudreuil lóra szálltak, hogy felderítésre induljanak a Saint Ours-i úton. Még ekkor is oly sötét volt, hogy csaknem mindhárman a királyi csapatok előőrseinek kezére kerültek. Azonnal visszalovagoltak Saint Denis-be; majd Nelson doktor parancsot adott a hidak lerombolására. Ezután megszólalt a városka minden harangja, s a franciák percek alatt összegyűltek a főtéren.

Hogy hányan voltak? Legfeljebb hat-hétszázan, néhányan puskával, mások kaszával, vasvillával, lándzsával fölfegyverkezve, de valamennyien eltökélten arra, hogy vagy visszaverik Gore ezredes katonáit, vagy mindnyájan ott pusztulnak.

Nelson doktor lőfegyverrel felszerelt embereit a következőképpen állította fel: az út mentén épült egyik kőház második emeletén mintegy hatvan ember, köztük de Vaudreuil és Vincent

Hodge várakozott készenlétben; innen huszonöt lépésnyire, a doktor szeszfőzdéjének kőkerítése mögött mintegy harminc húzódott meg, köztük William Clerc és André Farran; a szeszfőzde raktárában másik tíz ember, köztük Gramont képviselő. A többiek, akik csak szálfegyverrel harcolhattak, a templom falai mögé húzódtak, hogy onnan rohanják meg a támadókat.

Délelőtt fél tíz tájt tragikus és érthetetlen esemény történt, melyre még a későbbi bűnvádi eljárás sem derített fényt.

Weir hadnagy, kit egy szakasz francia kísért az úton, mikor megpillantotta Gore ezredes előőrseit, megpróbált átszökni bajtársaihoz, futás közben azonban elbotlott, s még mielőtt felállhatott volna, kísérői kardot rántottak, s végeztek vele.

Ekkor lövések dördültek el. Ágyúgolyó találta a kőházat, s megölt két embert a második emeleten várakozók közül; halálos sebesülés ért egy harmadikat is, aki az egyik ablakban örködött. Néhány perces tűzharc következett. A kormánycsapatok katonái könnyű célpontot szolgáltatottak a nyílt úton, s drágán fizettek meg azért, hogy oly hányaveti nemtörődomséggel kitették magukat a „parasztok” lövéseinek - mint ahogy Gore ezredes nevezte a franciákat. Az út menti ház védői valósággal megtizedelték őket, három tüzerük kanóccal a kezében esett el ágyújuk mellett.

Az ágyúgolyók azonban úgy megrongálták a házat, hogy a második emelet már semmi biztonságot nem nyújthatott.

- Gyerünk a földszintre! - adta ki a parancsot Nelson doktor.

- Helyes! - kiáltott Vincent Hodge. - Onnan legalább közelebből vehetjük célba a vörösdolmányosokat!

Mindnyájan levonultak a földszintre, s a tűzharc fokozott erővel újra kezdődött. A francia pártiak rendkívüli bátorságot tanúsítottak. Még a teljesen fedezetlen útra is kimerészkedtek. Nelson doktor hadsegédét, a montreali O. Perrault-t küldte utánuk azzal a parancssal, hogy azonnal térjenek vissza a fedezékbe. Perrault-t azonban két halálos találat érte.

A tűzharc egy órán át tartott, s az ostromlók közben egyre hátrányosabb helyzetbe kerültek, noha végül az út menti kerítések és a farakások mögött kerestek fedezéket.

Gore ezredes, mikor látta, hogy a lőszer fogytán van, parancsot adott Markman kapitánynak, hogy kerítse be a lázadók hadállását.

A kapitány megkísérelte a parancs végrehajtását, e próbálkozás közben legtöbb embere az életét vesztette. Őt magát is golyó érte, lebukott a lováról, s katonái vitték el a csata színhelyéről.

A királyi katonaságra egyre nehezebb percek következtek. Kisvártatva örömmujjongás harsant az út felől, s azonnal megértették, hogy hamarosan őket keríti be az ellenfél.

Egy férfi jelent meg a csatatéren, az a férfi, aki mögé a francia kanadaiak mindenkoron úgy tömörültek, mint lobogó mögé.

- Névtelen!... Névtelen!... - harsogták a franciák magasra emelt fegyverrel.

Jean érkezett meg mintegy száz ember élén, akik Saint Antoine-ból, Saint Ours-ból és Contrecoeurból sereglettek össze. Golyózáporban keltek át a Richelieu-folyón, az ágyúgolyók pedig a víz tükre felett repültek, úgy, hogy az egyik el is törte Jean tutajának az evezőjét.

- Előre, Buzogányok! Előre, Hódok! - lelkesítette bajtársait.

Hangjának hallatára a franciák nekimentek a királypártiaknak. A ház védői a váratlan megerősítéstől felbuzdulva kirohantak az útra. Gore ezredes kénytelen volt gyorsan visszavonulni

Sorel irányában, úgyhogy sok embere és egyetlen ágyúja is a győztesek kezén maradt. Harminc katonája megsebesült, ugyanannyi elesett, míg az összeesküvők tizenkét embert vesztettek, s négy sebesültjük volt.

Így zajlott le a Saint Denis-i csata. A győzelem híre pár óra múlva elterjedt nemcsak a Richelieu környéki falvakban, de még a Szent Lőrinc-parti grófságokban is.

A függetlenség bajnokainak harca tehát biztatóan kezdődött, azonban ez még csak a kezdet volt. Mikor vezetőik újabb parancsait várták, Jean úgy kiáltotta feléjük, mintha csak új csata időpontját jelölte volna ki: „Franciák! Fel Saint Charles-ba!”

Már az előzőkből tudjuk, hogy Saint Charles-t Whitherall csapatai fenyegették.

De Vaudreuil és Jean egy órával később, miután beszámoltak Clarynak a győzelemről, s búcsút vettek tőle, csatlakoztak Saint Charles-ba induló társaikhoz.

Két nappal később itt dőlt el az 1837. évi felkelés sorsa.

Minthogy a francia pártiak Saint Charles-ban tömörültek, a városka valósággal a lázadók tüzfészke volt, s Whitherall ezredes ezért aránylag jelentősebb haderővel indult ellene.

Brown, Desrivieres, Gauvin és más francia párti vezetők buzgón szervezték a védelmet. Munkájukban bizvást számíthattak a lakosságra, mely érzelmeit azzal is kimutatta, hogy a városka egyik előkelő polgárát elkergette, mert a jelek arra mutattak, hogy az angolok pártján áll. Brown, a Saint Charles-i franciák vezére éppen a polgárnak erőddé átalakított háza körül vonta össze a parancsnoksága alatt álló erőket.

Saint Denis csak hatmérőföldnyi távolságban van Saint Charlestól; a csata ideje alatt itt világosan lehetett hallani az ágyúlövéseket. Saint Charles lakói még az éjszaka beállta előtt megtudták, hogy a királpártiak vereséget szenvedtek, s visszavonultak Sorel felé. A győzelem híre leírhatatlan hatással volt az emberekre. Minden ház kapuja kitárult, s a lakosság apraja-nagyja az utcára tódult, mindnyájan örömmámorban úsztak.

Csak egyetlen hajlék maradt most is zárva: a Csöndes ház, ott az út kanyarulatánál, mely kissé távol esett a hazafiak gyülekezőhelyétől. Bridget hajléka, amennyiben a királpártiak megtámadják a tábort és benyomulnak oda, nem forog oly nagy veszélyben, mint a táborral szomszédos házak.

Bridget magányosan várakozott, felkészült, hogy fiait fogadja, ha a körülmények bármelyiküket arra kényszerítenék, hogy hajlékában keressenek menedéket. Joann abbé azonban Felső-Kanada falvaiban buzdította a franciákat; Jean pedig már nem rejtőzködött. A Szent Lőrinc menti grófságokban minden ember csak őt emlegette, s neve a Saint Denis-i győzelem hírével együtt jutott el még a világ elől oly elzárt Csöndes házba is.

Bridget szüntelenül azon gondolkozott, vajon Jean eljön-e a Saint Charles-i táborba, vajon ellátogat-e édesanyja hajlékába, hogy beszámoljon arról, amit eddig tett, s amire készülődik. Vajon eljön-e, hogy megcsókolja őt? Ez persze attól függ, hogyan áll a franciák ügye. Bridget a nap, az éjszaka minden órájában várta, hogy fia esetleg kopog a Csöndes ház ajtaján.

Lord Gosford, miután értesült a Saint Denis-i vereségről, attól tartott, hogy a győztesek a Saint Charles-iak segítségére sietnek, ezért futárt küldött Whitherall ezredeshez, hogy csapataival vonuljon vissza.

A parancs azonban elkésett. Sir, John Colborne Montrealból indított futárait útközben elfogták, és Whitherall csapatai, ahelyett hogy visszafordultak volna, folytatták az előrenyomulást Saint Charles felé.

Most már senki sem állhatta útját az összeütközésnek a Saint Charles-i franciák és a királyi csapatok között.

Jean még aznap, huszonnegyedikén csatlakozott Saint Charles védőihez.

Jeannel együtt odasietett de Vaudreuil, André Farran, William Clerc, Vincent Hodge és Sébastien Gramont is. Harcher majoros és öt fia két nappal előbb elindultak Saint Albans-ból, átlépték az amerikai határt, és Saint Charles felé tartottak, eltökélten arra, hogy mindhalálig teljesítik kötelességüket.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy mindnyájan rendületlenül hittek a végső győzelemben, a francia párt vezetői éppúgy, mint de Vaudreuil és a barátai, meg Thomas Harcher és bátor fiai: Pierre, Rémy, Michel, Tony és Jacques meg Saint Charles lakói, akik lelkesedve gondoltak arra, hogy az angolszász zsarnokságra éppen ők mérik majd a döntő csapást.

Whitherall ezredes, mielőtt támadást indított volna Saint Charles ellen, értesítette Brownt és embereit, hogy ha megadják magukat, semmi bántódásuk nem történik.

Brown táborában egyhangúan visszautasította Whitherall ajánlatát. A királypártiak nyilván csak azért álltak elő ezzel, mert tudják, hogy nem képesek bevenni a védők hadállását. Nem! Nem fogják hagyni, hogy eljussanak Saint Denis-be, s ott véres bosszút álljanak a vereségért! Mihelyt szemben állnak Whitherall csapataival, meg fogják támadni, és szétverik őket! Saint Charles-nál új vereség vár a királypártiakra, teljes vereség, mely biztosítja a franciák végső győzelmét.

A franciák táborában mindenki így gondolkozott.

De nehogy azt képzelje valaki, hogy a védők számbeli fölényben voltak! Mindössze egy maroknyi ember készült fel a harcra, igaz, hogy ezek a francia párt legkiválóbb emberei voltak. Vezérek és katonák együttvéve mindössze vagy kétszázan lehetnek, kaszával, lándzsával, füstéllyal és kovás puskával felfegyverkezve; a királypárti csapatok tüze pedig legfeljebb két, úgyszólván hasznavehetetlen ágyúval felelhettek.

Míg ők a támadók kellő fogadására készülődtek, Whitherall hadoszlopa gyorsan haladt előre, nem állta útjukat semmi olyan akadály, ami telenként e vidékeken egyébként úgy megnehezíti a közlekedést. Az idő hideg volt, a talaj száraz, kemény. A katonák gyors léptekkel masírozhattak, a kemény talajon könnyen gördültek az ágyúk, nem kellett sem hótorlaszon, sem vízmosáson átvontatniuk.

A francia pártiak várták az ellenfelet. Az előző napi győzelem öröme tüzelt mindannyiukban, s harci kedvüket, bizalmukat még magasabbra szította, hogy olyan vezetők voltak közöttük, mint Brown, Desrivieres, Gauvin, Vincent Hodge, Vaudreuil, Amiot, A. Papineau, Marchessault, Maynard és főként a Névtelen. Ezért vélekedtek oly megvetően Whitherall ezredes ajánlatáról; készen álltak, hogy puskával, kaszával, lándzsával feleljenek a felszólításra, hogy tegyék le a fegyvert s adják meg magukat.

A városka végén levő hadállásuknak voltak gyenge pontjai is, ezen azonban most már nem segíthettek. Az egyik oldalon a folyó, a másik oldalon pedig a Debartzch-ház körülvéő sűrű irtás és farakások fedezték ugyan, azonban a hadállás mögött egy domb emelkedett.

A felkelők nem voltak elegendően ahhoz, hogy megszállhassák ezt a dombot. Pedig ha a királypártiak ott megvethetik a lábukat, úgy ágyúik tüze ellen csak a lövésekkel ellátott Debartzch-ház nyújthat védelmet. Vajon elég erős ez az épület ahhoz, hogy kibírjon egy ostromot? Ha Brown és emberei kénytelenek lesznek az épületből védekezni, vajon elég erősek lesznek ahhoz, hogy visszaverjék a támadást?

Délután két óra tájt egyre közeledő láрма hallatszott, majd rohanó emberek bukkantak fel a tábor közelében. Asszonyok, gyermekek, aggok igyekeztek a földeken át Saint Charles felé.

Környékbeli menekülők voltak. A távolban sűrű füst gomolygott az út mentén felgyújtott házak felett. Ameddig csak a szem ellátott, füstfelhők mutatták, hogy a környéken minden major a lángok martaléka. Whitherall előrenyomuló hadoszlopának útját a pusztulás és a gyász jelezte.

Brown megállította azokat a menekülőket, akik még fegyvert foghattak, s Marchessault parancsnoksága alá rendelte őket, majd kirohant az országútra, hogy ott is egybeterelje a harcképes menekülőket. Marchessault, aki igyekezett mindent úgy intézni, hogy az ellenállást minél hosszabb időre biztosítsa, embereit az erdőirtásba vitte.

- Itt dől el Kanada sorsa - mondotta nekik. - Itt kell védekeznünk.

- Mindhalálig! - tette hozzá Jean.

A tábor közelében e pillanatban eldőrdültek az első lövések, s világosan látszott, hogy a királpártiak az első perctől kezdve fölényben vannak.

Whitherall ezredes részéről valóban nagy ügyetlenség lett volna, ha embereit kiteszi az irtásban elsáncolt védők tüzének, melynek pár katonája már úgyis áldozatul esett. Három-négyszázas létszámú gyalogságával és lovasságával könnyen megsemmisítheti a védőket, ha egyszer a tábor fölé kerül. Éppen ezért parancsot adott, hogy a csapatok kerüljék meg a tábort és szállják meg a mögötte emelkedő dombot.

A parancsot minden nehézség nélkül végrehajtották. A két ágyút a dombtetőre vontatták, megtöltötték, s a harc mindkét oldalról egyenlő hévvel megkezdődött. A királpártiak e hadmozdulatot oly gyorsan hajtották végre, hogy Brown, aki a földeken szétszóródott menekülőket akarta összeszedni, már vissza sem térhetett a táborba, s egész Saint Denis-ig sodródott velük.

A franciák, bár úgyszólván semmi fedezék nem óvta őket, csodálatra méltó bátorsággal védekeztek. Marchessault, de Vaudreuil, Vincent Hodge, Clerc, Farran, Gramont, Thomas Harcher meg az öt fia, s mindazok, akiknek puskájuk volt; lövéssel feleltek az ostromlók minden golyójára. Jean pusztja jelenléte is lelkesedéssel töltötte el őket. Egyiktől a másikhoz ment, szüntelenül biztatta, bátorította őket. De nyílt csatatér, kézitusára kellett volna ahhoz, hogy magával ragadja a legbátrabbakat, hogy ember ember ellen küzdve verje le az ellenfelet. Lendületét valósággal megbénította az, hogy az ellenség távol van.

A harc mégis mindaddig tartott, míg a fedezékek némi védelmet nyújtottak. A franciák sok angol katona életét oltották ki, de ők maguk is jelentős veszteségeket szenvedtek. Tíz-tizenkét emberüket érte találat, s nem egy vesztette az életét. Ezek közé tartozott Rémy Harcher is, akinek kartácsgolyó fúrta át a mellkasát, vértócsában feküdt, mikor testvérei rátaláltak, s már csak holttestét vihették a ház mögé. André Farrannak a vállát zúzta össze egy golyó, de Vaudreuil és Vincent Hodge védett helyre szállították, majd visszatértek helyükre, hogy tovább harcoljanak.

De hamarosan ki kellett üríteniük az utolsó védelmi állást is. Az ágyúgolyók letarolták az irtást és szabaddá tették az utat a táborhoz. Whitherall ezredes ekkor szuronytámadást parancsolt. „Valóságos mészárlás kezdődött” - így számolnak be a történetírók a francia kanadaiak felkelésének e véres epizódjáról.

Sok francia lelte itt halálát, hiszen miután lőszerük elfogyott, már csak puskatussal verekedtek. Itt esett el a két Hébert, ők nem voltak oly szerencsések, mint A. Papineau, Amiot vagy Marchessault, akik hősie ellenállás után, valahogy mégiscsak kiszabadultak az ostrom-

lók gyűrűjéből. Sok francia vesztette itt életét, a történetírók sohasem tudták meg, hogy hányan, mert sok holttestet sodort el a folyó.

A történetünkben gyakrabban szereplő személyek közül is áldozatul estek néhányan. Jean, bár úgy harcolt, mint az oroszán, mindig az élen járt, mindig első volt a harcban, most barát és ellenfél egyaránt tudta, hogy kicsoda - szinte a csodával határos módon még csak meg sem sebesült. De nem minden barátja volt ily szerencsés. Rémy után súlyosan megsebesült Michel és Jacques is, édesapjuk és Pierre vitte el őket a csatatér közeléből, hogy megmeneküljenek a királypárti győzelmet követő embertelen mészárlástól.

William Clerc és Vincent Hodge sem kímélte magát. Puskával, pisztollyal a kézben hányszor meg hányszor vetették magukat az ostromlók közé! A legádázabb csatazajban sem maradtak le Jean mögött, nyomon követték, fel, egészen a dombtetőig, a királypártiak lövészaiig, Jean itt életét vesztette volna, ha Vincent Hodge nem hárítja el tőle az egyik angol tüzér kardcsapását.

- Köszönöm! - mondta Jean. - De talán helytelenül cselekedett!... Most már legalább vége lenne!

Valóban jobb lett volna, ha Simon Morgaz fia itt, e helyen elesik, hiszen a függetlenség ügye elbukott a Saint Charles-i csatamezőn!

Jean már ismét belevetette magát a küzdelembe, mikor észrevette, hogy de Vaudreuil vértől borítottan fekszik a domb tövében.

Kardcsapás terítette le, mikor Whitherall lovasai megrohamozták a tábor környékét, hogy végképp szétverjék a franciákat.

Jean úgy érezte, hogy valósággal feljajdul szívében egy hang:

- Mentsd meg az apámat!

A puskatűz füstjének védelmében Jeannak sikerült az eszméletlen - vagy talán halott - de Vaudreuilig kúsznia. A karjába vette, elvitte az irtás mellett, s míg a lovasság makacs dühvel üldözte a menekülőket, ő eljutott a felsővárosba, az égő házak közé, s bemenekült a templomba.

Délután öt óra tájt lehetett. Az égbolt már sötét lett volna, ha nem világítják meg az égő házak közül magasra csapó lángok.

A franciák győzelmet arattak Saint Denis-ben, vereséget szenvedtek Saint Charles-ban. S még csak azt sem mondhatta senki, hogy a szemben álló felek így egyenlő helyzetbe kerültek. Bizony nem, mert a győzelem nem jelentett annyi gyakorlati előnyt, mint amennyi kárral járt ez a vereség. S minthogy a győzelem után következett, megsemmisítette a franciák minden reménységét.

Azoknak, akik nem estek el a csatatéren, menekülniük kellett, nem várhattak az új gyülekezésre szólító parancsra sem. William Clerc a könnyebben sebesült André Farrannal együtt vágott át a földeken, s ezernyi veszély közepette sikerült megmenekülniük, úgyhogy még csak nem is sejtették, milyen sorsra jutott de Vaudreuil és Vincent Hodge.

S vajon mi történik Clary de Vaudreuiljel abban a Saint Denis-i házban, ahol türelmetlenül várja az új híreket? Ha nem tud elmenekülni, vajon nem kell rettegnie a loyalisták bosszújától?

Ilyen gondolatok gyötörték Jeant, míg a kis templom egyik zugában meghúzódva várakozott. De Vaudreuil ugyan nem tért magához, de a szíve, ha gyengén is, dobogott még. Ha rögtön ápolni kezdenék, talán még meg lehetne menteni az életnek. De hát hol, hogyan lehetne ápolásba venni?

Nem, itt nincs helye a tétovázásnak. A sebesültet még ma éjszaka át kell vinnie a Csöndes házba.

Innen nincs is olyan messze - a Fő utcán lefelé alig pár száz lépés. Mihelyt Whitherall katonái elhagyták Saint Charles-t, vagy ha éjszakai pihenőre térnek, ismét a karjába veszi a sebesültet, s a sötétség leple alatt elviszi az édesanyja házába.

Az édesanyjához!... De Vaudreuilt Bridget-hez!... Simon Morgaz feleségéhez!... És ha valaha megtudja, hogy Jean kinek a hajlékába vitte őt!...

És ha megtudja!? Hát talán Simon Morgaz fia nem volt még a Montcalm-villa vendége?... Nem egy zászló alatt küzdött de Vaudreuiljel?... Talán nem a halál torkából ragadta ki őt? Mit árthat az de Vaudreuilnek, ha egy Bridget Morgaz ápolásának köszönheti az életét?

De különben sem fogja megtudni. Semmi sem árulhatja el a szerencsétlen család kilétét.

Jean határozott, már csak az alkalmas időt - legfeljebb pár órát - kell kivárnia, mikor tervét végrehajthatja.

Gondolatai ekkor a Saint Denis-i ház felé szálltak, ahol Clary de Vaudreuil hamarosan értesül a vereségről. Ha édesapját hiába várja, vajon nem fog-e arra gondolni, hogy elesett?... Vajon nem lehetne-e valami módon értesíteni arról, hogy de Vaudreuil a Csöndes házban van, vajon nem lehetne-e valahogyan őt magát is megmenteni a veszélyektől, melyek a győztes bosszújának kitett városban fenyegetik?

Ezek az aggodalmak gyötörték Jeant, s elképzelhetjük, milyen fájdalmat érzett, ha a szörnyű vereségre gondolt! Minden reménység, a Saint Denis-i győzelem után ébredt minden jogos bizakodás, hogy sorra fegyvert fognak a grófságok, hogy a lázadás általános lesz a Richelieu völgyében és a Szent Lőrinc völgyében egyaránt, hogy a királyi csapatok meghajolnak a túlerő előtt és Kanada visszanyeri függetlenségét, és hogy ő maga jóváteszi azt a mérhetetlen kárt, amit atyja árulása okozott Kanadának... most mindez elveszett... mindennek vége.

Mindennek?... Hát talán nem lehet még egyszer felvenni a harcot? A kanadai franciák talán elvesztették hitüket, mert pár száz ember odaveszett Saint Charles-nál?... Nem... ő újra munkához lát!... Harcolni fog mindhalálig!

Noha már sötét éjszaka borult a városra, a lángok fényében vöröslő utcák még mindig visszhangzottak a katonák üdvrivalgásától, a sebesültek jajgatásától. A tűzvész, miután elpusztította a tábornokot, elterjedt a szomszédos lakóházakra. Vajon hol áll meg?... Mi történik, ha a város szélére is áttérjed?... Ha a Csöndes ház is elpusztul?... Ha Jean nem találja többé sem a házat, sem az édesanyját?

Megborzadt e gondolatra. Ő maga menekülhetne a földeken át, az éjszaka leple alatt eljuthatna az erdőségbe. Még pirkadat előtt biztonságba juthatna. De mi történik de Vaudreuiljel? Elveszne, ha a királpártiak kezére jutna, mert a véres napon még a sebesültek sem várhattak irgalmat.

Nyolc óra tájt végre mintha elcsendesedett volna a város. A lakosságot vagy elűzték, vagy pedig a Whitherall-féle hadak távozása után bemenekült a pár épségben maradt házba. Az utcákon sehol egy lélek. Gyorsan ki kell használni a csendet.

Jean a templomajtóhoz lépett, kinyitotta, a tér felé pillantott, majd lement a lépcsőn.

A távoli lángok fénye még mindig megvilágította a kihalt teret.

Visszament a templomba, ahol az egyik oszlop tövében feküdt de Vaudreuil. Karjába emelte. Még egy olyan izmos ember számára is, mint Jean, súlyos teher volt ez az eszméletlen test, melyet most egészen az útkanyarig, a Csöndes házba kell vinnie.

Áthaladt a téren s végiglopakodott a szomszédos utcán. Éppen jókor indult el, mert alig tett vagy húsz lépést, mikor ismét kiáltozás harsant fel, s lovak patája alatt dübörgött a föld.

A királyi lovasság tért vissza Saint Charles-ba, mert Whitherall úgy rendelkezett, hogy mielőtt a menekülők üldözésére indulnának, egy éjszaka pihenjenek a városban. A lovasok éppen a templomot választották éjszakai szállásul.

Kisvártatva be is rendezkedtek éjszakára, előbb azonban minden óvintézkedést megtettek, hogy egy esetleges éjszakai ellentámadás ne érje őket váratlanul.

Jean továbbment a kihalt utcán, s néha-néha megállt, hogy lélegzethez jusson. Ahogy közeledett a Csöndes házhoz, egyre jobban reszketett, hogy helyén csak üszkös romokat talál.

Végül kiért az útra, s megállt anyja háza előtt. A tűzvész nem terjedt át a városkának erre a részére. Az épségben maradt házból egyetlen fénysugár sem szűrődött ki a sötét éjszakába.

Jean, karján az eszméletlen de Vaudreuiljel a kis udvar kapujához ért, betaszította, az ajtóhoz vánszorgott és a szokásos módon bekopogott.

De Vaudreuil és Jean egy pillanat múlva biztonságban voltak Bridget Morgaz házában.

3. De Vaudreuil a Csöndes házban

Jean letette a sebesültet az ágyra, melyben rendszerint ő vagy a fivére aludt, ha valamelyikük a Csöndes házban töltötte az éjszakát.

- Anyám - mondotta -, ennek az embernek az élete veszélyben forog, ha nem kapja meg a kellő ápolást.

- Ápolni fogom, fiam.

- De a te életed is veszélyben forog, anyám, ha Whitherall katonái megtalálják őt nálad.

- Az én életem!... Mit számít az én életem, fiam!

Jean, nehogy fájdalmas emlékeket ébresszen az édesanyjában, nem akarta megmondani neki, hogy de Vaudreuil - Simon Morgaz egyik áldozata - a ház vendége. Jobb, ha Bridget nem tudja, ki a sebesült. Egy betegnek ad hajlékot - ennyi elég ahhoz, hogy Bridget önfeláldozóan ápolja.

Bridget és Jean miután a sebesültet lefektette, visszament az ajtóhoz és hallgatózott. A templom felől még távoli zaj hallatszott, az országút azonban csendes volt. A felső városrészt pusztító tűzvész lángjai lassan kihunytak, s elcsöndesedett a királyi csapatok rivalgása is. Befejezték a menekülők üldözését. Összesen mintegy harminc lakóház égett hamuvá. A Csöndes ház azok közé tartozott, melyek elkerülték a pusztulást. Bridget és Jean azonban joggal aggódott, hogy a győztesek milyen újabb veszélyt zúdítanak rájuk, mikor majd a felkelő nap megvilágítja Saint Charles romjait.

Az éjszaka különben gyakran felriadtak. Az önkéntesek és az angolok őrjárata óránként ment el a ház előtt, s az országút kanyarulatánál a környéket fürkészte. Néha meg is álltak. Talán házkutatásokat rendeltek el? A rendőrök talán máris kopogtatnak az ajtón és bebocsátást követelnek? Jean nem önmagáért reszketett, a haldoklót féltette, kit anyja házában érne utol a halál.

E félelmek azonban nem váltak valóra - legalábbis ezen az éjszakán nem.

Bridget és fia a sebesült ágyánál ült. Mindent megtettek érte, ami módjukban állott. De hát gyógyszerekre lenne szükség - honnan, hogyan szerezzenek? Orvos is kellett volna, de hol találnak olyat, akire a sebesült életével együtt a Csöndes ház titkát is rábízhatják?

Mikor de Vaudreuil zubbonyát szétgombolták, látták, hogy a mellkas bal oldali részén keresztben, széles, mély kardvágás húzódik. A seb azonban aligha volt olyan mély, hogy nemezebb szerv is megsérült volna. De a beteg nagyon gyengén lélegzett, sok vért veszített, s a szívgyengeség bármely pillanatban végezhet vele.

Bridget, miután tiszta vízzel lemosta a beteg mellkasát, a sebnyílást megpróbálta összébb zárni, majd bekötözte. Az állandóan friss kötés és a nyugalom hatására talán majd magához tér a beteg, ha ugyan Whitherall katonái eltávoznak a városból, és nyugalomuk lesz. Jean és az anyja alig mertek reménykedni.

De Vaudreuil két órával azután, hogy a Csöndes házba került, néhány szót suttogott, bár szemét most sem nyitotta ki. Alighanem csak a leánya iránti szeretet fűzte még az élethez. Most is őt szölongatta, talán azért, hogy ápolja, vagy talán azért, mert a veszélyekre gondolt, melyek a magányos fiatal lányt Saint Denis-ben fenyegetik.

Bridget a beteg kezét fogta, s leste minden szavát. Jean az ágy mellett állt, arra ügyelt, nehogy a beteg egy hirtelen mozdulata miatt újra felszakadjon a seb. Ő is megpróbálta kivenni a beteg szakadozott szavainak értelmét. Vajon nem fog-e de Vaudreuil olyasmit mondani, amit Bridget-nek nem kellene hallania?...

Az összefüggéstelen mondatok között egy nevet ejtett ki: Clary nevét.

- Hát van egy leánya a boldogtalannak? - suttogta Bridget, és fiára nézett.

- Igen... alighanem... anyám.

- És őt szólítja!... Nem akar meghalni úgy, hogy viszont ne lássa!... Talán megnyugodnék, ha a leánya mellette lenne!... Vajon hol lehet most?... Nem kereshetném meg?... nem hozhatnám el ide... titokban?

- Őt!?... - riadt meg Jean.

- Igen!... Itt a helye, a haldokló apja mellett, aki csak őt hívja!

E pillanatban a beteg lázrohamában fel akart ülni az ágyban. Nehezen zihálva suttogott, s minden szava csupa szorongás volt.

- Clary... egyedül... ott... Saint Denis-ben...

Bridget felállt.

- Saint Denis-ben?... - mondotta. - Saint Denis-ben hagyta a leányát?... Hallod, fiam?

- A királyiak!... Saint Denis-ben... - kínlódott tovább a sebesült. - Nem menekülhet... Clary de Vaudreuilön állnak bosszút a gazok...

- Clary de Vaudreuil... - suttogta Bridget.

Majd lehajtotta a fejét, s hozzátette:

- De Vaudreuil... az én hajlékomban...

- Igen, de Vaudreuil - válaszolt Jean -, s minthogy ő már itt van a Csöndes házban, leányának is ide kell jönnie!

- Clary de Vaudreuil az én házamba? - suttogta Bridget.

Mozdulatlanul ült az ágy mellett, hosszan nézte a sebesültet, kinek vére Kanada függetlenségéért omlott, aki tizenkét évvel ezelőtt csaknem életével fizetett Simon Morgaz árulásáért. Ha megtudja, milyen házban kapott menedéket, milyen kezek ragadták ki a halál torkából, vajon nem vesz rajta erőt olyan irtózat, hogy akár térden csúszva is, de menekül a gyalázatos hírű család közelségéből?

De Vaudreuil megint hosszan sóhajtott, s Clary nevét suttogta.

- Lehet, hogy nem marad életben - mondotta Jean. - De nem szabad meghalnia úgy, hogy ne lássa leányát!

- Elmegyek érte! - mondta habozás nélkül Bridget.

- Nem!... Én megyek, anyám!

- Te? te, aki után az egész grófságban nyomoznak?... Hát azt akarod, hogy elpusztulj, mielőtt véghezvitted volna, amit vállaltál?... Nem, Jean, te nem halhatsz meg! Én megyek Clary de Vaudreuilért!

- De anyám, Clary de Vaudreuil nem fog veled jönni!

- De igen, velem jön, ha megtudja, hogy haldokló apja hívja! Hol lakik?

- Froment bíró házában... De nagyon hosszú az út, anyám! Nem lesz hozzá elég erőd! Oda-vissza tizenkét mérföldet kellene gyalogolnod!... Ha én most rögtön elindulnék, Clary de Vaudreuillet együtt visszaélnék, még mielőtt megvirrad! Senki sem lát meg, mikor kilopózom a házból! Senki sem veszi észre, mikor visszatérek!

- Senki?... És a katonák, akik az országúton őrködnek? Őket hogyan kerülöd ki?... Hogyan menekülhetnél, ha a kezükre kerülsz?... Hát azt hiszed, hogy szabadon utadra engednének, még ha nem is ismernének rád? Én csak egy öregasszony vagyok... ugyan miért tartóztatnának fel engem? Elég volt a vitából, Jean! De Vaudreuil látni akarja a lányát!... Látnia kell, s én megyek érte!... Máris indulok!

Jeannak meg kellett hajolnia anyja akarata előtt. Az utat valóban Whitherall őrszemei járják, s bár az éjszaka nagyon sötét, észrevehetik őt, akkor pedig lemondhat szent kötelessége teljesítéséről. Viszont nagyon fontos, hogy Clary de Vaudreuil a Csöndes házba érjen, mielőtt megvirrad. Hiszen még az is kérdéses, hogy apja megéri-e a reggelt! Vajon ő, akit most már, hogy nyíltan harcolt, oly sokan megismertek, eljuthatna-e Saint Denis-be? S ha igen, vajon vissza tudná-e kísérni Clary de Vaudreuilt? Vajon nem fenyegetné a fiatal lányt nagyobb veszély a királyiak részéről, ha az ő társaságában fognak el?

Ez a megfontolás győzött; mert a saját életét fenyegető veszélyekkel könnyen megalkudott volna. Elmagyarázta anyjának, hogyan juthat el a fiatal lányhoz Froment bíró házába, majd átadott neki pár sort „*Bízzék az anyámban, s jöjjön vele!*” - ennyi elég is ahhoz, hogy Clary teljes bizalmat érezzen a sorok átadója iránt. Jean ezután ajtót nyitott anyjának, utána gondosan bezárkózott, s leült de Vaudreuil ágya mellé.

Pár perccel múlt tíz óra, mikor Bridget gyors léptekkel megindult a kihalt országúton. A hosszú kanadai éjszakák dermesztő hidege borult a tájra, s a keményre fagyott úton nem volt nehéz a járás. Az első negyedében levő hold már-már lebukott a látóhatáron, s a magasan járó felhők között felragyogott néhány csillag.

Bridget gyorsan haladt a kihalt, sötét úton, sem félelmet sem gyengeséget nem érzett. Kötelességet kellett teljesítenie, s ilyenkor mindig visszanyerte hajdani erejét, melynek valamikor oly sok bizonyítékát kellett adnia. Különben is jól ismerte a Saint Charlesból Saint Denis-be vezető utat, hiszen fiatal korában oly sokat járt erre. Nem félt semmi mástól, csak attól, hogy mi lesz, ha járőrökkel találkozik.

Pedig ez kétszer-háromszor is megtörtént, míg Saint Charles-tól két mérföldnyire távolodott. De ugyan miért állították volna meg a magányos öregasszonyt? A nagyobb részt ittas katonák egy-két izetlen tréfáját szó nélkül lenyelte, ennél nagyobb bántódása nem esett. Whitherall ezredes még nem rendelt el hadműveleteket Saint Denis irányában. Mielőtt a szerencsétlen városka megbüntetésére indult volna, pontosan tudni akarta, hogy az előző napi győztesek milyen védelmi intézkedéseket foganatosítottak, óvakodott attól, hogy megfontolatlan támadással tegye kockára győzelmét.

Így aztán Bridget az út további kétharmadát zavartalanul tehette meg. Az úton beérte, sőt el is hagyta a Saint Charles-i menekülőket; ezek a szerencsétlen emberek, miután kirabolt otthonuk a lángok martaléka lett, a grófság különböző falvaiban szóródtak szét.

Annyi bizonyos, hogy ahol Bridget zavartalanul továbbjuthatott, Jean feltétlenül elakad. Az őrzőjáratok közeledtére le kellett volna térnie az országútról, hogy kerülő utakon próbáljon továbbmenni, s akkor virradat előtt aligha ért volna vissza a Csöndes házba. S ha őt állítja meg egy lovasjárőr, aligha ússza meg néhány rossz tréfával. Olyan is akadhatott volna közöttük, aki felismeri őt, s felesleges is mondanunk, hogyha a montreali bíróság elé kerül, milyen ítélettel sújtották volna.

Bridget éjfél előtt félórával ért a Richelieu-folyó partjához. Froment bíró háza, melyet különben jól ismert, szerencsére az innenső parton volt, a városon kívül. Így hát nem kellett átkelnie a folyamon, nem kellett csónakot keresgélennie. Egy negyedmértöldnyit gyalogolt még a parton, s máris ott állt a ház előtt.

Sűrű éjszaka borult a kihalt tájra; mély csend uralkodott az egész völgyben.

Távolabbról, a házak ablakaiból kiszűrődő gyér fény jelezte a várost, melynek csendjét a legkisebb zaj sem törte meg. Vajon azt jelentené ez, hogy a Saint Charles-i vereség híre még nem jutott el Saint Denis-be?

Bridget mindenesetre erre következtetett a nagy csöndből. Clary de Vaudreuil eszerint még mit sem sejt a szerencsétlenségről, ő lesz a gyász hírnöke, akitől mindent megtud.

Elindult a ház sarkánál felvezető lépcsőkön, majd bekopogott az ajtón.

Egy ideig semmi válasz.

Bridget újból kopogott.

Az előcsarnokból léptek hallatszottak, s némi fény szűrődött ki. Valaki megkérdezte:

- Mit óhajt?

- Froment bíróval szeretnék beszélni.

- A bíró úr nem tartózkodik Saint Denis-ben, s míg ő nincs itthon, nem nyithatok ajtót senkinek.

- Fontos híreket kell vele közölnöm - makacskodott Bridget.

- Elmondhat neki mindent, mikor hazajött!

Akárki beszélt, elhatározása oly szilárdnak látszott, hogy Bridget habozás nélkül Clary nevéhez folyamodott.

- Ha Froment bíró nincs itthon - mondotta -, de Vaudreuil kisasszony bizonyára itt van, s feltétlenül beszélnem kell vele.

- De Vaudreuil kisasszony elutazott - hangzott a kissé bizonytalan válasz.

- Elutazott?...

- Már tegnap...

- S meg tudná mondani, hova ment?

- Igen, alighanem az édesapjával akart találkozni.

- Az édesapjával?... - csodálkozott Bridget. - Hiszen én éppen az édesapjától hozok üzenetet!

- Apám! - kiáltott fel Clary, aki a párbeszéd közben az előcsarnokban tartózkodott. - Nyissanak ajtót!

- Clary de Vaudreuil - szólt most Bridget halkabban -, azért jöttem, hogy az édesapjához kísérem, Jean küldött...

Csikorgott a retesz, s az ajtó már felnyílt volna, mikor Bridget suttogva szólt:

- Ne!... most ne nyissák ki!... Várjanak kicsit!

Lesietett a lépcsőkön, s megbújt a ház sarkánál. Nagyon fontos volt, hogy senki észre ne vegye, senki meg ne lássa, mikor belép ebbe a házba, márpedig a Richelieu partján most férfiak, nők, gyermekek csapata közeledett.

A Saint Denis-hez közlgő menekültek első csoportja az országutat kikerülve, a földeken át a városka határába jutott. Voltak közöttük sebesültek, akiket rokonaik, barátaik kísértek, meg szerencsétlen asszonyok, kik életben maradt hozzátartozóikat támogatták, meg épkézláb férfiak, kik meg tudtak menekülni a tűzvész és a mészárlás elől. Közülük többen ismerhették Bridget-t, ő pedig nagyon fontosnak tartotta, hogy újáról senki ne szerezzen tudomást. Okosabbnak tartotta, ha a fal mellett meghúzódva várakozik, míg a menekültek első csoportja elvonul.

De vajon mit érezhetett Clary, míg a menekültek hangját, a reménytelenség jajkiáltásait hallgatta? Már órák óta leste a Saint Charles-i híreket. Talán az édesapja, talán maga Jean lesz a hírhozó, ha ugyan az újabb győzelem után a hazafiak élén nem indul azonnal Montreal ellen.

Nem! Az ajtón át, amit Clary most már nem mert kinyitni, világosan hallotta a szerencsétlen emberek jajszeit.

A menekülők elhaladtak a ház előtt, majd folytatták útjukat lefelé a parton, keresték, hogy hol tudnának átkelni a folyón.

Az út ismét elcsendesedett, noha a távolból újabb jajkiáltások hangzottak.

Bridget kilépett az árnyékból, s abban a pillanatban, amint kopogott, az ajtó máris kinyílt s becsukódott mögötte.

Clary de Vaudreuil és Bridget Morgaz most szemben álltak egymással az egyik földszinti szobában. Egyetlen lámpa égett itt, s fénye nem szűrődhetett át a szorosan zárt ablaktáblákon.

Az öregasszony és a fiatal lány egymásra nézett. A szolgáló félrehúzódott.

Clary nagyon sápadt volt, nem mert kérdezősködni, érezte, hogy valami szörnyű szerencsétlenségről fog hírt kapni.

- A Saint Charles-iak... - suttogta végül.

- Legyőzték őket! - válaszolt Bridget.

- Az apám?...

- Megsebesült...

- Haldoklik?...

- Lehetséges.

Clary ereje nem futotta többre, Bridget-nek kellett karjaiba fognia.

- Legyen erős, Clary de Vaudreuil! - mondotta. - Az édesapja azt kívánja, hogy siessen hozzá... Azonnal indulnunk kell, egy pillanat veszteni való időnk sincs.

- Hol van az apám?... - kérdezte Clary, amint kicsit magához tért.

- Nálam... Saint Charles-ban!

- Ki küldte önt ide, asszonyom?

- Mondtam már, hogy Jean!... Az édesanyja vagyok!

- Az édesanyja?! - kiáltotta Clary.

- Tessék, olvassa el!

Ezzel átadta Clarynak a jól ismert betűkkel írt levelet.

„Bízzék az anyámban...” - írta Jean.

De vajon hogyan került édesapja az ő hajlékukba? Talán Jean mentette meg? A Saint Charles-i csatateréről talán ő vitte a Csöndes házba?

- Magával megyek, asszonyom! - mondotta Clary de Vaudreuil.

- Máris induljunk! - válaszolt Bridget.

Ennél többet nem is beszéltek.

A szerencsétlenül végződött csata részleteit később is megismerheti, éppen eleget tud máris, apja haldoklik, a Saint Denis-i győzelem minden eredményét megsemmisítette a Saint Charles-i vereség.

Clary gyorsan magára öltött egy sötét színű köpenyt. Az előcsarnok ajtaja ismét kinyílt, s ők ketten nekivágtak az országútnak.

Bridget Saint Charles felé mutatott, s csak ennyit mondott:

- Hat mérföldet kell megtennünk. Még mielőtt virradna, el kell érnünk a Csöndes házat, nehogy valaki is megtudja, hogy maga oda érkezett.

Clary és Bridget a folyóparton indultak felfelé, hogy kijussanak a Saint Hyacinthe grófságon át egyenesen az északnak vezető útra.

Clary mielőbb az édesapja betegágyához akart érni, s szeretett volna gyorsabban menni, de kénytelen volt lassítani, mert Bridget, bár korát meghazudtoló erőt tanúsított, nem bírt volna lépést tartani vele.

Egyébként még más is késleltette őket. Többször ütköztek menekülő emberekbe, akik csoportosan siettek az ellenkező irányba. Ha közükből keverednek, úgy óhatatlanul Saint Denis irányába sodródtak volna. Igyekeztek hát kikerülni őket. Ahányszor szembejött velük egy-egy csoport, Clary és Bridget mindahányszor az út jobb vagy bal oldalára, a cserjésbe húzódtak. Így őket nem látta senki, de ők mindent láttak, mindent hallottak.

A szerencsétlen emberek csak nagy kinnal vonszolták magukat előre. Voltak köztük olyanok, akiknek útját vértócsák jelezték a földön. Az asszonyok karjukban vitték kicsinyeiket; az épkézláb férfiak meg az öregeket támogatták, mert legtöbbje le akart feküdni az útra, hogy ott pusztuljon el. Mikor végre eltűntek a sötét úton, Clary és Bridget távoli kiáltozást hallott.

Vajon a katonaság és Sir John Colborne önkéntesei már üldözőbe vették ezeket a szerencsétleneket, akik lángokban álló szülővárosukból menekültek, hogy hajlékra találjanak valamelyik közeli majorban? Vajon Whitherall hadoszlopa máris megindult, hogy a kelő nap fényénél lecsapjon a menekülő franciákra?

Nem! Nem a katonaság, hanem a földeken át utat kereső menekültek serege közeledett, majd százával vonultak tovább Saint Denis felé. És hányan meg hányan hullottak volna el közülük a szörnyű éjszakán, ha az útba eső majorok nem fogadják be őket!

Clary szíve összeszorult a menekülés szörnyű jeleneteinek láttán. De mindenképpen meg akarta őrizni a függetlenség diadalába vetett hitét, melyért apjának a vére hullott.

Mikor az út ismét szabad volt, újból elindultak. Másfél órán át zavartalanul siethettek egyenesen Saint Charles felé. Amint a városháza felé közeledtek, egyre kevesebb akadály késleltette őket, mert az út egyre kihaltabb volt. Akik el tudtak menekülni a városból, már messze jártak, részben Saint Denis-hez közeledtek, részben pedig szétszéledtek Verchères és Saint Hyacinthe grófság falvaiban. Saint Charles közelében már csak arra kellett vigyázniuk, nehogy járőrökbe ütközzenek.

Hajnali három órákor, mikor már csak két mérföld választotta el őket a Csöndes háztól, az elcsigázott Bridget összeesett.

Clary fel akarta emelni.

- Engedje meg, hogy segítségére legyek - kérlelte. - Támaszkodjék rám... Hiszen már nem lehetünk messze...

- Még egyórai út - mondta Bridget -, nem bírom...

- Pihenjen kis ideig. Azután majd újra nekiindulunk!... Karoljon belém!... Ne féljen attól, hogy kifáraszt!... Erős vagyok...

- Erős!... Szegény gyermekem... hiszen már maga is majd összeroskad.

Bridget térdre emelkedett.

- Hallgasson rám - kérte Claryt. - Megpróbálom, hátha tovább tudok menni... De ha mégis összeesnék, kérem, hagyjon magamra...

- Hagyjam el?... - kiáltott fel Clary.

- Igen! Csak az fontos, hogy maga még ma éjszaka az édesapja mellett legyen... Az út egyenesen odavezet... A Csöndes ház balról az első, még mielőtt beérne a városba... Kopogjon a kapun... Mondja a nevét... Jean azonnal ajtót nyit magának...

- Nem hagyom el önt - jelentette ki a fiatal lány. - Egy lépést sem teszek ön nélkül...

- Mennie kell! - válaszolt Bridget. - Mikor már biztonságban lesz, a fiam majd visszajön értem... Haza fog vinni, mint ahogyan a maga édesapját is hazahozta!

- Kérem, nagyon szépen kérem, próbáljon továbbjönni!

Bridget nagy nehezen felállt, de csak kinnal vonszolta magát. Egy mérfölddel mégis előbbre jutottak.

Kelet felől, a láthatáron, Saint Charles irányában ekkor valami fény világította meg az égboltot.

- Siessen! - suttogta Bridget. - Menjen, kedvesem!... Hagyjon magamra!...

- Ez még nem a pirkadat fénye... - válaszolt Clary. - Hiszen még alig hajnali négy óra!... Valószínűleg egy tűzvész világít...

Clary nem fejezte be a mondatot. Mindkettőjükben egyszerre támadt fel a gondolat, hogy esetleg a Csöndes házat pusztítják most a lángok, hogy felfedezték de Vaudreuil menedékhelyét, hogy Jeannel együtt Whitherall katonáinak fogságába esett, ha ugyan védekezés közben mindketten meg nem haltak.

A rettegés új erőt adott az anyának. Mindketten meggyorsították lépteiket, s hamarosan Saint Charles közelébe értek. Az országút itt éles kanyart ír le, s a kanyaron túl emelkedett a Csöndes ház.

Clary és Bridget az útkanyarhoz értek.

Nem, nem a Csöndes ház égett, hanem a városkától jobbra fekvő egyik major, ennek a tűzvésznek fénye tükröződött az égbolton.

- Ott!... Ott van!... - kiáltotta Bridget, s reszkető kézzel mutatott a Csöndes ház felé.

Még öt-hat perc, s a két nő biztonságban lett volna.

E pillanatban három férfi bukkant fel az úton - három pálinkától ittas, vértől szennyezett, tántorgó önkéntes.

Clary és Bridget oldalt akartak kitérni, nehogy szembekerüljenek velük. Már elkéstek.

A katonák észrevették őket, s feléjük rohantak. A két nő tudta, hogy a nyomorultaktól minden hitványság kitelik. Egyikük Claryt ragadta meg s igyekezett magával vonszolni, a másik kettő meg Bridget-t fogta le.

A két nő segítségért kiáltott. De ugyan ki hallhatta volna meg segélykérésüket, mint ezeknek a katonáknak kevésbé ittas, de Bridget-re és Claryra nézve talán még nagyobb veszélyt jelentő társai?

Hirtelen egy ember ugrott ki az út bal oldalát szegélyező cserjésből, s egyetlen erőteljes csapással leterítette azt a hitvány résztvevőt, aki Claryra támadt.

- Clary de Vaudreuil! - kiáltotta.

- Vincent Hodge?

S Clary máris megragadta Vincent Hodge karját. A lángok fényénél ismerte fel szabadítóját.

Mikor de Vaudreuil megsebesült a Saint Charles-i csatatéren, Vincent Hodge nem tudott a segítségére sietni, s azt sem tudta, hogy Jean pár pillanat múlva biztonságosabb helyre vitte. Vincent Hodge mit sem törődve a veszéllyel, hogy az angolok kezére kerül, a városka közelében maradt, s mikor a csatazaj elült s besötétedett, sokáig kereste de Vaudreuil a csatatér szélén halomban fekvő sebesültek és holtak között. Minthogy hiába fáradozott, s már közelgett a hajnal, lefelé indult az országúton, mikor meghallotta a két nő segélykiáltását, odarohant, ahol Clary a halálnál is borzalmasabb veszély ellen küzdött.

Vincent Hodge azonban most nem érdeklődhetett de Vaudreuil után, nem tudhatta, hogy elvitték az innen pár száz lépésnyire álló magányos házba. Szembe kellett szállnia a két hitvánnyal, akik Bridget-t most kiengedték a markukból, s nekirontottak. Kiáltozásukat meghallották az útkanyaron túl is, és öt-hat önkéntestársuk sietett segítségükre. Clarynak és Bridget-nek azonban menekülnie kellett a Csöndes ház felé.

- Fussanak!... Gyorsan!... - kiáltotta Vincent Hodge. - Engem ugyan meg nem fognak!

Bridget és Clary futva igyekeztek a ház felé, az elszánt és erős Vincent Hodge pedig sorra leütötte támadóit, akik részegségük miatt gyenge ellenfeleknek bizonyultak.

Mielőtt még a többi önkéntes odaérhetett volna, Vincent Hodge bevetette magát a sűrű cserjébe, s bár a katonák golyózáport zúdítottak utána, egyetlen lövés sem találta el.

Bridget pár pillanat múlva bekopogott a Csöndes házba. A kapu azonnal kinyílt, az anya maga elé engedte a fiatal lányt, ő pedig fia karjaiba roskadt.

4.

A vereséget követő hét

A Csöndes ház tehát menedéket - de vajmi kevés biztonságot - nyújtott de Vaudreuilnek és leányának. Mindketten a „névtelen család” fedele alatt találtak hajlékot, az áruló felesége és fia otthonában. Ők ugyan még nem tudták, hogy milyen kapocs fűzte Simon Morgazhoz az öregasszonyt s a fiatal férfit, akik életüket kockáztatták azzal, hogy nekik hajlékot adtak, de Bridget-t és Jeant szüntelenül kínozza ez a tudat. Főként attól rettegtek, hogy a véletlen felfedheti titkukat vendégeik előtt.

Reggeltájt de Vaudreuil kicsit magához tért. Leányának hangja némileg felrázta a kábulatból. Kinyitotta a szemét.

- Clary!... - suttogta.

- Apám!... én vagyok itt! - nyugtatta. - Igen, melletted vagyok!... Nem hagylak el többé!

Jean az ágy végénél állt, a homályban, mintha azt akarta volna, hogy ne lássák. A sebesült tekintete azonban reátévedt, s újból megszólalt:

- Jean!... igen... emlékszem már!...

Majd megpillantotta az ágya fölé hajló Bridget-t, s tekintete mintha azt kérdezte volna, hogy ki ez?

- Az édesanyám - mondotta Jean. - Az anyám házában van, de Vaudreuil úr... ő és Clary kisasszony mindent megtesznek, hogy ön mielőbb meggyógyuljon.

- Meggyógyuljak... - suttogta de Vaudreuil. - Igen, már emlékszem!... Sebesülés... vereség!... A társaim menekülnek... elestek?... ki tudja... Szegény Kanada... súlyosabb bilincsben, mint valaha is!

Feje visszahanyatlott a párnára, szeme lecsukódott.

- Apám! - kiáltott fel Clary, s az ágy mellé térdelt.

Kezébe fogta atyja kezét, s úgy érezte, hogy gyenge szorítás viszonzozza az övét.

- Orvosra volna szükség - mondta Jean. - De hol találhatnánk orvost? Kit kérhetnénk meg a katonaságtól megszállt vidéken?... Vagy talán Montrealban?... Úgy van, csak onnan jöhet valaki! Mondja, Clary kisasszony, melyik orvoshoz van elég bizalma, s én indulok Montrealba...

- Montrealba? - kérdezte Bridget.

- Mennem kell, anyám! De Vaudreuil úr élete megéri, hogy a magamét kockáztassam érte!

- Nem téged féltetek, Jean! De útközben kileshetnek, s ha megsejtik, hogy de Vaudreuil úr itt tartózkodik, hát elveszett.

- Igen... - suttogta Clary.

- Még biztosabban elveszett, ha nem kap orvosi segítséget válaszolt Jean.

- Ha a sebesülés halálos - mondta Bridget -, úgy senki sem segíthet rajta. Ha pedig nem halálos, leánya meg én Isten segedelmével meggyógyítjuk. A sebesülést okozó kardcsapás nem ért nemesebb szerveket. A nagy vérvesztéstől gyengült el ennyire. Én abban bizakodom, hogy elég, ha rendszeresen kötözzük, állandóan friss hideg vizes borogatásokat rakunk rá, míg

lassan-lassan hegedni kezd a seb. Hidd el, fiam, de Vaudreuil úr itt aránylag biztonságban van, s amíg csak lehet, óvakodjunk attól, hogy bárki előtt is felfedjük rejtekhelyét.

Bridget határozott és bizakodó szavainak hallatára Claryban némi bizalom ébredt. A legfontosabb valóban az, hogy senki be ne furakodjék a Csöndes házba. Hiszen Jean életét, de még inkább édesapja életét kockáztatnák, ha titkuk kiderülne! Jean az első gyanús jelre elmenekülhetne, bevethetné magát az erdőségbe, onnan eljuthatna az amerikai határra, de Vaudreuil számára azonban nem lenne menekülés.

A sebesült állapota már az első naptól fogva igazolta Bridget bizakodását. Mióta a vérzés megszűnt, a beteg, ha erejét nem is nyerte vissza, teljesen magához tért. Számára a legfontosabb most a lelki nyugalom volt, s ezt visszanyerte, hogy leányát maga mellett tudta; meg a békés pihenés, ebben pedig nyilván része lehet a Csöndes házban.

Ők ugyanis úgy gondolták, hogy Saint Charles hamarosan megszabadul Whitherall katonáitól, mert a csapatok felderítő útra indulnak a grófság egész területén.

Bridget igyekezett mindent úgy rendezni, hogy vendégei minél nagyobb kényelemhez jussanak a szűk hajlékban. De Vaudreuil azt a szobát kapta, ahol rendszerint Jean és Joann lakott, ha egy-egy éjszakát a Csöndes házban töltött; Bridget szobáját pedig Clary foglalta el. Ők ketten felváltva éjszakáztak a betegágy mellett.

Jean kényelmével nem kellett Bridget-nek törődnie, ő is meg Joann is beéri a Csöndes ház egy zugával, ha a legutóbbi események miatt nyugtalankodó Joann abbé megkockáztatna egy látogatást az édesanyjánál.

Jean egyébként sem akart Saint Charles-ban maradni. Mihelyt de Vaudreuil állapota kielégítő lesz, s mihelyt megbeszélheti vele a lehetőségeket, azonnal ismét munkához lát. A Saint Charles-i vereség nem pecsételhette meg a függetlenség sorsát. A Névtelen majd felébreszti bennük a megtorlás vágyát!

Békésen teltek el a következő napok is. Bridget, anélkül, hogy bárkiben is gyanút ébresztett volna, el is hagyhatta a Csöndes házat, hogy mint máskor, most is megvásárolja az élelmiszert s valami nyugtató orvosságot. Mióta a katonaság távozott a városból, több üzlet újból megkezdte az árusítást. A városban mindenütt a gyász, a pusztulás nyomai, főként mégis a felsővárosban, a csatatér közelében, ahol a védelmi harc a hősies önfeláldozásig fokozódott. A garázda katonaság itt kirabolta s felgyújtotta a házakat. A gyászos emlékü csatában mintegy száz francia ontotta véré, nagy részük elesett, vagy halálos sebet kapott. Ezenfelül mintegy negyven ember fogságba került. Szánalom volt nézni a nekivadult katonák garázdálkodásának nyomát, akiket már parancsnokuk sem tudott megfékezni.

- Whitherall hadoszlopa szerencsére útra készülődik - hozta a hírt Bridget a Csöndes házba.

E napon de Vaudreuil, kinek állapota nem súlyosbodott, pár órán át békésen pihent. Álma meglehetősen nyugodt volt. Már nem volt önkívületben, nem hívogatta a lányát összefüggéstelen szavakkal. Tudta, hogy Clary mellette van, megmenekült a veszélyektől, melyek Saint Denis-ben a loyalisták visszatértekor fenyegették volna.

Mialatt szendergett, Jean beszámolt Clarynak az előző nap eseményeiről. A fiatal lány így mindent megtudott, ami azóta történt, hogy atyja Froment bíró házában hagyta és elment társaihoz, Saint Charles-ba. Megtudta, miként küzdöttek a franciák az utolsó szál emberig, hogyan került édesapja a kézitusa színhelyéről a Csöndes házba.

Clary szorongó szívvel, könnyes szemmel, s kétségbeeséssel küszködve hallgatta Jean beszámolóját. A szerencsétlenség mintha még közelebb hozta volna őket egymáshoz. Mindketten érezték, milyen szoros szálak fűzik őket egybe.

Jean elbeszélése közben többször felállt, mélységes zavart érzett, borzadt önmagától, menekült volna Clary meghitt közelségéből, amit jelenlegi helyzetük még veszélyesebbé tett. A Montcalm-villában Clary mellett töltött napok után úgy gondolta, hogy a közelgő nagy események majd minden egyébről elterelik gondolatait, s csak feladatával fog törődni. S éppen ezek az események hozták a fiatal lányt anyja házába, s éppen akkor, mikor ő is arra kényszerült, hogy idemeneküljön.

Bridget hamarosan felismerte fia érzelmeit, s éppúgy megrettent, mint maga Jean. Ó!... Simon Morgaz fia!... Az erős lelkű asszony azonban egy pillanatra sem árulta el aggodalmait, pedig úgy érezte, hogy a jövő nagyon sok szenvedést tartogat számukra.

De Vaudreuil másnap megtudta, hogy a katonaság kivonult a városkából. Kicsit erősebbnek érezte magát, s beszélgetni akart Jeannel a Saint Charles-i vereség következményeiről. Vajon milyen sorsra jutottak társai, Vincent Hodge, Farran, Clerc, Sébastien Gramont, Harcher majoros meg az öt fia, kik oly hősiezen harcoltak a csatában?

Bridget, Clary és Jean de Vaudreuil ágya mellé telepedett. Jean arra kérte a beteget, hogy ne fárassza magát szüntelen kérdezősködéssel.

- Mindent elmondok, amit tudok a barátairól - mondotta. - Miután a végsőig harcoltak, legyőzte őket a túlerő. Egyik derék chipogáni társam, az a szerencsétlen Rémy Harcher, csaknem a csata kezdetén elesett, anélkül, hogy segítségére lehettem volna. Később Michel és Jacques is megsebesült, őket az édesapjuknak és a másik két fivérüknek kellett elvinnie a csataterőről. Hogy hova menekültek, mikor a harcot fel kellett adnunk, azt nem tudom, de remélem, hogy el tudták érni az amerikai határt. Gramont képviselő fogságba esett, most biztosan valamelyik montreali börtönben van, s azt már úgyis tudjuk, hogy Lord Gosford bírái milyen sorsot tartogatnak a számára. Azt hiszem, hogy Farran és Clerc meg tudott menekülni az üldözésükre indult lovasság elől. Hogy menekülés közben épségben maradtak-e, azt bizony nem tudom. Vincent Hodge-ról sem tudok semmit, még csak hírem sincs róla...

- Vincent Hodge megmenekült a mészárlás elől! - szolt közbe Clary. - Amikor besötétedett, Saint Charles körül barangolt, s téged keresett, apám. Jean édesanyja meg én összetalálkoztunk vele az úton. Ő mentett meg bennünket a részeg katonák erőszakoskodásától, neki köszönhetjük, hogy bemenekülhettünk a Csöndes házba. Ő most már nyilván biztonságban van valahol az Egyesült Államokban.

- Nemes szívű ember! - mondotta. - Amit Vaudreuil kisasszonyért és az édesanyámért tett, azt tette értem is, mikor leghevesebben dült a csata! Az életemet mentette meg, de talán jobb lett volna, ha ott pusztulok!... Legalább nem éltem volna meg a Szabadság fiainak vereségét.

- Jean - szólalt meg Clary -, hát maga már reménytelennek tartja ügyünket?

- Az én fiam!... - kiáltotta Bridget. - Nem, sohasem hinném el, hogy az én fiam reménytelennek tartja a függetlenség ügyét!

- Nem, anyám! - válaszolt. - A Saint Denis-i győzelem után a mozgalom kiterjedt volna a Szent Lőrinc egész folyamvidékére. A Saint Charles-i vereség pedig csak azt jelenti, hogy munkánkat újra kell kezdeni, s én újra neki is látok! A francia párt nem szenvedett végső vereséget! Máris szervezkedni kell az ellenállásra Sir John Colborne csapataival szemben! Csatlakoznom kell hozzájuk, már éppen eleget késlekedtem!... Még ma éjszaka indulok!

- Hova akar menni, Jean? - kérdezte ekkor váratlanul de Vaudreuil.

- Először is Saint Denis-be. Azt remélem, hogy ott megtalálom a franciák főbb vezetőit, kikkel oly szerencsésen visszavertük Gore katonáit...

- Menj, Jean! - mondta Bridget, és úgy nézett fiára, mintha a szívébe látna. - Igen, menj csak!... Nem itt a helyed!... Neked ott kell lenned a harcolók között, az első sorban...

- Igen, Jean, menjen! - mondta Clary is. - Csatlakoznia kell társaihoz, vezetnie kell őket!... Hadd tudják meg a loyalisták, hogy a Névtelen nem halt meg!

Clary hangja elcsuklott.

De Vaudreuil kicsit felemelkedett a fekhelyén, megfogta Jean kezét.

Azt mondta neki: - Induljon, Jean. Engem bízson az édesanyja és a leányom gondjaira. Ha találkozik a barátaimmal, mondja meg nekik, hogy köztük leszek, mihelyt annyi erőm lesz, hogy elmehessek innen! De - tette hozzá olyan fáradt hangon, mely elárulta végtelen gyengeségét -, de ha mégis értesíthetne bennünket arról, hogy mi készül... ha mégis vissza tudna jönni a Csöndes házba! Ó, Jean!... Hiszen annyira szeretném tudni... mi lett azoknak a sorsa, akik oly drágák számomra... akiket talán soha többé nem láthatok...

- Meg fogja tudni, de Vaudreuil úr - nyugtatta Jean. - Most csak pihenjen!... Ne gondoljon semmire mindaddig, míg újra fegyvert kell fogni!

A sebesültet mostani állapotában valóban kímélni kellett minden izgalomtól. Hamarosan el is szenderedett, s mintegy éjfélig aludt. Nem ébredt fel akkor sem, mikor Jean tizenegy óra tájt elbúcsúzott Clarytól, megcsókolta anyját, és elhagyta a Csöndes házat.

Bridget-t nagy lelkiereje akkor sem hagyta cserben, mikor elvált a fiától.

Igaz, hogy a körülmények is megváltoztak az elmúlt két nap alatt. Két nappal ezelőtt Bridget még lebeszélte a fiát arról, hogy elmenjen Saint Denis-be. Azóta azonban kivonultak Whitherall katonái, s Saint Denis-t úgyszólván alig fenyegeti veszély. A francia pártiak Saint Charles-i veresége óta a főkormányzó halogató politikát folytatott. Voltaképpen meglepő volt, de mintha nem akarta volna győzelmét teljessé tenni azzal, hogy csapatait a Saint Denis-i győztesek ellen küldi. Pedig Sir John Colborne éppen nem volt az az ember, aki visszariadt volna a megtorló támadással járó vérontástól, Gore ezredes pedig nyilván égett a vágytól, hogy mielőbb bosszút állhasson az őt ért vereségért.

Akármi volt is, Saint Charles lakói semmit nem hallottak arról, hogy a királyi csapatok támadásra készülnek, így a Csöndes házba sem jutottak el ilyen hírek. A városka lakói már-már bizakodva néztek a jövőbe. Sokan visszatértek otthonukba azok közül, akik az első napokban távoli vidékeken kerestek menedéket, s máris nekifogtak a munkának, hogy helyrehozzák a tűzvész és a fosztogatás okozta károkat. Bridget néha be-bement a városba, nem kérdezősködött ugyan, de meghallgatta, miről beszélnek az emberek, s otthon aztán tájékoztatta de Vaudreuilt és leányát. A vidéken egyébként semmi nyugtalanító hír nem keringett, arról sem tudtak, hogy a montreali úton fenyegető csapatmozdulatokra került volna sor.

A következő három napon át semmi nem zavarta meg e nyugalmat, sem a Saint Hyacinthe-i, sem a vele szomszédos grófságokban. A kormányzó talán úgy gondolta, hogy még a lázadás csíráit is elpusztította a Saint Charles-i győzelemmel? A jelek mindenesetre erre mutattak. Vajon csak a franciák vezetőit akarja üldözni? Azokat, akik jelt adtak a lázadásra? Ez is valószínűnek látszott.

De Vaudreuil állapota Bridget és Clary odaadó ápolásának köszönhetően egyre javult. Egyelőre még nagyon gyenge volt ugyan, sebe azonban kezdett behegedni. Sajnos, a lábadozás sokáig fog tartani, s még messze volt az az idő, mikor de Vaudreuil elég erős lesz ahhoz, hogy felkelhessen betegágyából. A harmadik nap végén már valamicskét enni is tudott. A láz, mely első napokban gyötörte, úgyszólván teljesen megszűnt. Ha a beteg állapotában semmi komplikáció nem következik be, úgy komoly aggodalomra nincs okuk.

A tétlenség hosszú óráiban Bridget és Clary de Vaudreuil ágyához telepedtek, s beszámoltak neki arról, hogy mit beszélnek a városban. Beszélgetés közben szüntelenül felmerült Jean neve. Vajon eljutott-e társaihoz Saint Denis-be? Vajon híradással lesz-e a Csöndes ház lakóinak?

S míg Clary lesütött szemmel hallgatott, s gondolatai a távolban kalandoztak, de Vaudreuil nem fogyott ki Jean magasztalásából, akiben a függetlenségi ügy megtestesült. Bridget asszony nagyon boldog lehet, hogy ilyen fia van!

Bridget lehajtotta a fejét, nem válaszolt, vagy legfeljebb csak annyit mondott, hogy Jean csak a kötelességét teljesíti.

Nincs abban semmi meglepő, hogy Claryban meleg barátság, csaknem gyermeki szeretet ébredt Bridget iránt, s hogy úgy érezte, szívük elválaszthatatlanul összeforrt. Természetesnek találta, hogy „anyámnak” szólítsa. Csakhogy valahányszor meg akarta fogni Bridget kezét, mindig az volt az érzése, hogy az öregasszony legszívesebben visszarántaná a magáét. Ha meg átölelte, Bridget mindig hirtelen elfordította a fejét. A fiatal lány sehogy sem tudta magának megmagyarázni, hogy miért. Pedig mennyire szerette volna megismerni e család múltját, melynek még neve sincs! Csakhogy Bridget megközelíthetetlen volt, ha ezt hozta szóba. A két nő viszonya tehát úgy alakult, hogy míg az egyik csaknem gyermeki szeretetet és odaadást érzett, a másik merev tartózkodást, sőt néha érthetetlen idegenkedést tanúsított a fiatal lány iránt.

Az egyik este riasztó hírek érkeztek Saint Charles-be, oly riasztó hírek, hogy Bridget - aki a városban többfelől is értesült róluk - nem akart felőlük egy szót sem szólni de Vaudreuilnek. Ezt Clary is okosnak tartotta, minek is nyugtalanítanák rossz hírekkel a beteget, akinek oly nagy szüksége van a nyugalomra.

Azt beszéltek a városban, hogy a franciák újabb vereséget szenvedtek a királpártiaktól.

A kormány ugyanis nem volt hajlandó beérni azzal, hogy a lázadást Saint Charles-ban leverte. Meg akarta bosszulni Gore ezredes Saint Denis-i vereségét is. Ha ez sikerül, úgy többé nem kellett tartania a francia pártiaktól, akiket majd üldözőbe vesznek Gilbert Argall rendőrei, s nem marad számukra más hátra, mint hogy szétszóródjanak a kerület különböző falvaiban. Végül példás szigorral bünteti majd a francia pártnak a quebeci és a montreali börtönökben fogva tartott vezetőit.

Gore ezredes öt gyalogos és egy lovas század élén két ágyúval elindult, s tegnap Saint Denis alá ért. Hadereje tehát óriási volt a felkelőkéhez képest.

A büntető hadjárat híre szóbeszéd formájában már aznap este eljutott Saint Charles-ba. A határból hazatérő emberek hamarosan megerősítették a híreket. Így tudta meg Bridget is, s bár de Vaudreuil előtt hallgatott, Clarynak habozás nélkül elmondott mindent.

Könnyen elképzelhetjük, milyen aggodalom, milyen félelem fogta el mindkettőjüket.

Hiszen Jean Saint Denis-be ment, hogy megkeresse fegyvertársait, hogy újra szervezze a franciákat! Vajon elég sokan lesznek-e, vajon elég fegyverük lesz-e ahhoz, hogy szembeszálljanak a királyiak támadásával? Ez bizony nem volt valószínű. S ha a loyalisták egyszer a megtorlás útjára léptek, vajon nem mennek majd a végletekig? Vajon nem tartanak majd házkutatásokat a falvakban és a városokban, főként a Montreal környéki grófságok területén? Vajon főként Saint Charles-ban nem vezetnek be olyan rendőri intézkedéseket, melyek a legsúlyosabb következményekkel járhatnak? Végül is nem fedezik majd fel a Csöndes ház titkát? Mi lesz akkor de Vaudreuiljel, aki az ágyat nyomja, s nem lehet szállítani betegen?

Bridget-t és Claryt mérhetetlen szorongás gyötörte egész este. Saint Denis-ből meg egyre érkeztek a kétségbeejtő hírek.

Gore ezredes ugyanis védtelen várost talált. A franciák úgy határoztak, hogy visszavonulnak az egyenlőtlen harc elől. A lakosság elhagyta otthonát, az erdők sűrűjébe menekült, vagy átkelt a Richelieu-folyón, hogy a szomszédos községekben keressen menedéket. Hogy mi történt a katonák garázdálkodásának kitett védtelen Saint Denis-ben, azt a menekülők ha nem is tudták, könnyen elképzelték.

Amint az éjszaka beállt, Clary és Bridget de Vaudreuil ágya mellé telepedett. Már eddig is többször megkérdezte, hogy Saint Charles napok óta oly békés utcái ma miért oly zajosak? Clary minden lehetővel igyekezett magyarázni a lárma okát, csak hogy ne izgassa fel a beteget. Gondolatai aztán Saint Denis felé szálltak, s egyre azon töprengett, hogy vajon a függetlenség ügyét nem érte-e olyan csapás, melyet soha többé ki nem heverhet, s hogy vajon Jeannak társaival együtt nem kellett-e egészen visszavonulniuk, s hogy nem kerültek-e sokan a királyiak kezére... És Jean... ő vajon el tudott menekülni? Vagy inkább megpróbál visszatérni a Csöndes házba?

Clary úgy érezte, hogy Jean visszajön; márpedig akkor de Vaudreuil előtt sem titkolhatják a hazafiak vereségét.

Vajon Bridget-t is ez az aggodalom gyötri? Mindketten gondolataikba merültek, hallgattak, de szavak nélkül is értették egymást.

Éjszaka fél tizenkettő tájt három koppantás hallatszott a Csöndes ház ajtaján.

- Ő az! - kiáltott fel Clary.

Bridget megismerte a jeladást. Egyik fia áll az ajtó előtt. Hirtelen arra gondolt, hogy talán Joann kopog, akit már két hónapja nem látott. De Clary nem tévedett, s egyre hajtogatta:

- Ő az!... Ő!... Jean!

Mihelyt az ajtó kinyílt, Jean gyorsan besurrant.

5. A nyomozás

Mikor az ajtó becsukódott mögötte, Jean nem mozdult el onnan, rögtön a kinti zajt kezdte figyelni. Egy kézmozdulattal figyelmeztette az édesanyját és Claryt, hogy ne moccanjanak, ne szóljanak.

Bridget, aki már csaknem felkiáltott: „Miért jöttél, fiam?” - most hirtelen elhallgatott.

Az útról nagy jövés-menés zaja hallatszott. Hat-hét ember állt meg a Csöndes ház előtt, s fennhangon beszélgetett.

- Ugyan merre illant el?
- Az biztos, hogy itt nem állt meg!
- Alighanem valahol a felsővárosban akar elrejtőzni!
- Akárhogy is, kisiklott a kezünk közül!
- Pedig legfeljebb száz lépésnyire volt tőlünk!
- Na, a Névtelent elszalasztani!...
- Meg a hatezer piaszter jutalmat!

Bridget hirtelen összereszt. Valahonnan ismeri annak a hangját, aki a hatezer piaszteres vérdíj miatt bánkódott, de képtelen volt rájönni, mikor, hol hallotta.

Jean azonban felismerte elszánt üldözőjének hangját. Rip volt! S csak azért nem mondotta meg az édesanyjának, nehogy e név felelevenítse benne a szörnyű múltat.

Az út közben megint elcsöndesült. A rendőrök elindultak a felsőváros felé, s még csak nem is sejtették, hogy a Névtelen a Csöndes házba menekülhetett.

Jean most az édesanyjához s Claryhoz fordult. Mindketten mozdulatlanul álltak a homályos folyosón.

E pillanatban, még mielőtt Bridget bármit is kérdezhetett volna a fiától, de Vaudreuil hangja hallatszott a szobából. Sejtette, hogy Jean jött vissza, s kiszólt:

- Jean!... Maga az?

Azonnal be kellett menniük hozzá, mindhárman rendkívül izgatottan siettek az ágyához.

- Elég erős vagyok ahhoz, hogy mindent elmondjanak nekem - szólalt meg de Vaudreuil -, s tudni akarok mindent!
- Mindent meg fog tudni - jelentette ki Jean.

Clary és Bridget szótlanul hallgatta Jean elbeszélését.

- A múlt éjszaka - kezdte -, két órával azután, hogy elmentem a Csöndes házból, megérkeztem Saint Denis-be. Ott megtaláltam néhányat a vezetők közül, akik túléltek a vereség szörnyű napját. Marchessault, Nelson, Cartier, Vincent Hodge, Farran és Clerc szintén csatlakozott hozzájuk. A városka védelmét szervezték. A lakosság buzgón segítette őket. Tegnap azonban tudomásunkra jutott, hogy Colborne önkéntesekből és reguláris csapatokból álló hadoszlopot küldött Sorelből Saint Denis-be, hogy kirabolják s felgyújtsák a várost. A katonaság még az este megérkezett. Hiába is próbálkoztunk volna az ellenállással. A csapatok benyomultak Saint Denis-be, s a lakosságnak el kellett hagynia a várost. Több mint ötven ház esett a lángok

martalékául. Társaim, nehogy lemészárolják őket, kénytelenek voltak menekülni az amerikai határ felé, ahol Papineau és a többiek vártak rájuk Plattsburgban, Rouse's Point-ban és Swantonban. S Whitherall és Gore katonái most megszállják a Szent Lőrinc völgyének déli grófságait, feldúlják, kirabolják a falvakat, koldusbotra juttatják a nőket és a gyermekeket, kegyetlenkednek velük, s minden elképzelhető módon megalázzák a boldogtalanokat. A tűzvész lángja fogja jelezni útjukat!... Hát ez történt, de Vaudreuil úr, s én mégsem mondok le a reményről, mégis bizakodom ügyünk végső győzelmében!

Fájdalmas csend követte Jean szavait. De Vaudreuil visszahanyatlott párnáira.

Bridget szólalt meg elsőnek. Fiához fordult, a szemébe nézett, úgy kérdezte:

- Miért ide jöttél? Miért nem vagy ott, ahol a társaid?

- Mert joggal féltem, hogy a királyiak visszajönnek Saint Charles-ba, hogy házkutatásokat tartanak, s hogy végül is a tűzvész pusztítja el azt, ami megmaradt...

- S mit tehetsz te ez ellen, Jean?

- Semmit, anyám!

- Nos, újból megkérdem, miért jöttél ide?

- Mert szeretném tudni, hogy de Vaudreuil úr nem tudna-e valami módon eltávozni a Csöndes házból, ami éppúgy veszélyben van, mint a város akármelyik másik háza...

- Ez lehetetlen! - válaszolt Bridget.

- Akkor hát maradok, anyám, és ha kell, meghalok, de megvédelek benneteket...

- Kanadáért áldozza életét, ne miértünk, Jean! - válaszolt de Vaudreuil.

- Hallgasson rám, de Vaudreuil úr - mondta Jean. - Nem maradhat ebben a házban, hiszen itt hamarosan rátalálnak önre. Ma éjszaka Saint Charles előtt fél mérfölddel üldözőbe vett egy szakasz rendőr. Egészen bizonyos, hogy felismertek, hiszen ön is hallotta, hogy a ház előtt a nevemet említették. Át fogják kutatni az egész várost, és még ha nem is maradnék itt, a Csöndes házban mindenképpen tartanak házkutatást. A rendőrök önt fogják megtalálni, önt fogják elhurcolni innen, s nem remélhet tőlük kegyelmet!

- Mit sem tesz az, Jean - válaszolt de Vaudreuil -, csak egy a fontos, hogy maga csatlakozhassék barátainkhoz a határvidéken.

- Kérem, hallgasson rám! - kérlelte Jean. - Mindent megteszek, amit ügyünkért tennem kell. De most az ön biztonságáról van szó, de Vaudreuil úr. Talán nem is olyan elképzelhetetlen, hogy ön is eljusson az Egyesült Államokba. Ha egyszer túljutott Saint Hyacinthe grófság határán, már biztonságban lesz, s akkor már csak pár mérföldnyi utat kellene megtennie, hogy amerikai földre lépjen. Azt elhiszem, hogy önnek nincs annyi ereje, hogy odáig elvonszolja magát, még akkor sem, ha én támogatnám! De ha befektetjük egy szekérbe, szalmára, mintha csak ágyban feküdnék, akkor talán kibírná ezt az utat! Anyám, próbáljon szekeret szerezni, akármilyen ürüggyel, mondja azt, hogy mint oly sokan mások, ő is el akar menekülni Saint Charles-ból. S ha meglesz a kocsí, holnap éjszaka ön, az édesanyám, Clary kisasszony meg jómagam elmegyünk innen, és talán túljutunk a veszélyen, még mielőtt Gore gyilkosai romhalmazzá változtatnák Saint Charles-t ugyanúgy, mint Saint Denis-t.

Jean tervét érdemes volt fontolóra venni. Néhány mérföldnyire délnek de Vaudreuil megtalálná azt a biztonságot, amit a Csöndes ház nem nyújthat neki, ha a királyiak megszállják a városkát és házkutatásokat tartanak. Az most már kétségtelen, hogy Rip emberei itt szimatolnak utána, a városban, minthogy eddig kisiklott a kezük közül, és nyilván azt hiszik, hogy valamelyik Saint Charles-i házban rejtőzködik. És vajon nem azon lesznek-e majd minden

erejükkel, hogy felfedezzék rejtékelyét? A helyzet tehát mindenképpen fenyegető. Nemcsak Jeannak, de Vaudreuilnek és a leányának is feltétlenül el kell hagynia a Csöndes házat.

A menekülés terve nem látszott kivihetetlennek, ha Bridget valóban tud szerezni valami kocsit és ha de Vaudreuil kibírja a néhány órás utat. Ha nagyon gyenge volna ahhoz, hogy egészen a határig vigyék, úgy menedéket találhat Saint Hyacinthe grófság akármelyik majorjában.

Egyszóval feltétlenül el kell hagyniuk Saint Charles-t, minthogy házkatatások várhatók.

Jean könnyen meg tudta győzni de Vaudreuilt és a leányát. A tervet Bridget is helyeselte. Sajnos még csak nem is gondolhattak arra, hogy még ezen az éjszakán elmenjenek. Reggel Bridget majd megpróbál valami kocsit szerezni, s a következő éjszakán elindulnak.

Eljött a reggel. Bridget úgy gondolta, hogy okosabb, ha nyíltan beszél. Senki sem találhatja meglepőnek, ha azt mondja, ő is úgy döntött, hogy elhagyja a felkelés tűzfészket. A város lakói közül már sokan elmenekültek, és senki sem fog csodálkozni azon, ha ő is távozni akar.

Először úgy gondolta, hogy nem tart de Vaudreuiljel, Claryval és Jeannal. Fia azonban megmagyarázta neki, hogy ha már a városban azt mondotta az embereknek, hogy elmenekül, s továbbra is Saint Charles-ban látnák, nyilván megsejtenék, hogy a kocsin más menekült el a Csöndes házból. A rendőrségnek végül a fülébe jutna a szóbeszéd, felelősségre vonnák, márpedig mindnyájuknak érdeke, hogy ne hívják fel magukra a rendőrség figyelmét.

Bridget-nek meg kellett hajolnia e komoly érvek előtt. A viharos napok elmúltával majd visszatérhet Saint Charles-ba, és kivárhatja boldogtalan életének végét e hajlékban, hiszen mindig azt remélte, hogy soha nem kell onnan kimozdulnia.

Miután mindenben megállapodtak, Bridget nekilátott, hogy valami utazó-alkalmatosságot szerezzen. Megteszi egy szekér is, csak az a fontos, hogy eljussanak vele Laprairie grófságba, ahol már nem kell tartaniuk a királyi csapatoktól. Bridget kora reggel elindult hazulról. De Vaudreuiltől elegendő pénzt kapott arra, hogy kibéreljen vagy inkább megvásároljon valami járművet.

Míg odavolt, Jean és Clary nem mozdultak de Vaudreuil szobájából. A sebesült visszanyerte életerejét. Úgy érezte, elég erős lesz ahhoz, hogy megbirkózzék az út minden fáradalmával. Az izgalom máris felvillanyozta. Nagyon gyenge volt még ugyan, de máris készen állt arra, hogy felkel, útnak indul, amikor itt lesz az ideje. Bizakodott, hogy ereje - legalábbis néhány óráig - nem hagyja cserben. Azután meg lesz, amit az Isten akar. Semmi sem fontos, csak viszontláthassa bajtársait, csak biztonságban tudhassa leányát, Jeant pedig a kanadai franciák között, akik elszánták magukat a végső harcra.

Igen, feltétlenül menniük kell. Ha ugyanis de Vaudreuil nem gyógyul fel sebeiből, milyen sors vár a leányára a Csöndes házban, hiszen ezen az öregasszonyon kívül a világon senki más támasza nem lesz. A határon, Swantonban vagy Plattsburgban megtalálhatja fegyvertársait, leghívebb barátait. Köztük pedig van valaki, akiről tudta, hogyan érez leánya iránt. Tudta, hogy Vincent Hodge szereti Claryt, és Clary nyilván nem tagadná meg a kezét attól a férfitől, aki élete kockáztatásával mentette meg őt. Nála nemesebb lelkű férfira, nála igazabb emberre, nem is bízhatná leánya jövőjét. Mindketten méltók egymáshoz.

Ezek a gondolatok lobbantották magasabbra de Vaudreuil életerejét, miközben Jean és Clary az ágya mellett ültek, és csak néha váltottak egy-egy szót.

Jean fel-felállt, s az országútra nyíló csukott táblájú ablakhoz lépett. Onnan hallgatózott, hogy nem hangzik-e fel valami zaj az úton a városka közelében.

Bridget két óra múlva hazajött. Több gazdával is beszélnie kellett a kocsi és a ló miatt. Mint ahogyan előre megállapodtak, nem titkolta előttük, hogy el akarja hagyni Saint Charles-t, ami

egyébként senkit sem lepett meg. Luc Archambaut, az egyik szomszédos major tulajdonosa jó pénzért hajlandó volt arra, hogy kocsit s lovat adjon neki, s azt ígérte, hogy este kilenc óra tájt a Csöndes ház elé hajt.

De Vaudreuil nagyon megkönnyebbült, mikor megtudta, hogy Bridget útja eredményes volt.

- Kilenc órakor tehát elindulunk - mondotta -, majd felkelek, és kimegyek a kocsihoz...

- Nem, de Vaudreuil úr - mondta Jean -, ne fárassza magát feleslegesen. Majd én ki fogom vinni. A kocsi jó vastagon szalmát hintünk, s még ráteszünk egy matracot is. Csak lépésben fogunk hajtani, hogy a kocsi minél kevésbé rázzon, s én azt remélem, hogy jól fogja bírni az utat. De meglehetősen hideg van, jó lesz, ha alaposan betakarózik. Ha meg az úton néhány kellemetlen találkozásban lenne részünk... Mondd, anyám, nem hallottál valamit?

- Nem, nem hallottam semmi újat. De még mindig félnek a királyiak második látogatásától.

- S vajon mi van azokkal a rendőrségi emberekkel, akik Saint Charles-ig a nyomomban voltak?

- Nem láttam egyet sem, alighanem hamis nyomra tévedtek.

- De visszajöhetnek... - mondta Clary.

- Éppen ezért rögtön indulunk, mielőtt a kocsi ideér - felelt de Vaudreuil.

- Kilenc órakor - szólt Bridget.

- Megbízhatónak tartod azt az embert, akitől a kocsit vásároltad, anyám?

- Igen. Becsületes ember, aki állja a szavát.

De Vaudreuil kicsit erőre akart kapni, Bridget, Clary segítségével gyorsan elkészítette az egyszerű ebédet, amit együtt fogyasztottak el.

Csendesen múltak az órák. A városból sem hallatszott semmi nyugtalanító. Bridget időnként az ajtóhoz ment, gyors pillantást vetett az útra. Kint csípős hideg volt. Az égbolt szürkés színe azt mutatta, hogy a légkör is teljesen csendes. Igaz, hogy ha a délkeleti szél állandósulna, s ha a levegő dús páratartalma hóvá sűrűsödne, nagyon megnehezítené a beteg szállítását, legalábbis a grófság határáig.

Egyelőre mégis minden arra mutatott, hogy az utat elviselhető körülmények között teszik majd meg. Három órakor azonban kitört az első riadalom Saint Charles-ban.

A felsőváros felől meglehetősen távoli lárma hallatszott. Jean kinyitotta az ajtót, úgy hallgatózott... Keze ökölbe szorult a haragtól.

- Trombiták! - tört ki belőle a keserűség. - Alighanem egy hadoszlop közeledik Saint Charles-hoz.

- Mit tegyünk? - töprengett fennhangon Clary.

- Várunk - válaszolt Bridget. - A katonaság talán csak átvonul a városon.

Jean a fejét rázta.

Mint hogy azonban de Vaudreuil nem indulhatott el a Csöndes házból világos nappal, várniuk kell - mint Bridget mondotta -, hacsak Jean nem szánja el magát a menekülésre. Ha ugyanis rögtön elhagyná a Csöndes házat, s bevetné magát az út menti erdőségbe, biztonságba juthatna, még mielőtt a katonaság megszállná Saint Charles-t. Viszont így magára kellene hagynia de Vaudreuilt és a leányát éppen akkor, mikor a legnagyobb a veszély. Jean még csak nem is gondolt erre. De vajon megvédelmezheti-e őket, ha felfedezik rejtkehelyüket?

A városkát percek alatt megszállják.

Whitherall hadoszlopának egy része közeleg a város felé, azok a csapatok, melyeket a menekülők üldözésére küldtek a grófság területére. A katonák, miután végigkutatták a Richelieu partját, visszajöttek, hogy letáborozzanak Saint Charles-ban.

A Csöndes ház lakói most már világosan hallották az egyre közeledő trombitaszót.

Végre ez is elhallgatott. A csapatok a város határába értek.

Bridget ekkor így szólt:

- Még nincs minden elveszve. Laprairie felé még szabad az út. Lehet, hogy még az éj beálltával is szabad lesz. Ne változtassuk meg a tervünket. Az én házam nem fogja nagyon csábítani a fosztogatókat. Magányosan áll, s talán megmenekül a látogatásuktól.

Már csak ebben reménykedhettek.

Igen! Akad a városban elég olyan ház, ahol Sir John Colborne katonái nagyobb haszonnal garázdálkodhatnak! S különben is, ilyenkor, december első napjaiban hamarosan beáll az éjszaka, s ők talán elhagyhatják a Csöndes házat úgy, hogy senki sem figyel fel távozásukra.

Tovább készülődtek hát az útra, mert azt akarták, hogy mihelyt a kocsi a ház elé áll, rögtön indulhassanak. Csak az út legyen szabad egy órán át, innen három mérföldön keresztül, azután már, ha de Vaudreuil állapota megkövetelné, a menekülők hajlékot kérhetnek bármelyik majorban.

A sötétség beállt újabb riadalom nélkül. Néhány szakasz önkéntes előre nyomult az országút kanyarulatáig, de aztán megint visszatért a felsőváros felé. A Csöndes házat mintha csak észre sem vették volna. A hadoszlop zöme a Saint Charles-i tábor körül helyezkedett el. A táborhely felől fülsiketítő, a lakosság biztonsága szempontjából ugyancsak baljós láрма hallatszott.

Bridget hat óra tájt elkészült a főzéssel, s mindenáron ragaszkodott ahhoz, hogy Clary és Jean vacsorázzon meg. De Vaudreuil alig evett valamit. Mértéktelenül felizgatta a nehéz helyzet, ugyanakkor felvillanyozta a gondolat, hogy milyen veszélyekkel kell szembeszállniuk, és egyre türelmetlenebbül várta az indulás pillanatát.

Hét óra előtt pár perccel valaki halkán kopogott az ajtón. Talán a majoros érkezett, talán a megbeszélt idő előtt ideállt a kocsival? Semmi esetre sem ellenséges kéz kopogott ily szerénnyen.

Clary és Jean de Vaudreuil szobájában maradt, de az ajtót félig nyitva hagyták.

Bridget a folyosó ajtajához ment, s miután megismerte Luc Archambaut hangját, kinyitotta előtte.

A derék majoros jött, hogy megmondja Bridget asszonynak, nem tehet eleget a szavának, visszahozta a pénzt, mert nem tud adni fogatot, a katonaság ugyanis a környékbeli majorokkal együtt az ő gazdaságát is megszállta.

A város különben is körül van zárva, s Bridget asszony még akkor sem venné hasznát a kocsinak, ha ő elhozta volna.

Tetszik vagy nem tetszik, várniuk kell, míg a katonaság elhagyja Saint Charles-t.

Clary és Jean mozdulatlanul állt a beteg szobájában, s vele együtt pontosan hallották Luc Archambaut minden szavát.

A majoros még hozzátette, hogy Bridget asszonynak nem kell féltenie a Csöndes házat, a vörösdolmányosok csak azért jöttek vissza, hogy segítségére legyenek a rendőrségnek, mely megkezdte a házkutatásokat... Hogy miért?... Azért, mert úgy hírlik, hogy a Névtelen ide, Saint Charles-ba menekült, s most mindenáron kézre akarják keríteni.

Bridget egyetlen mozdulattal sem árulta el magát, mikor a majoros a fiát, Jeant említette.

Luc Archambaut ezután távozott, Bridget mihelyt belépett a szobába, így szólt:

- Jean! Azonnal menekülj!

- Úgy van, máris induljon! - tette hozzá de Vaudreuil.

- Meneküljek én egyedül? - tiltakozott Jean.

- Nincs joga ahhoz, hogy feláldozza magát értünk! - mondta Clary. - A haza érdeke előbbre való, mint a mi biztonságunk...

- Nem megyek! - jelentette ki Jean. - Nem hagyhatom magukat e galád fickók kénye-kedvére!

- De hiszen úgysem védhet meg bennünket!

- Lehet, de mégsem megyek el!

Elhatározása oly szilárd volt, hogy de Vaudreuil nem is próbált vele vitába szállni.

A menekülés kísérlete egyébként ilyen körülmények között vajmi kevés sikerrel kecsegtetett volna. Mint ahogy Luc Archambaut mondotta, a várost bekerítették, az országúton katonák őrködnek, a környéken lovasjárőrök cirkálnak. Jean, akiről tudják, hogy valahol itt rejtőzködik, aligha tudna kisiklani a gyűrűből. Talán okosabb is, ha nem mozdul a Csöndes házból.

Ő mindenesetre nem a saját biztonsága miatt határozta el, hogy itt marad. Nem tudta volna magára hagyni az édesanyját meg de Vaudreuilt és Claryt.

Miután látták, hogy Jean elhatározása megváltoztathatatlan, arról kezdtek beszélgetni, hogy vajon a három szobában vagy a padláson be tudnának-e rendezni valami búvóhelyet, ahol vendégeik elrejtőzhetnének a házkutatást végző rendőrök elől.

De Jeannak már nem volt ideje, hogy alaposabban körülnézzon.

Csaknem e percben durva csapások zúdultak a külső ajtóra.

Hat-hét rendőr állt az udvarban.

- Nyissák ki! - hangzott kívülről, s egyre erősebben dörömböltek az ajtón. - Nyissanak ajtót, vagy betörjük!

Clary és Jean gyorsan bezárták de Vaudreuil szobájának az ajtaját, majd Bridget szobájába rohantak, ahonnan jobban hallhatták, hogy mi történik.

Ahogy Bridget a folyosóra lépett, a Csöndes ház ajtaja nagy recsegéssel betört.

A folyosót hirtelen fáklyafény világította meg.

- Mit óhajtanak? - kérdezte Bridget az egyik benyomuló rendőrt.

- Házkutatást tartunk - hangzott a válasz. - Ha a Névtelen itt rejtőzködik, elfogjuk, s azután felgyújtjuk a házat!

- Nincs itt - mondta Bridget nyugodtan -, és nem tudom, hogy...

A rendőrosztag vezetője most hirtelen az öregasszony elé lépett.

Rip volt, az ő hangját hallotta Bridget, mikor fia visszatért a Csöndes házba - Rip, aki Simon Morgazt a leggyalázatosabb büntetttre bujtotta fel.

Bridget iszonyodva ismert rá.

- Ó... - kiáltott fel Rip meglepődve. - Hiszen ez Bridget asszony, a derék Simon Morgaz felesége!

Jean apja nevének hallatára a szoba legsötétebb sarkába húzódott.

Bridget-nek nem volt annyi ereje, hogy megszólaljon, valósággal földre sújtotta a szörnyű leleplezés.

- Bizony, bizony... ez itt Morgazné asszonyság! - kezdte újból Rip. - Pedig én már halottnak véltem!... Ki hitte volna, hogy tizenkét év után itt, ebben a városkában találkozunk!

Bridget még mindig hallgatott.

- No, emberek mehetünk - fordult Rip a rendőrök felé -, itt nincs semmi keresnivalónk! Derék asszony ez a Bridget Morgaz!... Ő aztán biztosan nem rejteget lázadót a házában!... Gyerünk, folytassuk a nyomozást! Minthogy a Névtelen Saint Charles-ban van, sem isten, sem ördög nem menti ki a kezünkből!

Rip és az emberei hamarosan eltűntek az útkanyarban.

De Bridget és Jean titka többé nem volt titok. Lehet, hogy de Vaudreuil semmit sem hallott, de Clary figyelmét Rip egyetlen szava sem kerülte el.

Jean Simon Morgaz fia!

Clary iszonyodva, szinte esztét vesztve menekült Bridget szobájából az édesapjához.

Jean és Bridget kettesben maradtak. Clary mindent megtudott!

A gondolatra, hogy szembe kell néznie vele, hogy oda kell állnia de Vaudreuil elé, akinek barátait Simon Morgaz árulása vérpadra juttatta, Jean azt hitte, hogy megtévelylik.

- Anyám - tört ki keserűen -, anyám, én egy percre sem maradok itt! De Vaudreuilnek meg a lányának már nincs szüksége az én védelmemre!... Egy Morgaz házában úgyszólván biztonságban lesznek!... Isten veled!

- Fiam, fiam... boldogtalan fiam - suttogta Bridget. - Hát azt hiszed, nem tudom, mit érzel?... Te!... akinek az apja... te szereted Clary de Vaudreuilt!?

- Igen, anyám, de inkább meghalok, mint hogy egy szóval is eláruljam neki.

Ezzel Jean kirohant a Csöndes házból.

6. Nick közjegyző Walhattában

A chipogáni ügy után, amikor a rendőrök és az önkéntesek oly csúfos kudarcot vallottak, Thomas Harcher-nak és öt idősebb fiának el kellett menekülnie Kanadából, de mind a hatan visszajöttek, hogy részt vehessenek a Saint Charles-i csatában. A gyászos végű csata után, melyben Rémy életét vesztette, Thomas, Pierre, Michel, Tony és Jacques szerencsésen csatlakozott az amerikai határ mentén Saint Albans-ban gyülekező francia pártiakhoz.

Azt is tudjuk, hogy Nick közjegyző bölcsen óvakodott attól, hogy visszatérjen Montrealba. Mert hogyan is magyarázná meg Chipogánban tanúsított viselkedését? Akármilyen nagy tekintélynek örvend is Montrealban, Gilbert Argall habozás nélkül perbe fogná azzal, hogy fellázadt a hatóság képviselői ellen. Feltétlenül börtönbe kerülne, ott aztán Lionel, hűséges társa, *intra muros* kedvére átengedhetné magát az ihletnek.

Nick közjegyző úgy döntött, ahogyan a körülmények miatt döntenie kellett: elment a mahogannikkal Walhattába, hogy őseinek hajlékában várja be, míg a kedélyek lecsillapulnak, és ő abbahagyhatja törzsfőnöki szerepét s szép szerényen visszatérhet a közjegyzőséghez.

Igaz, hogy Lionel nem egészen így képzelte a dolgot. Az ifjú poéta abban bizakodott, hogy a közjegyző mindörökre sutba vágja a Bon Secours téri közjegyzőséget, és a huronok között teszi halhatatlanná a Sagamore-ok dicső nevét.

Nick közjegyző tehát már hetekkel ezelőtt berendezkedett a chipogáni majortól két mérföldre levő Walhattában. Itt a paragrafusok békés szakértőjére egészen új élet várt. Lionelt kimondhatatlanul fellelkesítette a fogadtatás, melyben a walhattai harcosok, a falu aggastyánjai, a nők és a gyermekek részesítették főnöküket. Az üdvölvések, a törzs hódolata, a magasztaló szónoklatok, az üdvözlőbeszéddek, melyekre azután a közjegyzőnek a Far-West képgazdag nyelvén kellett válaszolnia, bizony mindez alkalmas volt arra, hogy legyezgesse az emberi hiúságot. A derék férfiú azonban mégis keservesen gyötrődött, hogy akarata ellenére belekeveredett az egész szerencsétlen ügybe. És bár Lionel a közjegyzői iroda és a poros akták szagánál jobban kedvelte a prérík szabad levegőjét, a mahoganni harcosok ékesszólása jobban tetszett neki, mint a jogi tolvajnyelv cikornyái, Nick közjegyző korántsem osztotta másodírnoka véleményét.

Ebből aztán a közjegyző és másodírnoka között heves szóváltások kerekedtek.

Nick közjegyző ráadásul attól tartott, hogy a bajok ezzel még korántsem értek véget. Már szinte látta, hogy a huronok előbb-utóbb óhatatlanul kiállnak a franciák mellett. És ugyan hogyan tarthatná vissza őket, ha egyszer a franciákhoz akarnak csatlakozni, ha a Névtelen a segítségét kéri, ha egyszer Thomas Harcher és az övéi Walhattába jönnek, s arra kéri, hogy támogassa őket. A hatóságok máris nyilván ferde szemmel nézik, hát még akkor mi lesz, ha egy vad törzs élén menetel a kanadai angol hatóságok ellen? Hogy mehetne ezután vissza Montrealba közjegyzőnek?

Egyre csak azt mondogatta magában, hogy az idő majd csak elrendezi a dolgokat. A chipogáni csetepaté óta már hetek teltek el, s az egész ügy alighanem hamarosan feledésbe merül, hiszen voltaképpen nem történt egyéb, csak pár ember szembeszállt a rendőrséggel. A lázadás meg még nem robbant ki, és semmi sem mutatott arra, hogy hamarosan kitör. Ha Kanadában továbbra is nyugalom lesz, a hatóságok nyilván elnézőek lesznek, és Nick közjegyző kockázat nélkül visszatérhet Montrealba.

Lionel azonban egyre bizakodott, hogy a közjegyzőnek ez a reménysége nem válik valóra. Hogy még egyszer irodában kelljen dolgoznia? Hogy naponta hat órán át csak körmölgjön?...

Akkor már inkább elmegy erdőjárónak vagy prémvadásznak. Hogy a főnöke otthagyhathná a mahogannik között betöltött magas tisztséget?... Soha! Nick közjegyző nincs többé. A Sagamore-ok ősi törzsének törvényes utóda ő! A huronok sohasem engednék meg, hogy a harci bárdot felcserélje a lúdtollal.

Nick közjegyzőnek, mióta Walhattába érkezett, abban a wigwamban kellett laknia, ahonnan előde elindult őseihez az örök vadászmezőkre. Lionel Montreal minden házát, minden palotáját odaadta volna ezért a kényelmetlen kunyhóért, ahol a törzs fiataljai buzgólkodtak, hogy szolgálhassák főnöküket. Odaadásukból Lionelnek is jutott. A mahogannik a nagyfőnök jobbkezeinek tartották. S csakugyan, mikor Nick kénytelen volt szót emelni a tűz körül, a tanácsban, Lionel önkéntelenül is szenvedélyes gesztusokkal kísérte Nicolas Sagamore szavait.

Így aztán az ifjú írnok a legboldogabb halandó lett volna, ha főnöke csökönyösen nem utasítja el leghőbb óhajának teljesülését. Nick közjegyző ugyanis még egyetlenegyszer sem öltötte magára a mahogannik nemzeti viseletét. Márpedig Lionel semmit sem kívánt oly forrón, mint azt, hogy csak egyetlenegyszer is lássa a főnökét huron öltözékben mokaszinnal a lábán, tollakkal a feje búbján és csíkos paláttal a vállán. Hányszor meg hányszor pendítette meg ezt - de mindhiába. Lionel azonban nem csüggedt.

„Majd sor kerül erre is - mondogatta magában. - Hát csak mégsem engedhetem, hogy közjegyzői öltözékben uralkodjék! Mert minek nézi az ember így, hosszú szalonkabátban, bársonymellényben, fehér nyakkendővel? Még nem vetkőzte le a régi mivoltát, de majd csak eljön annak az ideje is! Valahányszor kinyitja a száját a törzs vezető férfiai előtt, mindig azt hiszem, hogy azt mondja majd: »Elöttem Nick montreali közjegyző és közjegyzőtársa előtt...« Ez nem mehet így. Azt akarom, hogy felöltse az indián harcosok öltözkéjét és ha csak az alkalom hiányzik ehhez, majd én megteremttem!”

Lionelnek valami nagyon egyszerű ötlete támadt. Gyakran elbeszélgetett Walhatta vezető férfival, és meggyőződött arról, hogy számukra is nagy csalódást jelent, hogy a Sagamore-ok leszármazottja a sápadtarcúak divatja szerint öltözködik. Az ifjú írnok sugallatára a mahogannik elhatározták, hogy ünnepélyesen beiktatják új törzsfőnöküket, és meg is állapodtak az ünnepség programjában. Azt is elhatározták, hogy erre az alkalomra meghívják a szomszédos törzseket. Mindent elkövetnek majd, hogy az ünnepség minél fényesebb legyen, és Nick közjegyző, aki elnökölni fog, mégiscsak kénytelen lesz nemzeti viseletbe öltözködni. Haladék nélkül meg kell tehát kezdeni az előkészületeket, ha azt akarják, hogy soha nem látott pompával menjen végbe a beiktatási ceremónia.

Ha Nick közjegyző szerepe arra korlátozódott volna, hogy a kitűzött napon fogadja népe hódolatát, úgy az ünnepség tervét titokban lehetett volna tartani, hogy meglepetés legyen számára. De minthogy huron törzsfőnökhöz méltó öltözékben kell majd megjelennie, az ifjú írnok mégiscsak kénytelen volt elmondani neki, hogy a törzs mire készülődik.

Ezért Nick közjegyző nagy bosszúságára töviről hegyire meg kellett vele beszélnie a teendőket.

Mikor Lionel közölte vele, hogy a törzs ünnepséget rendez a tiszteletére, Nick a pokolba kívánta a huronokat ifjú írnokával együtt.

- Nicolas Sagamore, kegyeskedjék megnyitni fülét egy sápadtarcú tanácsa előtt! - szólt nagy komolyan Lionel.

- Miféle sápadtarcúról beszélsz? - kérdezte Nick közjegyző, aki az egészből egy szót sem értett.

- Leghűségesebb szolgálódról, nagyfőnök!

- Jó lesz, ha vigyázol, mert egy jókora nyaklevestől hamarosan vörös lesz a sápadt arcod!

Lionel ügyet sem vetett a fenyegetésre, s zavartalanul folytatta:

- Nicolas Sagamore, soha ne feledkezzék meg végtelen hűségemről! Ha valaha a sziúk, az oneidák, az irokézok, vagy más vad törzsek rabságába esnék, ha a kínzócölöphöz kötöznék, én védelmezném meg a vénasszonyok sértegetése és körmei ellen, s halála után pipáját és harci bárdját én helyezném a sírjába!

Nick közjegyző hagyta, hadd beszéljen kedvére, gondolta, be tudja ő fejezni ezt a társalgást amikor akarja úgy, hogy Lionel fülei jó ideig viselik majd a nyomát!

Így hát csak ennyit mondott:

- Vagyis arról lenne szó, hogy teljesítsem a mahogannik kívánságát?

- Leghőbb óhajukat!

- Nos, rendben van. Ha egyszer nem lehet másként, részt veszek ezen az ünnepségen!

- Nem is maradhatna el, hiszen az ön ereiben a Sagamore-ok vére csörgedezik!

- Na igen, a Sagamore-oké, közjegyzői vérrel keveredve - dünnyögött a derék férfiú.

Lionel ekkor megpendítette a legkényesebb témát:

- A nagyfőnök elnökölni fog az ünnepségen, ezt tehát megbeszéltük volna. Hogy rangjához megfelelő külsővel tölthesse be elnöki tisztjét, bölcsen teszi, ha feje búbján egy kellően hosszú hajtincset kipödör úgy, hogy az szépen a levegőbe álljon.

- S ugyan mi célból?

- A hagyomány tiszteletéből!

- Hogyan?... Ezt kívánja a hagyomány?

- Bizony! Meg különben is! Ha a mahogannik főnöke valaha a harci ösvényeket járva elesnék, s az ellenség levágja a fejét, valahogyan mégiscsak fel kell tartania a győzelem jeléül!

- Mi sem világosabb! - válaszolt Nick közjegyző. - Az ellenfelemnek mégiscsak fel kell mutatnia valahogy a fejemet... s nyilván ennél a hajtincsnél fogva emelné?

- Az indiánoknál így parancsolja a szokás, mely alól egyetlen harcos sem vonná ki magát. Minden más hajviselet kiáltó ellentétben lenne azzal az ünnepi ruhával, amit Nicolas Sagamore az ünnepség napján magára fog öltetni.

- Már minthogy amit én magamra öltök...

- Éppen most dolgoznak az ünnepi öltözéken. Pompás lesz! Dámvadból készült zubbony, jávorszarvasbőr mokaszin, s mindehhez az a palást, amit még Nicolas Sagamore elődje hordott, nem is beszélve az arc festéséről.

- Hogy nekem festék lesz a képemen!?

- Csak addig, míg a törzs legügyesebb kezű tetováló művészei el nem végzik a törzs, a kar meg...

- Folytasd csak, Lionel, folytasd - sziszegte Nick közjegyző -, csoda érdekeseket mondasz. Festék a képemen, pödrött hajtincs a fejemen, jávorszarvas mokaszin a lábamon, tetoválás a bőrömon!... Nem felejtettél ki valamit?

- Semmit - nyugtatta meg ifjú írnoke. - S mikor a nagyfőnök megjelenik harcosai előtt ebben az öltözékben, mely érvényre juttatja megjelenésének minden előnyét, fogadni mernék, hogy az indián nők versengeni fognak a kegyért, hogy melyikük oszthassa meg vele wigwamját...

- Mármint hogy az indián nők versengeni fognak a kegyért...

- És a megtiszteltetésért, hogy a Nagy Szellem választottját megajándékozhasák az ivadékok hosszú sorával!

- Vagyis hogy vegyem feleségül az egyik huron dámát?

- A mahogannik jövője szempontjából csakis ez lenne a helyes. A törzs már ki is választott egy előkelő származású squaw-t, aki a nagyfőnök boldogságának áldozza magát...

- S meg tudnád mondani, melyik vörös bőrű hercegnő lenne az?

- Ó, természetesen! - válaszolt Lionel. - A hölgy valóban méltó a Sagamore-okhoz!

- Mondd már, hogy kicsoda!

- Az elhalálozott törzsfőnök özvegye...

Még szerencse, hogy az ifjú írnok tisztelettudóan a kellő távolságban állt tőle, mert Nick közjegyző hatalmas nyaklevest akart neki lekenni. A pofon azonban csak a levegőt érte, Lionel bölcsen kiszámította a távolságot, s főnöke végül is csak ennyit mondott neki:

- Ide figyelj, Lionel! Ha még egyszer előhozod ezt a témát, olyan hosszúra nyújtom a füled, hogy nem lesz mit irigyelned David La Gamme szamarától!

Cooper *Az utolsó mohikán* című regényének egyik hőst idézte Lionel emlékezetébe, s az ifjú írnok, miután már minden fontosat közölt főnökével, bölcsen visszavonult. Nick közjegyzőben meg csak úgy forrt az epe, akár írnokára, akár törzsének jelesei gondolt! Méghogy ráerőszakolják a mahogannik ünnepi díszét! Micsoda dolog őt arra kényszeríteni, hogy úgy viselje a haját, úgy öltözködjék, pingálja meg tetoválja magát, mint az ősei!

De akárhogy haragudott, miként térhetett volna ki rangja követelményei elől?

Hogyan is állhatna oda harcosai elé ilyen polgári viseletben, ebben a közjegyzői öltözkében, az elképzelhető legbékésebb ruhadarabokban, amit a hagyomány előírhat a jogtudorok számára? Nicket egy percre sem hagyták nyugton ezek a gondolatok, sőt amint közelgett az ünnepség ideje, egyre erősebben gyötörték.

Eközben - a Sagamore-ok örökösének szerencséjére - olyan komoly eseményekre került sor, melyek a mahogannikat tervük elhalasztására késztették.

Ugyanis fontos hírek érkeztek Walhattába. A Saint Denis-i franciák - ezt az olvasó már tudja - visszaverték a Gore ezredes parancsnoksága alatt álló királpártiakat.

A huronok örömjongva fogadták e hírt. Már a chipogáni majorban történt csetepaté alkalmával is kimutatták, hogy rokonszenveznek a függetlenség ügyével, s már csak az alkalom hiányzott, hogy csatlakozzanak a kanadai franciákhoz.

Nick közjegyző persze tisztában volt azzal, hogy a Saint Denis-i győzelem miatt a törzs harcosai nem fogják abbahagyni a tiszteletére tervezett ünnepség előkészületeit. Éppen ellenkezőleg! Még nagyobb lelkesedéssel fogják megtartani, és főnökük aligha kerülheti ki az ünnepélyes koronázást.

Három nap múlva azonban rossz hírek követték a jókat. A Saint Denis-i győzelem után a Saint Charles-i vereség híre! A mahogannik felháborodva hallották, hogy milyen véres megtorlásra vetemedtek a loyalisták, milyen féktelenül fosztogattak, gyújtogattak, öldököltek a két városka romjain. Már csak egy lépés, és tömegesen csatlakoznak a franciákhoz, s Nick közjegyző joggal félt, hogy ezt a lépést hamarosan megteszik.

A közjegyző, aki némileg máris rossz színben tűnt fel a montreali hatóságok előtt, most azon töprengett, hogy nem rontja-e el végleg a helyzetét. Vajon kénytelen lesz harcosai élére állni s magáévá tenni a franciák ügyét? Mindenesetre ilyen körülmények között szó sem lehet sem-

miféle ünnepségről. De mégis mit mondana Lionelnek, ha az ifjú írnok egyszer elébe állna és kijelentené, eljött a perc, amikor ki kell ásnia a csatabárdot, és a hadiösvényre kell lépnie.

E naptól kezdve Nick közjegyző egyre azon buzgólkodott, hogy csitítsa harcias kedvű alattvalóit. Amikor sürgették, hogy álljon ki nyíltan az angolok ellen, leleményesen kibújt az egyenes válasz alól. „- Bölcs dolog - mondogatta -, ha az ember csak érett megfontolás után cselekszik; okosabb kivárni a Saint Charles-i vereség következményeit... A grófságokat talán már meg is szállták a királyi csapatok... Meg aztán senki nem tudhatja, mire készülődnek a különböző vidékeken szétszóródott francia pártiak... Vajon hova menekültek?... Ugyan hol lehetne csatlakozni hozzájuk?... Vajon nem adták-e fel egy időre a küzdelmet, hogy kivárják a megfelelő alkalmat, amikor újra kezdek?... Hiszen az is lehetséges, hogy a francia párti vezetők az angolok kezére kerültek, és Montreal börtöneiben sínylődnek?”...

Nick közjegyző tehát eléggé alapos érvekkel csitította türelmetlen harcosait, de ők nem nagyon hallgattak az érvekre.

Haragjuk akármikor kirobbanhat, és főnökük nyilván kénytelen lesz velük tartani. Talán eszébe jutott az is, hogy egyszerűen faképnél hagyja törzsét. Ez azonban meglehetősen nehéz lett volna, mert sokkal jobban figyelték, mintsem gondolta.

Meg aztán hova is bujdoshatna? Iszonyodott a gondolattól, hogy elhagyja Kanadát. Ha meg valamelyik falucskában bújna meg, előbb-utóbb Gilbert Argall éber rendőreinek kezére kerülne.

Különben meg Nick közjegyző nem tudta, mi lett a sorsa a franciák vezetőinek. Noha több mahoganni eljutott egészen a Richelieu- és a Szent Lőrinc-folyam partvidékéig, egyikük sem tudott közelebbi felvilágosítást szerezni erről. Sőt még Catherine Harchernak sem sikerült semmit sem megtudnia Thomasról és a fiáról, sem de Vaudreuilről meg a lányáról, sem Jeanról, sem arról, hogy a Saint Charles-i vereség után mi történt a Csöndes házban.

Hagyni kellett tehát, hogy a dolgok menjenek a maguk útján, és Nick közjegyző bizony cseppet sem bánta ezt a megoldást. A legfontosabb az, hogy időt nyerjen. Idővel némileg lecsillapulnak majd a kedélyek - s neki ez volt minden óhaja. Emiatt megint csak összekulbózott ifjú írnokával, aki ádázul fenekedett a loyalisták ellen. Lionelt a rossz hírek végtelenül elkésérettették. Ennek már fele sem tréfa! Most már igazán nem játék a hadiösvény, a csatabárd, nem bosszanthatja főnökét azzal, hogy a Sagamore-ok leszármazottja, nem zúdíthatja fejére a színgazdag indián nyelv szóáradatát. Most már csak a veszélyben forgó ügyre gondolt. Vajon mi lett a sorsa Névtelennek, a hősnek? Vajon ő is elesett Saint Charles-nál? Nem! Halálának híre elterjedt volna az egész országban, és elsősorban éppen a hatóságok révén, Chipogánban éppúgy megtudták volna, mint Walhattában. De ha túlélte a vereséget, ugyan hol lehet most? Lionel az életét adta volna, csak megtudhassa.

Több nap telt el, a helyzet nem változott. Vajon valóban újabb támadásra készülődnek a franciák? A mahogannik egyszer-kétszer hallottak erről, de a hírt semmi meg nem erősítette. Egyébként pedig Lord Gosford parancsára Montreal és Laprairie grófságban tovább folytatódott a nyomozás. Katonai alakulatok szállták meg a Richelieu két partját. A falvak és a majorok lakóit állandó házkutatások tartották riadalomban. Sir John Colborne csapatai készen álltak, hogy lecsapjanak bárhol, ahol a lázadás zászlaját kibontják. Ha a franciák megkísérlik átlépni az amerikai határt, úgy jelentős katonai erőkbe ütköznek.

Lionel azonban a mahoganni harcosokkal együtt egész másként gondolkozott.

- Nem! - mondogatta a közjegyzőnek. - Nem és nem! Ügyünk még nem bukott el, és amíg a Névtelen él, hiszünk abban, hogy függetlenségünket visszaszerezük!

December 7-én azonban olyasmi történt, ami megint csak szembeállította Nick közjegyzőt a már legyőzöttnek vélt nehézségekkel, ugyanakkor a végtelenségig korbácsolta a huronok harci kedvét.

Már pár nap óta olyan híreket kaptak, hogy a vidék falvaiban hol itt, hol ott tűnik fel Joann abbé. Fivére azonban eltűnt erről a vidékről. Joann abbé nem is tudta, milyen sorsra jutott. Mielőtt megkezdte volna misszióját, elment a Csöndes házba, hogy megcsókolhassa édesanyját és híreket halljon Jeanról...

A Csöndes ház kapuja azonban zárva volt.

Joann abbé keresni kezdte fivérét. Jómaga sem hitt abban, hogy elesett, hiszen halálának híre óriási visszhangot keltett volna. Egyre csak azt mondogatta magában, hogy Jean egy szép napon újra itt lesz a Csöndes házban.

Az ifjú igyekezete most arra irányult, hogy megtalálja testvérét. Nick közjegyző, akármit is gondolt magában, szívélyesen fogadta, különben sem szegülhetett volna szembe a törzs lelkesedésével.

- Nos jó! - dűnnyögte magában a fejét rázva. - Az ember nem menekülhet a sorsa elől! Nem tudom, hogyan indult a Sagamoreok nemzetsége, de hogy hogyan végzi, az iránt semmi kétségem!... A rögtönítélő bíróság előtt!

A huronok ugyanis készen álltak arra, hogy harcba szálljanak, és Lionel nem kis mértékben járult hozzá a kedélyek felszításához.

Mióta Joann Walhattába érkezett, az ifjú írnok a legbuzgóbb hívei közé tartozott. Rendkívül mély benyomást tett rá a hasonlatosság Joann és Jean között: csaknem ugyanaz a szempár, ugyanaz a tüzes tekintet, csaknem ugyanaz a hang, ugyanazok a mozdulatok. Érzékei üznének vele játékot? Maga sem tudta volna megmondani.

Joann már két napja a mahogannik között időzött. A franciák erőiket innen mintegy negyven mérföldnyire délnyugatra, a Niagara egyik szigetén, a Navy-szigeten összpontosították.

Nick közjegyző érezte, hogy nem kerülheti el sorsát, és törzsének harcosaival együtt fog masírozni.

Walhattában valóban befejeződtek az előkészületek. A mahogannik, falujukból kiérve bejárják majd a szomszédos grófságokat, felláztatják az indián lakosságot, elhatolnak az Ontario-partjáig, majd tovább a Niagaraig, és ott csatlakoznak a franciákhoz.

Így történt volna, ha egy újabb hír meg nem akadályozza az indulást - legalábbis egy időre.

Este az egyik huron, aki Montrealban járt, azt a hírt hozta, hogy a Névtelent az Ontario grófság határán letartóztatták és a Frontenac-erődbe kísérték Gilbert Argall rendőrei.

Elképzelhetjük, hogyan fogadták a hírt, hogy a Névtelen a királyiak kezére került!

A mahogannik mélyen megrendültek, s rendkívüli izgalom támadt köztük, amikor Joann abbé Jean letartóztatásáról értesülve így kiáltott fel:

- Bátyám!...

Majd hozzátette:

- Kiragadom a halál torkából!

- Hadd tartsak önnel!... - kérlelte Lionel.

- Jöjj, gyermekem!

7.

A Frontenac-erőd

Jean az örülethez volt közel, mikor elmenekült a Csöndes házból. Élete titkának nyers leleplezése, Rip végzetes szavai Clary füle hallatára, aki most már tisztában van azzal, hogy ő és atyja Simon Morgaz fiánál letek menedékre, meg az, hogy mindezt hamarosan de Vaudreuil is megtudja, ha ugyan a szobájába nem hallatszott be az egész szóváltás - ez mind, mind, egyetlen, kétségbeejtő gondolattá keveredett össze zaklatott lelkében. Képtelen lett volna egy perccel is tovább maradni ebben a házban. Nem töprengett azon, hogy mi lesz de Vaudreuiljel és a lányával, nem gondolkodott, hogy vajon anyja hírhedt neve megmenti-e őket a további zaklatásoktól, eszébe sem jutott, hogy anyja talán nem akar itt ebben a városban maradni, ahonnan alighanem úgyszólván elúznák, ha megtudnák, hogy voltaképpen kicsoda ő. Nem, csak el innen! Rohant a sűrű erdőn át, futott egész éjszaka, úgy érezte, nem menekülhet elég messze azoktól, kiknek szemében ő már csak megvetés, iszonyat tárgya lehet.

Pedig művét még nem fejezte be! Az ő kötelessége - míg él - a harc! Bárcsak pusztult volna el, mielőtt megtudták igazi nevét! Ha meghalt volna, Kanadáért adta volna életét, most talán joga lenne, ha nem is megbecsülésre, de legalább a világ szánalmára.

Felzaklatott szívébe azonban lassanként visszatért a nyugalom. S amint lecsillapult, megint feltámadt benne a tettvágy, melyen semmi csüggedés nem vehetett erőt.

A határ felé menekült, a franciákhoz akart csatlakozni. Reggel hat óra tájt négy mérföldnyire volt Saint Charles-tól, Szent Lőrinc-folyam jobb partján, Montreal grófság határában.

Lovas őrzérek járták az utakat, rendőrök lepték el az egész vidéket, Jeannak tehát sürgősen minél messzebb kellett innen kerülnie. De egyenes irányban mégsem indulhatott az Egyesült Államok határa felé, mert akkor át kellett volna vágnia Laprairie grófságon, melynek területét éppen olyan szigorúan figyelték. A legjobbnak tartotta, ha a folyam mentén felmegy az Ontario-tóig, s ott a keleti területeken átvágva próbál lejutni a határszélre.

Jean elhatározta, hogy ezt az utat választja. Tisztában volt azzal, hogy nagy nehézségekkel kell megbirkóznia, s nagyon óvatosnak kell lennie. Mindenáron csatlakoznia kell barátaihoz, még ha nagy késedelem árán is, de el kell hozzájuk jutnia, s ha éppen sor kerül rá, legfeljebb változtat eredeti tervén.

A part menti grófságokban éberem őrökde az önkéntes osztagok, a rendőrség a Névtelen után nyomozott. Jean útközben nemegyszer olvashatta a falragaszokon, hogy a főkormányzó mekkora díjat tűzött ki a fejére.

A menekülő végül is csak éjszaka folytathatta útját. Napközben elhagyott kunyhók mélyén, úttalan sűrűk rejtekében bújt meg, s nagyon nehezen tudott közben-közben némi ennivalóhoz jutni.

Óhatatlanul éhen halt volna, ha könyörületes szívű emberek meg nem szánják, és saját biztonságukat kockáztatva nem látják el ennivalóval úgy, hogy közben egy szóval sem kérdezősködtek tőle: kicsoda, honnan jön.

Az út nehézségei elkerülhetetlen késedelmet okoztak. Mikor már elhagyja Laprairie grófság területét, s kijut az Ontario vidékére, majd behozhatja az elvesztett időt.

Öt nap alatt alig húsz mérföldet tudott megtenni. Öt egész nap, pontosabban öt egész éjszaka gyalogolt, mégis alig távolodott el a Szent Lőrinc partvidékétől, és az ötödik nap Beauharnais grófság közepe táján járt. Útjának nehezen azonban túl volt, mert a Montrealtól távolabb eső nyugati és a déli grófságok falvait nyilván nem tartják ilyen szigorú rendőri őrizet alatt. Jean

azonban hamarosan rájött, hogy saját személyét illetően ezek a területek minden eddiginél nagyobb veszélyeket rejtene. Beauharnais grófság határában egy rendőrsztag bukkant a nyomára. Nemegyszer csak hidegvérűségének köszönhetette, hogy sikerült őket tévútra vezetnie. A hatodik napra virradó éjszaka azonban bekerítette tíz-tizenkét rendőr. Ez az osztag parancsot kapott, hogy a Névtelent élve vagy halva, de kerítse kézre. Emberfeletti elszántsággal harcolt ellenük, súlyosan megsebesített több rendőrt, végül is azonban elfogták.

Jean most nem Rip embereinek, hanem Comeau kapitány rendőreinek a kezére került. A dicsőséges és jövedelmező üzlet kicsúszott a Rip és Társa cég főnökének a kezéből. A cég nyereségszámlájának végösszege hatezer piaszterrel kisebb lesz.

A Névtelen letartóztatásának híre azonnal elterjedt a környéken. A kanadai angol hatóságoknak nagyon fontos érdeke fűződött ahhoz, hogy mielőbb értesüljön róla az egész ország. A hír így már másnap eljutott Laprairie grófságba, s még ugyanaznap Walhathába is.

Az Ontario északi partján, Kingstontól pár mérföldnyire emelkedik a Frontenac-erőd. Ezen a ponton az Ontario vizét elvezető Szent Lőrinc-folyam a határ Kanada és az Egyesült Államok között, s a Frontenac-erőd a folyam bal partja fölé emelkedik.

Az erőd parancsnoka ekkoriban Sinclair őrnagy volt, s a helyőrség a 20. gyalogezred mintegy száz emberéből s négy tisztjéből állott. A Frontenac-erőd is az Oswégo-, Ontario- és Levis-erődök védelmi vonalához tartozott. Annak idején azért építették, hogy könnyebb legyen a távoli területek védelme, ahová oly gyakran betörtek az indiánok.

Jeant a Frontenac-erődbe kísérték. A főkormányzó, akit értesítettek a Comeau-féle rendőrsztag szerencsés fogásáról, nem akarta, hogy Montrealba vagy más nagyobb városba vigyék, mert attól tartott, hogy pusztá jelenléte is zendülést idézhet elő. Ezért határozott Quebec úgy, hogy a Névtelen a Frontenac-erődben kell bebörtönözni, ott kell bíróság elé állítani - vagyis halálra ítélni.

Az ilyen sommás eljárás folyamán Jeant huszonnégy órán belül ki kellett volna végezni, csak-hogy bizonyos okok miatt nem állították azonnal a hadbíróság elé, melynek elnöke Sinclair őrnagy volt.

Senki egy pillanatra sem vonta kétségbe, hogy a Frontenac-erőd foglya a Névtelen, a veszedelmes felforgató, az 1832-i, 1835-i és 1837. évi lázadások vezérszellemé. De vajon ki rejtőzködik ez álnév alatt? Ki az, aki ezt a fedőnevet választotta magának? Ha ezt megtudnák, úgy a kormányzó emberei visszanyúlhatnának a múltba, fontos dolgokat deríthetnének ki, s talán rájönnének eddig titokban maradt cselszövésekre, szövetkezésekre is.

Ezért nagyon fontos lett volna, hogy megállapítsák, voltaképpen kicsoda a Frontenac-erőd foglya, mely családból származik ez az ember, akit nyilván nagyon fontos okok késztetnek arra, hogy igazi nevét mindvégig titkolja. A hadbíróság tehát egyelőre várt a tárgyalással, megpróbálták kicsikarni a fogoly titkát. Jean azonban semmit sem árult el magáról, még csak nem is volt hajlandó válaszolni a családjára vonatkozó kérdésekre. Rabtartóinak le kellett mondaniuk a reményről, hogy bármit is megtudnak tőle, s végül több eredménytelen kihallgatás után összeült a hadbíróság.

Bizonyító eljárásra nem volt szükség, Jean enélkül is beismerte, hogy milyen része volt a függetlenségi mozgalmakban. Nyíltan, büszkén hangoztatta Kanada jogát a függetlenségre; kijelentette, hogy szemben áll az elnyomókkal, úgy beszélt, mintha hangja túljuthatna a Frontenac-erőd falain, mintha szavait az egész ország népe hallaná.

Amikor Sinclair őrnagy még egyszer feltette a származására, családjára vonatkozó kérdést, az ifjú csak ennyit mondott:

- Jean, a Névtelen, kanadai francia polgár vagyok, ennyivel be kell érniük. Igazán nem fontos tudniuk, hogyan hívják azt az embert, akinek életét hamarosan kioltja katonáik golyója. Miért akarják, hogy neve legyen egy halottnak?

A hadbíróóság halálra ítélte Jeant, és Sinclair őrnagy rendeletére visszakísérték cellájába. Ugyanakkor a főkormányzó rendeletének megfelelően futárt indított Quebecbe, hogy jelentse: a Frontenac-erőd foglyának kilétét nem sikerült megállapítani; s újabb rendelkezést kért, hajtsák-e azonnal végre az ítéletet, vagy halasszák el?

Lord Gosford megbízottai egyébként két hét óta erélyes vizsgálatot folytattak a Saint Denis-i és a Saint Charles-i zendülés ügyében. Negyvenöt ismert nevű franciát tartottak fogva a montreali börtönben, tizenegyet pedig Quebecben. Köztudomású volt, hogy három bíróval, a főállamügyésszel, s a Korona ügyészével hamarosan összeül a bíróság. Miután a statáriumot már korábban meghirdették, egyidejűleg összeül majd a hadbíróóság is, melyben egy tábornok elnökletével tizenöt magas rangú angol tiszt kap helyet.

A foglyokkal a legsúlyosabb ítélet kimondásáig oly kegyetlenül bántak, hogy erre semmiféle elfogultság nem találhat mentséget. Montrealban, a Jacques Cartier téri Pointe-à-Callier börtönben, meg a Courant tövében épült új fogházban száz meg száz boldogtalan szenvedett a kegyetlen kanadai tél hidegétől. Kínlódtak az éhségtől, mert csak száraz kenyeret kaptak, de abból sem eleget. A foglyok már ott tartottak, hogy könyörögtek, tartsák meg a tárgyalást, mondják ki felettük az ítéletet, akármilyen súlyos is legyen. Lord Gosford azonban nem akarta őket törvényszék vagy hadbíróóság elé állítani mindaddig, míg a rendőrség nem fejezte be a nyomozást, s minden vád alá helyezhető francia nem került kézre.

Ilyen körülmények között jutott el Quebecbe a hír, hogy a Névtelent elfogták, s a Frontenac-erődbe szállították. Az általános vélemény az volt, hogy a függetlenség ügyét halálos csapás érte.

Joann és Lionel este kilenc óra tájt értek a Frontenac-erőd közelébe. Mint Jean, ők is a Szent Lőrinc-folyam jobb partján jöttek fel, majd átkeltek a folyón.

Szörnyű idő volt. Huszonnégy óra óta hóvihar dühöngött, a kanadai meteorológusok *blizzard*-nek nevezik ezeket a hóeséssel egybekötött viharos szeleket, mikor a hőmérséklet néha mínusz harminc fokra süllyed, vagyis olyan kegyetlen hideg uralkodik, hogy nem ritkaság a fagyhalál.

Vajon mit remélt Joann abbé, mikor elindult a Frontenac-erőd felé? Volt talán valami kialakult terve? Abban bizakodott, hogy valami módon érintkezésbe léphet a fogollyal? Hogy összebeszélhet vele, s elősegítheti szökését?

Az abbé a legfontosabbnak most azt tartotta, hogy még ezen az éjszakán engedélyt kapjon a látogatásra.

Nemcsak Joann abbé, Lionel is készen állt arra, hogy akár saját élete árán mentse meg Jeant. De hogyan, mi módon fognak majd hozzá? A Frontenac-erődtől mintegy fél mérföldnyire kerülőt kellett tenniük, hogy eljussanak a tóparti erdőbe. A téli szél már letarolta a fák lombját, s vadul korbácsolta az Ontario vizét.

Joann abbé így szólt ifjú társához:

- Maradj itt, Lionel, ne mutatkozz, várj rám. Ügyelj, nehogy észrevegyenek a kapuban álló őrszemek. Megpróbálok bejutni az erődbe, hogy szót válthassak a testvéremmel. Ha találkozhatom vele, majd együtt megbeszéljük a szökés lehetőségeit. Ha semmiképpen nem tudnánk megszökteni, fontolóra vesszük, hogy vajon a Navy-szigeti franciák nem támadhatnák-e meg az erődöt. A támadás persze csak akkor járhat sikerrel, ha a helyőrséget nem erősítették meg.

Joann abbé is tisztában volt azzal, hogy egy ilyen támadás hosszú, alapos előkészítést igényel. Azt viszont nem tudta, mert ennek a híre még nem terjedt el, hogy az ítélet már két nappal ezelőtt elhangzott, s hogy végrehajtására bármelyik pillanatban megérkezhet a parancs. Egyébként meg a Frontenac-erőd megtámadására Joann is csak mint végső kiútra gondolt. Leghőbb vágya az volt, hogy Jeannak a lehető legrövidebb időn belül módot adjon a szökésre.

- Joann úr - kérdezte Lionel -, van némi reménye arra, hogy találkozhat az öccsével?

- Vajon megtagadhatják-e azt, hogy a vallás vigaszában részesítsek egy foglyot, akinek feje felett a halálos ítélet lebeg?

- Ez valóban embertelenség... gyalázatosság volna!... - válaszolt Lionel. - Igen! Egészen bizonyos, hogy be fogják engedni az erődbe!... Menjen csak... Itt fogom bevárni.

Joann abbé kezét szorította Lionellel, s az erdő mellett visszakanyarodott a Frontenac-erőd felé.

Negyedóra leforgása alatt a kapu elé ért.

Az Ontario partján emelkedő erőd épületét hatalmas cölöpkerítés veszi körül. A kerítés tövében, a tó felőli oldalon keskeny, kopár homokpart húzódik, melyet most hólepel takart, úgyhogy nem látszott, hol a part, s hol kezdődik a tó, melynek befagyott szélét ugyancsak hó borította. A tó túlsó oldalán aprócska - néhány házból álló - halászfalu épült.

Vajon elképzelhető, hogy innen megszöktessenek valakit, s azután tovább menekülhessenek vele? Vajon elképzelhető, hogy Jean kiszabadulhat cellájából, átjuthat a magas cölöpkerítésen, kijátszhatja az örök éberségét? Mindezt meg kell beszélniük, ha ugyan Joann abbénak sikerül bejutnia az erődbe. Ha Jean valahogyan mégis kiszabadulna, hármasan nekivágnának az útnak, de nem az amerikai határ, hanem a Niagara- és Navy-sziget felé, ahol a kanadai franciák gyülekeznek, hogy még egy utolsó erőfeszítéssel próbálkozzanak.

Joann abbé átvágott a homokparton, a várkapu elé ért, s az őrszemhez lépett. Kérte, hogy vezessék az erőd parancsnoka elé. A cölöpkerítés mögötti őrbódéból most egy őrmester lépett elő. Egy katona kísérte, lámpással a kezében, mert már vaksötét volt.

- Mit óhajt? - tette fel a kérdést az őrmester.

- A parancsnokkal szeretnék beszélni.

- Kicsoda ön?

- Pap vagyok, s azért jöttem, hogy a vallás vigaszát hozzam a Névtelennek.

- Nyugodtan mondja csak, hogy az elítéltnék!

- Már elhangzott...

- Tegnapelőtt mondták ki a halálos ítéletet.

Joann abbé uralkodott magán, nem mutatta megrendültségét, s csak ennyit mondott:

- Egy okkal több, hogy az elítélttől ne tagadják meg egy pap látogatását.

- Azonnal jelentem Sinclair őrnagynak, az erőd parancsnokának - mondotta az őrmester.

Ezzel a főépület felé sietett, miután Joann abbét bevezette az őrházba.

A fiatal pap leült az egyik homályos zugban, s elgondolkozott a hallottakon. Az ítélet már elhangzott, vajon van-e még idő a szöktetési terv megvalósítására? Az ítéletet azonban huszon-négy óra alatt nem hajtották végre, talán éppen azért, mert Sinclair őrnagy parancsot kapott a kivégzés elhalasztására. Joann abbé ebbe a reménységbe kapaszkodott. De vajon mikorra halasztották? Vajon lesz-e elég idejük a szökés előkészítésére? S vajon Sinclair őrnagy

egyáltalán ad-e engedélyt arra, hogy belépjen az erődbe? S mitévő lesz akkor, ha csak annyit enged meg, hogy a Névtelent pap kísérje a vesztőhelyre?

Könnyen elképzelhetjük, milyen aggodalmak gyötörték Joann abbét, miután megtudta, hogy az ítélet elhangzott, s hogy alig lehet ideje a cselekvésre.

Az őrmester e pillanatban visszaért az őrbódéba, s így szólt az ifjú paphoz:

- Sinclair őrnagy várja önt.

Joann abbé az udvaron át a főépület felé tartott, útját csak az őrmester fáklyája világította meg.

Amennyire a sötétségben ez lehetséges volt, megpróbált tájékozódni az udvaron, megpróbálta felmérni, hogy a főépületet mekkora távolság választja el a várkaputól, mert a Frontenac-erődből csak ezen át lehetett kijutni, ha valaki nem akart átmászni a cölöpkerítésen. Jean talán nem ismeri itt a terepet, Joann abbé úgy gondolta, jó lesz, ha ő fel tudja mindenről világosítani.

A főépület kapuja nyitva állt. Az őrmester, majd nyomában Joann abbé beléptek, s mögöttük egy őrszem azonnal becsukta a kaput. A vastag falba vágott szűk lépcsőkön jutottak fel az első emeletre, itt az őrmester kitárt egy ajtót, mely éppen a lépcsőre nyílt, s Joann abbé belépett a parancsnok szobájába.

Sinclair őrnagy mintegy ötvenéves, kemény külsejű, nyers modorú ember volt, igazi angol-szász, vagyis mindig egyformán merev katona. Talán nem is engedte volna meg, hogy az elítélt részesüljön a vallás vigaszában, azonban erre vonatkozóan is parancsot kapott, amit nem szeghetett meg. Így aztán meglehetősen barátságtalanul fogadta Joann abbét. Nem állt fel karosszékéből, de még a pipáját sem tette le, mely vastag füstfelhővel árasztotta el az egyetlen lámpa gyér fényével megvilágított szobát.

- Ön pap? - kérdezte Joann abbét, aki tőle pár lépésnyire megállt.

- Igen, őrnagy úr.

- Azért jött, hogy a halálraítéltet előkészítse utolsó útjára?

- Ha ön, őrnagy úr, volna szíves ezt megengedni...

- Honnan jön?

- Laprairie grófságból.

- Ott értesült a letartóztatásról?...

- Igen.

- Az ítéletről is?

- Azt most tudtam meg, mikor a Frontenac-erődbe érkeztem, s mindjárt arra gondoltam, hogy az őrnagy úr így nem fogja megtagadni, hogy beléphessek az elítélt cellájába.

- Rendben van. Értesítést fog kapni, ha ennek itt lesz az ideje.

- Őrnagy úr, nem lehet elég korán, hiszen ez az ember halálra van ítéelve...

- Mondottam már, hogy majd kap értesítést. Várákozzék a faluban, majd az egyik katonám megy önért...

- Őrnagy úr, bocsássa meg makacsságomat - kérlelte Joann. - Lehet, hogy nem találják meg, mikor az elítéltnak szüksége lenne rám. Engedje meg, hogy már most beszélhessek vele.

- Ismétlem: értesítést fog kapni, ha erre sor kerülhet - válaszolt az őrnagy. - Nem engedhetem meg, hogy a fogoly bárkivel is érintkezzék, mielőtt tudnánk az ítélet végrehajtásának időpontját. Parancsot várok Quebecből, s ha a parancs megérkezik, az elítéltnak még mindig van két órája. Az ördögbe is! Két óra nem csekélység, s a lelki üdvössége érdekében ön majd úgy használja fel, ahogyan jónak látja. Az őrmester most visszakíséri önt a várkapuhoz.

Joann abbé ezek után nem ostromolhatta tovább az őrnagyot. Mégsem volt képes rászánni magát arra, hogy induljon. Ha nem láthatja az öccsét, ha nem beszélhet vele, úgy minden szökési kísérlet elképzelhetetlen. Már-már meg akart alázkodni a parancsnok előtt, könyörgőre akarta fogni, mikor mögötte kinyílt az ajtó, s belépett a szolgálatos altiszt.

- Őrmester - szólt Sinclair őrnagy -, kísérje ki a lelkészt az erődől; s míg én erre parancsot nem adok, ne is engedjék be ide.

- A parancsot továbbítom, őrnagy úr - válaszolt az őrmester. - Azonban jelentenem kell, hogy futár érkezett az erődbe.

- Quebecből?

- Igen, s ezt hozta...

- Adja ide!...

S a borítékot valósággal kitepte az őrmester kezéből.

Joann abbé elsápadt, megingott. Ha az őrnagy ebben a pillanatban véletlenül ránéz, gyanúsak találta volna sápadtságát, megrendülését.

Az őrnagy figyelmét azonban teljesen lekötötte a Lord Gosford pecsétjével ellátott levél, melyet nagy sietve bontott fel. Elolvasta. Azonnal az őrmesterhez fordult, s csak ennyit mondott:

- A lelkészt vezessék a Névtelen cellájába. Hagyja egyedül az elítélttel, s mikor távozni akar tőle, vezesse a várkapuhoz.

A főkormányzó a kivégzési parancsot küldte meg a Frontenac-erődbe.

Jean életéből már csak két óra volt hátra.

8. Joann és Jean

Joann abbé nyugodtabban távozott Sinclair őrnagy szobájából, mint ahogyan belépett oda. Az azonnali kivégzés váratlan hírére sem vesztette el a fejét. Mintha csak sugallatot kapott volna, hirtelen olyan terv ötlött fel benne, mely sikerrel kecsegtetett.

Jean mit sem tud a Montrealból e percben érkezett parancsról, Joannra hárulna a fájdalmas kötelesség, hogy tudassa vele.

Nos hát nem! Nem fogja megmondani neki! Eltitkolja, hogy két órán belül végre kell hajtani a szörnyű ítéletet! A terv sikere úgy kívánja, hogy Jean minderről ne tudjon semmit!

Körülményesen előkészített szökésre, vagy a Frontenac-erőd megtámadására most már természetesen gondolni sem lehetett. A foglyot már csak azonnali szökés mentheti meg a haláltól. Ha két óra múlva még a cellájában van, úgy már csak azért lépheti át küszöbét, hogy a vaksötét éjszakában az angol katonák golyóitól találtan holtan roskadjon össze a kerítés tövében.

Vajon megvalósítható-e Joann abbé terve? Talán igen, ha az öccse is belemegy. Az adott körülmények között egyszerűen elképzelhetetlen minden más megoldás. De - s ez rendkívül fontos - Jeannak semmiképpen sem szabad megtudnia, hogy Sinclair őrnagy megkapta a kivégzési parancsot.

Joannt az őrmester lekísérte a lépcsőn. A fogoly börtöncellája a főépület egyik sarkában, a belső udvar mentén húzódó folyosó végén volt. Az őrmester fáklyájának fényénél az alagútszerű keskeny folyosón át végre alacsony ajtó elé értek, melyre kívülről két tolózár volt erősítve.

Az őrmester, mielőtt kinyitotta volna a cella ajtaját, a fiatal pap mellé lépett, s halkán mondta:

- Ugye nem felejtette el, hogy parancsot kaptam: mikor távozik az elítélttől, ki kell kísérennem önt az erődből?

- Igen, tudom - válaszolt Joann abbé. - Várjon rám itt a folyosón, szólni fogok magának.

A cellaajtó kinyílt.

Mögötte, a vaksötétben Jean mélyen aludt egy tábori ágyon. A záruk csikorgására, az ajtónyitás zajára sem ébredt fel.

Az őrmester fel akarta rázni, de Joann abbé egy kézmozdulattal leintette.

A katona letette a fáklyát a tábori ágy melletti asztalkára, s csöndesen behúzta maga mögött az ajtót.

A két testvér magára maradt, az egyik aludt, a másik térdre roskadva imádkozott.

Mikor Joann imája befejeztével felállt, öccsére nézett: mintha csak önmagát látta volna; nemcsak külsejükben voltak egyformák, atyjuk bűne miatt mindkettőjük élete is egyformán nyomorúságos volt.

Csöndesen suttogott:

- Uramisten, segíts!

Az idő szűkre szabott volt, még csak pillanatokat sem vesztegethet. Kezét gyengéden Jean vállára tette. Jean felébredt, ránézett, felegyenesedett, ráismert fivérére, s így kiáltott:

- Te itt?! Joann!

- Halkabban... Jean... Halkabban beszélj! - kérlelte. - Meghallhatnak bennünket!

Az ajtó felé intett, így figyelmeztette öccsét, hogy mögötte őt áll.

Az őrmester léptei hol közeledtek, hol távolodtak, amint fel-alá járkált a folyosón.

Jean félig levetkőzve feküdt durva takarója alatt, mely alig védte meg a cella hidegétől. Most csöndesen felkelt.

A két testvér hosszan összeölelkezett.

Jean szólalt meg először:

- Anyánk?

- Már nincs a Csöndes házban!

- Nincs ott?

- Nincs.

- És de Vaudreuil meg a leánya, akik oda menekültek?

- A ház üres volt, mikor legutóbb Saint Charles-ban jártam.

- Mikor volt ez?

- Egy hete.

- És azóta semmit sem hallottál anyánkról, barátainkról?

- Semmit!

Mi történhetett? Talán újabb házkutatás volt, ami Bridget, de Vaudreuil és Clary letartóztatásával végződött? Vagy talán Clary nem volt hajlandó egy nappal sem tovább hagyni apját a Morgaz család fedele alatt, s a veszélyekkel mit sem törődve elvitte onnan a beteget? S talán Bridget is elmenekült Saint Charles-ból, ahol köztudomású lett nevének gyalázata?

Jean agyában egymást kergették a nyugtalanító gondolatok. Éppen el akarta mondani Joann abbénak, hogy mi minden történt, mikor utoljára a Csöndes házban volt, de bátyja ekkor közel hajolt hozzá, s így suttogott:

- Ide hallgass, Jean! Nem a fivéred jött el hozzád, hanem a pap, aki a vallás vigaszát hozta egy elítéltnak. Az erőd parancsnokától e címen kaptam engedélyt arra, hogy celládba léphessek. Egy perc veszténivaló időnk sincs!... Azonnal menekülnöd kell!

- Azonnal, Joann?... De hogyan?

- Magadra veszed a ruháimat, papnak öltözködve távozol. Eléggé hasonlítunk egymáshoz, a személycserét senki sem fogja észrevenni. Egyébként is sötét van, amikor a folyosón és a belső udvaron áthaladsz, csak egy fáklyának a fénye fog rád világítani. A kalapot mélyen a homlokodba húzod, karimája árnyékot vet az arcodra, senki sem fog rád ismerni. Mikor ruhát cseréltünk, én félrehúzódok a cella sarkába, s szólítani fogom az őrt. Az őrmester kinyitja az ajtót, mint ahogyan megállapodtunk. Az a parancsa, hogy kísérjen engem a várkapuhoz... Téged fog kivezetni...

- Bátyám - mondta Jean, s megszorította Joann kezét -, egy percig is el tudtad képzelni, hogy elfogadom ezt az áldozatot?

- El kell fogadnod, Jean! Még sohasem volt ilyen fontos, hogy ott légy barátaid között!

- Monddd, Joann, a vereség után nem pusztult el a franciák minden reménysége?

- Nem! A Navy-szigeten, a Niagaránál gyülekeznek, hogy újrakezdzék a harcot.
- Majd nélkülem harcolnak! Ügyünk sikere nem egy emberen múlik!... Nem hagyhatom, hogy életedet kockáztasd azért, hogy engem megments...
- Hiszen ez kötelességem, Jean!... Hiszen tudod, mi a tét! Vagy talán célhoz értünk már?... Nem!... Még csak meg sem halhatunk, míg jóvá nem tettük a bűnt.

Joann szavai mélységesen megrendítették Jeant, de elhatározásában nem ingatták meg.

Az ifjú pap folytatta:

- Hallgass rám! Engem féltesz, pedig nincs miért! Holnap rám találnak ebben a cellában, de ugyan mi bajom történhetnék? Semmi!... Az elítélt helyett egy szegény papot találnak itt, s mit képzelsz, mi mást tehetnének velem, mint hogy utamra engednek.
- Nem!... Nem! - tiltakozott Jean, s most már nemcsak bátyja rábeszélő szavai, hanem önmaga ellen is küzdött.
- Elég a vitából! - vágott közbe Joann. - Menned kell, s te menni fogsz! Csak te vagy elég népszerű ahhoz, hogy általános felkelést robbanthass ki...
- És ha felelősségre vonnak azért, hogy elősegítetted a szökésemet?...
- Tárgyalás nélkül nem ítélnének el - válaszolt Joann -, vagy tárgyalást tartanak, vagy parancsot kérnek Quebecből, ez pedig jó pár napba telik.
- Pár napba?
- Igen, s te közben csatlakozhatsz Navy szigetén várakozó társaidhoz, megtámadod velük a Frontenac-erődöt, hogy kiszabadíts...
- Joann! A Frontenac-erőd húsz mérföldnyire van Navy szigetétől! Nem lesz elég idő ahhoz, hogy...
- Még mindig vonakodsz, Jean? Rendben van, eddig könyörögtem neked... most már parancsolom, hogy engedelmeskedj! Ha meg kell halnod, hát áldozd életedet az ügy védelmében, mert ha nem, úgy megszegend szent kötelességed! Egyébként, ha nem hallgatsz rám, felfedem kilétemet, és Joann abbé oldaladon roskad össze a kivégzőosztag golyóitól...
- Bátyám!...
- Indulj, Jean!... Indulj!... Akarom!... Anyánk is így akarja!...

Jeant meggyőzték Joann lángoló szavai, nem tehetett mást, engednie kellett. Maradék ellenállását legyőzte az a gondolat, hogy két napon belül pár száz franciával együtt visszaérkezhet a Frontenac-erőd alá.

- Azt teszem, amit akarsz - mondta.

Gyorsan ruhát váltottak. Joann papi öltözkéiben nehezen lehetett volna ráismerni Jeanra.

Pár pillanatig még beszélgettek a kialakult helyzetről, s a közhangulatról, majd Joann így szólt:

- Most hívom az őrmestert. Mikor kinyitja a cellaajtót, te kilépsz innen, s mindig mögötte haladva végigmész a folyosón; melyet csak a fáklyája világít meg. Ha kijutottál a főépületből, már csak a belső udvaron kell átjutnod, ez összesen mintegy ötven lépés. Ezután az őrházhoz érsz, mely a kerítéstől jobbra van. Mikor elhaladsz előtte, fordítsd félre a fejed. Akkor már a kapu előtt leszel. Mihelyt kiengedtek, menj lefelé a tóparton, egészen addig, míg az erdő széléhez érsz, az erődtől mintegy félmérföldnyire. Ott találod Lionelt...

- Lionelt?... A kis írnokot?...

- Igen! Velem jött, ő majd elkísér Navy szigetére. És most adj egy búcsúcsókot, öcsém.

- Bátyám! - suttogta Jean, és Joann karjába borult.

A válasz perce elérkezett. Joann hangosan szólította az őrmestert, s visszahúzódott a cella mélyébe.

Az őrmester kinyitotta az ajtót, és Jeanhoz fordult, akinek arcát árnyékba borította a széles karimájú papi kalap.

- Mehetünk? - kérdezte.

Jean biccentett.

- Jöjjön.

Az őrmester fogta a fáklyát, maga elé engedte Jeant, s bezárta a cella ajtaját.

Joannt szörnyű aggodalmak gyötörték a következő percekben. Mi történik, ha Sinclair őrnagy véletlenül a folyosón tartózkodik, vagy az udvaron, mikor Jean éppen ott megy át? Mi lesz, ha megállítja, ha az elítélt viselkedése felől kérdezősködik? Ha a személycserét felfedezik, Jeant azonnal kivégzik! Az is elképzelhető, hogy már megkezdték az előkészületeket a kivégzésre, hogy a helyőrség már parancsot kapott az őrnagytól, s hogy az őrmester, aki azt hiszi, hogy a papot kíséri ki az erődből, szóvá teszi a kivégzőosztag készülődését! Ha Jean megtudja, miről van szó, azonnal visszafordul! Nem hagyná, hogy a bátyja haljon meg helyette!

Joann a cellaajtónál hallgatózott. Szíve olyan hangosan dobogott, hogy alig hallott meg bármi külső neszt.

Végül távoli csikorgásra lett figyelmes. Térdre roskadva köszönte meg az ég irgalmát.

A várkapu zárult be.

- Megszabadult! - suttogta Joann.

Jeant valóban nem ismerte fel senki. Az őrmester fáklyával a kezében mindig előtte ment, átkísérte az udvaron, egészen az erőd kapujáig, s közben egy szót sem szólt hozzá. Sem a tisztek, sem a katonák nem tudták még, hogy az ítéletet egy órán belül végre kell hajtani. Jean, mikor a gyéren világított őrházhoz ért, ahogy fivére meghagyta neki, elfordította a fejét. Mikor a kapu előtt állt, az őrmester megkérdezte:

- Visszajön majd az ítélet végrehajtásához?

Jean igent intett.

Egy pillanat múlva becsapódott mögötte a kapu.

Jean lassan, kényszeredetten távolodott a Frontenac-erődtől, mintha valami egyre visszahúzná börtönébe, mintha valami kötelék, amit nem mert elszakítani, még mindig odafüzné. Szemrehányást tett önmagának, hogy miért is engedett bátyja unszolásának, miért is egyezett bele, hogy ott maradjon helyette. Egyszerre irtózatossá látta a személycsere minden veszélyét. Végiggondolta az egészet: pár óra múlva, mikor már világos lesz, az örök belépnek a cellába, rájönnek, hogy ő megszökött, Joant bántalmazni fogják, s még az sem lehetetlen, hogy hősi önfeláldozásáért halállal fog lakolni.

Jeant e gondolatra ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy visszaforduljon. De nem! Sietnie kell, hogy mielőbb csatlakozhassék a Navy szigetén várakozókhoz, mielőbb el kell indítania a franciákat, hogy megtámadják a Frontenac-erődöt, s kiszabadítsák testvérét. Egy percet sem szabad vesztenie!

Jean rézsűt átvágott a parton, az erőd kerítése mellett haladva megkerülte a tavat, s az erdő felé indult, ahol tudomása szerint Lionel várakozott.

A tomboló hóvihar tetőfokát érte. Az Ontario partján torlódó jégtablák zajosan csapódtak össze, mint a sarki tengeren a jéghegyek. A vakító hópelyhek sűrűn gomolyogtak.

Jean a vad szélrohamokban nem tudott tájékozódni, nem tudta, hogy a tó befagyott tükrén vagy a parton jár-e, egyre az erdő felé igyekezett, melynek körvonalait is alig látta a sötétségben.

Mintegy félóraig tartó félmérőföldes gyaloglás után mégis eljutott az erdőszélre.

Lionel nyilván nem vette őt észre, mert különben egész biztosan elébe sietett volna.

Jean a fák közé lopakodott, aggódott, hogy az ifjú írnot is nem találja a megbeszélt helyen, szólógnatni meg nem merte, félt, hogy bajba keverheti, ha egy elkésve hazafelé igyekvő halász meghallja a nevét.

Hirtelen eszébe jutott az ifjú poéta versének az a két sora, amit a chipogáni majorban is idézett. Az erdő sűrűjébe hatolva, lassan rákezdte:

*Veled szülessek, veled haljak,
Ó bolygó tűz, ó tiszta fény!*

Lionel csaknem azonnal kibújt egy bokorból. Feléje rohant, s így kiáltott:

- Ön az!? Jean!... Ön?

- Én vagyok, Lionel!...

- És Joann abbé?...

- A cellámban maradt! Gyorsan, induljunk Navy szigetére! Két napon belül társainkkal együtt vissza kell érnünk a Frontenac-erőd alá!

Jean és Lionel az erdőből déli irányban gyorsan nekiindultak, hogy az Ontario partján mielőbb eljussanak a Niagara vidékére. Ez volt a legrövidebb s a legbiztonságosabb út. Innen öt mérföldnyire már amerikai területen lesznek, biztonságban az üldözők elől, s hamarosan eljutnak Navy szigetére.

Csak hogy ha ezt az utat választják, vállalniuk kell azt is, hogy az erőd előtt haladnak el. Igaz viszont, hogy ezen a szörnyű éjszakán, a sűrűn gomolygó hóesésben a menekülőket aligha vehetik észre az örök. Ez a veszély még akkor sem fenyegeti őket, mikor a keskeny parti sávon mennek át. Ha az Ontario vizén nem úsznának azok a hatalmas jégtablák, miket a befagyott partról a szél sodor a tó közepére, egyszóval, ha az Ontario hajózható volna, úgy a legokosabb az lenne, ha egy halászt kérnének meg, hogy bárkájával vigye őket egyenesen a Niagara torkolatához. De erről most szó sem lehetett.

Jean és Lionel gyors léptekkel, amennyire csak a szélvihar engedte, igyekezett előre. Már elég közel jártak az erőd kerítéséhez, mikor hirtelen sortűz dördült.

Rögtön tudták: kivégzőosztag puskái dörrentek a kerítés mögött.

- Joann! - jajdult fel Jean.

A földre roskadt, mintha őt érték volna a Frontenac-erőd katonáinak golyói.

Joann életet áldozta testvééréért.

Sinclair őrnagy ugyanis félórával Jean szökése után a Quebecből kapott parancs értelmében elrendelte a kivégzést.

Joannt kivezették cellájából, az udvarra kísérték, oda, ahol a kivégzőosztag elé kellett állnia.

Az őrnagy felolvasta a parancsot az elítélt előtt.

Joann egy hangot sem szólt.

Most még felkiálthatott volna:

- Én nem vagyok a Névtelen!... Én a pap vagyok, a cellájában maradtam, hogy megmentsem őt.

Az őrnagy kénytelen lett volna elhalasztani a kivégzést, újabb utasításokat kellett volna kérnie a főkormányzótól. Jean azonban még nem járhatott messze a Frontenac-erődtől.

A katonák üldözőbe vennék. Óhatatlanul elfognák. Lelőnék.

A Névtelen pedig nem halhat meg másutt, csak a csatatéren!

Joann hallgatott, a falhoz támaszkodott, s mikor összeroskadt, utolsó szavai édesanyjához, testvéréhez szálltak.

A katonák nem ismerték fel életében, holtában sem ismertek rá. Azonnal eltemették a kerítés tövében. Az angolok azt hihették, hogy a függetlenség hőst tették sírba a Frontenac-erődben.

Simon Morgaz bűnéért ez volt az első engesztelő áldozat.

9. Navy szigetén

1686-ban Robert Cavallier parancsnoksága alatt a franciák bejárták az Ontario-tavat, melyre ekkor szállt először európai hajó. Mikor a tó déli partjára értek - ahol később a Niagara-erődöt építették -, hajójuk tovább ment, fel a Niagara-folyamon, három mérföldnyire a vízeséstől. A franciák közben építettek egy második hajót, ezt a híres zuhatag fölött bocsátották vízre, és a folyamról kijutott az Erie-tóra, és merész útját folytatta egészen a Michigan-tóig.

A Niagara voltaképpen tizenöt-tizenhat mérföld hosszúságú természetes csatorna, mely az Erie-tó vizét elvezeti az Ontarióba. A csatorna középszakaszánál a talaj hirtelen százhatvan lábnyit süllyed, éppen ott, ahol patkó alakú kanyart ír le. A Kecskék szigete - angol nevén Goat Island - itt két egyenlőtlen részre osztja a folyamágyat. Jobb felől a vízesés amerikai, bal felől pedig kanadai része zuhog óriási robajjal a mélységbe, mely felett állandóan mint pára-felhő lebeg a szétporló víz.

Navy szigete a vízesés felett, vagyis az Erie-tó felől van, öt mérföldnyire Buffalo városától s három mérföldnyire a Niagara-Falls nevű falutól, mely a zuhataggal egy vonalban épült, s nevét is tőle kapta.

A Niagara-folyó közepén, a két ország természetes határán, e szigeten ütött táborban gyülekeztek most a franciák. Vezetőik, akik Saint Denis és Saint Charles után megmenekültek a loyalisták üldözésétől, átlépték az amerikai határt, majd Navy szigetén csoportosultak. Ha a hadiszerencse cserbenhagyná őket, ha a királyi csapatok át tudnának kelni a folyam bal ágán, s elűznék őket a szigetről, még mindig elmenekülhetnek a túlsó partra. De ha így történék, nagyon kevesen lennének, akik menedéket kérnek az amerikaiaktól, mert a küzdelem e végső fordulója az utolsó csepp vérre megy.

Ha tisztában akarunk lenni a helyzettel, jó, ha világosan látjuk, hogy milyen hadállásokat foglaltak el a kanadai franciák és a Quebecből küldött királyi csapatok.

A francia pártiak - elsősorban a „kéksapkások” - a Navy szigetét szállták meg, melynek a folyó korántsem nyújthat kellő védelmet. Mert a Niagara gyors folyású vize könnyen hajózható volt. Így a Navy sziget mindkét partról megközelíthető. Az amerikaiak és a kanadaiak ki is használták ezt, roppant élénk volt a hajóforgalom Navy-sziget és a Niagara jobb partján fekvő Schlosser városka között. E hajók nemcsak fegyvert és élelmiszereket szállítottak a szigetre, hanem a királypártiak közeli támadásának hírére Schlosserbe sereglő kíváncsiakat is.

Egy Wills nevezetű amerikai *Caroline* nevű gőzöse például mindennap kikötött a sziget partján, alacsony viteldíjért a kíváncsiak egész seregét hozta-vitte a hajóján.

A Niagara túlsó partján, Schlosserral átellenben, Chippewa faluban táboroztak az angol csapatok, melyeknek parancsnoka MacNab ezredes volt. Az itt várakozó királyi katonaság létszáma elég nagy volt ahhoz, hogy megsemmisítse a francia pártiak haderejét, ha ki tud kötni a szigeten. Ezért Chippewában hatalmas hajók várakoztak készenlétben, hogy az angol haderő megkísérelhesse a partraszállást, mihelyt MacNab ezredes befejezte a hadművelet előkészítését - vagyis pár nap múlva. Küszöbön állt tehát az utolsó csata, mely itt, a kanadai határszélen az amerikaiak szeme láttára fog lezajlani.

Természetesen itt voltak Navy szigetén mindazok a szereplők, kikkel gyakrabban találkoztunk történetünk során. Itt volt André Farran, aki nemrég gyógyult fel sebesüléséből, William Clerc, s hamarosan itt csatlakozott hozzájuk Vincent Hodge is. Csak Sébastien Gramont hiányzott fegyvertársai közül, ő a montreali börtön foglya volt.

Vincent Hodge, miután biztosította Bridget és Clary de Vaudreuil menekülésének útját - akik így neki köszönheték, hogy eljutottak a Csöndes házba -, jómagam is megszabadult a részeg katonáktól meg társaiktól, akik már-már elállták az útját. Az erdőn át menekült, s virradatkor már nem fenyegette a veszély, hogy a királyi csapatok kezére kerül. Negyvennyolc óra múlva túljutott a határon, s megérkezett Saint Albans-ba. Mikor Navy szigetén megszervezték a táborot, odasietett ő is.

Itt volt Thomas Harcher meg a négy fia: Pierre, Tony, Jacques és Michel. Ha a Saint Charles-i tragédia után visszatérnek a chipogáni majorba, nemcsak saját magukat keverik bajba, de bajt zúdítottak volna Catherine Harcher fejére is. Ezért Saint Albansba menekültek, ahova Catherine megnyugtató üzenetet küldött mind a maga, mint a többi gyerek sorsa felől. Ezután fiaival együtt partra szállt Navy szigetén. Mind az öten elszánták magukat a további harcra, mind az öten égtek a vágytól, hogy bosszút álljanak Rémyért, akinek életét a loyalisták golyói oltották ki.

Ha Nick közjegyzőnek a Far-West legéleslátóbb varázslója valaha azt jósolta volna: „Eljön a nap, mikor te, a jellemednél fogva békés, hivatásodnál fogva óvatos királyi közjegyző, egy huron törzs élén fogsz harcolni Kanada törvényes hatóságai ellen...” hát bizony Nick közjegyző azt gondolta volna, hogy ez a varázsló megérett az örültekházára.

S íme, Nick közjegyző most mégis ott volt a törzs harcosainak élén. A mahogannik ünnepélyes tanácskozás után elhatározták, hogy a franciákhoz csatlakoznak. Az a nagyfőnök, akinek ereiben a Sagamore-ok vére folyik, semmiképpen nem maradhatott le a többiek mögött. Ha tett is néhány ellenvetést, erre senki sem figyelt. Egy nappal azután, hogy Lionel útnak indult Joann abbéval Walhattából, kioltották a tanács tüzét, s Nick közjegyző mintegy ötven harcos élén... azaz ötven harcos sereghajtójaként az Ontario-tó irányába Schlosser faluba indult.

Könnyen elképzelhetjük, milyen fogadtatásban részesítették Nick közjegyzőt. Thomas Harcher kezét szorította vele, méghozzá olyan erélyesen, hogy jó egy napig alig tudta volna kézbe venni az íjat vagy a tomahawkot! Éppen ilyen örömmel fogadta őt Vincent Hodge, Farran meg Clerc is, egyszerűen mindazok, akik Montrealban barátai vagy ügyfelei voltak.

- Igen... igen... - hebegte -, úgy véltem, hogy kötelességem... vagyis hogy ezek a derék emberek...

- Törzsének harcosai? - kérdezősködtek többen.

- I... igen... törzsem... - mondta a közjegyző megadóan.

Lionel, ha most köztük lett volna, hát biztosan szégyenkezik, hogy főnöke ilyen szánalmasan viselkedik; de a franciák mindenképpen értékelték a huronok segítségét. Ha e példát más törzsek is követnék, ha harcosaik ugyanettől az érzelemtől hajtva csatlakoznának a franciákhoz, az angol hatóságok nem tudnák legyőzni őket.

A kéksapkások vezérei minden rendelkezésükre álló eszközzel szervezték a védelmet. Sáncokat építettek a sziget különböző pontjain, barikádokat emeltek, hogy nehezítsék a partraszállást; Schlosserből fegyvert, lőszert és élelmiszert szállítottak, buzgón, sietve tevékenykedtek. A franciák kivétel nélkül nagyon keservesnek érezték a várakozást, viszont ők maguk nem támadhattak, nem voltak hajóik, hogy átkelhetek volna a Niagara bal partjára, nem rohanhatták le Chippewát, hogy lecsapjanak az angolok megerősített táborára.

Mindnyájuk előtt világos volt, hogy ha még sokáig tart ez a helyzet, számukra egyre rosszabb és rosszabb lesz. MacNab ezredes csapatainak létszáma ugyanis nőttön-nőtt, s egyre serényebben folytak az előkészületek az átkelésre. A függetlenség ügyének utolsó védelmezői innen a határvidékről hiába próbálták volna felvenni a kapcsolatot Ontario és Quebec tartomány lakosaival. Ilyen körülmények között a községek nem tömörülhettek, hogy fegyvert ragadja-

nak, s ugyan kinek a zászlaja mögé sorakozhattak volna most, mikor a Szent Lőrinc-völgyi grófságokban hol itt, hol ott bukkantak fel a királyi csapatok?

Egyetlen embernek volt akkora befolyása, hogy magával ragadhatta volna a tömegeket, s ez az ember a Névtelen volt. Ő azonban nyomtalanul eltűnt a Saint Charles-i vereség után. Minden jel arra vallott, hogy valahol - ki tudja, hol - életét vesztette, mert különben ő is eljött volna társai közé ide, a határszélre. Senkinek még csak eszébe sem jutott, hogy Jean rendőrkézre került, mert ennek hírére egy percig sem tartották volna titokban sem a quebeci, sem a montreali hatóságok.

Ez volt a helyzet de Vaudreuiljel is. Sem Vincent Hodge, sem Farran vagy Clerc nem tudta, milyen sorsra jutott derék bajtársuk. Csak annyit tudtak róla, hogy Saint Charles-nál megsebesült, de azt már nem látták, hogy Jean elvitte őt a csataterrről, s arról sem hallottak, hogy fogságba került volna. Vincent Hodge hiába próbálkozott azzal is, hogy Clary de Vaudreuil nyomára bukkanjon, nem tudta, mi történt vele azután, hogy megmentette a garázda katonák durvaságaitól.

Elképzelhetjük, milyen örömet éreztek de Vaudreuil barátai, mikor leánya és egy számukra ismeretlen öregasszony társaságában partra szállt Navy szigetén.

Bridget volt az ismeretlen öregasszony.

Miután Jean eltávozott, a legokosabb az lett volna, ha a Csöndes házban maradnak, hiszen de Vaudreuil itt nem fenyegette a veszély, hogy rátalálnak. Hol is kereshetne Clary másutt biztosabb menedéket? A Montcalm-villát az angolok felgyújtották, mikor átvonultak a Jézus-szigeten, a ház ma már üszkös romhalmaz. De Vaudreuil pedig mit sem tudott arról, hogy Rip miért kímélte meg a Csöndes házat a házkutatástól. Clary megőrizte e szégyenletes biztonsági titkát, s atyja nem tudta, hogy ők ketten Bridget Morgaz vendégei.

A rendőrök újabb látogatásának következményeitől sokkal jobban féltette a leányát, mint önmagát, ezért hallani sem akart az eredeti terv megváltoztatásáról. Így aztán másnap, mikor megtudták, hogy a királyi csapatok elhagyták Saint Charles-t, Claryval és Bridget-vel együtt beült Archambaud majoros kocsiába. Azonnal Saint Hyacinthe grófság déli vidéke felé indultak. Később, mikor értesültek arról, hogy a franciák Navy szigetén tömörülnek, ők is az amerikai határ felé vették útjukat. Nyolc napon át tartó nehéz és veszélyes út után megérkeztek Schlosserba, és végül eljutottak barátaik közé.

Bridget tehát beleegyezett abba, hogy útnak indul Clary de Vaudreuiljel, aki már ismerte múltjának titkát?... Igen! A boldogtalan asszony nem tudott ellenállni Clary könyörgésének.

Elmondjuk, miként szánta rá magát, hogy távozzék a Csöndes házból.

Miután Jean elmenekült közülük, Bridget, aki fiához hasonlóan szintén úgy érezte, hogy vendégei csak iszonyt érezhetnek iránta, visszahúzódott szobájába. Szörnyű éjszakája volt! Vajon Clary eltitkolja atyja előtt, amit megtudott? Nem, egészen biztos, hogy elmond mindent! S másnap majd de Vaudreuilnek csak egyetlen gondolata lesz, hogy mielőbb menekülhessen a Csöndes házból. Igen!... Csak menni innen, inkább vállalni a kockázatot, hogy esetleg a királyiak kezére kerülnek, mintsem hogy még egy órát a Morgazok hajlékában töltsenek!

Bridget maga is úgy határozott, hogy nem fog itt maradni Saint Charles-ban. Nem várja be, míg a közfelháborodás elúzi innen, messzire, nagyon messzire megy majd. S csak arra kéri Istent, hogy szabadítsa meg gyűlölt életétől.

Másnap azonban alighogy megvirradt, Clary lépett be a szobájába. Bridget azonnal távozni akart, hogy ne kelljen elébe állnia, de a fiatal lány szomorú és gyengéd hangon megszólította:

- Bridget asszony, nem árultam el titkát atyámnak. Ő nem tud semmit, s nem is fog semmit megtudni a múltból, jómagam is el akarom felejteni. Csak egyre fogok emlékezni: hogy ön talán a legszerencsétlenebb, de ugyanakkor a legtiszteletreméltóbb asszony!

Bridget lehajtott fejjel hallgatta.

- Figyeljen rám - folytatta Clary. - Én tisztetem önt, mert ön megérdemli a tiszteletet. Szánkozom szerencsétlenségén, és szeretem önt! Nem!... Nem lehet felelős a bűnért, melyért oly kegyetlenül bűnhődött. A gyalázatos árulást fiai már régen jóvátették. Egyszer majd igazságot szolgáltatnak mindhármójuknak. Addig is engedje meg, hogy anyámként szeressem. Nyújtsa a kezét, kérem, nagyon kérem!

A boldogtalan asszony, aki már oly rég elszokott a szeretet gyengéd megnyilvánulásaitól, meghatottan szorította meg az ifjú lány kezét, s szeméből ömlöttek a könnyek.

- Ne is beszéljünk többé a múltból - folytatta Clary. - Gondoljunk a jelennek! Apám attól fél, hogy nem menekülünk meg egy újabb házkutatástól. Azt akarja, hogy mindhárman induljunk útnak még a következő éjszaka, ha az út szabad lesz. Ön sem maradhat semmiképpen Saint Charles-ban. Kérem, ígérje meg, hogy velünk jön! Csatlakozunk barátainkhoz, rátalálunk Jeanra, neki is elmondom mindazt, amit az előbb mondtam, amiről biztosan tudom, hogy minden emberi előítéletnél fontosabb igazság, amivel csordultig tele a szívem! Ugye, velünk jön?

- Megyek, Clary.

- De ugye velünk?...

- Igen, pedig talán jobb lenne, ha mindenkitől távol, nyomorultul pusztulnék el szégyenemmel!

Bridget Clary elé borult, s a fiatal lány karjába ölelte a zokogó asszonyt.

Másnap este mindhárman elhagyták a Csöndes házat. Navy szigetén, egy nappal odaérkezésük után tudták meg az oly kétségbeejtő hírt; Comeau rendőrsztaga elfogta és a Frontenac-erődbe vitte Jeant.

Ez az utolsó csapás teljesen összetörte Bridget-t. Nem tudta, milyen sorsra jutott Joann, de nagyon is jól tudta, mi vár Jean fiára!... Halál!

- Ó, csak senki meg ne tudja, hogy Simon Morgaz fiai! - suttozta.

A titkot csak Clary ismerte. De mivel vigasztalhatta volna Bridget-t?

A fájdalomról, mely a letartóztatás hírére elfogta, Clary világosan tudta, hogy Jean iránti szerelme mit sem változott. Csak a halálra szánt, lánglelkű ifjút látja benne.

Jean letartóztatásának hírére végtelen csüggedés fogta el a Navy-szigeti tábornokot, a hatóságok éppen erre a hatásra számítottak, mikor nagy buzgón terjesztették. Amint Chippewában értesültek a letartóztatásról, MacNab ezredes egyenesen megparancsolta, hogy emberei vigyék szét a hírt az egész tartományban.

De hogyan jutott át a kanadai határon? Ezt senki sem tudta. Még érthetlenebb volt, hogy Navy szigetén előbb értesültek róla, mint Schlosserban. De végül is ez alig számított! A tény maga kétségbevonhatatlan volt, a Névtelen hiányozni fog a csatatertről, ahol Kanada sorsa fog eldőlni.

Amikor a letartóztatás híre már közismert volt, a vezetők tanácskozássra ültek össze.

A tanácskozáson a francia párti vezetőkkel együtt részt vett Vincent Hodge, André Farran és William Clerc is.

De Vaudreuil, a Navy-szigeti tábor parancsnoka elnökölt.

Vincent Hodge mindenekelőtt felvetette a kérdést, hogy nem lehetne-e valami módon erőszakkal kiszabadítani.

- A Frontenac-erődben tartják fogva. A helyőrség meglehetősen kis létszámú, száz elszánt ember megadásra kényszeríthetné. Huszonnégy óra alatt odaérhetnénk...

- Huszonnégy óra alatt! - fakadt ki keserűen de Vaudreuil... - Hát elfelejtettétek, hogy ki-mondták az ítéletet, még mielőtt elfogták volna?! Tizenkét óra alatt, még ma éjszaka oda kellene érünk!

- Odaérünk! - kiáltott Vincent Hodge. - Az Ontario partján semmi nem állja utunkat, s minthogy a királyiak mit sem tudnak tervünkről, nem akadályozhatják meg az átkelést.

- Menjetek - mondotta de Vaudreuil -, de a legnagyobb titokban! A chippewai tábor kémeinek nem szabad megtudniuk, hogy elindultatok.

Miután döntöttek, nem volt nehéz összeszedni a száz embert, aki majd részt vesz a vállalkozásban. Valamennyi francia készen állt arra, hogy akár élete árán is megmentse a Névtelent a haláltól. A csapat Vincent Hodge parancsnoksága alatt partra szállt a Niagara jobb partján, Schlossernál, rézsút irányban átvágott amerikai területen, s hajnali három óra tájt a Szent Lőrinc jobb partjára ért. A befagyott folyam jegén könnyűnek ígérkezett az átkelés. Ha átjutottak a túlsó partra, onnan öt mérföldnyire északra van a Frontenac-erőd. Még mielőtt kivilágosodnék, Vincent Hodge és az emberei lecsaphatnak a helyőrségre és kiszabadíthatják a foglyot.

De lovas futár előzte meg őket, Chippewából hozott parancsot a határvidéki királyi csapatoknak, s azok máris megszállták a folyam jobb partját.

Le kellett mondaniuk az átkelésről. A királyiak megsemmisítették volna a csapatot az utolsó szál emberig. Egy ember sem térne vissza közülük Navy szigetére.

Vincent Hodge és barátai kénytelenek voltak visszatérni Schlosserba.

Chippewában tehát értesültek a Frontenac-erőd ellen tervezett lerohanásról?

Az előkészületek száz ember felszerelésére s a csapat összeállítására természetesen nem történhettek teljes titokban. De miként szerzett minderről tudomást MacNab ezredes? Talán kém lenne a szigeten, vagy talán több kém is tartózkodik köztük, s állandóan kapcsolatban állnak a chippewai táborral? Már régebben gyanakodtak, hogy az angolokat valaki mindig mindenről tájékoztatja, ami a szigeten történik. Gyanújuk most már nagyon is alaposnak látszott, hiszen a kanadai határszélen állomásozó csapatokat idejekorán utasították, hogy akadályozzák meg Vincent Hodge és embereinek átkelését.

Egyébként meg úgyis hiába próbálkoztak volna az elítélt kiszabadításával. Vincent Hodge már későn érkezett volna a Frontenac-erőd alá.

Másnap reggel elterjedt a hír, hogy a Névtelent az előző éjszaka kivégezték az erőd udvarán.

A loyalisták ujjongtak, hogy nem kell tartaniuk a kanadai franciák hősétől.

10. Bridget Morgaz

Közben még két másik, éppen ilyen szörnyű csapás várt a franciákra, a Navy-szigeti tábor védelmezőinek reménységeire.

Valóban féltő volt, hogy a francia pártiakat elcsüggesztik a balsors egymást követő csapásai.

A kanadai franciákat súlyosan érintette az ostromállapot kihirdetése a montreali körzetben, mert csaknem lehetetlenné tette az együttműködést a Szent Lőrinc menti falvak között.

Ráadásul sok kanadai - a franciák jogainak fenntartásával és a nyilvánvaló visszaélések ellen továbbra is tiltakozva - a megbékélés érdekében szállt síkra.

Ilyen körülmények között az év végén a harcoló franciák száma mintegy ezerre csökkent, s ez az ezer ember is Kanada különböző területein szétszóródva küzdött.

Az 1837-es eseményeket mint forrongást jegyezte fel a történelem.

Egy-két elszigetelt próbálkozásra Swantonban is sor került. Papineau és O'Callaghan tanácsára kanadai területre lépett egy nyolcvan főből álló csoport, előrenyomult Moore's-Cornerig, ahol négyszáz önkéntesből álló elszánt csapat állta útját. Az önkéntesek visszaverték őket, s a franciák kénytelenek voltak ismét amerikai területre menekülni.

A kormány most, hogy erről az oldalról már nem kellett támadástól tartania, északon tömöríthette erejét.

A Szent Lőrinc völgyének északi részében fekvő Deux Montagnes grófságbeli Saint Eustache-ban az angol királyi csapatok megütköztek a kanadai franciákkal.

A Saint Eustache-i franciák legyőzése után Sir John Colborne Saint Benoit-ba küldte csapatait, s azok már másnap a városka előtt álltak.

Amikor e hírek eljutottak Navy szigetére, a franciákat végtelen keserűség, türelmetlenség fogta el. A kéksapkások át akartak kelni a Niagarán, hogy megtámadják MacNab táborát. De Vaudreuilnek minden tekintélyét latba kellett vetnie, hogy visszatartsa őket.

A harag első fellobbanása után azonban mélységes csüggedés vett erőt a táboron, sőt meg is ritkult a franciák sora, mintegy száz ember amerikai területre menekült.

Közben a vezetők befolyása is erősen csökkent, sőt széthúzás támadt köztük. Vincent Hodge, Farran és Clerc gyakran szembekerült más vezetőkkel. De Vaudreuil volt az egyetlen, aki talán mérsékelni tudta volna a kétségbeejtő helyzet miatt támadt széthúzást, ő azonban, bár töretlenül megőrizte erkölcsi erejét, a hiányos ápolás miatt egészségileg napról napra gyöngült, s tudta, hogy még egy vereséget már nem élne túl.

A jövő aggasztó gondjai mellett szüntelenül gyötörte az a gondolat is, hogy leánya teljesen magára marad, ha ő egyszer távozik az élők közül.

André Farran, William Clerc és Vincent Hodge közben szüntelenül küzdöttek társaik csüggedése ellen. Ha most el is vesztenék a játszmát - hajtogatták kifogyhatatlan türelemmel -, majd egyszer újrakezdi a harcot.

Nem! Nem szabad elveszteni a jövőbe vetett hitet - még Nick közjegyző is így vélekedett, s ezt ki is fejtette de Vaudreuilnek.

- Ha maga a függetlenségi mozgalom nem is aratott sikert - mondta -, a franciák által követelt jogok már a dolgok erejénél fogva is megvalósulnak. Kanada előbb vagy utóbb visszanyeri

jogait, visszaszerzi önkormányzatát, csak névleg függ majd Angliától. Ön is megéri ezt, de Vaudreuil uram! Leszek én még önnel meg a kedves lányával a romjaiból felépült Montcalm-villában! Meg aztán én rendületlenül bizakodom abban, hogy egyszer majd csak levethetem a Sagamore-ok palástját, mely sehogy sem illik közjegyzői vállamra, s visszatérhetek montreali irodámba.

És mikor a leánya sorsa miatt gyötrődő de Vaudreuil aggodalmait szóvá tette Thomas Harcher előtt, a derék majoros így nyugtatta:

- Hát az én családom nem az ön családja is, uram? Ha így félti Clary kisasszonyt, miért nem küldi el a feleségemhez, Catherine-hoz? A chipogáni majorban biztonságban lenne, ott ön is csatlakozhatna hozzá, mikor a körülmények megengedik.

De Vaudreuil azonban nem ringatta magát illúziókban a saját egészségi állapota felől. Tudta, hogy sebesülése halálos, s ezért elhatározta, hogy gondoskodik Clary jövőjéről, mégpedig úgy, ahogyan már régen óhajtotta.

Tudta, hogy Vincent Hodge szereti Claryt, s úgy gondolta, hogy ez a szerelem kölcsönös. Még csak nem is sejtette, hogy Clary szíve valaki másért dobog. Ha leányának eszébe jut, hogy ha atyját elveszti, milyen egyedül marad a világban, nyilván vágyódni fog arra, hogy valaki mellette álljon. S vajon elképzelhető-e erősebb támasz, mint Vincent Hodge szerelme, akivel sorsa máris eggyé forrt a közös hazaszeretetben.

De Vaudreuil elhatározta, hogy így váltja valóra legfőbb óhaját. Nem kételkedett sem Vincent Hodge, sem Clary érzelmeiben. Magához hívja mindkettőjüket, beszél velük, egybefonja a kezüket. S akkor halála percében már csak egyetlen bánata lesz: hogy nem vívhatta ki Kanada függetlenségét.

Ezért estére kérette magához Vincent Hodge-ot.

De Vaudreuil és leánya a sziget keleti partján, Schlosserral szemben lakott egy kis házban.

Bridget is ott élt velük, ő azonban nappal sohasem lépte át a kaput. A boldogtalan teremtés rendszerint csak este ment ki, hogy kicsit járkáljon, ilyenkor emlékeibe merült: Jeanra gondolt, aki meghalt hazájáért, meg Joannra, akiről nem kapott hírt. Idősebb fia a montreali vagy a quebeci börtönben talán éppen a halált várja.

Soha senki előtt sem mutatkozott e házban, ahol de Vaudreuil és a leánya viszonzták a vendégszeretetet, melyben a Csöndes házban részesültek. Nem mintha attól félt volna, hogy felismerik és arcába vágják a nevét! Ugyan ki sejtette volna, hogy ő Simon Morgaz felesége? De már az is nehezére esett, hogy de Vaudreuil fedele alatt kell élnie és fájt neki, hogy Clary gyermeki szeretettel, tisztelettel bánik vele.

Vincent Hodge a megbeszélt időben este nyolckor pontosan megérkezett.

Bridget már elment hazulról, a szigeten barangolt.

Vincent Hodge kezét szorította de Vaudreuil-jel, majd Claryhoz fordult, aki szintén kezét nyújtott neki.

- Nagyon komoly dolgokról kell magával beszélnem, kedves Hodge - kezdte de Vaudreuil.

- Magadra hagylak a vendégeddel, apám - mondta Clary, s az ajtó felé indult.

- Nem, gyermekem, maradj. Mondanivalóm mindkettőtökre vonatkozik.

Intett Vincent Hodge-nak, hogy vele szemben foglaljon helyet, Claryt pedig maga mellé ültette.

- Kedves barátom - mondta -, én már nem sokáig élek. Érzem, hogy erőm minden nappal csökken. Ezért úgy figyeljen rám, mintha haldokló ágyánál állna, mintha utolsó szavaimat hallgatná.

- De kedves de Vaudreuil uram! - vágott közbe hevesen Vincent Hodge -, ön nagyon is sötétben lát...

- S milyen fájdalmat okozol nekünk, apám! - tette hozzá Clary.

- Ti még nagyobb fájdalmat okoztok nekem, ha nem akartok megérteni.

Hosszan nézett rájuk. Azután Vincent Hodge-hoz fordult:

- Kedves barátom, mi ketten mindeddig csak egyetlen dologról beszéltünk, Kanada ügyéről, melynek mindketten az életünket szenteltük. Ez részemről természetes volt, hiszen francia származású vagyok és francia Kanada győzelméért küzdöttem. Ön azonban, akit származása nem fűz elszakíthatatlan kötélekkel Kanadához; egy pillanatnyi habozás nélkül ugyancsak a francia-kanadaiak első sorába állott...

- Vajon nem testvérek-e az amerikaiak és a kanadaiak? - szólt közbe Vincent Hodge. - S vajon ki tudja, nem lesz-e valamikor Kanada is az amerikai államszövetség tagja?

- Bárcsak így lenne - sóhajtott de Vaudreuil.

- Igen, atyám, így lesz! - kiáltotta Clary. - Így lesz, s te még meg fogod élni e napot!

- Nem, gyermekem, nem érem meg.

- Hát azt hiszi, hogy ügyünk mindörökre elveszett, mert most vereséget szenvedett? - kérdezte Vincent Hodge.

- Az ügy, melynek alapja az igazság és a jog, végül mindig diadalmaskodik - válaszolt de Vaudreuil. - Én már nem, de ti megéritek a győzelem napját. Igen, Hodge, ön megéri s akkor bosszút állhat apjáért, akit vérpadra juttatott egy Morgaz árulása!

Clary, mikor ilyen váratlanul meghallotta e nevet, úgy érezte, mintha szíven ütötték volna. Vajon attól félt, hogy észreveszik, mennyire elpirult? Alighanem, mert felállt, az ablakhoz ment, s ott ült le.

- Mi van magával, Clary?... - kérdezte Vincent Hodge és a fiatal lány felé lépett.

- Rosszul érzed magad? - nyugtalankodott de Vaudreuil, s megpróbált felállni karosszékéből.

- Nem, apám, semmi bajom... egy kis friss levegő... s máris rendben leszek!

Vincent Hodge kinyitotta az egyik ablakszárnyat, majd visszament de Vaudreuilhöz.

Az apa pár percig hallgatott. Mikor Clary ismét melléült, megfogta leánya kezét s közben így szólt Vincent Hodge-hoz:

- Kedves barátom, tudom, hogy egész életét betöltötte Kanada ügyének szeretete, de azt is tudom, hogy szívében élt még egy másik érzés, igen, tudom, hogy szereti a lányomat, s azt is, hogy Clary mennyire becsüli magát. Nyugodtabban halnék meg, ha magára hárulna a jog és a kötelesség, hogy támasza legyen, mikor már én nem lehetek mellette! Hajlandó őt feleségül venni, ha ő is úgy akarja?

Clary kihúzta kezét apja kezéből, Vincent Hodge-ra nézett s némán várta a fiatal férfi választ.

- Kedves de Vaudreuil uram, azzal, hogy a házasság kötelékével akar családjához fűzni, a legnagyobb boldogságot kínálta fel nekem, amiről valaha is álmodtam. Igen, Clary, szeretem magát, már régóta, teljes szívemből szeretem. Szerelmemről csak ügyünk győzelme után

akartam beszélni magának. De nagyon komoly napokat élünk, s a legutóbbi események nagyon megváltoztatták a kanadai franciák helyzetét. Talán pár évbe is beletelik, míg újra-kezdhetjük a harcot. Most azt kérdezem, hajlandó-e ezt a pár évet Amerikában tölteni, Amerikában, melyet második hazájának tekinthet? Megengedi-e nekem, hogy atyja helyett én álljak maga mellé, megengedi-e, hogy ő fiának nevezzen engem?... Kérem, Clary, szerezze meg nekünk ezt az örömet.

A fiatal lány hallgatott.

Vincent Hodge lehorgasztotta a fejét, s nem merte megismételni kérését.

- Ugye, megértettél engem, édes gyermekem? - szólalt meg ismét de Vaudreuil. - Megértetted Hodge szavait is... Most már csak tőled függ, hogy fiamnak nevezhetem-e őt, s hogy a sok csapás után, mely életemben ért, részem lesz-e abban a végső vigaszban, hogy egy hozzád méltó ember oldalán tudlak, aki úgy szeret téged.

Clary megindultan válaszolt apja szavaira, s válasza minden reménytől megfosztotta Vincent Hodge-ot.

- Apám, a legnagyobb gyermeki tisztelettel viseltetem irántad, önt pedig, Hodge, önt nagyra becsülöm és testvéremként szeretem. De nem lehetek a felesége!

- Nem lehetsz a felesége?... - suttogta de Vaudreuil, és megragadta leánya kezét.

- Nem, apám.

- De miért nem?

- Mert másé a szívem.

- Másé? - kiáltott Vincent Hodge, aki nem tudott úrrá lenni fellobbanó féltékenységén.

- Ne legyen féltékeny, Hodge! - mondta Clary. - Miért is lenne? Akit szeretek, s akinek szerelmemről sohasem beszéltem, az a férfi, aki szeretett engem, s aki szerelméről sohasem beszélt nekem, már nincs az élők sorában! Talán akkor sem lettem volna a felesége, ha életben marad. De meghalt, meghalt Kanadáért, s én hű maradok emlékéhez...

- Jeanról beszélsz?... - kiáltott fel de Vaudreuil.

- Igen, apám, Jeanról...

Clary nem fejezhette be szavait.

Kívülről egyre erősödő zaj hallatszott, lábak dobogtak, dühös kiáltás hangzott, s mindezt túlharsogta egy név: „Morgaz!... Morgaz!...” A sziget északi részéről, a Niagarának arról a partjáról hangzott a vad lárma, ahol de Vaudreuil háza állott.

Clary halásápadtan hallgatta a durva hangokat.

- Mi ez? - nyugtalankodott de Vaudreuil.

- S mit akarnak ezzel a névvel? - csodálkozott Vincent Hodge.

Felállt, a nyitott ablakhoz lépett, s kihajolt.

A folyópartot élénk fény világította meg. Nyír- és bükkfakéregből készült lobogó fáklyával kezében mintegy száz ember közeledett a ház felé.

Férfiak, nők és gyermekek voltak köztük, valamennyien Morgaz átkozott nevét üvöltötték, s egy öregasszony körül tolongtak, aki nem menekülhetett előlük, mert már alig volt jártányi ereje.

Bridget volt ez az öregasszony.

Clary az ablakhoz rohant, és mikor meglátta Bridget-t, rögtön felfogta a felzúdulás okát.

- Bridget!... - sikoltotta.

Az ajtóhoz ugrott, felrántotta, s anélkül, hogy egy szóval is felelt volna apjának, kirohant a házból. De Vaudreuil és Vincent Hodge utána sietett.

Az egyre vadabbul ordító tömeg most ötven lépésnyire lehetett a háztól. A feldühödött emberek vadul kiáltottak, sarat dobáltak Bridget arcába, fenyegető kezek nyúltak utána. Egyesek meg akarták kövezni.

Clary de Vaudreuil egy pillanat alatt Bridget mellett termett, magához ölelte, hogy megvédje a bántalmazások elől, miközben még féktelenebbül harsogott a kiáltozás:

- Bridget Morgaz itt!... Simon Morgaz felesége!... Halál reá!... Halál!...

De Vaudreuil és Vincent Hodge is meg akarta védeni a szerencsétlent az eszeveszetten üvöltöző tömegtől, de most mindketten megtorpantak. Bridget tehát Simon Morgaz felesége!... Az áruló átkozott nevét viseli!...

Clary karjával óvta a boldogtalant, aki erejét veszítve térdre roskadt. Ruhája sárosan, tépetten lógott róla. Fehér haja ziláltan hullott arcába.

- Öljetek meg!... Öljetek meg! - suttogta.

- Szerencsétlenek! - kiáltotta Clary a fenyegetőző tömeg felé fordulva. - Nyomorultak! Tiszteeljétek ezt az asszonyt!

- Az áruló Simon Morgaz feleségét!... - harsogta száz dühös hang.

- Igen, az áruló feleségét, ő az édesanyja annak a férfinak...

Jean nevét akarta kimondani, az egyetlen nevet, mely talán megvédelmezhetette volna Bridget-t.

De az öregasszony erejének végső megfeszítésével felemelkedett, s így suttogott:

- Ne... Clary... Ne!... Irgalmazzon a fiamnak... A fiam emlékének...

Az üvöltés, a fenyegetőzés újult erővel kezdődött. A tömeg egyre szaporodott, s az embereken erőt vett az ellenállhatatlan vak düh, mely a leggyávabb merényletek sugalmazója.

De Vaudreuil és Vincent Hodge megpróbálta megmenteni a tömeg dühétől a szerencsétlen áldozatot. A pokoli zenebona hallatára néhány barátjuk is odasietett, de hiába igyekeztek segíteni, hogy Bridget-t és az őt szorosan ölelő Claryt kiszabadítsák a tömegből.

- Halál reá!... Halál!... Pusztuljon Simon Morgaz felesége! - üvöltözték fékeveszetten.

Egyszerre egy férfi tört magának utat a tömegben. Félrelökte az őrvongókat, akik már a végső csapást akarták mérni áldozatukra.

- Anyám! - kiáltotta.

A Névtelen, Simon Morgaz fia térdelt le édesanyja mellé.

11. Vezeklés

Elmondjuk, hogy Navy szigetének védői miként bukkantak a Morgaz név nyomára.

Az olvasó még bizonyára emlékszik arra, hogy a franciák többször is rájöttek: MacNab táborában mindig időben értesülnek a szigeten folyó védelmi előkészületekről, az erősítési munkálatokról és az átkelési kísérletekről. Már régebben sejtették, hogy kém furakodott soraikba, s az tájékoztatja az ellenfelet mindenről, ami a szigeten történik. Hiába kutattak utána, hogy rövid úton elbánjanak vele, nem tudtak nyomára bukkanni, pedig még a Niagara amerikai partján fekvő falvakban is keresték.

Rip kémkedett a szigeten.

Legutóbb szenvedett kudarcai, a vállalatát ért jelentős veszteségek alaposan felbőszítették a Rip és Társa cég főnökét, merész fogással akarta kiköszörülni a csorbát, azt remélve, hogy így kárpótolhatja magát a sorozatos sikertelenségért. Az utóbbi időben valóban üldözte a balsors. Vereséget szenvedett a chipogáni majorban, ahonnan embereivel együtt futva kellett menekülnie. A Névtelen Saint Charles-ban is kisiklott a kezéből. Az értékes zsákmányt végül is nem az ő emberei, hanem Comeau rendőrosztaga kerítette kézre.

Rip eltökélte, hogy elégtételt szerez a sok kudarcért, s minthogy a „Névtelen-üggyel” már nem foglalkozhatott, hiszen jogosan hihette, hogy az elítéltet kivégezték a Frontenac-erődben, úgy határozott, hogy álöltözékben a franciák közé furakodik Navy szigetén. Onnan majd a megbeszélte módon igyekszik tájékoztatni MacNab ezredest a védelmi munkálatokról s arról, hogy a sziget mely pontján lehetne legkönnyebben partra szállni. Tudta, hogy az életével játszik. Ha a franciák ráismernek, nem remélhet kegyelmet. Agyonvernék, mint egy kóbor kutyát. Viszont szép kis összeg üti a markát, ha megkönnyíti a sziget bevételét, ami azt is jelentené, hogy a kanadai franciák legfőbb vezetői eltűnnének a színről, egyszersmind véget érne az 1837-ben kezdődött mozgalom.

Rip, hogy tervét megvalósíthassa, átment a Niagara amerikai partjára. Onnan aztán Schlosser-ből a *Caroline*-on mint egyszerű utas, a szigetre hajózott, és befurakodott a táborba.

A merész kém álruhát öltött, pofaszakállt növesztett, tökéletesen megváltoztatta modorát, de még a hangját is úgy, hogy teljesen felismerhetetlen volt. Pedig a táborban jócskán akadtak, akik különben ráismertek volna, hiszen itt volt de Vaudreuil a leányával, meg Thomas Harcher a fiaival, s ők mindnyájan találkoztak vele a chipogáni majorban, sőt itt volt Nick közjegyző is, pedig Rip a legkevésbé számított arra, hogy őt a szigeten találja. Álöltözéke azonban oly tökéletes volt, hogy senkiben még csak a legkisebb gyanú sem ébredt, nyugodtan kémkedhetett, s valahányszor szükségesnek tartotta, zavartalanul felvehette az összeköttetést a chippewai táborral anélkül, hogy bajba sodorta volna magát. Ő értesítette MacNab ezredest arról is, hogy Vincent Hodge száz emberrel meg akarja támadni a Frontenac-erődöt.

Volt azonban valami, amiről nem tudhatott, s éppen ez okozta vesztét.

Egy hét óta, hogy a kéksapkások öltözetében a szigetre érkezett, gyakran találkozott Thomas Harcher-val, Nick közjegyzővel, meg még sok régi ismerőssel, de sohasem találkozott Bridget-vel. Miből is sejtette volna, hogy a szigeten tartózkodik ő is? Simon Morgaz felesége a kanadai franciák között?... Nem, ezt még csak elképzelni is nehezen tudta volna. Hiszen legutoljára Saint Charles-ban látta, s a Csöndes házat éppen azért kímélte meg a városka más lakóinak kijutó zaklatásoktól, mert Bridget Morgaz otthona volt. Egyébként meg tizenkét év alatt - ennyi idő telt el azóta, hogy vele és családjával Chamblyban érintkezett - csak egyszer

álltak szemtől szembe: a házkutatás napján. Bridget éppúgy nem ismert volna rá, mint ahogyan Nick közjegyző vagy Thomas Harcher sem.

S mikor összetalálkoztak, Bridget valóban nem ismerte meg. Rip önmagát árulta el olyan helyzetben, melyet az ő körültekintő óvatossága sem láthatott előre.

Aznap este, mielőtt Vincent Hodge megjelent volna de Vaudreuilnél, Bridget elhagyta a házat. Sűrű sötétség borult a Niagara völgyére. Semmi nesz nem hallatszott, sem az angolok, sem a franciák táborából. A parton néhány őrszem járt fel-alá a folyam bal oldali ágát figyelve.

Bridget gépiesen ment előre, észre sem vette, hogy már a sziget felső csúcsához ért. Pár percre megpihent, s éppen vissza akart fordulni, mikor a partról, közvetlenül a víz mellől fényt látott felvillanni.

Bridget meglepetve és nyugtalanul sietett a part mentén meredező sziklákhöz.

Ott, a sziklák tövében valaki jelzőlámpát himbált, melynek fényét világosan láthatták Chippewa felől is. Az angolok táborából hamarosan hasonló fényjelzéssel feleltek.

Bridget meglepetésében elsikoltotta magát a gyanús jelzések láttán.

Hangjára a parti sziklák tövéből hirtelen felpattant egy férfi, egy ugrással mellette termett, s lámpájával az arcába világított.

- Bridget Morgaz! - tört ki belőle a meglepetés.

Bridget döbbsen hátrált az idegen elől, aki a nevét kiáltotta. Hangjából azonban, melyet most nem változtatott el, rögtön tudta, kivel áll szemben.

- Rip!... - hebegte -, Rip... Itt!

- Bizony, én vagyok!...

- Rip itt kémkedik!

- Ejnye, asszonyom, én csak azt csinálom itt, amit maga! Mert Simon Morgaz felesége vajon mi egyébért jött volna a franciák táborába?

- Nyomorult! - tört ki Bridget-ből a felháborodás.

- Hallgasson! - förmedt rá Rip, s karon ragadta. - Hallgasson, mert különben...

Egyetlen mozdulattal a Niagara árjába taszíthatta volna az öregasszonyt.

- Mert különben megöl? - kérdezte Bridget, s pár lépést hátrált. - De nem addig, míg magát el nem árultam!

S azonnal kiáltozni kezdett:

- Segítség!... Segítség!

Az őrszemek csaknem azonnal rohanni kezdtek abba az irányba, ahonnan a hangot hallották.

Rip rögtön felfogta, hogy Bridget segítséget kap, mielőtt ő megszabadulhatna tőle.

- Jó lesz, ha vigyáz! - ripakodott rá. - Ha elárulja hogy ki vagyok, én is megmondom nekik, hogy maga kicsoda!...

- Azt sem bánom - válaszolt Bridget, akit ez a fenyegetés sem riasztott meg.

Azután még hangosabban kiáltozott:

- Segítség!... Segítség!

Ekkor már tíz-tizenkét ember vette körül őket, s a parton különböző irányból egyre többen futottak feléjük.

- Ez az ember - kiáltotta Bridget - Rip rendőrügynök, a királyi csapatok megbízásából kémkedik...

- Ez az asszony pedig - vágott közbe Rip - az áruló Simon Morgaz felesége!

A franciákból leírhatatlan hatást váltott ki a gyűlölt név. Azon nyomban megfélemedtek arról, hogy Rip nevét is hallották. - Bridget Morgaz!... Bridget Morgaz!... - kiáltoztak vad összevisszaságban. Minden fenyegetőzés a szerencsétlen asszony ellen irányult, minden szidalom az ő fejére hullott, s Rip ezt ügyesen ki is használta. Egy percre sem vesztette el a hidegvérét, s mikor látta, hogy a figyelem elterelődik róla, nyomban elillant. S alighanem még az este átkelt a Niagarán, majd Schlosserból a chippewai táborba menekült, mert a későbbi nyomozás során sem sikerült rábukkanni.

Most már tudjuk, hogyan került Bridget a felbőszült tömeg kezére, mely de Vaudreuil háza felé vonszolta.

S mikor élete már csak egy hajszálon függött, éppen akkor bukkant fel Jean, s az egyetlen szóval, hogy „anyám!”, elárulta születése titkát...

A Névtelen tehát Simon Morgaz fia.

Pár szóval beszámolunk arról, hogy miként jutott el Navy szigetére.

A Frontenac-erőd kerítése mögül hallatszó sortűz ropogására Jean eszméletlenül roskadt össze. Azonnal megértette: Joann meghalt, hogy megmentse őt. Lionel csak hosszas fáradozás után tudta magához téríteni. Mikor Jean talpra állt, átkeltek a befagyott Szent Lőrinc-folyamon, majd az Ontario partján mentek tovább, s napkeltekor már messze jártak az erődtől.

Jean eltökélte magában, hogy elmegy Navy szigetére, zászlaja alá gyűjti a franciákat a királyi csapatok ellen s ha ez a végső kísérlet is kudarcba fúlna, élve nem távozik a csataterrről. Útja a tóparti vidékeken vezetett át, ahol már elterjedt kivégzésének híre, s Jean személyesen győződhetett meg arról, hogy az angolok valóban azt hiszik: a Névtelen halott, nem áll többé útjukban. Majd meglátják, hogy tévedtek! Viszontlátják majd barátai élén; mint a villám, úgy fog lecsapni Colborne csapataira! Megjelenését talán csodának vélik majd, s ez zavart kelt soraikban, a Szabadság fiait pedig ellenállhatatlan lendületre sarkallja!

De akárhogy sietett is Jean és Lionel a Niagara felé, nagy kerülőket kellett tenniük, s ez bizony alaposan késleltette útjukat. Közben lépten-nyomon új veszélyek leselkedtek rájuk, ezért kényszerűségből úgy döntöttek, hogy csak éjszakánként folytatják az utat. Így történt, hogy mire Schlosserba, majd innen Navy szigetére értek, egy hét telt el.

És Jean most szembenézett az üvöltöző tömeggel, mely egyre szorosabb gyűrűvel vette körül.

Simon Morgaz gyűlölt neve olyan haragot ébresztett az emberekben, hogy a vad kiáltozás még mindig nem csillapult. Pedig felismerték őt!... A halottnak vélt hős állt előttük, akiről azt hitték, hogy angol puskák oltották ki életét!... S a legenda most mégis szétfoszlott. A tömeg most már nemcsak Bridget-t, Jeant is fenyegette.

Jean farkasszemet nézett velük. Fél karjával az anyját támogatta, a másikkal meg a fékevesztett tömeget tartotta vissza. De Vaudreuil, Farran, Clerc és Lionel hiába igyekezett csillapítani a felbőszült embereket, Vincent Hodge, most, hogy szemben állt apja árulójának fiával, azzal a férfival, akit Clary de Vaudreuil szeretett, egy percig úgy érezte, hogy nem tudja legyőzni haragját és gyűlöletét. De elfojtotta magában a bosszúvágyat, csak arra gondolt, hogyan menthetné meg a fiatal lányt a tömeg haragjától, mely Bridget iránti ragaszkodása miatt most már őt is fenyegette.

Tagadhatatlanul felháborító igazságtalanság volt, hogy a tömeg ilyen gyűlölettel fordult a szerencsétlen öregasszony felé, s hogy e gyűlölet odáig fajult, hogy őt akarták felelősségre vonni Simon Morgaz árulása miatt. Az egész csak akkor érthető, ha az ember tudja, hogy a tömeg első dühében nem gondolkozik. De az már minden képzeletet felülmúlt, hogy a felbőszült tömeg még a legendás hős láttára sem torpant meg.

Jean úgy felháborította a tömeg gyűlöletes viselkedése, hogy arca már nem a szégyentől lángolt, hanem a haragtól sápadt, s a vad lármát túlharsogva kiáltotta:

- Igen! Simon Morgaz fia és özvegye áll előttetek!... Öljetek meg hát minket!... Nem kérünk a szánalmatokból, nem törődünk a megvetésekkel!... De te, anyám, te, aki mindnyájunknál különb vagy, emeld fel a fejed, s bocsáss meg azoknak, akik sértegetnek!

Az ütésre emelt öklök lehanyatlottak, de a dühös kiáltozás folytatódott.

- El innen az árulókkal!... Köztünk nincs helye a Morgazoknak!

S a tömeg még szorosabban tömörült dühének ártatlan áldozatai körül, hogy elűzze őket a szigetről.

Clary eléjük vetette magát.

- Szerencsétlenek! Hallgassátok meg őt, mielőtt anyjával együtt elűznétek innen!

A tömeg megtorpant a fiatal lány erélye láttán.

Ekkor Jean beszélni kezdett, s hangjában megvetés és felháborodás vegyült.

- Felesleges arról beszélnem, hogy anyám mit szenvedett a nevéhez tapadó gyalázat miatt. De igenis meg kell tudnotok, hogy mit cselekedett, hogy jóvátegye a bűnt! Két fiát önfeláldozásra nevelte, arra tanította őket, hogy le kell mondaniuk minden földi boldogságról. Apjuk elárulta Kanadát, két fia csak azért élt, hogy Kanada visszanyerhesse függetlenségét. Megtagadták nevüket, melytől iszonyodtak, az egyik faluról falura járt egész Kanadában, hogy híveket toborozzon az ügy zászlaja alá, a másik pedig minden fegyveres összetűzésben a franciák első sorában küzdött! Ez a Morgaz most itt áll előttetek. Az idősebbik Joann abbé volt, aki a Frontenac-erődben helyettem állt a kivégzőosztag elé, és...

- Joann!... Meghalt!... Joann!... - sikoltott Bridget.

- Igen, anyám, meghalt. Te eskettél meg bennünket, hogy így fogunk meghalni... meghalni Kanadáért!

Bridget Clary mellé térdelt, a fiatal lány átkarolva tartotta, s együtt zokogott vele.

A szívettpő jelenet láttán a tömeg is megrendült, már csak tompa moraj hallatszott körülöttük, de ebben a hangban még mindig ott rezgett a Morgaz név iránt érzett irtózás.

Jean erősebb hangon folytatta:

- Ezt tettük! De nem azért, hogy tisztára mossunk egy örökre gyalázatos nevet, melyet a véletlen fedett fel előttetek, melyről azt reméltük, hogy megátkozott családunk emlékével együtt a feledésbe merül. Isten nem engedte ezt! S ezek után vajon még mindig a megvetés és a gyűlölet szavaival szóltok hozzánk?

Igen! Az áruló emléke legyőzhetetlen utálatot keltett, s a tömegből egy őrző e válaszra vetemedett:

- Nem tűrjük, hogy Simon Morgaz feleségének meg fiának jelenléte bemocskolja táborunkat!

- Nem!... Nem tűrjük!... - zúgták a többiek is, akiken megint erőt vett a harag.

- Nyomorultak! - kiáltott Clary.

Bridget felállt.

- Fiam, bocsáss meg nekik!... Nincs jogunk a haragra.

- Megbocsátani? - kiáltott magánkívül Jean, akinek egész lényét fellázította ez az igazságtalanság. - Megbocsátani azoknak, akik minket tesznek felelőssé egy bűnért, amit nem mi követtünk el, minket, akik mindent megtettünk, hogy levezekeljük! Megbocsátani azoknak, akik az árulást az özvegyen, a fiain akarják megbosszulni, mikor az egyik már az életét áldozta, a másiknak meg csak egy vágya van, hogy értük halhasson meg!... Nem! Erre nincs bocsánat! Magunk megyünk el közülük, közülük, akik azt mondják, hogy a jelenlétünk is beszennyezi őket! Gyere, anyám, jöjj.

- Fiam - kérlelte Bridget -, el kell viselnünk!... Ez a mi sorsunk e földön!... Ez a vezeklés!...

- Jean!... - suttogott Clary.

Még néhány kiáltás hallatszott, aztán elcsöndesedett a tömeg. Utat nyitottak Bridget-nek és fiának. A part felé mentek.

Bridget-nek jártányi ereje sem volt. A szörnyű csapás végképp összetörte. Clary és Lionel támogatta, de vigasztalni egyik sem tudta.

Vincent Hodge, Farran és Clerc a tömeget igyekezett csillapítani, de Vaudreuil meg Clary után indult. Akárcsak leányát, őt is felháborította ez a mérhetetlen igazságtalanság, e gyűlöletes elfogultság, mely nem ismer sem irgalmat, sem mértéket a felelősségre vonásban. Leányához hasonlóan ő is úgy érezte, hogy az apa múltjáért elég vezeklés volt a két fiú élete. Mikor Bridget és Jean a sziget és Schlosser között közlekedő hajóhoz ért, így kiáltott:

- Nyújtsa kezét, asszonyom!... S maga is, Jean!... Felejtsék el e szerencsétlenek sértegetését!... Eljön az idő, mikor majd belátják, hogy szidalmaik nem érhetnek fel magukhoz! Eljön az idő, mikor majd bocsánatot kérnek mai viselkedésükért!

- Soha! - kiáltotta Jean, és közelebb lépett az indulásra kész hajóhoz.

- Hova mennek? - kérdezte Clary.

- Oda, ahol nem leszünk kitéve a bántalmaknak!

- Asszonyom! - szólt ekkor a fiatal lány messze csengő hangon, hogy a közelében mindenki megértette szavait -, én magát anyámként tisztелем! Pár perccel ezelőtt, mikor még azt hittem, hogy fia nincs már az élők sorában, hűséget esküdtem emlékének, hiszen egész életemet neki akartam szentelni!... Jean, szeretem magát!... Akarja, hogy a felesége legyen?

Jean elsápadt, megrendült, csaknem elébe roskadt:

- Clary - mondta -, gyötrelmes életembe maga hozta az egyetlen örömsugarat. De most láthatta, hogy semmi, de semmi nem csökkentheti az iszonyatot, mit nevünk ébreszt, s nem akarom, hogy magának is kijusson belőle!

- Nem - tette hozzá Bridget -, Clary de Vaudreuil nem lehet egy Morgaz felesége!

- Gyere, anyám, jöjj!

Ezzel a hajóra vitte Bridget-t. Amint távolodtak a parttól, még jó ideig hallották, hogy az áruló nevétől visszhangzik a sziget.

*

Másnap, Schlosser határában, egy magányos kunyhóban Jean az édesanyja mellett térdelt, s utolsó szavait hallgatta.

Senki sem tudta, hogy Simon Morgaz felesége és fia e kunyhó lakója. De egyébként sem maradtak volna sokáig. Bridget haldoklott. Pár óra múlva kialszik élete, melyben kijutott számára minden szenvedés, minden nyomorúság, ami csak emberi szívet sújthat.

Jean elhatározta, ha már anyja nem lesz többé, ha lezárta szemét, eltemette megfáradt testét, rögtön elmenekül ebből az országból, mely kitaszította őt. Eltűnik innen úgy, hogy hírét sem hallják többé - még akkor sem, mikor a halál majd őt is megszabadítja.

Anyja utolsó szavai azonban arra intették, hogy ne mondjon le szent kötelességének teljesítéséről, apja bűnének jóvátételéről.

Bridget utolsó szavai ezek voltak:

- Fiam, bátyád meghalt, s most annyi szenvedés után én is meghalok. Nem panaszkodom. Isten igazságos. Vezekeltünk, fiam, és hogy a vezeklés teljes legyen, el kell felejtened a rosszat, amit veled tettek. Folytatnod kell a munkádat! Nincs jogod ahhoz, hogy hűtlenül elhagyd a zászlót!... Szent kötelességed, fiam, hogy Kanadának áldozd minden perced, míg meg nem halsz érte!...

Bridget e szavakkal kilehelte lelkét.

Jean megcsókolta a halott homlokát, s lezárta megtört szemét, mely annyi könnyet ontott.

12. Az utolsó napok

A franciák válságos helyzetben voltak Navy szigetén, s mindnyájan tudták, hogy sokáig nem tarthat így. Napok, de talán csak órák kérdése, s a helyzet fordul valamerre.

MacNab ezredes, bár még nem határozta el az átkelést a Niagarán, mégis úgy intézkedett, hogy az ostromlottak látták: a szigetet nem tudják sokáig tartani. A kéksapkások még csak nem is gondolhattak arra, hogy viszonozni fogják a chippewai parton felállított ütegek tüzét, hiszen nem volt egyetlen ágyújuk sem. Pár száz puskájukkal - az egyetlen fegyverrel, mellyel megkísérelhetik a partraszállás megakadályozását - nem béníthatják meg a királyi csapatok tüzérőségét. Navy szigetének védelme mindenképpen nagyon gyenge volt. Nem tudtak nagy lőszer- és élelmiszertartalékot sem biztosítani, bár Schlosser, Buffalo és Niagara-Falls a környék készleteiből minden nélkülözhetőt a szigetre szállított. A kisebb-nagyobb hajók szüntelenül oda-vissza jártak a sziget és az amerikai part között. MacNab, hogy a nagy hajóforgalmat akadályozhassa, ágyúkat állíttatott fel a chippewai parton, úgy, hogy mind a sziget felett, mind alatta tűz alá vehesse a folyamatot.

Az előzőkből már tudjuk, hogy a *Caroline* nevű kis gőzös rendszeres és gyors forgalmat bonyolított le a part és a sziget között. A gőzösről elsősorban azok a látogatók utaztak, akik a Navy-sziget védőire voltak kíváncsiak.

Ilyen körülmények között a maroknyi franciának olyan vezérekre volt szüksége, akik rendíthetetlen eréllyel ragaszkodtak a küzdelem folytatásához. A harcosok száma azonban sajnos, napról napra csökkent, a csüggedők csoportosan hajóztak át Schlosserba, ahonnan már vissza sem jöttek a szigetre.

A szomorú esemény óta, mely Jean és az édesanyja távozásával végződött, de Vaudreuil többé nem hagyta el a házat. Az élethez már alig volt ereje. Clary egy pillanatra sem mozdult mellőle. Mindketten úgy érezték, mintha a gyalázat sara, amit a haragos tömeg Bridget-re és Jeanra freccsentett, valamiképpen őket is beszennyezte volna. Nekik kettőjüknek fájtak legjobban a sértések, melyekkel társaik elárasztották a szerencsétlen, a rég megtagadott név gyalázata miatt oly sokat szenvedett családot. Ha viszont Simon Morgaz bűnére, az árulása miatt vérpadra került, hősről áldozatokra gondoltak, mindketten megadóan hajtottak fejet a végzet előtt.

Otthonukban egyébként, ahol most is naponta összejöttek de Vaudreuil barátai, soha senki még csak célzást sem tett a történetekre. Vincent Hodge, aki jelleménél fogva rendkívül tapintatos volt, nagyon tartózkodóan viselkedett, óvakodott még a látszatától is annak, mintha helytelenítené Clary érzelmeit. És vajon nem volt igaza a hősről lányának, mikor tiltakozott a gyűlöletes előítélet ellen, mely azt követeli, hogy az ártatlanok is bűnhődjenek a bűnösök vétkeiért, s hogy az apa gyalázata örökségként szálljon át a fiúra, akár csak a testi vagy lelki hasonlatosság?

Jean most már egyedül állt a világon, s ha belegondolt szörnyű helyzetébe, egész valója fellázadt az igazságtalanság ellen. Joann meghalt Kanadáért, Bridget belehalt a csapásba, mely az emberek igazságtalansága miatt sújtotta azon a szörnyű napon - hát még mindig nem fizettek eleget a múltért?... Nem! Még mindig nem elég! S ha felkiáltott: „Ez igazságtalanság!”, mintha csak lelkiismeretének hangja válaszolt volna: „Talán csak igazságszolgáltatás!”

S ilyenkor Jean újból maga előtt látta Claryt, amint a bátor fiatal lány szembeszáll a tömeggel, az ellene acsarkodó tömeggel! Igen! Ahhoz is volt bátorsága, hogy védelmébe vegyen egy Morgazt! Hajlandó volt sorsát az ő sorsához kötni! De ő visszautasította, s ha Clary megint

felajánlaná kezét, ő megint visszautasítaná! Pedig kimondhatatlanul szereti! Ha ezek a gondolatok erőt vettek rajta, mindig kiment a Niagara partjára, ott kóborolt, akárcsak Nathaniel Bumpoo, a *Mohikánok* hőse, aki inkább a zuhatag örvénylő mélyét választotta volna, mintsem hogy elváljon Mabel Denhamtól!

Jean az egész napot anyja holtteste mellett töltötte, magának is azt a nyugalmat kívánta, ami anyjának most végre kijutott. Leghőbb vágya volt vele együtt sírba szállni! De még most is fülébe csengtek anyja utolsó szavai: ő csak az első sorokban halhat meg. Ez az ő kötelessége... Teljesíteni fogja.

Mikor leszállt a vaksötét éjszaka, melyet csak a hó tükrözése világított meg - a sarkvidékek közelében ugyanis a hó csillogása visszfényyszerűen tükröződik az égbolton -, Jean felállt Bridget holtteste mellől, s kiment a kunyhóból. Pár száz lépéssel odább, a zúzmarától roskadozó fák alatt, széles késével sírt ásott. Senki sem láthatta meg őt itt az erdő szélén, a sötétben, s nem is akarta, hogy bárki meglássa. Senki sem fogja tudni, hol van eltemetve Bridget Morgaz. Sírját kereszt sem fogja jelölni. Joann a Frontenac-erőd egyik rejtett zugában porlad, de legalább az édesanyja amerikai földben, szülőhazájának földjében fog pihenni. Ő maga meg majd elesik a legközelebbi csatában, holtteste el fog tűnni, annyi máséval együtt majd elsodorja a Niagara sebes folyású vize. Vele aztán végleg eltűnik a Morgaz családnak még az emléke is.

Mikor a sírgödör már elég mély volt ahhoz, hogy a holttestet ne kaparhassák ki a vadállatok, Jean visszament a kunyhóba, karjába fogta édesanyja holttestét, elvitte az erdőszélre, még egyszer homlokon csókolta, saját honi kelméből készült köpenyébe takarta, letette a sírba, s eltemette. Azután a hant mellé térdelt, s imádkozott. Imáját így fejezte be:

- Nyugodj békében, szegény anyám!

Hullani kezdett a hó, s hamarosan eltakarta a boldogtalan asszony sírját, aki nem volt többé, akinek jobb lett volna sohasem születnie.

S mégis, mikor MacNab katonái majd megkísérlik a partraszállást Navy szigetén, Jean ott lesz a kanadai franciák első sorában, ott fogja keresni a halált.

Nem kellett sokáig várakoznia.

Másnap már a kora reggeli órákban nyilvánvaló volt, hogy MacNab közvetlen támadásra készül. A chippewai tábor alatt nagy lapos hajók sorakoztak a parton. A kéksapkások, mint-hogy ágyújuk nem volt, nem tudták elpusztítani a hajókat, mielőtt még elindultak volna, s megállítani sem tudják őket, ha majd megkísérlik az átkelést. Egyetlen lehetőségük volt: hogy a fenyegetett pontokon tömörítsék erejüket, s úgy próbálják megakadályozni a partraszállást. De vajon a maroknyi védősereg hogyan tud majd szembeszállni a támadóval, ha egyidejűleg több ponton száll partra? Ha tehát a királyi csapatok kikötnek a szigeten, a tábort hamarosan lerohanják, és a franciákat - akik túl sokan voltak ahhoz, hogy elférjenek a parton veszteglő egy-két schlosseri hajó fedélzetén - lemészárolják, még mielőtt amerikai területre menekülhetnének.

De Vaudreuil és barátai egyre nyugtalanabban latolgatták ezeket a lehetőségeket. Helyzetük minden veszélyét világosan látták. Igaz, megmenekülhetnének e veszélyektől, ha Schlosserba mennének most, míg átkelhetnek a Niagarán. De egyikük sem akart megfutamodni, az utolsó percig harcolni akartak.

Végül is talán elég erősnek vélték magukat a komoly védelmi harchoz, s talán túlbecsülték a partraszállás nehézségeit.

Volt köztük valaki, aki vajmi keveset tévedett a helyzet megítélésében: a küzdelemben önhibáján kívül sodródott Nick közjegyző. Ő viszont, mint a mahoganni harcosok nagyfőnöke, egy szót sem szólhatott kétségeiről. Lionel persze most is rendületlenül bizakodott.

Az ifjú írnok egyébként még alig tért magához a meglepetésből: a Névtelen Simon Morgaz fia!... Joann abbé apja áruló volt!...

„Jó - mondogatta magában -, de hát azért ők ketten nagyon kiváló emberek voltak!... Clary kisasszonynak igaza volt, mikor védelmébe vette Jeant meg az édesanyját! Micsoda derék teremtés!... Ez már igen!... Milyen szépen viselte magát!... Méltó volt a de Vaudreuil névhez!”

Így elmélkedett Lionel, s lelkesedése most sem lohadt, nem tudta elhinni, hogy Jean végleg elment Navy szigetéről, hogy soha többé nem fog partjára lépni! Nem! Vissza fog jönni, ha másért nem, hát azért, hogy meghaljon az ügy védelmében.

És az ifjú írnok hamarosan e nagyon helytálló következtetésre jutott:

- Vajon miért ne lehetnének Simon Morgaz fiai a legbecsületesebb emberek, mikor például egy harcias törzs utolsó sarjában nyoma sincs az ősi tulajdonságoknak, mikor a Sagamore-ok nemzetsége egy közjegyzővel hal ki?

Thomas Harcher és a fiai éppúgy gondolkodtak Jean felől, mint Lionel. Hiszen éveken át látták, hogyan fáradozik Kanadáért. Vajon nem tette-e jóvá Simon Morgaz bűnét azzal, hogy száz halállal is szembenézett? Bizony, ha ők ott lettek volna annál a gyűlöletes jelenetnél, ők nem mérsékeltek volna magukat, nekimennek a tömegnek, hogy elégtételt szerezzenek a durva sértegetésekért. S ha most csak sejtenék, hogy hova tűnt Jean, bizony elmennének érte, visszahoznák a kéksapkások közé, s ő lenne a vezérük!

Viszont Jean és Bridget távozása óta a közhangulat - az emberi név becsületére legyen mondván - teljesen megváltozott irányukban. Most már a legtöbb francia úgy érzett, mint Lionel és az Harcher család tagjai.

Vasárnap délelőtt tizenegy órakor megkezdődött az előkészítő támadás. A chippewai ütegek ágyúgolyói végigszántottak a táboron, tűzvészt, pusztulást hagytak maguk után. A csaknem teljesen sík területen semmiképpen sem lehetett fedezékbe vonulni a lövedékek elől, hiszen mindössze egy-két fa, itt-ott meglehetősen ritka élősvévény, s a part felőli részen épített földsáncok nyújtottak némi védelmet. MacNab ezredes meg akarta tisztítani a partot, mielőtt megkísérli az átkelést. Ez a hadművelet, noha az ostromlottak kevesen voltak, éppen nem ígérkezett könnyűnek.

A védők de Vaudreuil háza körül gyülekeztek, a jobb parton; a Schlosserral szemben emelkedő épület kevésbé volt kitéve az ágyúk tüzének.

De Vaudreuil az első lövések után kiadta a parancsot, hogy mindazok, akik nem foghatnak fegyvert, azonnal hagyják el a szigetet. A nők és a gyermekek, akik eddig itt maradhattak, most elbúcsúztak férjüktől, atyjuktól és fivéreiktől; hajóra szálltak, s átkeltek a túlsó partra. Az átkelés korántsem volt veszélytelen, mert a Chippewa alatt és felett berendezett lőállásokból ferde irányban leadott lövés könnyen eltalálhatta a hajókat. Néhány lövedék így is amerikai területre csapódott be, s ez a szövetségi kormányt jogos tiltakozásra készítette.

De Vaudreuil rá akarta beszélni a leányát, hogy ő is meneküljön Schlosserba, s ott várja be a csata kimenetelét. Clary azonban nem volt hajlandó elválni atyjától.

- Apám - mondotta -, melletted van a helyem, itt maradok. Ez kötelességem.

- S ha a királyi csapatok kezére kerülök?

- Meg fogják engedni, hogy osztozzam veled a rabságban.

- És ha elesnék?

A fiatal lány nem válaszolt, de apja nem tudta rávenni, hogy változtasson elhatározásán. Akkor is mellette maradt, mikor apja a ház előtt gyülekezők közé állt.

Az angolok ekkor már roppant hevesen ágyúztak. A tábort nem tarthatják sokáig. Partraszállási kísérlet azonban még nem történt, mert ezt a sáncok mögött várakozó kéksapkások már jelezték volna.

A többiekkel együtt a ház előtt állt Vincent Hodge, Clerc és Farran meg Thomas Harcher a fiaival. Itt volt Nick közjegyző és Lionel a mahoganni harcosokkal, akik mint mindig, most is méltóságos nyugalommal várakoztak.

De Vaudreuil szót kért:

- Barátaim - mondotta -, függetlenségünk utolsó bástyáját kell védelmeznünk. Ha MacNab beveszi e bástyát, elveszett ügyünk, s ki tudja, mikor kezdhetnek új csatát az új vezérek s az új harcosok! Ha visszaverjük a támadót, tartani tudjuk a szigetet, úgy hamarosan segítséget kapunk Kanada minden részéből; akkor párthíveinkben új reménység éled, s kezünkben bevehetetlen erődítménnyé, a függetlenségi ügy biztos támaszpontjává lesz ez a sziget. Készen vagytok-e védelmére?

- Mindhalálig! - kiáltotta Vincent Hodge.

- Mindhalálig! - visszhangozták a többiek.

E pillanatban tőlük mintegy húsz lépésnyire ágyúgolyó csapódott be, majd hatalmas hófelhőt kavarva pattant messzire.

A kéksapkások meg sem moccantak. Vezérük parancsára vártak.

De Vaudreuil folytatta:

- A partra kell mennünk. A chippewai ágyúk hamarosan elhallgatnak, a csapatok megkísérlik az átkelést. Álljatok fel a part mentén, a sziklák mögé, s várjatok, míg a hajók lőtávolságba érnek. MacNab katonáinak nem szabad partra szállniuk.

- Nem fognak partra szállni! - jelentette ki William Clerc. - S ha mégis a szigetre lépnének, a Niagarába kergetjük őket.

- Gyerünk a partra, barátaim! - kiáltotta Vincent Hodge.

- Veletek megyek, míg erőm engedi - mondotta de Vaudreuil.

- Maradj itt - kérlelte André Farran. - Mindenről hírt adunk neked...

- Nem, barátaim, ott leszek, ahova a kötelesség szólít!... Gyerünk!...

- Igen!... Előre! A hajók már elindultak a kanadai parttól! - harsant fel mögöttük egy hang.

Mindnyájan hirtelen megfordultak.

Jean állt előttük. Már az előző éjszaka átkelt a folyamon, s partra szállt a szigeten. Útközben senki sem ismerte fel. A Chippewára néző partján rejtőzött el; onnan figyelte MacNab csapatainak készülődését, s mit sem törődött a körülötte becsapódó lövedékekkel. Mikor látta, hogy az ostromlók átkelésre készülődnek, megjelent, hogy nyíltan elfoglalja helyét régi bajtársai között.

- Tudtam! - ujjongott Lionel.

Clary de Vaudreuil az ifjú elé lépett. Ugyanakkor Thomas Harcher és fiai is köréje sorakoztak.

De Vaudreuil kezét nyújtott neki.

Jean nem fogadta el.

- Navy szigetének védői, hallgassatok meg! Anyám meghalt, megöltétek igazságtalan sértegetéseitekkel! Már csak én vagyok életben e gyűlölt és megvetett családból! Viseljétek el a szégyent, hogy egy Morgaz harcol soraitokban, s most gyerünk, adjuk életünket a franciák ügyéért!

Mennydörgő éljenzés fogadta szavait. Mindnyájan szerettek volna kezét szorítani vele, de ő most sem nyújtotta kezét.

- Isten vele, Clary de Vaudreuil! - csak ennyit mondott.

- Isten vele, Jean! - válaszolt a fiatal lány.

- Isten vélünk, utolszor!

Ezzel rohanni kezdett a bal part felé, megelőzte de Vaudreuilt, megelőzte fegyvertársait, megelőzte mindazokat, akik vele együtt a halálba indultak.

13. Az utolsó éjszaka

Schlosserban éppen délután hármat ütött a kis templom toronyórája. Szürke, jeges köd ült meg a Niagara völgyét. Kemény, száraz hideg volt. Az égbolton mozdulatlan, nehéz felhők, s ha a keleti szélre kicsit is enyhül a hideg, hatalmas havazás kezdődik.

A chippewai ágyúk élesen dörögtek. A lövések közti szünetekben világosan hallatszott a vízesés robaja.

A franciák negyedórával azután, hogy elindultak de Vaudreuil háza elől, a fák között és az élősvények mögött lopakodva a folyam bal oldali ágához érkeztek.

Soraik máris ritkultak. Egyeseket szilánk sebesített meg, s kénytelenek voltak visszafordulni, mások meg lerogytak a hóra, hogy soha többé fel ne álljanak. Összesen máris mintegy húsz ember hiányzott a kétszáz főből álló védőseregből.

A chippewai ágyúk nagy pusztítást vittek végbe a szigeten. Úgyszólván teljesen megsemmisültek a földsáncok, melyek a kéksapkások fedezett löállásai lettek volna. Ezért le kellett húzódnuk a part tövébe, a sziklák közé, melyeknek alját már a sebes folyású víz mosta. Jean és fegyvertársai, míg lőszerkészletük tart, innen próbálják megakadályozni a partraszállást.

A chippewai táborból azonban látták, hogy a felkelők mire készülődnek. MacNab ezredes, aki azelőtt is jó értesüléseket szerzett Riptől, minthogy a rendőrügynök megint a táborban tartózkodott, most is mindent tudott, ami ott történt, kettőzött erejű ágyútűzet zúdított a megerősített pontokra. Jean körül mintegy harmincan sebesültek meg az ágyúgolyók becsapódásakor a levegőbe vágódó szikladaraboktól.

Jean fel-alá járt a parton, figyelte az ellenfél hadműveleteit, mit sem törődött a lábánál becsapódó, vagy a feje felett repülő lövedékekkel.

E pillanatban lapos, evezővel felszerelt nagy hajók indultak el a kanadai partról.

MacNab ezredes parancsára - hogy minél jobban megtisztítsák a szigetet - még három-négy ágyúgolyó süvített át a hajók felett, s a szigeten becsapódva messze elpattantak.

Jeant még csak karcolás sem érte.

- Franciák - kiáltotta -, készülődjete!

Mindnyájan vállhoz emelt puskával várták, hogy a hajók lőtávolságba kerüljenek.

Mintegy négy-ötszáz katona és önkéntes hasalt a fedélzeten, hogy minél kisebb célpontot szolgáltasson.

Pár pillanat múlva a hajók a folyam közepére értek, vagyis olyan közel voltak a szigethez, hogy a chippewai tüzérségnek be kellett szüntetnie az ágyúzást.

A sziklák mögül e pillanatban eldördültek az első puskalövések. A hajókról azonnal viszonozták a tüzet. A királyiak minden erejüket megfeszítve eveztek, hogy minél rövidebb ideig legyenek kitéve a partot védők puskatűzének.

Pár pillanat múlva partot értek, s mindkét félnek fel kellett készülnie a közelharcra.

Jean golyózápor közepette vezényelte a védőket.

- Fedezze magát! - kiáltott rá Vincent Hodge.

- Én?

Majd a támadók felé fordult, akik éppen a partraszállásra készültek, s érces hangon odakiáltotta:

- Én vagyok a Névtelen!

A királpártiakat mélységes döbbenet fogta el a név hallatára, hiszen úgy tudták, hogy a Névtelent kivégezték a Frontenac-erőd udvarán.

Jean a hajók felé rohanva kiáltotta:

- Előre, kéksapkások!... Le a vörösdolmányosokkal!

Heves ütközet kezdődött. Az első partra szállókat visszaverték. Nem egy vörösdolmányos zuhant a Niagarába, és a sebes sodrású folyam elragadta őket a vízesés felé. A védők előbújtak a sziklafedezékek mögül, s olyan hévvel küzdöttek a part tövében, hogy a csata kezdetén fölénybe kerültek, sőt volt egy pillanat, amikor az ellenséges hajóknak hátrálniuk kellett. A vörösdolmányosok azonban hamarosan erősítést kaptak, s több százan partra szálltak. Az átkelés tehát sikerült, a túlerő legyőzte a vitézséget.

A számbeli fölényben levő ellenféllel szemben ugyanis a védők kénytelenek voltak feladni a partot. Mielőtt meghátráltak volna, komoly veszteséget okoztak az ellenfélnek, de nekik is sok volt a halottjuk.

Ezek között volt Thomas Harcher meg két fia: Pierre és Michel. Megsebesültek, s a neki-vadult önkéntesek irgalmatlanul lemészárolták őket. William Clerc és André Farran körül vértől piroslott a föld, de aztán ők is megsebesültek, és fogságba estek. Az egyik angol tiszt közbelépése nélkül ők is az Harcher-k sorsára jutottak volna. MacNab ezredes azonban parancsot adott, hogy a vezérek életét lehetőleg kíméljék, mert a quebeci vagy a montreali hadbírószám elé akarják állítani valamennyit. Clerc és Farran e parancsnak köszönhetette, hogy megmenekült a mészárlástól.

A túlerővel szemben azonban nem tudtak tovább védekezni. Kétségbeesett harc után visszavonultak a kéksapkások, s visszavonultak a mahogannik is, akik az indián fajra oly jellemző méltóságos nyugalommal s halálmegvető bátorsággal harcoltak; s mindnyájan menekültek át a szigeten, a fák között, üldözőik oldalról elibük vágtak, hátulról meg szüntelenül lötték őket. Szinte csodával volt határos, hogy Lionel életben maradt, s hogy Nick közjegyző is megmenekült a mészárlásból. De hány meg hány huront hiába vártak vissza a walhattai wigwamokba!

Mikor de Vaudreuil házához értek, Nick közjegyző rá akarta beszélni Claryt, hogy üljön be a parton várakozó egyik csónakba, mely majd átviszi Schlosserba.

- Amíg apám a szigeten van, én is itt maradok! - mondta.

Igen, itt marad az édesapja és talán Jean miatt, bár tudta, hogy az ifjú meghalni jött ide.

Délután öt óra tájt de Vaudreuil is világosan látta, hogy már lehetetlen az ellenállás a több száz támadóval szemben, hiszen már a sziget nagy részét elfoglalták. Ha meg akarják menteni az életüket, úgy azonnal menekülniük kell a Niagara jobb partjára.

De Vaudreuilnak azonban már alig volt annyi ereje, hogy eljusson a házig, ahol leánya várja, hogy együtt szálljanak hajóra.

Vincent Hodge megpróbálta magával vinni de Vaudreuilt, akit e pillanatban halálos találat ért, s a szerencsétlen ember erejéből már csak e szavakra telt:

- A lányom!... Hodge... a lányom!

Jean, aki futva érkezett melléjük, még hallotta e szavakat. - Mentse meg Claryt! - kiáltotta Vincent Hodge-nak.

Hangjának hallatára tíz-tizenkét önkéntes rohant felé. Felismerték. Micsoda dicsőség lesz, hogy éppen ők ejtik foglyul, éppen ők viszik a chippewai táborba.

Jean minden erejét megfeszítve leütötte az elsőnek rárohanó két önkéntest, aztán a lőporfüstben, a nagy kavarodásban eltűnt úgy, hogy egyetlen találat sem érte.

Vincent Hodge súlyosan megsebesült, és de Vaudreuil holtteste mellett fogságba esett.

Hogy hova lett Jean? Vajon élete megmentésére gondolt azután, hogy a legjobbak elestek vagy fogságba kerültek?

Nem! De Vaudreuil utolsó szava járt az eszébe: „Leányom!”. Vincent Hodge már nem vigyázhat Claryra, neki kell megmentenie őt, ráveszi, hogy meneküljön, elkíséri az amerikai partra, majd visszajön bajtársai közé, hogy ő is folytassa a harcot.

Clary de Vaudreuil egyedül állt a ház előtt, világosan hallotta a csatazajt, a harag és a fájdalom hangjait, a puskák ropogását.

A zaj egyre közelebbről hallatszott, a lövések felvillanó lángja egyre közelebbről világított.

Vagy ötven francia - többségükben sebesült - ugrott be a csónakba, s indult Schlosser felé.

Már csak a menekülőkkel zsúfolt *Caroline* vesztegelt a parton.

Hirtelen megjelent Jean, vértől - az ellenség véréből - borítva, egyetlen sebet sem kapott a csatatéren, ahol bőven osztogatta, de hiába kereste a halált.

Clary feléje rohant.

- Az apám? - kérdezte.

- Meghalt!

Jean azért válaszolt ily kíméletlenül, mert tudta, hogy Clary csak így lesz hajlandó elhagyni a szigetet.

Az eszméletlen lányt éppen akkor emelte karjába, mikor az önkéntesek megkerülték a házat, hogy így vágják el menekülése útját. Claryval a karjában a *Caroline* fedélzetére rohant, ott letette, s csak ennyit mondott:

- Isten vele, Clary.

A fedélzet párkányára lépett, hogy partra ugorjék.

E pillanatban két golyó érte, visszahanyatlott a fedélzetre, a hajó pedig teljes gőzzel távolodott a parttól.

Az önkéntesek, akik a szigeten át üldözték Jeant, a lövések lángjánál most ráismertek, s vadul üvölni kezdtek:

- Megöltük a Névtelent!... Megöltük!...

Clary magához tért, s felállt.

- Meghalt... - suttogta, s Jean mellé vánszorgott.

A *Caroline* pár pillanattal később kikötött Schlosserban. A menekülők a szövetségi hatóságok védelme alatt biztonságban érezték magukat a hajón.

Néhányan rögtön partra szálltak, s a városka egyetlen fogadója hamarosan zsúfolásig megtelt, ezért sokan a kabinokban maradtak, hiszen a legközelebbi város - Niagara-Falls - innen három mérföldnyire volt.

Este nyolc óra tájt járt az idő.

Jean a fedélzeten feküdt. Még lélegzett. Clary mellette térdelt, karját feje alá tette, beszélt hozzá... Jean nem válaszolt. Talán nem is hallotta már.

Clary körülnézett. Kihez fordulhatna segítségért ebben a szörnyű zűrzavarban, hiszen a város máris tele van menekültekkel, sebesültekkel, azoknak is orvos, gyógyszer kellene!

Emlékezetében megelevenedett egész élete. Atyja meghalt az ügyért!... A férfi, akit szeretett, az utolsó pillanatig harcolt érte, s most itt haldoklik karjai között. Egyedül marad a világban, család, haza, reménység nélkül.

Jeant a fedélzet egyik vitorlavászonnal védett része alá vonszolta, hogy legalább némileg óvja a kegyetlen hidegtől. Fölébe hajolt, figyelve, vajon nem gyengül-e a szívverése, vajon lélegzik-e?

A távolból, a folyam túlsó partjáról az utolsó lövések hallatszottak. A sziget fái között itt-ott felvillant a lövések lángja. Végül minden elcsendesedett, gyászos némaság borult a Niagara völgyére.

Clary mintegy öntudatlanul az apja és Jean nevét suttogta, s kegyetlen aggodalom gyötörte, hogy az ifjú végső gondolata az lesz: a síron túl is kíséri honfitársainak átka.

Jean hirtelen megremegett, szíve kissé gyorsabban dobogott. Clary szólongatta.

Nem válaszolt.

Két óra telt el így. A *Caroline* fedélzetén s kabinjaiban minden csendes volt, mindenki pihent. Csak Clary de Vaudreuil virrasztott, mint irgalmasnővér egy haldokló mellett.

Az éjszaka nagyon sötét volt. Nehéz felhők gyülekeztek a folyam fölött. Köd borult a kopár fákra, zúzmarás ágaik torz árnyékokat rajzoltak a partra.

Senki sem vette észre azt a négy csónakot, amely felülről megkerülte a szigetet, s csendesen siklott a part felé.

A csónakokban mintegy ötven önkéntes ült, Drew, a királyi milícia egyik hadnagya volt a parancsnokuk. Drew hadnagy MacNab ezredes parancsára az államközi jog teljes semmibe-vevésével vérlázító vandalizmusra vetemedett amerikai vizeken.

Emberei között volt egy bizonyos MacLeod nevezetű önkéntes, akinek embertelensége pár hónappal később súlyos nemzetközi bonyodalmakat idézett elő.

A négy csónakot az evezők nesztelenül röpítették a vízen, átkeltek a Niagara bal ágán, és a *Caroline* mellé álltak.

Az önkéntesek felszálltak a fedélzetre, berontottak a kabinokba, s megkezdték gyűlöletes hóhérmunkájukat.

A sebesültek és az alvók még csak védekezni sem tudtak.

Hamarosan szívet tépő jajkiáltásoktól visszhangzott a környék. Minden hiába volt. A fenevadak őriöngésének semmi sem állhatta útját. MacLeod az egyik kezében pisztollyal, a másikban bárdal vérszomjasan üvöltözött.

Jean nem nyerte vissza eszméletét. Clary elborzadva bújt melléje a sátorlap alá.

A hajó néhány utasa mégis meg tudott menekülni, egyesek partra ugrottak, mások meg a vízbe vetették magukat, hogy úszva érjenek partot valahol, ahova MacLeod és hóhérlégényei már nem merik követni őket. A városka lakóit is hamarosan felriasztotta a szörnyű sikoltozás, az emberek a hajó felé rohantak, hogy segítsenek a szerencsétleneknek.

A mézárulás csak percekig tartott, és sokkal kevesebb áldozatot követelt volna, ha nem MacLeod áll a gyilkosok élén.

Ez a nyomorult ugyanis gyújtóanyagot hozott magával, azt a *Caroline* fedélzetére vitte, s pár pillanat alatt lángba borult a vitorlázat és a hajótest.

Az önkéntesek ugyanakkor elvágták a horgonykötelet, a folyam sodrába taszították a hajót, s az gyorsan siklott lefelé az árral.

A helyzet iszonyú volt.

Három mérföldnyivel lejjebb a Niagara vízesése zuhog az örvénylő mélységbe.

Öt-hat halálra szánt a folyamba ugrott, de alig ketten-hárman tudtak a vízben úszó jégtáblákkal megbirkózva partot érni.

Sohasem derült ki, hogy hány embert gyilkoltak le Drew hadnagy hóhérlegényei, hogy a tűzhalál elől menekülve hányan fültek a vízbe.

A *Caroline* mint lángoló gyújtónaszád siklott a két part között. A tűz már a tatra is átterjedt. Clary a lángok fényében állt, s iszonyodva kiáltozott segítségért...

Jean végre meghallotta a hangját, kinyitotta szemét, felemelkedett, és körülnézett.

A hajó egyre gyorsabban siklott a lángoktól megvilágított két part között...

Jean megpillantotta maga mellett a fiatal lányt.

- Clary... - suttopta.

Ha ereje lenne, ha karjába vehetné, a vízbe ugrana vele, úgy próbálná megmenteni a fiatal lányt. De tehetetlenül hanyatlott vissza a fedélzet deszkájára. A vízesés robaja már alig félmérföldnyi távolságból hallatszott.

Ez már a halál, Clary halála, Jean halála, s mindazoké, akiket az égő hajó repített lefelé a Niagarán.

- Jean - mondta Clary -, meghalunk... együtt... Szeretem magát... Büszkén viseltem volna a nevét!... A sors másként akarta.

Jeannak még volt annyi ereje, hogy megszorítsa Clary kezét.

- Vezeklés... vezeklés... - suttopta. Mint anyja, ő is e szóval búcsúzott az élettől.

A hajó vad iramban siklott lefelé, megkerülte a Goat Islandot, mely a vízesés amerikai részét elválasztja a kanadai résztől, és a patkó alakú zuhatag közepénél a meredek zöldes vízmosásban a hajó előrebukott, s eltűnt az örvénylő mélységben.

14. Befejezés

Az angolok e szörnyű tette a nemzetközi jog és az emberiség jogai ellen rendkívül nagy visszhangot keltett mind az Ó-, mind az Újvilágban. A Niagara-Falls-i angol hatóságok azonnal vizsgálatot indítottak. A mészárlásból és a tűzvészből menekültek közül sokan felismerték MacLeodot. Ez a nyomorult különben is hamarosan nyíltan dicsekedett, hogy „ő irányította azt a kis cselfogást az átkozott jenkik ellen”.

Mikor azonban MacLeodot 1840 novemberében New York egyik utcáján letartóztatták, csak az Angliától követelt kártérítésről esett szó.

Fox, Anglia amerikai követe MacLeod kiadatását követelte, a szövetségi kormány azonban megtagadta ezt. A Lordok Háza és a képviselőház is felszólította a kormányt, hogy sürgesse MacLeod szabadlábra helyezését, mert ő csak a királynő parancsainak értelmében járt el. A kongresszus e felszólításra azzal felelt, hogy közzétett egy jelentést, mely New York állam eljárásának jogosultságát bizonyította. Anglia e jelentést valóságos casus bellinek tekintette, s ennek megfelelően intézkedett.

A szövetségi parlament a gyilkossággal vádolt MacLeod ügyét áttette az esküdtbíróshoz, majd megszavazta a hadviselés költségeit. A háború nyilván ki is tört volna, azonban MacLeod valami alibivel végül is tisztázta magát a vád alól. Az alibi értéke ugyan vajmi kétes volt, de mégiscsak lehetővé tette a vádlott felmentését, s azt, hogy Anglia és Amerika elejét vegye a háborúnak.

Hát így bosszulták meg a *Caroline* ellen intézett gyalázatos merényletet.

Lord Gosford a franciák Navy-szigeti veresége után úgy értesült, hogy a francia pártiak többé nem akarnak fellázadni a törvényes hatóságok ellen. A felkelés főbb vezetői különben is elbujdostak, vagy a quebeci és a montreali börtönökben raboskodtak; a Névtelen pedig már nem volt az élők sorában.

1838-ban azonban mégis újabb forrongások voltak Kanada különböző részeiben.

Márciusban robbant ki az első, eleve kudarcra ítélt kísérlet, melynek vezéralakja Robert Nelson, Saint Denis hajdani parancsnokának bátyja volt.

Napierville-ben került sor a franciák második próbálkozására. Odelltownnál kétezer francia szenvedett vereséget John Colborne hatszáz főnyi csapatától, melyet négyszáz önkéntes és ötszáz indián támogatott.

A franciák később harmadszor is próbálkoztak. Chambly, Verchères, Laprairie, Akadia, Terrebonne és Deux Montagnes grófságban két száz-száz főnyi csoportra oszlottak. Vezetőik Brière, meg a Lorimier és Rochon testvérek voltak. Az egyik csoport egy urasági kastélyt támadott meg, s megfutamította a birtokot védő önkénteseket. A másik csoport a beauharnais-i rakparton zsákmányolt egy gőzöst. Ezután Chateauguai-ban, Cardinalban, Duquet-ben, Lepailleurben, Ducharme-ban fegyverletételre akarták kényszeríteni a cughanawagai indiánokat; ez a próbálkozás azonban teljes kudarcba fulladt. Végül Terrebonne-ban Robert, Saint Anne-ban pedig a két Sanguinet, Bouc, Gravelles, Roussin, Marie, Granger, Latour meg Guillaume Prévost és a fia szervezték az utolsó kísérleteket, melyekkel véget is értek az 1837. és 1838. évi francia függetlenségi mozgalmak.

Ütött a megtorlás órája. Az anyaország kormánya a kegyetlenséggel határos könyörtelen szigorral járt el.

Sir John Colborne - a kormány az ő kezébe tette le a legfőbb hatalmat - kihirdette a rögtön-ítélő bíraskodást, s Kanada egész területén felfüggesztette a *habeas corpus*t.

E nevekkkel együtt kell megemlékeznünk történetünk többi hőséről: Sébastien Gramont ügyvédről meg Vincent Hodge-ról, aki úgy halt meg, mint édesapja - ugyanazért az ügyért.

Papineau képviselőnek sikerült megmenekülnie. Megérhette azt is, hogy Kanada visszanyerte önkormányzatát, ha teljes függetlenségét még nem is szerezhette vissza. Papineau nemrégiben halt meg, hosszú, békés öregség után, melyet kortársainak megérdemelt tisztelete övezett.

Catherine Harcher-ról kell még beszámolnunk. Öt fia közül, akik együtt harcoltak édesapjukkal Saint Charles-ban, majd Navy szigetén, pár év után csak kettő tért vissza a chipogáni majorba, ahonnan többé nem is mentek el.

A kormányzó szándékosan megfélemezte a franciákhoz csatlakozó mahogannikról, éppúgy, mint arról a derék férfiúról, aki igazán nem önszántából keveredett az őt vajmi kevésbé érdeklő dolgokba.

Nick közjegyző, miután torkig volt a méltósággal, melyre különben sohasem áhítozott, visszatért Montrealba s ott folytatta, ahol a chipogáni ügy után abbahagyta. Az utolsó Sagamore Bon Secours téri közjegyzői irodájába Lionel is visszatért ugyan, mint másodírnok, de szívében soha el nem homályosult annak a férfinak emléke, akiért életét is szívesen áldozta volna.

Mindketten híven megőrizték a de Vaudreuil család emlékét, s a Névtelenét, kinek nevéből a halál minden gyalázatot letörölt, s aki Kanada legendás hősei közé tartozik.

Sidenham, Bagot, Métcalfe, Elgin és Monck, a gyarmaton egymást követő kormányzók a Korona által támasztott igényeket apránként feladták. Az 1867. évi alkotmány végül szilárd alapokra helyezte a kanadai államszövetséget. Ekkor dőlt el - mégpedig Ottawa javára - az a kérdés is, hogy Quebec vagy Ottawa legyen-e a főváros.

Kanadát ma már csak nagyon laza kötelékek fűzik az anyaországhoz. *Dominion of Canada* néven ma már voltaképpen önálló hatalom, s a kanadai franciák és angolok teljes jogegyenlőséget élveznek. Az ötmilliós lakosságnak közel egyharmada ma is francia.

A montreali franciák minden évben megható ünnepségre gyűlnek össze hőseik emlékművé-nél. Euclide Roy, a Tudományos Akadémia elnöke mondott beszédet az emlékmű felavatá-sakor, s beszédének zárószavai világosan összefoglalják történetünk tanulságát is:

„Az önfeláldozás dicsőítése hősöket nevel!”

-&-